Coperta de MÜLLER CRISTEA

PĂDUREA

Apa era stinsă. Nu treceau valuri mărunte peste ea. Soarele lumina pietrişul de pe fundul ei.

— Zbang! făcea piatra aruncată de Făniţă.

Şi faţa lui se legăna în apă, se strîmba, dinţii începeau să se mişte şi urechile să se alungească. Apoi valurile ajungeau la margini şi nu se mai întorceau, parcă se topeau. Faţa se linişte şi ochii rămîneau la locul lor, fără să tremure.

— Zbang! arunca Făniţă din nou o pietricică, direct în fruntea din apă şi-o arunca.

Stătea cu burta pe mal, apa începea jos, la aproape un metru. Era un crov făcut de oameni pe malul Căluiului, să poată pune vara cînepa la murat. Căluiul trecea repede, rupea ţăruşii, dacă puneai cînepa în el. Era un rîu repede şi nu-i plăcea să-i pută apele a baltă.

— Zbang! se juca Făniţă, lovindu-şi umbra din apă cu pietre, să vadă cum nu mai seamănă cu el. Cînd tremura apa, semăna cu Opriţa, nărodul lui Bazu, ăl de avea capul cît baniţa, ochii puşi parcă în gură şi nasul în frunte, ca dracul.

— Hei, domnu' cumsecade! Te culcaşi în potecă,

— Mă culcai, răspunse Făniță, fără să se uite în sus.

— Ia dă-te, mă rog, mai acana!

— Ia lasă-mă, mă rog, în pace, zise Făniță și se uită în apă. Valurile se opriseră. Aproape lîngă umerii lui, puțin mai la dreapta, se vedea stînd cineva în picioare, cu mîinile în șolduri și cu o tîrnă în cap.

— Dormi în drum, ca...

— Ia mai taci, fă, din gură, ce, e drumu' tău?

— De n-oi călca peste tine, să vezi!

— Ei și, mare scofală! Calci, și gata. O să ții și tu minte c-ai călcat un om ca lumea.

— Laudă-te, gură...

— Fă, a lu' Cimpoacă, ce dracu' nu treci odată, nu vezi că-mi faci umbră degeaba? Treci mai la deal, ori te priponiși aci de tot!

— Ho, că trec, zise ea și îl călcă pe spate, rîzînd. Na, să te saturi!

— Cînd te-oi călca eu pe șale, vezi tu pe dracu'!

— Crezi că mor de frica ta? rîse fata și se opri. Puse tîrna jos, pe iarbă și veni lîngă Făniță.

— E numa' gura de tine, bă, asta...

— Te legi de om, așa, ca musca, fără să-ți facă omu' nimic.

— E-te, Nae! Parcă eu nu te văzui cum mă pîndiși la grădină! rîse ea.

— Îi fi avînd benoclu...

— Domnu' cumsecade mă pîndi, și cînd văzu că vin, fugi colea și se lungi în potecă. Și acum face pe nea Ghiță în porumb!

— Bravo, fată, te pomenești că mă usuc de doru' tău.

— Ia lasă-te, mă rog, de prostii! zise ea și se așeză pe iarbă, lîngă Făniță. Că de ți-oi da două, vezi stele verzi, auzi? mai zise ea și-l apăsă cu palma, de două ori, pe ceafă, zgîlțîindu-l.

— A dracului sămînță de muiere ești, fă, Liorico. Bagi omu' nevinovat în pușcărie...

— Hei — rîse fata — îți arde de glumit, drăcsane! Și-l trase de păr, cum îl trăgea de mult, cînd erau mici și nu chirăiau cînd se prindeau de păr.

Asta a fost într-o vară, acum cîțiva ani. De atunci, el a ocolit-o, să nu creadă lumea că moare după ea. Tatăl lui Făniță căzuse strîmb, mai demult, de pe o claie. Își scrîntise gîtul și murise așa, parc-ar fi glumit. Dintr-o dată, Făniță era cel mai mic dintre frați. A trecut vremea și el a rămas singur în casă, cu maică-sa. Frații s-au însurat și și-au făcut casele lor. El nu voia să se însoare, avea el gîndurile lui. Era băiat harnic și se pricepea la de toate. Îngropase un salcîm cioplit în mijlocul curții, să se poată întoarce căruța în jurul lui. În vîrful salcîmului pusese patru lăzi ușoare, pentru porumbei. Pe lîngă casă pusese viță de vie, vița se urcase pe pereți, pînă la streașină. La poartă, Făniță avea un avion de lemn, c-o sfîrlează în bot. Avionul se învîrtea după vînt. Văruise curtea. Bătătura era lună. Casa lui se cunoștea de departe.

Într-o zi veni frate-său ăl mare, Colae, pe la el. Făniță îi ieși înainte, în curte. Se cam ferea de Colae, avea gură de muiere, te omora cu vorbele.

— Ce-i, mă naică, te-apucă doru' de mine?

— Ba, Făniță, trecui pe-aci să mai bat un cui la privată!

— Aha, nu găsiși un gard, tot satu', să-l bați... Veniși să mă-mbogățești pe mine, mormăi el, dar Colae nu-l auzi. Intrase în grădină. Cînd se înapoie, scoase o ciutură de apă, bău și începu să se spele pe mîini și pe față.

— Așa apă ca la noi, aici, nu afli în tot satu', zise Colae.

— Mă naică, ce-ai, mă, pe suflet?

— Ce să am?

— La ce veniși?

— Păi nu-ți spusei?

— Lasă, n-oi fi eu atît de căzut în cap să n-aud nimic. Oi fi avînd și eu urechi pe lumea asta!

— Uite, bre, și eu nu știam că ai!

— Te trimeasără la mine, aşa-i? Bătuşi drumul de pomană! Nu mă înscriu!

— Unde să te înscrii, la pocăiţi?

— Te faci că eşti picat din dud, habar n-ai, aşa-i? Nu mă înscriu la colectiv! Gata! Poţi să le-o spui. Eu am treburile mele, voi pe-ale voastre. Ce, te dă afară din colectiv dacă nu mă înscriu şi eu?

— Hă, hă!

— De ce rîzi?

— Că eşti prost, cum o să mă dea? Ce, stă lumea că sughite o fată mare? Bea apă şi-i trece!...

— Păi atunci...

— Păi atunci, păi atunci, muceo, să nu mă pun eu cu păleaţa pe tine!

— Vezi să nu osteneşti!

— Ce vrei tu, mă? Toată lumea hăis, numai tu, Făniţă, o ţii cea. Ai grijă să nu intri în şanţ, că eu nu te scot de-acolo! Vrei să faci bogăţie, hai, avere vrei, mă prostule? Crezi că bogăţia se face aşa cum crezi tu, aşa-i? Uite la tata, a avut de trei ori pămîntu' ce-l ai tu acuma, şi noi eram trei oameni de sapă, fără el, şi n-a făcut nimic.

— Alea au fost alte timpuri...

— Bine, mă, da' să nu te căieşti! zise Colae furios şi ieşi în drum, trîntind poarta.

Din drum nu se putu stăpîni şi mai zise:

— Adică, mă frati-meu, deşteptule, eu sînt atît de prost să te bag pe tine cu capu' în spuză? Adică eu te chem să-mi bat joc de tine?

— Mă naică, ce să ne mai certăm, fiecare cu căciula lui!

— Aia s-o crezi tu, se înapoie Colae în curte şi puse mîna pe retevei. Chisăliţă te fac, auzi?

— Hă — rîse Făniţă — frumos lămureşti oamenii!

— Ce, tu eşti om? Ce, mă, crezi că averea e bogăţie? Sau ce umblă prin capu' tău? Ce vrei să-ţi faci? Acolo nu-ţi poţi face, cinstit? Averea e ca prazu' timpuriu: seacă şi se ofileşte devreme. Averea cea mare e să fii om, să te bucuri de casa ta, să ai

muiere ca lumea, să trăieşti bine, să nu-ţi scoţi negreaţa de sub unghie. Să te ai bine cu oamenii!...

— Bine, naică, bine, sînt lămurit, poţi să te culci liniştit.

Colae scuipă şi ieşi iarăşi în drum, fără să mai zică nimic. Adică asta înseamnă că n-are rost să mai stea de vorbă cu Făniţă.

— Ia uite la el — zise Făniţă, rămas singur — nu mai încape de bine acolo şi l-a apucat mila de mine... Şi tot el cu gura mare...

— Bă naică — strigă Făniţă după frate-său — eu sînt ca voi, mă, să mă mişc după cum bate vîntu'? Ca Panait?

Panait era avionul de la poartă.

— Eu îmi văd de casa mea! mai zise el şi intră în grajd, să rînească la cai. Ho, Breazule! îl bătu el cu palma pe Breazu. Ce să caut eu în colectiv, nu sînteţi voi acolo, tu şi cu procopsitu' de Petrică? Mai e loc şi pentru mine? Vi-l dau vouă, şi lăsaţi-mă . . . Ho, calule! Treci la loc, Breazule! N-auzi, mă? Treci la loc! îl plesni el cu palma peste şale.

A doua zi se duse la carieră şi aduse şase căruţe cu piatră lui Dinică Şchiopu. Omul îşi făcea casă nouă şi n-avea căruţă. Dinică nu se înscrisese nici el în colectiv, aşa că Făniţă putu să fumeze cu el o ţigară liniştit. Nu se putu răbda să nu-i vorbească de frate-său, Colae. Trebuia să se descarce cuiva. Rîse de Colae, rîse şi Dinică.

— Lasă-mă, mă Făniţă, n-o să murim noi de foame, zise Dinică. Vino mîine şi cară-mi nişte paie, s-aibă ăştia, maistorii, cu ce frămînta pămîntul.

Pînă nu şi-a văzut Dinică Şchiopu casa în picioare, nu l-a lăsat o zi pe Făniţă să se mai întindă la soare. Şi i-a plătit cum scrie la carte.

Zilele treceau, de parcă le-ar fi dus apa. Liorica îi bătu într-o seară la poartă, cam pe la chindie. O arsese soarele şi se întărise carnea pe ea, era numai bună de dus la popă. Făniţă ieşi în drum, cu nasul în pămînt, gîndindu-se la popă. Asta nu mai

calcă pe la biserică, se gîndi, da' nu e d-aia ce sare pîrleazul prin grădini; nu se duce la biserică de-a dracului, că e Cimpoacă cine e.

— Ce-i, fă? mormăi el.

— Venii să te văd.

— De ce nu veniși mai încolo, cînd iasă stelele? Vrei să te vadă lumea?

— Ce, eu de lume mor?

— Să nu zică... Oricum, n-am mai văzut fată mare să bată la poarta băiatului așa, în ochii lumii. N-am mai pomenit, zău!

— Ai pomenit acuma...

— Te pomenești că veniși cu vreo sarcină...

— Lasă, Făniță, că nu trage nimeni de tine să intri în colectiv. Venii să te chem la școală.

— Eu mi-am făcut datoria, știu să citesc...

— Mă zurliule, nu mai sta tot timpu' cu barda la brîu! Facem acolo un cor... o... echipă... Vino și tu...

Făniță începu să rîdă. Și rîse, și rîse, pînă îl apucă durerea de burtă. Fata se uită la el o vreme uimită, apoi rîse și ea. Dar cînd văzu că Făniță nu se mai oprește și că lumea se adună să vadă de ce rîde, plecă. De-abia cînd fu ea departe, se trezi Făniță din rîs. Lumea îl întreba, curioasă, ce se întîmplase. Nu era chiar un lucru de nimic să-ți bată o fată mare la poartă și tu să mori de rîs. Lui Făniță îi plăcea de fată și-i păru rău că se strînsese lumea. Dar ca să nu creadă cineva ceva, zise:

— E năroadă, auzi de ce-i arde ei...

Și intră în curte, lăsîndu-i în drum, proști pe jumătate.

Se plăcuseră de mici. Într-o primăvară plecase pe dealuri, după cireșe timpurii. Era cu o ceată de băieți. Terminaseră școala de un an, nu erau, cum le zicea Colae, nici cai, nici măgari. Nici buni de trimis la școală, nici buni de luat la horă. Pe deal, pe lîngă fîntîna lui Flămîndu, erau vreo patru cireși apropiați. Se suiră în primul, ca ciorile. Atîrnau pe toate crengile. El, Făniță, văzu la rădăcina

altui cireș, la cel mai depărtat, văzu pitulate niște fete. Și cum băieții nu-i mai țineau socoteala, fugi într-acolo, să sperie fetele. Știa asta de la frate-său, Colae. Fetele, care mai erau în cireș, săriră jos, să nu le prindă acolo și să se uite în sus. Săriră și-o luară la fugă. Cireșile căzuseră din coșulețe, se împrăștiaseră pe jos. Dar nu prea erau coapte, și Făniță începu să le mănînce pe ales. Numai într-un tîrziu îi trecu prin minte să se urce în cireș și să-și culeagă el, de care i-o plăcea. Se uită în sus și, pe lîngă tulpină, sus, chiar aproape de vîrf, ascunsă de crengi și de foi, văzu o fustă roșie.

— Ia uite, domnule, ce cuc mare, zise el.

— Ia uite, domnule, ce măgar mare, zise fata. Ia du-te, mă, de-acolo, ce rămăseși aci legat? Ce, e iesle?

— Aoleu, mamă, ce cireșe văd . . . Uite, una s-a copt, s-a făcut neagră . . .

— Fire-ai tu al dracului, Făniță!

— Las' că mă urc eu la tine și-am să te-arunc jos, să-nveți să zbori, a zis el și s-a prins de-o creangă și pînă n-a ajuns lîngă ea, n-a mai zis nimic.

Vîntul bătea ușor și legăna crengile. Liorica se ținea bine, să nu cadă. Cînd îl văzu aproape de ea, îi zise:

— Te urcași, drace. Acuma stai locului, că-ți dau cu coșul ăsta în cap!

Au stat în cireș pînă s-au săturat. Uitaseră cu cine veniseră pe deal. Seara au plecat împreună spre casă, și aproape de sat, prin lăstărișul de lîngă cimitir, el a luat-o de mînă.

— Stai, mă, ce-ți veni, a zis ea, dar nu și-a tras mîna.

Cînd crescuseră, tot satul știa că se iau. Dar timpul trecea și Făniță rărise de tot drumurile pe la poarta Liorichii. Cimpoacă fusese printre primii care se înscriseseră în colectiv. Asta îl acrise pe Făniță.

„Dacă e căpiat, ce să-i faci? se gîndise el la Cimpoacă. Au fată mare și-o lasă pe drumuri. C-o s-o ia ăl din negură, așa goală . . ."

Cimpoacă ajunsese în consiliul de conducere, ceea ce pe Făniță îl zgîndărise și mai rău. Tot timpul se gîndise:

„Nu-i nimic, a intrat Cimpoacă, ei, ce nu face omul! Mai calcă și pe de lături! Dar nu-i nimic, trece un an, se mai schimbă vremea, scapă și el de deștepți ca alde frate-meu, Colae, scapă... Și iasă din gospodărie, frumușel, și-și vede de treabă. Își mărită omu' fata, cu zestre, cum scrie la carte, și pe urmă, treaba lui, poate să se bage iar la colectiv".

Dar Cimpoacă ajunsese acolo om de răspundere și nici nu-i trecea prin cap așa ceva. Și Făniță îl înjura în fiecare seară cînd se culca, de toți dumnezeii, fiindcă nu putea adormi fără să se gîndească la Liorica.

— Mă, ăl mic — îi zise într-o zi, la moară, frate-său Petrică — mă, tu ce gînduri ai în capu' tău?

— Am și eu gîndurile mele. De ce, te-a pus naica să mă descoși?

— Ba. Te-ntreb și eu așa, să mai stăm la o vorbă. Ori nu se mai poate sta cu tine de vorbă? Bă Dinică, ia vino și tu încoa', strigă el la Dinică Șchiopu, ce terminase de cărat niște saci. Mă, ăl mic, cîte pogoane de pămînt ai tu?

— Ce, tu nu știi?

— Mi-am uitat... Și tu nu mai dai pe la mine, parcă te-aș mînca. Nici pe la naica Colae nu calci. Ce ți-a făcut ăla, te-a bătut? Dinică, tu nu știi cîte pogoane are frate-meu?

Dinică dădu din umeri și se așeză pe căpriorii podului.

— Două am! Ei, și ce vrei să spui cu asta? se bosumflă Făniță.

— Două? Păi, mă, ăl mic, pe două pogoane n-ai nici loc să te... N-ai loc să-ntorci caru'! Și tu vrei să devii cel mai grozav om din sat, cel mai frumos om din sat! Și zici că n-are dreptate naica? Are, ești hahaha de-o ureche...

— Bine că eu sînt hahaha și sînteți voi de-ăi botezați! Da' eu n-am nevoie de voi, n-am nevoie de nima în satu' ăsta!

— Ce zici, Dinică, ăl mic este tartorul dracilor! Bravo, mă Făniță, felicitări!

Dinică începu să rîdă. Se înscrisese și el în colectiv, se înscrisese aproape tot satul. Camionul gospodăriei veni după saci, îl încărcară, și Dinică plecă. Petrică îl luă de umeri pe frate-său și intrară așa în moară. Se așezară amîndoi pe un sac. Aveau fețele albite oleacă de făină. Stăteau tăcuți.

— Mă, ăl mic — zise Petre — ia gîndește-te tu...

— M-am gîndit.

— Nu la tine, mă, la mine. Eu aveam două pogoane, cu casă cu tot, cu grădină cu tot. Acuma tu ce crezi, eu, Petre, sînt prost?

— Nu, ești deștept!

— Ei, dacă zici așa, așa să fie! Va să zică puteam eu, cu muierea și cu fie-mea Domnica, puteam noi trăi ca oamenii din două pogoane? Nu puteam, că era și pămînt de baltă, cu toane, acuma crăpa de secetă, acuma îl umpleau florile. Să fi muncit pe la unu și pe la altu'. Păi de ce să fiu eu sluga lor, Făniță? Ce-mi ieșea mie de aici? Spinarea îndoită.

— Da' ce, eu sînt slugă la cineva?

— Nu ești, că nu mai ai la cine! Pînă și Dinică s-a înscris în colectiv, toată mahalaua s-a înscris, și să vrei nu prea mai ai la cine să fii slugă. O să te chinuiești singur pînă o să-ți dai cu pumnii în cap. Mă, ăl mic, ține minte ce-ți spun eu: nu poți trăi singur pe lumea asta.

— Văd că te-a prelucrat naica Colae, și-a făcut datoria cu tine.

— Și bine a făcut, zău. Auzi, mă Făniță, îți mai spun una: știi că mi-am băgat și eu cerere de intrat în partid?

— Treaba ta, dacă te-ai băgat în colectiv, bagă-te peste tot. Ori ești în horă, ori de loc!

— Bravo, mă, felicitările mele! Ai un cap bun de schimbat cu păsărici. Ai grijă cu așa cap să nu te

p... noaptea în pat. E păcat de saltea. Putrezesc paiele.

Din ziua aceea Făniță nu mai vorbise nici cu frate-său Petrică. Îl ocolea de departe, ca pe Colae. Și cînd îi vedea că vin spre casa lui, o lua prin grădini. Nici cu maică-sa nu prea mai vorbea, prea le lua apărarea fraților. Făniță vorbise cu un pădurar din Bolești și căra lemne, le scotea cu caii din pădure, pînă unde veneau camioanele. Și cîștiga bine. Auzise că se mărită Liorica și, de necaz, în seara aceea se îmbătase. Apoi nu venise din pădure două săptămîni. Cînd venise acasă, în căruță, lîngă Sfat îl văzuse pe Colae între o grămadă de oameni. Era și unul cu bască și cu haină de piele, lîngă Liorica.

— Bună seara, frati-meu, îi zise Colae și puse mîna pe dîrlogi. Ăsta e! îi spuse celui cu bască, arătîndu-l pe Făniță. Nu-l fotografiați? E băiat frumos, cred c-ar fi reușit în fotografie...

— Dă, naică, drumu' la cai!

Colae se urcă în căruță, lîngă el, spunîndu-le oamenilor:

— Am un frate pe cinste! E cineva!

Oamenii rîseră și Făniță dădu bice cailor supărat. Nu-i plăcuse că frate-său își bătuse joc de el față de Liorica și de omul acela cu bască.

— Mă Făniță, zău că ești cineva. Numai tu ai mai rămas neînscris. Singurul om din sat, asta e ceva! Eu te-aș fi pozat, zău, aveai și tu la bătrînețe o fotografie de om prost! Asta e ceva!

Făniță tăcea. Nu se putea pune cu Colae, frate-său era de două ori cît el și avea mîna cît maiul de bătut cînepă. Și nici n-avea rost să se certe cu el, mai bine îl lăsa în apele lui, să rîdă pînă s-o umfla. Lui îi părea rău că fusese acolo Liorica.

— Îți bați joc de mine, naică, față de oameni străini?

— Care străini, mă?

— Ei, lasă... O veni ea apa și la moara mea.

— Vrei să-ți faci moară, frati-meu?

— Ce te bagi, mă naică, în viața mea? Ce, eu n-am dreptul să trăiesc cum vreau? Ce, eu nu sînt major?

— Du-te, mă, la dracu', majorule! Rîde lumea de tine, tu nu vezi? Te-ai băgat în pădure, să fugi de oameni. Tu nu vezi că și ție ți-e rușine de tine? Da' faci pe deșteptu', nu vrei să recunoști. Auzi, e major! zise Colae ca și cum ar fi vorbit cu altcineva. Îți calci pe inimă, lași fata omului și fugi în pădure. Te frige inima după ea, da' tu, nu, ești major, fugi în pădure. Că nu vrei tu să-ți pierzi averea și să intri în colectiv și să te însori cu ea! Nu te duci la tat-su s-o ceri chiar de rămîi dracului afară, necolectivist, nu te duci fiindcă, mă rog frumos, fata n-are zestre pogoane și nu-i de nasul tău. Bă majorule, îți bați joc de tine, aia faci! Și nu mai umbla cu nasul pe sus, că știi tu ce faci, că dai din groapă în groapă! Dacă te duce gîndu' la fată, de ce fugi de ea? Nu meriți nici să-ți dau bună ziua. Bă deșteptule, lasă dracului averea, că nu te procopsești cum vrei tu! Mie nu-mi plac oamenii care nu sînt sinceri.

— Ei, na, o auzii și pe asta: nu sînt sincer...

— Nu ești, mă, și ăla de nu e sincer nu e bun de nimic. Dacă tu față de Liorica nu... Majoru'! Ptiu!

— Păi ea nu s-a măritat cu ăla... cu ăl cu bască?

— Cum să se mărite? Ăla e un neam de-al lui Forjaru... Ce, credeai că e...

— Ba...

— Ori credeai că e de la raion? Ori de la ziar? Ei, n-ar fi stricat! zise Colae și sări jos și deschise poarta să intre căruța. Bună seara, mamă, zise el apoi, închizînd poarta.

Colae nu-i ajută să deshame caii. O rugă pe mamă-sa să vină cu el, c-a gătit nevastă-sa găluște cu prune. Și-i mai spuse să vină, c-a adus de la cooperativă și niște sticle cu bere.

— Da' ce praznic aveți de luarăți bere? întrebă Făniță din grajd.

— Nici un praznic.

— Atunci ce?...

— Nimic... Bem așa, să ne mai simțim și noi bine.

Fănița rîse și începu să se spele pe mîini.

— Faci și tu pe deșteptu', cu berea ta! zise el.

— Ba nu fac de loc, că și ieri am băut o sticlă, și alaltăieri. Ce, dacă bei o bere faci pe deșteptu'?

— Fănița, mamă, ce-ai, mă, tu cu Colae și cu Petrică? Ascultă și tu de ei, sînt mai mari.

— Să fie în bătătura lor, nu la mine!

— Mamă, gîndește-te, n-a căzut ăsta în cap cînd a fost mic? întrebă Colae, fără să rîdă.

Mama intră în casă, îi puse lui Făniță să mănînce și înainte de-a pleca îl întrebă pe Colae de ce nu-l cheamă și pe frate-său pe la el.

— O să creadă că vreau să-l lămuresc să se înscrie în colectiv. Uite că de azi încolo îl las baltă.

Și parc-a fost un făcut: din ziua aceea nimeni nu l-a mai rugat pe Făniță să intre în colectiv. Înainte ocolea oamenii, dar acuma n-avea de ce să-i mai ocolească: oamenii nu se mai țineau după el. Își vedeau de treburile lor. Aproape că nici nu-l mai băgau în seamă. Ba într-o zi unul din capătul satului l-a întrebat:

— Mă Făniță, vii mîine la tăiat de vie?

Habar n-avea că nu intrase în colectiv. Asta l-a supărat rău pe Făniță. Dar afară de cîțiva, toți știau că rămăsese afară, individual. Unii zîmbeau cînd îl vedeau, asta îl amăra și mai tare pe Făniță. De cîștigat cîștiga, se scula în fiecare zi dimineața, și seara venea tîrziu, căra și pietriș cîteodată, pentru moara ce se clădea în satul vecin. Îi părea rău că oamenii nu prea mai vorbeau cu el, nu că n-ar fi vrut, dar nu prea aveau ce. Ei aveau treburile lor, și el le avea pe ale lui. Și nimeni nu-l mai chema să-i care un car de coceni, ori de fîn, ori de lemne. Nu mai aveau nevoie de el. Dar lui nu-i păsa. Își vopsise casa pe dinafară, cu forme, cu păsări și cu frunze. Dar nici

asta nu-i făcu pe oameni să-l întrebe cum făcuse. Și ei își vopseau casele pe dinafară. Ba unii își puseră în grădinița de lîngă poartă lalele. Un camion de lalele au adus ăia de la oraș, numai pentru grădinițele colectiviștilor. Înainte puseseră ceapă în ele.

Într-o duminică se duse la horă, nu mai fusese de mult, se duse îmbrăcat bine. Colae și cu Petrică stăteau într-o margine, cu nevestele. Nu-l chemară la ei, și nici el nu se duse. Liorica trecu pe lîngă el, să-și ia o înghețată, și-l întrebă:

— Ce mai face tovarășu' cumsecade?

Dar parcă-și bătea joc de el. Așa că nu-i răspunse. O privi însă cu coada ochiului cum joacă în horă. Ar fi vrut să le dea dracului toate, să meargă să se prindă lîngă ea, dar îi era rușine. Colae ar fi zis c-a ajuns la vorba lui. Și la urma-urmei, n-avea de gînd să se însoare. Întîi trebuia să-și pună gospodăria lui pe roate, să le arate el lor de ce e în stare. O muiere găsește el, n-o să rămînă neînsurat. E plină țara de muieri.

Plecă de la horă înainte de a se sparge. Nici nu pusese piciorul în ea. Se culcă devreme, în fîn, dar nu putu să doarmă. Se îmbrăcă și o luă prin spatele grădinilor, la vale, spre casa lui Cimpoacă. Rămase în spatele unui salcîm, lipit de el, să nu-l vadă cineva. Rămase pînă tîrziu, pîndind să vadă dacă nu vine cineva s-o fluiere pe Liorica. Nu veni nimeni. Auzi o dată glasul ei pe bătătură și începu să bată nervos din piciorul drept.

„Ce dracu', mă — își zise — parc-aș fi Breazu. Vru s-o fluiere. Dar lampa de la fereastra lui Cimpoacă se stinse. Ce tîmpit sînt — își zise — n-am nici un pic de curaj." Și începu să fluiere, așa cum fluierase demult, acum cîțiva ani. Se înspăimîntă însă repede: dacă venea fata afară însemna să intre în vorbă cu ea. Și cum s-o ia el de nevastă pe Liorica, așa, cum era? O luă la fugă, să nu vină cumva fata la poartă.

Într-o vineri se nimeri să treacă prin fața gospodăriei. Chiar atunci plecau oamenii în sat. Nu-i văzuse mai devreme, să se oprească, ori să-i ocolească. Ajunse în dreptul lor tocmai cînd pășeau în drum. Dădu bună seara și trecu înainte. Și nu-și dădu seama decît mai tîrziu că mergea cu capul în pămînt, parcă furișîndu-se, parcă rușinat. Îl înjură pe frate-său Colae, fără să-și dea seama de ce.

— Hei — zise o femeie — parcă el nu știe că aici îi era locu'...

— Poate i-e rușine omului să vină acuma și să se înscrie, nu s-o simți omu' în toate apele lui.

— Așa calcă, parcă n-ar fi din satu' ăsta...

— A rămas și el cu proprietatea privată... Să-și facă privată din ea.

Ar fi vrut să se certe cu ele, dar veneau oamenii în spate. Și n-avea rost. Va să zică nu le mai păsa de el? Bine! O să le arate el de ce e în stare. Și de-a doua zi plecă iarăși în pădure, cu cai cu tot. și nu veni în sat două luni de zile. Își cumpără o motoretă, ca a pădurarului, „Simson". Plecă spre casă. de la cooperativă, împingînd-o pe mijlocul drumului.

— Ce marcă luași, Făniță? îl întrebă o femeie.

— Simson, zise el.

— A, aia e pîrîitoare, mai mult scoate fum decît merge. Și pe drumurile noastre... Mai deștept fu Alecu, Croitoru, el își luă ieri motocicletă, Ijeu!

Acasă băgă motoreta în grajd și se culcă flămînd. O visă toată noaptea pe Liorica.

După orice gînd nereușit se îndărătnicea și mai amar și nu se lăsa pînă nu se împlinea acel gînd. Era ambițios și putea să muncească cît trei. Dar ce folos, nu-l băga nimeni în seamă, nimeni nu se uita la munca lui și asta îl ustura mai rău decît orice. Puse meri altoiți în grădină, umplu grădina cu ei. puse și peri, și cireși. Nimeni nu mai avea în sat grădină tînără ca a lui și se gîndea cu mîndrie la

roadele ce le va da grădina peste cîțiva ani și parcă vedea copiii vecinilor împînzind satul cu vorbe:

— Are nea Făniță niște mere, îți lasă gura apă cînd le vezi!

Iată însă că nici după o săptămînă colectiviștii plantară vreo opt hectare cu meri și cu peri altoiți. Lui Făniță îi trecu prin cap în ziua aceea să pună mîna pe secure, să intre în grădina lui și să nu mai lase nici un puiet în picioare. N-apuca să se bucure de ceva al lui, numai al lui. Parcă era un făcut, colectiviștii aveau mai multe idei ca el. Asta îl supăra. Fusese cel mai bun băiat din clasă și învățătorul întotdeauna îl lăudase astfel:

— Făniță, tu ai idei pentru un sat întreg!

De aceea nu-l suferea el pe frate-său, Petrică. Era tolomac și trăia la umbra lui Colae, ca iasca. Ce zicea Colae, era bine zis, el n-avea gîndurile lui. Colae era „naica al mare", și el trebuia să știe mai bine decît oricine tot ce se învîrte pe lumea aceasta. Petrică vorbea și cu vorbele lui Colae, de parcă el n-ar fi avut limba lui. Cînd își bătea joc de el, zicînd: „Mă Făniță", așa și pe dincolo, Făniță știa că, de fapt, Colae îl vorbise iarăși de rău. Fiindcă Petrică era tolomac, n-avea idei, și dacă n-avea, n-avea, și gata! Cînd se înscrisese Colae în gospodărie, și Petrică, a doua zi, cu cererea! Și nenorocitul de el nu fusese în stare nici cerere să-și facă, se dusese la Colae să-i dicteze el ce să scrie. Și cum Colae n-avusese timp, îi dăduse cererea lui. să se uite pe ea. Putea s-o scrie la fel, se gîndise Petrică, doar aveau aceeași avere și erau frați. Și Petrică o copiase exact. Și cum e tolomac, copiase și numele, scrisese Colae în loc de Petrică. Asta îl făcuse pe Făniță să rîdă să moară, nu alta. Petrică n-avea idei, asta era! Și ce-l supăra mai rău în ultima vreme pe Făniță era faptul că tolomacul de frate-său, Petrică, își cumpărase radio (dar radio ca radio, nu era mare scofală, mai aveau și alții) și primise o diplomă pe regiune. Îngrijea porcii gospodăriei. și ce făcuse, ce dresese, Făniță nu știa, știa doar că

luase premiul întîi. El, Petrică! Mamă-sa i-a spus, fără ca Făniță s-o întrebe și ea să creadă că-l interesează ce-a făcut Petrică, i-a spus doar atît:

— A bătut recordul frati-tău, Petrică!

Și mamă-sa s-a îmbujorat la față și i-au lucit ochii de bucurie. Asta l-a întristat pe Făniță mai rău decît o sută de premii luate de frate-său. Mamă-sa se mîndrea cu Petrică, cu tolomacul care n-avusese în viața lui nici o idee. Ce făcuseră, domnule, ăștia de la gospodărie cu el?

— A bătut recordul, a repetat mamă-sa, vorbind parcă singură, fără să se uite la Făniță. Îi plăcea să audă că Petrică a făcut ceva pentru care i-a strîns mîna și un „ștab" de la regiune, de aceea repeta într-una că a bătut recordul; și lui Făniță i-a stat dumicatul în gît toată seara.

— Cel mai mare număr de purcei! repeta mamă-sa.

— E, acolo, un porcar, a zis Făniță. Dacă alții sînt mai proști, o fi și Petrică chior în țara orbilor. Mare brînză a făcut, el ia premii nu pentru ideile lui, ia pentru că au fost scroafele mai harnice!

Mama l-a privit nu știu cum și n-a zis decît:

— Ce știi tu, Făniță? Tu ai rămas așa, cu ale tale!... Astăzi... Ei, dar lasă, mănîncă mai repede că se răcește carnea...

Toată noaptea s-a gîndit la vorbele mamei. Adică și ea credea despre el ce credeau alții? Adică să mănînce mai repede că se răcește carnea, că tot n-o să înțeleagă nimic, asta vrusese să spună. Bine, o să le arate el la toți de ce e în stare. Și și-a cumpărat trei scroafe și a început să le dea mîncare de cîte trei ori pe zi. Dar scroafele s-au îngrășat, și cînd au fătat, Făniță a plecat iarăși la pădure. Maică-sa zîmbea pe bătătură și nu zicea nimic.

Și cu cît treceau zilele, Făniță se simțea tot mai străin de ai săi, tot mai străin de sat. Ziua nu mai ieșea în drum să mai stea de vorbă cu oamenii. I se părea că toți își bat joc de el. Pînă și Dinică Șchiopu,

ăl de se închina la poarta lui și se ruga o jumătate de ceas să-i ducă o căruță de piatră, pînă și el prinsese curaj și nu mai trecea prin sat cu capul în pămînt ca altădată. Era, vezi, doamne, și el colectivist fruntaș, pus la gazeta de perete, și se socotea om pe picioarele lui. Pînă și Dinică îl oprise odată în drum, el care nu oprea pe nimeni și nu oprise în viața lui oameni pe drum, fiindcă n-avusese cum, nu se opreau oamenii cu el, îl oprise Dinică în drum și-i zisese:

— Ei, ce mai faci, Făniță? Am auzit că duci porumbeii la expoziție.

— Îi duc la dracu'! Ce, sînt de expoziție?

— Cum să nu fie? Sînt albi.

— Cine mînca făsui de-al galben despre ei?

— Ei, și tu. Așa zice lumea.

— Îți bați joc de obrazul meu, mă Dinică, mă dai cu sania...

Va să zică toți se credeau cu moț. Bine, se gîndea Făniță și-i venea să plece din sat, să nu-i mai vadă. Seara venea acasă tîrziu și dimineața pleca devreme, să nu se-ntîlnească pe drum cu nimeni.

— Mă, ăl mic — îi zise într-o zi Petrică — ce te-ai făcut, mă, așa de urît? Parc-ai îmbătrînit, nu ești bolnav? Mai rade-te și tu, ori treci la călugări?

— Așa m-am făcut eu, urît, îi răspunse Făniță. Nu sînt ca alții, frumos!

— Bravo, ăl mic, ești spiritual. Felicitări.

— Ia du-te tu dracului cu felicitările tale cu tot! Unde-ai mai găsit vorbele astea de le-ai luat în gură? Ori ți le-au dat ca premiu?

— Mă, ăl mic! se miră Petrică.

— S-au luat recordurile după tine, nu te mai slăbesc...

— Mă, ăl mic, tu ești bolnav, mă, de-aia ești urît, se închină Petrică. Du-te la dispensar, poate ai malarie.

Făniță nu i-a răspuns. L-a lăsat în drum și a plecat.

După două zile, spre seară, s-a pomenit că intră în bătătură Colae cu nevastă-sa, Petrică cu nevastă-sa, îmbrăcați ca de biserică, și în mîini cu damigene și cu coșuri.

— La ce venirăți, mă? s-a încruntat Făniță la ei.

— Venirăm de-a neamurile.

— Eu n-am timp de voi, am treabă.

— Păi doar nu venirăm la tine, zise Colae. Venirăm pe la mama, că e ziua ei.

Și intrară toți în casă, se așezară la masă și începură să-și petreacă, fără să-l bage pe el în seamă, fără să-l cheme din grajd, unde rînea la cai. A crezut că pleacă-pleacă, dar lor nici prin cap nu le-a trecut. Ba Petrică s-a dus într-o vreme acasă la el și s-a întors cu aparatul de radio în brațe. „Nu suferea, deșteptu', fără muzică!" gîndi Făniță, înjurîndu-l.

Mamă-sa veni după el și nu-l lăsă pînă nu-l duse în casă.

— Spală-te, mă, pe mîini și stai cu noi la masă, îi zise Colae. Ce, ești sălbatic? Ce te-ai rupt așa de noi, parc-ai fi un chiabur an!

— Venirăți să vă certați cu mine?

— Ei, parcă de tine nu mai putem acuma și de ceartă, zise Petrică, turnîndu-i apă, să se spele. Mai ține-ți botu' acasă, că ești ăl mai mic.

Toată seara ei au vorbit de-ale lor, nu prea l-au mai băgat în seamă pe Făniță. Petrică s-a cam cherchelit și a început să joace cu muiere-sa prin casă. Cînta o boierească la radio și Petrică nu s-a lăsat pînă n-a jucat-o toată. Mamă-sa stătea în capul mesei și se uita la el și zîmbea. Apoi cînd ea s-a dus în beci cu nurorile s-aducă niște zamă de varză, că i se făcuse dor lui Petrică de zamă, Colae l-a întrebat pe Făniță de ce nu se însoară.

— Pot trăi și singur, nu mă mănîncă nima.

— Parcă te cam trăgea ața la Liorica. Dacă ți-e drag de ea, ce-aștepți, mă, să-i albească păru'?

— Habar n-ai cînd se bate făsuiu', zise Petrică. Pune-te cu paru' pe el cît e verde, că de-l lași necules se-ngălbenește, plesnește teaca și se scutură. Tu, ăl mic, te-ai prostit de tot, de tot! Nu știi să lucrezi pămîntu' cum trebuie. Și de-ți bați joc de pămînt, de tine îți bați joc!

— Bă, da' mare filozof ai ajuns și tu de cînd te-au premiat ăia... Vorbești numai cu înflorituri...

— Dacă tu ai ochii în vîrful cozii, ce să-ți fac? zise Petrică și mai bău un pahar. Unde nu-i minte, degeaba dă Dumnezeu ploaie!

— Bravo, mă! îi zise Făniță, să rîdă de el. Felicitări!

Colae vorbi domol, amenințîndu-i că-i bate de se mai ceartă.

— Parcă dacă n-o fluieră pe Liorica și nu se-nsoară, mi-o face mie! se încăpățînă Petrică. Ba, mă, mie tot apa aia îmi curge la vale, habar n-am! Ție să nu-ți fie mai încolo gura acră! Că văd că e cald în juru' tău, te topești după ea. Da' înghiți ca nărodu' în sec, că nu vrei să-ți pierzi prostia ce ți-a intrat în cap...

— Ce prostie mi-a intrat în cap?

— Lasă că mai cunoaștem și noi, zise Petrică, fără să spuie anume ce cunoaște. Dar Colae știa la ce se gîndește, și Făniță știa dar nu voia să se dea bătut.

— Ți-e pe la nas, ăl mic, să recunoști, ți-e rușine să recunoști că ești prost. Da' ești.

— Bine că ești tu cu stea în frunte!

— Ei, și ce dacă faci bani, cu banii trăiești? Cu oamenii trăiești, nu cu hîrtiile alea!

— Iar venirăți la mine cu sorcova! Ho, că nu mor. Și nu mă înscriu.

— Mă Făniță — zise Colae, răsucind în mînă un pahar — nu-i vorba de înscris aicea. Aicea e vorba de altceva, e vorba de om. Omu' să nu-și bată joc de el și de viața lui, că pe urmă degeaba se ghe-

răie pe ochi. Apa nu se mai întoarce. Adică, deșteptule, e vorba de tine, că umbli ca chioru'! Și-ți bați joc de tinerețea ta.

— Egoistule! zise Petrică.

— Mă Petrică, vrei să te dau pe ușă afară? îl întrebă Colae. Făniță, acuma să vorbim și de fată. Despre om cred că-ți intră în cap ce vrusei să spun. Ei, despre fată. Cît vrei să te-aștepte? Ți-a răbdat toanele, nu s-a măritat, că e mai deșteaptă decît tine și te-a înțeles... A înțeles ce e în capu' tău acuma. Și te-a lăsat să te limpezești. Acuma pămîntul, te-a ținut tulbure, o fi vremea să te limpezești și tu! Ea a înțeles, mă, că e mai deșteaptă ca tine...

Mama a intrat în odaie cu nurorile și Colae n-a mai continuat. Dar ce auzise Făniță fusese cu vîrf și îndesat pentru el. Va să zică și fata era mai deșteaptă ca el. Auzi, l-a înțeles! Că mințile lui sînt tulburi, și ea a înțeles. Lua-o-ar dracu' pe Liorica s-o ia, cu deșteptăciunea ei cu tot! Adică cum, ea l-a păsuit, ea l-a așteptat să se trezească? Dar ce-a crezut ea, că el e nebun? Ei, nu e! Și să fie sănătoasă, cu mintea ei a deșteaptă cu tot! El n-o ia de muiere, așa că poate să aștepte pînă i-o cădea părul! Nu e nici el chiar atît de prost cum crede lumea. Și o să le arate el, și ei, Liorichii!

— O fi proastă Liorica de l-o aștepta, zise mama, fără să fi auzit ce vorbiseră.

Făniță încremeni. Mamă-sa niciodată nu-i vorbise nimic despre fata lui Cimpoacă.

— Proprietatea privată, lua-o-ar dracu'! zise Petrică și începu să joace, ținînd-o pe nevastă-sa de mînă și rîzînd.

— Ce să-l aștepte? zise Colae. Să îmbătrînească fata pe vatră? îi întrebă el pe toți, afară de Făniță. Apoi se uită la el. Ori vrei să vină la tine și să se roage: Domnule Făniță, nu binevoiești să mă iei de nevastă? Apoi le zise celorlalți: Ea o fi proasta lumii, și el regele, Făniță-voievod!

— Dacă-ți place de ea ce aștepți? sări Petrică. Îi fi vreun rege, să se roage lumea de tine! Pune, mă, mîna pe fată!

— Nu mă-nscriu în colectiv! mîrîi Făniță printre dinți.

— Lasă asta, zise Colae.

— Ce, să zică lumea că merg după ea fiindcă e fata lui Cimpoacă, vicele?

— Da' ce, ăl mic, tu cu Cimpoacă te-nsori?

— Știți de ce zice așa? îi întrebă Colae. Ca să ne pună nouă coarne, de proști. Că nu se-nsoară, auzi, cu fata lui Cimpoacă. Da' el își bate joc de el, i-e frică să dea pămîntu', ori s-o ia pe aia fără pămînt, el nu s-ar însura cu nici o fată din sat... Fiindcă satu' e cum e...

— Parcă veniserăți de-a neamurile, zise Făniță, privindu-i din vîrful genelor. Și ieși afară și nu se mai întoarse. Plecă pe cîmp.

A trecut toamna și el n-a mai vorbit cu ei. A trecut și iarna și a venit primăvara. Dar frigul nu se dusese, mai cădea cîteodată peste pămînt și-l îngheța mai rău decît iarna. Începuse o săptămînă de ger sec, să ardă grîurile, nu alta. Zăpada trecuse, și grîul, de-abia ieșit din pămînt, ca o barbă verde, tremura înghețat. Făniță mergea aproape în fiecare zi la pădure, pe jos, să nu omoare caii pe alunecușuri, să cadă cumva si să-și rupă genunchii, acum, în primăvară. Mergea pe potecă, scurta drumul. Mergea dimineața cu securea la subsuoară și cu săcuiul cu mîncare și se înapoia seara, pe lună. Avea pădurarul nevoie de el, la stivuit lemne, se cunoșteau acum bine.

Într-o seară, Făniță venea acasă fluierînd. Luase bani mulți și se gîndea să-și cumpere ceva de la oraș, să-i bage pe toți în draci, să se ducă vorba peste nouă sate. Mai avea el ceva bani puși deoparte, și cu ăștia ce-i luase acum numai bine încherba cîteva mii.

Noaptea era albastră, și el fluiera. Pămîntul era înghețat și cuiele bocancilor săi parcă pășeau pe ci-

ment, așa sunau: tronc-tronc! Departe, departe de-abia se zărea satul. Mai avea aproape vreo zece kilometri pînă acasă. Căluiul nu se mai vedea, înghețase. Făniță se dădu pe gheață; auzi țintele de pe talpa bocancilor cum zgîrie gheața, ca niște gheare. Carul mare își apleca oiștea, trosnind de ger.

„Afurisite babe — zise Făniță — geroase mai sînt." Și se încheie bine la cojocuță, își băgă mîinile pe mîneci și plecă mai zorit spre sat. Parcă i se făcuse foame. Noaptea era albastră, albastră, și stelele străluceau reci. Cîmpia era liniștită. Se auzea doar în răstimpuri cum trosnește pămîntul. Înghețau mai amarnic apele, se încălecau ghețurile.

Cum mergea fluierînd, cu ochii pe sus, Făniță auzi de la o vreme un fel de murmur, ca și cum niște șopîrle s-ar fi furișat prin ierburi, leneșe de soare. „E frig al dracului, gîndi el, dac-am început s-aud șopîrle. Îmi bîzîie urechile, o îngheța și ele", și își îndesă căciula pe cap.

Dar murmurul acela moale nu înceta și deodată Făniță auzi un fleoșcăit parcă spart. Și se uită cu groază în jos, la bocanci. Văzu ca o părere subțire, sticlind înghețat, apă. O pojghiță de apă îi înconjura bocancii. Făniță se uită mai bine înainte și văzu o întindere mare, jucînd alb, apa. „De unde dracu' vine?" se întrebă. Apa aluneca repede peste pămîntul înghețat, încrețindu-se de ger, ca spuma cînd fierbe laptele. Cerul părea de sticlă. Grîul verde bătea acum în albastru și înspre negru. Și apa trecea peste el ușor, ca peste o perie. Făniță o luă la fugă spre cotul Căluiului, de unde părea că vine apa. Fugi așa o vreme, trecînd peste grîu. Dar la cotul Căluiului nu găsi nimic, nu acolo ieșea apa din albie. Făniță își dădu seama mai tîrziu de unde venea apa, atunci cînd ajunse la locul unde Popleanca se vărsa în Călui. Veniseră de cu ziuă ghețuri sparte și, cum se ciocniseră acolo, se încălecaseră, se bătuseră cap în cap, unele se ridicaseră în picioare, altele ieșiseră pe mal jumătate, se înghesuiseră multe și înecaseră vadul. Nu putuse Căluiul să ducă și ghețurile Popleancăi; noaptea venise și mai rece și în locul unde cele două ape se adunau într-una se făcuse un fel de claie de gheață. Înghețase bocnă și apa Popleancăi. Se umflase, ieșise pe maluri afară și-o luase pe semănături. Parcă voia să meargă și spre izvor, să-l înece.

Făniță înjură iarăși babele și se scărpină în cap. Dacă apa ieșea pînă dimineața dintre maluri, îneca semănăturile, îngheța și reteza grîul, ca briciul, și mînca și rădăcina. Cîteva hectare fuseseră inundate. Făniță nu mai stătu pe gînduri. Își aruncă cojocuța într-o salcă și începu să taie cu securea gheața, acolo unde se încrucișau apele. Gerul mușca aprig, ca o cățea cu pui, învinețindu-l. Dar el se încîntă repede și nu mai simți gerul. Și cum mai avea în săcui cîteva guri de țuică, pe fundul sticlei, le bău cu sete și tăie mai departe gheața. Securea săreа. Parcă ar fi tăiat sticlă.

— Dumnezeii voștri de babe! zise Făniță. Că v-ați găsit voi deștepte, lua-v-ar dracu' de știrbe și de surde! Că îmi stric securea din cauza voastră, tîmpitelor!

Odată se gîndi și la Liorica. O văzu trecînd prin grîu în vara aceea. Grîul era copt și se legăna greu, sub soare. Liorica avea ochi mari, și pe cap ducea o tîrnă. Spicul galben se apleca, moțăia, parcă beat de soare, parcă l-ar fi durut capul.

— Că nu puteați să nu veniți, afurisitelor, zise Făniță. Venirăți voi cu gerul, parcă de voi nu mai puteam eu acuma.

Tăia în bucăți mari gheața, făcea loc apei, spărgea mormanul de ghețuri îngrămădite. Apa îi șiroia pe frunte. Îl apucă necazul pe frate-său Petrică. El atîta știe: mă, ăl mic, prostule! Parcă tot mic ar fi rămas, să se țină de poala lui. „El doarme acuma, ori ascultă muzică, și zice ăluia de la radio, dacă-i place cîntecul îi zice: „Bravo, mă! Felicitări". Vorbește cu ăia de la radio parcă ei de el nu

mai pot. Și ei nici nu-l aud și nu le pasă de vorbele lui! Mama voastră de babe, că mă scoateți din pepeni cu prostiile voastre, nu puteați să nu înghețați apele? Ce, sînteți nebune, să înecați grîul și să-l dați dracului, să rămînă oamenii să fluiere în buză? Că e grîu' satului, deșteptelor, dacă curge apa asta pînă mîine, acopere o tarla întreagă, că și apa e năroadă, ea nu se mai oprește dacă o ia la vale. Voi vă jucați, și ăștia să pătimească, să li se ducă grîu' pe apa sîmbetei! Că deștepte babe sînteți, zău! Bravo vouă, felicitări!"

Securea se stricase de tot. Trecuseră cîteva ore. El înjura babele mereu și nu se lăsa. Strică mormanul de ghețuri, barajul, scoase pe mal o grămadă de sloiuri, bucăți de gheață, și apa pînă la urmă își regăsi malurile. Începu să se retragă de pe cîmpuri ușor, în albie. Nu apucase să înghețe toată pe semănături, și unde înghețase, pojghița era subțire. cît ar fi căzut o brumă ușoară.

Făniță se așeză lîngă salcie, pe o buturã, luă cojocuța pe el și își aprinse o țigară. De-abia atunci se înfurie de-a binelea: se gîndi că o să se afle în gospodărie ce-a făcut și toți o să-l laude. Ba unii o să spună că de aceea a făcut ce-a făcut, ca să se împace cu ei, ori poate să intre la ei, ori poate ca Liorica să creadă nu știu ce. Începu să înjure, apoi își dău seama că, de fapt, n-avea de unde să se afle. Era doar singur în cîmp. Asta îl umplu de bucurie. Se ridică și plecă spre casă. De fapt, nu e cine știe ce lucru, se gîndi. A tăiat acolo două bucăți de gheață, n-ar fi avut rost să meargă în sat, să scoale oamenii și să-i trimită în cîmp. Pînă ajungea, pînă îi trezea, pînă le spunea, pînă veneau, trecea timp. Și s-ar fi făcut de rîs, scula oamenii pentru o nimica toată, pentru niște babe. Totul acuma era să nu știe nimeni. Dacă se afla, se făcea de rușine.

Ajunse acasă înghețat. N-o sculă pe mamă-sa. să nu-l vadă ud. Se dezbrăcă și se culcă nemîncat. Îi trecuse orice poftă de mîncare.

A doua zi îl duru capul și simți niște junghiuri în spate. Se sculă totuși, dădu la cai, dar mamă-sa îl văzu roșu la față și nu-l lăsă în pace pînă nu se culcă. Fruntea îi ardea. Răcise.

— Pe unde-ai umblat, mamă, că nici acuma nu ți s-au dezghețat pantalonii, așa de uzi au fost. Și bocancii...

— Mi-a căzut aseară ciutura plină pe pantaloni.

— Aha, vezi dacă ajungi noaptea acasă...

Dar el știa că maică-sa nu-l crede. A doua zi veniră amîndoi frații pe la el. Veni și doctorul și-i făcu injecții cu penicilină. Îi spuse să stea în casă și plecă. Frate-său Colae zise:

— Am auzit că pui varză la vară pe lotu' de la Măligari. Te procopsești pe zăcătoarea aia...

— E apă destulă în cer, poate pică.

— Acolo e pămîntu' de lemn...

— O să ude ăl mic cu stropitoarea, că doar n-o să aibă o mie de căpățîni. O să aibă și el, acolo, cîte să încapă într-o putină. Că mai lasă loc si pentru ardei de-ăi iuți, ăia sînt buni cu varză acră, cum să mănînce varza fără iuțeală?

Băteau cîmpii, ca să nu-l neliniștească. Mai rîdeau de el, mai ales Petrică. El, dacă bătuse recordul, era om mare acuma.

Veniră și a doua zi. Parcă arătau altfel. Petrică se tot foia și tot își mișca buzele în gol, ca un cal, parc-ar fi vrut și parcă nu să zică ceva. „Aoleo, mamă, se gîndi Făniță, mă puse dracu' să mă-mbolnăvesc! Mă prinseră ăștia și-o să stea pe capul meu să mă-nscriu pînă o să le dau cu ceva la moacă."

— Mă Făniță! începu Colae, dar frate-său i-o reteză scurt:

— Nu mă înscriu!

— Mă naică — zise Colae — mă, de ce te-ai supărat tu pe toată lumea? De ce?

— S-a supărat ca văcaru' pe sat, zise Petrică.

— De ce te-ai supărat pe toți oamenii? îl întrebă Colae, fără să-l bage în seamă pe Petrică. Ce-ai, mă, tu cu oamenii, ce ți-au făcut, de ce ai pică pe ei?

— Crezi că satu' se ține de coada ta, zise Petrică.
— Ce, nu mai am loc în sat la voi? vorbi Făniță.
— Ție ți se pare, zise Petrică. Tot mic și prost ai rămas.
— Mă, de gura voastră nu poate omul nici să bolească liniștit! Păi de ce mi-a mai dat injecțiile alea dacă voi mi le scoateți pe nas și pe urechi?
— Făniță — zise Colae — mă, de ce te-ai supărat tu pe tine?
— Adică cum? nu înțelese Făniță.
— Adică de ce-ți calci tu pe inimă și de ce le faci toate pe dos? zise Petrică, uitîndu-se la Colae în ochi, să vadă dacă zice bine sau nu. Adică de ce ți-e ție rușine de mutra ta?
— Da' lasă-mă, că-s sătul! Mamă, dă-i pe nebunii ăștia afară!
Dar mamă-sa plecase în sat, pînă la dispensar. Cînd se înapoie, intră în casă, o dată cu ea, și Liorica. Dădu bună ziua și se așeză pe un scaun, lîngă pat. Făniță trecu o dată cu ochii peste ea, în fugă, și apoi se uită în altă parte. „Ce caută năroada asta la mine?" se întrebă. Acuma tot satul o să urle c-a intrat Liorica în casa lui. Fată mare, să vină la băiat — asta nu s-a mai pomenit. Și doar nu mai vorbise cu ea nici nu mai știe de cînd!
— Iar pentru cor ai venit? o întrebă, văzînd că ea nu spune nimic.
— Nu, acuma avem destui oameni. Am venit să te văd.
— Aha, eu credeam că pentru cor...
— Cum te simți?
— Nu scăpăm noi de el, zise Petrică.
— Tu cum o duci... cu coru'? o întrebă Făniță.
— Bine, sînt solistă... Da' numai la un cîntec ardelenesc. Vrei să-l auzi?
— Lasă, lasă, se sperie Făniță. Să nu zică cineva nu știu ce.
— Ce să zică? întrebă fata. Tu crezi că lumea ascultă acuma pe la garduri s-audă ce vorbim noi

aici?... N-ascultă, își vede de treabă, zău, zise Liorica și rîse.
Colae îi făcu cu ochiul, să cînte, să-i facă în ciudă lui Făniță. Dar fata nu cîntă. Se uită la Făniță cum își ferește ochii de ea, cum schimbă fețe-fețe, ca un copil. Și Liorica se bucură văzîndu-l așa de încurcat. Era sigură că ține la ea. Venise să-l vadă fiindcă nu credea că e vreo rușine să vii să vezi pe cineva la care te gîndești, nu era nici o rușine. Lumea n-avea să vorbească. Și n-avea ce. De măritat. cu el voia să se mărite, așa că chiar de-ar fi vorbit. vorbele s-ar fi potolit odată și odată. Și el, Făniță, se perpelea, se răsucea în pat. Liorica zîmbea.
— Să vă cînt eu cîntecu' Liorichii, că l-am învățat și eu, zise Petrică. Tuși de cîteva ori și se ridică în picioare, își împreună mîinile, se încruntă nițel încurcat de situația în care intrase singur și începu să cînte repede:

Nici aceea nu-i muiere
Care n-are la brîu' cheie
Și-o ieguță la pat,
Și drăguț lîngă bărbat.

— Taci. mă, că-mi spargi urechile, zise Făniță îngrozit.

Doamne, ține-mi bărbatu'
Să spargă răzoarele,
Să-mi umple lădoaiele,
Să mă ție și pe mine,
Să le golesc toate pline...

— Mă naică Colae, spune-i să tacă, ne aude cineva din drum și zice că ne-am îmbătat. Și zice doctoru' că m-am făcut și eu și-a stricat penicilina de pomană.
Dar Petrică nu-l lua în seamă, cînta din ce în ce mai însuflețit.

Chiuiu-aș, nu cutez,
Că m-aude bărbatu',

Tot îmi face cu capu'
Să nu chiuiesc altu'.

Colae rîdea să se prăpădească. Făniță era plin de broboane pe frunte. Liorica își mușca buza, și ochii ei mari zîmbeau.

Că mă teme c-oi muri
Și ca mine n-o găsi
De tînără și frumoasă,
De găzdoaie bună-n casă.

— Bravo, Petrică. Felicitări! zise Petrică, plin de sine, și se înclină de două ori. Apoi rîse și el.

Mama stătea cu mîinile peste piept și-i privea mulțumită.

— O făcui și pe-asta, zise Petrică. Îți cîntai, i se adresă bolnavului. Ești tu prost, dar ești prostul nostru.

Lui Făniță însă îi părea bine că poate să-i înfrunte. Spuse că nu-i plăcuse cum cîntase. Și că lui nu-i plac cîntăreții. Așa, în general. Și nici ăia de rîd din senin. Și nu-i plac nici ăia care fac pe oamenii miloși, pe oamenii buni.

— Iar dă Duman cu cornu', zise Petrică. Dar e bolnav, ce să-i faci? Iartă-i, doamne, păcatele robului tău Duman, că nu știe ce spune!

În noaptea aceea, pînă spre dimineață, Liorica nu putu să adoarmă. Îl vedea pe Făniță cum își ferește ochii de ea, vinovat parcă de ceva. Dar ochii lui, în seara aceea, semănau cu ochii lui Făniță de acum cîțiva ani. Aceeași dorință și aceeași ușoară neliniște de băiat ce se sperie de gîndul de care își dă seama pentru prima oară.

Dar trecu vara și Făniță nu jucă niciodată în horă lîngă ea, nici n-o fluieră vreodată, nici n-o opri în drum. Și fata nu știu ce să mai creadă. El își clădi un nou grajd, în locul celui vechi, și lucră toată vara ca un ieșit din minți. Slăbise, și ochii parcă priveau mai încruntați. Se certă și cu mamă-sa, și ea plecă

vreo două săptămîni de-acasă, îl lăsă singur și locui la Colae. Apoi i se făcu milă și veni înapoi.

Liorica îl găsi într-o sîmbătă seara pe drum și îl chemă să vină a doua zi la horă. El spuse că nu merge. Atunci ea îi vorbi despre însurătoare, ce are de gînd să facă?

— Cînd mă chemi la nuntă? îl întrebă fata.

— Cu cine?

— Ei, cu cine; găsești tu, glumise ea, dar glasul ei știa ce spune și Făniță știa despre cine e vorba.

— Nu mă-nsor! zisese el, și fata încremenise.

Ochii lui Făniță se tulburaseră adînc. Era o patimă în ei care nu se stinsese. Și fata își dădu seama că el se gîndea tot la ale lui. Se încrețise carnea pe el cînd îi auzise glasul. Ar fi vrut s-o ia de nevastă; dar numai așa cum ar fi vrut el, cu carul plin. Acuma Făniță avea ochii întunecați și ea vru, fără să-și dea seama de ce, să-i pună mîna pe frunte. Parcă era bolnav de friguri și nu-l lăsau frigurile să i se limpezească gîndurile.

Liorica se duse acasă și în seara aceea se gîndi că omul la care ținuse pînă acum plecase departe de ea, undeva departe de tot. Și pentru prima dată nu mai zîmbi, cum făcea întotdeauna cînd se gîndea la el.

În iarnă, băiatul care o mai ceruse de cîteva ori pînă acum de nevastă o ceru din nou. Și fata zise da. Cînd auzi Făniță, nu crezu. Și nici acuma nu credea, cînd auzea toba bătînd. Lăutarii cîntau în bătătura lui Cimpoacă cîntecul de învălit mireasa. Făniță începu să înjure, dar nu găsea pe cine să înjure. Nu-și găsea locul, nu-i venea să creadă.

„Ce, Liorico, ești năroadă? o întreba în gînd. Hei, tovarășa cumsecade... Ia lasă-te, mă rog, de glume d-astea... Păi ce, eu... Adică pe mine de ce nu mă întrebi, faci așa, de capul tău?... Ce dracu', fată..."

Dar toba bătea, bătea, și în curte nu era nimeni să-i dea vreun răspuns, degeaba întreba Făniță într-una, degeaba vorbea singur în gînd. Plecă la frate-său Colae. Era acolo și Petrică, deși numai pe el n-avea chef să-l vadă acuma.

— Ăl mic, ai pus-o de mămăligă, zise acru Petrică. Aveai și tu ceva bun în tine, dar ai făcut ceva pe el. Se dusă Liorica.

— Ce-am eu cu ea? îi sări țandăra lui Făniță.

— Auzi, ăl mic, să-ți spun o poveste. Astă-iarnă am găsit o sticlă de țuică goală, o sticlă d-aia pătrată, vînătă, de cerneală. Și niște pași cu ținte, și la pasul drept nu erau ținte în bot, urmele n-aveau ținte în bot, ale din dreapta. Și securea era pitulată, că avea gura ruptă. Și eu am fost om bun, ți-am cîntat atunci... Știi? Și nu ți-am spus de ce ești bolnav, am văzut că ți-e rușine de ce făcuseși... Și nu făcuseși rău..

— Vorbești prostii, zise Făniță. Mă naică Colae, de unde ai cumpărat mînușile astea?

— Și-am crezut că ți-a trecut — zise Petrică — da' tu tot pleșui ești. De știam, nu-ți cîntam, fi-ți-ar dracii tăi ai dracului!

Petrică parcă vorbea cu vorbele lui. Toba bătea. bătea. Și cînta clarineta legănat.

— Mă Petrică, du-te la biserică și cîntă acolo în strană și vorbește-le babelor. Pe mine m-ai înnebunit! Vorbești ca prostu', aiureli. Ce-am eu cu... Și nici cu Liorica!

— Bine, mă, bravo!

Făniță plecă, trîntind ușa, așa cum plecase întotdeauna pînă acum cînd nu-i plăcea ceva. „Nu mă las eu", își zise. Dar toba continua să bată și Făniță se gîndi că totuși toboșarul nu glumea. Atunci simți un gol în el, cum nu mai simțise de mult. Parcă tot satul îl privea. Începu să se privească și el. Își duse mîna la obraz și simți că e nebărbierit. Se duse repede acasă și căută săpunul și briciul. Luă oglinda, o puse în tindă, într-un cui, și se privi în ea. Se privi adînc și nu se recunoscu. Cel din oglindă nu semăna cu el. Parcă era altcineva. Se gîndi și nu putu să-și dea seama de loc cu cine semăna cel din oglindă. Vru să rîdă, dar auzi toba și nu rîse. Și în acel moment începu să se gîndească la toate prin cîte trecuse. începu să se gîndească la tot. Și începu

cu ziua aceea de vară cînd stătea în potecă, pe malul Căluiului.

Nu bătea vîntul și apa era stinsă. Și ochii lui erau limpezi.

Zbang! și lovea el cu piatra drept în fața din apă, și fața începea să se legene, să se strîmbe și să se lungească și să ia o formă ciudată. iar ochii tremurau și nu se mai vedeau.

Zbang! se juca el.

Acuma știa cu cine semăna cel din oglindă. Cu el, cel ce se vedea în apă, atunci cînd arunca cu pietre, în joacă. Și fiindcă știa, se gîndi mai departe și merse la fîntînă să tragă o ciutură cu apă, să se poată spăla pînă la brîu. cînd o termina să se radă.

„Hei, domnu' cumsecade!" își aminti. și speriat se uită spre poartă.

Vîntul clătina portița. Și începu așa, dintr-o dată, să ningă. Se uită în oglindă și se înfurie:

„A, nu, cu nărodu' de Opriță nu vreau să samăn... Adică de ce să samăn eu cu el? Adică de ce îmi dădeam eu cu pietre în frunte, atunci, în apă? Adică, naică Colae, nu ți-a fost așa pe la nas să mă lași obleagă? Dac-ai văzut cum arăt, ca al lui Bazu, de ce n-ai pus mîna pe retevei să dai? Numai l-ai luat așa, în mînă, de fudulie. De ce ești tu atunci naica meu ăl mare, de ce te-a făcut mama pe tine întîi, nu să te uiți și la noi, ăștia, mai micii? Se dusă dracului toată viața mea, se dusă Liorica, și eu stau colea, în curte... Ce să mă duc la ea, acuma, să mă scoată lumea pe poartă ca pe-ăl turbat? Să mă duc, unde? De ce, naică? C-o dau dracului de viață! Cine m-a pus, mă! se uită el iarăși în oglindă și se strîmbă de ciudă. Cine m-a pus să mă joc? Fir-ar ea a dracului de minte oarbă, care nu vede decît în bătătura lui! A, da' nu mai merge, eu nu vreau să ajung ca Oprița, cu capu' mare ca dovleacu', cu ochiu' în gură și cu nasu' pe frunte, să m-arate copiii cu deștiu'. A, nu, naică... Ia să merg eu la

tine să vedem cum stăm cu problema, fiindcă așa nu mai merge!"

Vorbea singur și se rădea nervos. Se tăie în vreo opt locuri, era numai sînge, de parcă l-ar fi zgîriat mîțele. Băgă capul în canta cu apă și se spălă. Apoi. ștergîndu-se pe obraji, privi curtea și i se păru strîmtă, cît un fund de tîrnă. Toba bătea și mai repede și se auzea și clarineta cîntînd mai ascuțit.

„Ce mai face domnu' cumsecade?" și-aminti.

Și își mai aminti de ziua aceea de toamnă cînd plecase la oraș să vîndă paie. Încărcase acasă căruța bine, cu vîrf. Maică-sa chitise paiele, el i le aruncase sus. Mai vînduse înainte cu două zile o căruță și luase bani buni. Le cumpărase un birjar, zicea că-s bune pentru așternut la cai, iarna. Dar el, Făniță, știa, după cum arăta afară birjarul, că n-o să le pună pe jos, o să le pună în iesle, să le mănînce caii. Niște cai slăbănogi, ca două așchii cu piele. De ce dracu' nu s-o fi lăsat birjarul de prostii, nu înțelegea Făniță. Orașul era plin de mașini, și de-ale mari, și de-ale mici; dai cin' zeci de bani și te ducea autobuzul de la gară pînă la moară. Dar el, birjarul, ba, trăgea trăsura dimineața lîngă biserica din piață și privea cum nu se uită nimeni la el. Însă tot stătea, că mai cîrpea un ban, stătea ca un nărod, fără să vadă ce trebuie. Dădea paie la cal, că n-avea bani de coceni ori de lucernă. Lui Făniță îi era milă de el. Dar îl și înjura, că n-are cap. Birjarul îi mai ceruse două căruțe cu paie. Zicea că din una o să-și umple saltelele, că paiele nu fac purici. Îi vindea lui apă, ca la un prost, că nu fac purici . . . Prostii. Nu știa cum să mai înnoade vorba, să nu se vadă cît e de cîrpit în viața lui, că era prost, nu voia să lase dracului rabla de trăsură și să se apuce de-un lucru ca lumea.

El îi ducea paiele și se gîndea cum poate fi un om așa de zăbăuc să se înșele singur cu niște paie, să le creadă fîn și să le dea la cai. Birjarul își bătea singur joc de el. Paiele sînt paie, n-au nici un bob în ele. Făniță stătea în vîrful căruței și se gîndea la birjar.

Era toamnă și ploua rar, ca prin pătură. Drumul era pustiu, gol, prin pădure, pe unde o luase el s-ajungă mai repede la oraș. Era gol și se tot răsucea și cotea. Roțile mai intrau în gropi și căruța se legăna într-o parte, ca o barcă. Făniță își pusese cerga în cap, să nu-l ude ploaia. Căzuse frunza, moartă, și apa începuse s-o putrezească. Era aproape de iarnă. Se vedea prin pădure pînă departe. Fără frunze, crengile erau parcă mai scurte și tufanii mai pitici și mai slăbănogi. Cînd ajunse în vîrful dealului, unde pădurea cobora. văzu peste ea satul și își aminti de Petrică. Poate că iar stătea acuma în fața aparatului de radio și asculta cîntece. Era nărod Petrică. De cînta Maria Tănase. cînd termina de cîntat, bătea din palme, în casă, și zicea: „Bravo, tovarășe Maria Tănase!"

Drumul iarăși coti și roțile din dreapta intrară în șanț. Caii se opintiră și căruța nu se răsturnă. Pădurea părea străvezie, de sticlă. Și el era singur în căruță, pe paie, și se gîndea cu ciudă la birjar și la frate-său Petrică. Pentru cine se omoară el acuma, prin ploaie? În loc să stea acasă, ca omul! Merită să care paie? Merită, cum să nu merite, se înfurie și dădu cu biciul în Breazu. Calul sări ca ars. Căruța nu se răsturnă, zbicită. Se răsturnă puțin mai la vale, unde drumul părea liniștit, ca în palmă. Trecuse roata peste-o rădăcină ieșită ca un vătrai negru în drum. Paiele se întinseră, se lungiră, se lățiră, ca împrăștiate cu mîna. Făniță se opinti și puse căruța în picioare, pe patru roți. Și se așeză pe marginea șanțului să fumeze o țigară. Era bucuros că sărise la timp și nu-și rupsese ceva în el. Dar scuipa de ciudă. neștiind cum o să încarce căruța. Încercă singur și nu putu. N-avea cine să chitească, sus. Paie afurisite. nu erau lemne, nici piatră. Erau ușoare, dar degeaba. Singur nu putea să le încarce. Mai avea nevoie de o mînă de om. Și pe drum nu era țipenie. Lăsă căruța și ieși în drumul mare, pe potecă. Treceau în sus și în jos camioane. Nu le putea opri, ar fi fost degeaba. Oamenii aveau drumul lor. Trecură și niște căruțe. Îi rugă pe cîțiva, dar oamenii erau grăbiți.

— Ce-ai, paie? Dă-le dracului, tot nu mai sînt bune de nimic, zise unul.

— Dac-a intrat apa în ele, tot o să putrezească,

Făniță se întoarse la căruță, înjurînd. Apoi se gîndi că nici el nu s-ar fi dus să-i ajute altuia — o căruță de paie era o căruță de paie. Îl durea însă că nu putea să facă nimic cu ele, singur, decît să le lase acolo, ori să bage țigara aprinsă în ele. Nu le dădu foc, să nu facă vreo boacănă și mai mare, le lăsă acolo, pe marginea drumului, să le putrezească ploaia. Întoarse căruța și porni spre sat. Caii erau acoperiți cu pături, și sub pături, ca să nu le intre apa la piele, să nu-i atingă nici umezeala păturii, Făniță pusese de acasă un strat de fîn dulce. Să miroasă frumos și să le fie cailor cald. Se gîndise la ei. La el uitase să se gîndească. Se urcase pe paie și se gîndise numai la banii birjarului și la paie. „Lua-le-ar dracu' de paie", își zisese și le aruncase pe toate din căruță, să nu rămînă fir. Și plecă spre casă, furios. prin pădurea uscată. Drumurile erau strîmbe și lungi și el de-abia aștepta să ajungă odată la marginea ei, unde se lumina locul și drumul ducea drept spre sat

Făniță lăsă briciul pe prispă, și oglinda, și ștergarul, își puse căciula pe cap și ieși în drum. Plecă spre frate-său Colae. Zăpada cădea ca un nor alb, acoperindu-l din toate părțile, intrîndu-i în ochi și lovindu-l în față. Cum se bărbierise, obrajii i se învinețiseră de frig. Și toba bătea înainte ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Cînd ajunse în fața casei lui Colae, Făniță strigă:

— Bă naică, ia ieși pînă la poartă. Ieși acuma, ia-l și pe Petrică. Ieși, mă, că am o idee.

Cînd ieșiră în drum, îl găsiră frecîndu-și mîinile de ger. Și cînd îl priviră, rămaseră nedumeriți: Făniță zîmbea și își mușca buzele. Zăpada cădea grea, învăluindu-l.

— Mă frati-meu — zise Colae — mi se pare că ăsta parcă e Făniță al nostru.

— Nu e — răspunse Petrică — Făniță e băiat deștept, cum să fie ăsta?

Se-ntunecase și se vedeau numai fulgii căzînd albi, prin fața ferestrelor luminate. Cădeau grei, ca grindina. Făniță se făcu surd, nu-i luă în seamă că rîdeau de el. Ar fi rîs și el, dar n-avea putere acuma.

— Naică — zise — cum să fac eu să...?

— Nu, nu e Făniță! îi taie Colae vorba. Ăla nu-ntreabă, ăla știe ce face, îi șopti el lui Petrică. Ăsta cred că e vreun om beat, și-a băut mințile și a greșit poarta și mă ia pe mine de naică-său.

Și intrară amîndoi în casă, lăsîndu-l în drum Toba bătea și mai repede. Făniță vru să se întoarcă acasă și să-și vadă de treabă. Dar își aminti de Opriță și se îngrozi. Nărodul lui Bazu n-avea mutră de om. cînd îl vedeau muierile ce nu purtau brăciri scuipau în sîn, se-nchinau și se pitulau să nu facă copii ca el. Fugea lumea de Opriță.

„Dormi în drum, ca..." își aminti.

Făniță se uită la deal și la vale: dar nu era nimeni. Și se vedeau numai luminile de la ferestre ieșind în drum și tăind întunericul în fața fiecărei case. Și se vedeau fulgii căzînd potop, și se vedea cum se umplu șanțurile cu zăpadă. Gerul stătuse. Făniță se uită cum ningea, se uită îndelung, ca în seara aceea cînd stătea pe prispă, bătut de Colae fiindcă trăsese de păr niște fete, la școală. Se uită la zăpadă împăcat, fără să fie supărat pe Colae, cum nu fusese nici atunci. Ningea — și toba se oprise. Poate mai răsufla toboșarul sau, cine știe, poate se îmbătase.

Lui Făniță i se făcu dor de o țigară și intră în casa lui Colae, fără să bată la ușă, de parcă ar fi intrat în casa lui.

ORA CINCI

Noaptea trecea de pe mal pe apă, dusă de vînt, neagră și densă. Nu știai unde începe marea și unde se sfîrșește pămîntul. Și nici în larg, unde începe cerul. Orizontul era închis ca un cerc. Nu se vedea la doi pași. Se auzeau doar valurile, groase și grele, sfărîmîndu-se ca sticla, plesnind.

Barca era ușoară, cu pînze, și înainta săltînd peste ele, aproape fără să le atingă. Timofei mînca semințe prăjite, de floarea-soarelui. Le arunca în gură, pe întuneric, fără greșeală. Mînca repede, ca o moară, și vorbea.

— Romka are o nevastă de o sută zece kile...

— De cît? nu auzi Denis.

— De o sută zece...

Denis era singurul însurat dintre ei și nu mai fu atent. Nu-i plăceau glumele despre nevestele altora. Între două pale de vînt auzi foarte clar:

— Romka zice că numai una o întrece în sat... Are o sută douăzeci de kile!

Cum vorbea tare, acum, cînd vîntul se oprise o clipă, glasul i se auzise ca un strigăt: o sută douăzeci de kile!

— Și o bate Romka...

— Ce face? întrebă Denis.

— O bate... Cu scaunele... Vine beat din sat...

— A, beat, beat...

— Și-i zice: Culcă-te! Și ea se urcă în pat. Închide ochii! îi zice el...

— Ce-i zice?

— Culcă-te! Închide ochii! Dormi!

— Romka...

— Așa-i zice, și ea ascultă, altfel...

Întunericul era des. Barca însă mergea sigură înainte. Kiril stătea la cîrmă și-l asculta pe Timofei. Dar n-auzea cuvintele decît pe jumătate, le spărgea vîntul, pînă la el, ca pe niște semințe. Era însă deajuns să știe despre ce vorbea Timofei, poveștile erau cam aceleași. Timofei le repeta, să rîdă. Se certase aseară cu Romka, la bufet, de aceea se legase acum de el. Romka era pescar bun și mai ales știa cînd să bea. Nu punea piciorul în barcă beat. Timofei, însă, punea. Și nici nu prea era pescar de meserie. Se ducea și el acolo unde se cîștiga bine și unde nu prea era de lucru. Astă-vară păzise lubenițele și pepenii gospodăriei. Om tînăr, neînsurat, paznic de bostănărie, mai să te apuce greața. Dar lui nu-i păsa, o ducea bine. Îi plăceau femeile ca pîinea caldă. Se plimba cu bicicleta pe plajă în fiecare după-amiază și își găsea el ceva de lucru pentru noapte. Erau destule sezoniste fără bărbați. Locuiau în sat și veniseră să se distreze la mare. Timofei intra întotdeauna în vorbă, întrebîndu-le dacă nu doresc pepeni sau lubenițe. Dacă doreau, le invita la bostănărie. Nu era departe. Pe unele le ducea pînă acolo cu bicicleta.

Erau departe, în larg. Și la vreo trei kilometri de sat, spre Mangalia. Se vedeau becurile de neon arzînd pe faleză la Mangalia, alburiu. Parcă se legănau. Orașul dormea, cu geamurile întunecate. Numai la sanatoriu erau cîteva ferestre luminate, palid. Era o dimineață de sfîrșit de martie, rece. Ei mer-

geau să scoată paragatele din larg. Plecaseră din sat pe la ora patru. Nu mai aveau decît foarte puţin de mers. Acum numai guvizi puteau prinde şi paragatele s-ar fi zărit dacă ar fi fost lumină, atît erau de aproape. Plecau întotdeauna devreme, să-i prindă dimineaţa pe mare.

Timofei se cam codise la început, cînd îl luaseră, dar el nu se pricepea, nu era pescar de meserie şi-i plăcea să lenevească în pat. Pînă la urmă se învoise, fiindcă în timp de iarnă nu era altceva mai uşor la gospodărie decît să mergi dimineaţa pînă unde erau paragatele, să scoţi guvizii. O oră, sau două, apoi era liber. Nu-i plăcea munca nici să-l sărezi de viu.

— O să vină vara, zise Timofei şi răsuflă uşurat. Mă angajez la „Salvamar", la Mangalia, zise şi privi farul de la dig. Vara îmi place mie, e apa caldă.

Noaptea se tulburase şi vîntul bătea mai ascuţit. Ei îşi strînseră pufoaicele la gît. Denis se acoperi pe spate cu o pelerină scurtă, să nu-l pătrundă apa şi să răcească. Mai răcise în toamnă şi nevastă-sa nu-l lăsase aproape două săptămîni să intre în casă, să nu îmbolnăvească fetiţa. Dormise singur în bucătărie şi acum n-avea de gînd să răcească iar.

— Campionule, cînd te ia la armată? întrebă Timofei.

Kiril nu-i răspunse: îi spusese de o sută de ori că la toamnă îi venea timpul să fie încorporat. Timofei întrebă ca să nu uite nimeni că el era cel mai în vîrstă, singurul care terminase armata.

— Campionule . . .

Nu mai auzi altceva. Probabil spusese: cum de-ai ridicat roţile vagoneţilor, ori nu le-ai ridicat? Băieţii făcuseră într-o duminică concurs de haltere. Aveau două roţi de vagonet, rămase de la cariera de piatră, ruginite. Le căraseră pe plajă şi se întrecuseră toată săptămîna. Încercaseră şi sezoniştii. Numai Kiril reuşea să le ţină deasupra capului. Băieţii îl declaraseră

campion şi îi plătiseră o halbă de bere, drept premiu. Unul dintre sezonişti spusese:

— Dacă mergi la armată, o să ajungi în Bucureşti, la vreun club de-acolo. Şi într-un an devii campion european la caiac-canoe. Şi mondial, peste cîţiva ani . . . Ismailciuc, Rotman, Lipalit — şi ei sînt lipoveni. Şi campioni mondiali şi olimpici. Îi cunoşti?

— Nu-i cunosc decît din „Sportul popular", răspunsese Kiril. Ei sînt din deltă, mi se pare . . .

— Campion mondial o să ajungi, zisese sezonistul blond, şi băieţii de atunci îi ziceau campionul.

El ar fi vrut să ajungă la Bucureşti. Dar a doua zi îşi pierduse orice speranţă că va ajunge campion mondial. Fiindcă îl văzuse pe sezonistul blond plimbîndu-se cu Mustafa. Aveau un aparat de radio portativ şi ascultau muzică, plimbîndu-se pe şoseaua de la marginea satului. Şi el nu-l putea suferi pe Mustafa, fiindcă acesta îl lăuda. Nu-i plăcea să-l laude nimeni.

Odată însă nu se supărase: se apropiase o fată de el, cu părul lung, negru, o sezonistă, şi-l lăudase.

— Stai puţin — îi spusese — stai să văd . . . N-am văzut oameni tatuaţi decît la cinematograf . . . Vino! Vino! . . .

Erau pe plajă, într-o dimineaţă. El tocmai terminase săratul peştelui, scos din taliene. Era în brigada lui Romka. Mîncaseră şi el voia, înainte de-a merge în sat, să facă o baie în mare, lîngă cherhana. Fata venise pe plajă de mult, să vadă răsăritul soarelui. Aşa-i spusese. Fata era cu cîteva prietene, dar ele rămăseseră deoparte şi zîmbeau.

Însă tocmai atunci apăruse şi Timofei. Gonea pe plaja goală, cu bicicleta, să ajungă la bostănărie.

— Ce faci, domnule? zisese în treacăt.

El parcă s-a pierdut şi n-a mai aşteptat fata, a intrat în apă, să nu rîdă apoi Timofei de el. Timofei s-a dus, sunînd din sonerie şi speriind pescăruşii de pe mal.

Fata însă l-a aşteptat. Şi l-a privit şi a pus chiar degetul pe pieptul lui, acolo unde avea desenată o

ancoră. El era plin de desene, și pe spate, și pe mîini, și pe picioare. Avea trei ancore, doi pescăruși, pe umeri, un tractor, două femei goale, pe pulpe, brazi, rachete, trei stele și o lună, pe spate, un coș de fabrică, două sticle cu rom, o maimuță fără ochi și numele lui, în două locuri, dar numai numele de botez, Kiril. Și mai avea scrisă, pe brațul stîng, tabla înmulțirii cu opt. De cînd era la școală. Fata a mers cu degetul mic pe urma desenelor, și el simțea cum ancorele tremură, și simțea toate desenele, exact le simțea formele. Și pescărușii de pe umeri parcă băteau din aripi cînd și-a trecut ea degetele peste ei.

Fata era spălătoreasă la tabăra de pionieri. Dar tabăra s-a închis peste cîteva zile și el n-a mai văzut-o. Dar poate că avea să vină iarăși la vară. Se gîndi la vară și se bucură.

— Campionule, de ce n-ai stat tu la tractoare? Nu te mai bătea vîntul... Iarna dormeai la căldură... Și salariul mergea...

Nu rămăsese fiindcă se mutase stațiunea spre mijlocul Dobrogei. Plecase de lîngă mare, și lui îi plăcea marea, și mai ales vara nu putea să lase o zi fără să înoate: nu putea dormi, așa se obișnuise de mic. Rămăsese numai cu un tractor, tatuat ca amintire. O vreme lucrase ca mecanic la gospodărie, la motorul de la pompa cu apă. Apoi renunțase: nu era nici tractorist, nici pescar. Atunci îl luase Romka în brigadă. De aceea ținea la el, oricît ar fi băut, și nu-i plăcea de Timofei cînd îl vorbea de rău. Dar și cu Timofei era prieten, așa cum era el, mort după femei și leneș.

— Procleata! auzi.

Și nu mai auzi nimic. Căzuse pe spate și acum era ud pînă la piele și se prinsese cu mîna de marginea bărcii. Un val îi răsturnase.

— Timofei!

Le auzi glasul, apoi un val îl lovi și îl băgă la fund. Scăpă barca din mînă. Înotă și o găsi iarăși. Cerul se subțiase, se făcuse alburiu, vînăt.

— Treci la pupă, strigă Denis, și Timofei trecu. Denis era la proră și Kiril la mijloc. Se țineau de barcă, să nu le-o ducă valurile. Apa le ajunsese la piele și pufoaicele atîrnau grele, de pămînt. Timofei înjură și începu să tremure. Parcă-l viscolea apa.

Toți știau că nu era nimeni vinovat că se răsturnase barca. Și totuși erau furioși.

— ...' tu-le mama lor de pești! strigă Timofei.

— Nu înjura, mă, peștii!

— Să-i ia dracu' de guvizi!

— Timofei, ce-ai tu cu peștele?

— Pentru o mînă de guvizi, pentru...

— Nu te lega de pește, Timofei. Lasă-l în pace!

Vîntul ardea și valurile se îngroșau furioase, ca niște lanțuri. Bătea puriazul, vîntul de miazănoapte. Venea rece, din jos, răscolind marea.

— Pentru guvizi!

— Ține-te de margine... Și nu mai vorbi în vînt... Ești babă?

— Mai bine dormeam.

— O să ai timp să dormi cînd ajungem acasă.

— Ajungem...

Vru să spună: la dracu'. Dar se opri. N-avea rost să mai înjure. Nu era nimeni vinovat. Și peștii nu trebuiau înjurați. Și nici marea, nici marea.

La Mangalia ardeau becurile pe faleză și farul clipea verde și roșu. Și oamenii dormeau.

Kiril se dezbrăcă, dîrdîind. Să poată înota mai bine. Hainele îl stînjeneau. Le luă un val și nu le mai văzu.

— Nu vă dezbrăcați?

— Nu, răspunse Denis.

— Lăsați barca, dați-i drumul cînd vin valuri mari, să nu vă arunce cu ea cu tot, să nu vă loviți...

Nu era furtună, numai puriazul aducea din cînd în cînd valuri dinspre țărm. Și-i ducea în larg, încet, foarte încet. Mai mult se legănau pe loc, ținîndu-se de marginea bărcii. Nu puteau s-o întoarcă. Trebuiau să aștepte dimineața, să-i zărească grăni-

cerii sau vreo altă barcă de pescari. Tremurau și tăceau. Timofei nu mai înjura. Dacă l-ar fi auzit bătrînul Firsa, Larion, l-ar fi snopit în bătăi. Le era frig și se uitau clănțănind din dinți spre becurile calide de la Mangalia.

Denis vru să se urce pe barcă, să strige. Alunecă. Pufoaica nu-l lăsa să se miște. Se urcă Kiril, puse mîinile la gură și strigă. Știau toți că n-o să-i audă nimeni. Mai încercă de cîteva ori Kiril, doar-doar l-o auzi cineva. Sau l-o vedea, deși n-avea cine să-l vadă. Nu se auzea mai departe de zece metri. Iar aerul era încă vînăt, dimineața era tot departe, în larg.

— Să nu înghețăm, zise Denis. Mușcați-vă mărunt degetele. Pe rînd. Timofei, mușcă-ți degetele. Și nu sta, mișcă-ți picioarele, picioarele, Timofei...

„Totuna-i, se gîndi Timofei. Dacă nu vine o barcă, degeaba dau eu din picioare. Și barca n-o să vină, n-are de unde să vină." Începu să-i fie frică, dar nu spuse nimic. Și pe Denis îl cuprinse frica, dar tăcu să nu-i sperie pe ceilalți. Timofei se închină, pe furiș. Și începu să se roage, să spună doar atît: „Doamne, scapă-mă!" Se închina în apă, să nu-l vadă Kiril, care era mai aproape. Se închina, dar îi era rușine. Și mai știa că n-o să-i ajute la nimic, barcă n-avea de unde să apară la ora aceasta, și totuși se închina, tremurînd. Și cu cît trecea vremea, își pierdea cumpătul și era sigur că o să-l mănînce guvizii, fiindcă îi înjurase. „N-o să te mănînce — își zise — nu ești tu bun de mîncat. Ai carnea putredă de atîtea muieri." I se păru că e o glumă bună și spuse tare:

— Pe mine n-o să mă mănînce guvizii, am carnea putredă de atîtea muieri...

Nu-i răspunseră. Poate nu le plăcuse gluma ori nu-l auziseră de loc. Ei priveau spre Mangalia. Dar nu se vedeau decît becurile arzînd stins.

La mal n-aveau cum să ajungă dacă nu-i zărea cineva. Iar dacă-i zărea prea tîrziu... Da, puteau să înghețe. Să le înghețe întîi degetele, să nu mai poată ține barca. Apoi să înghețe de tot, de tot... Și atunci degeaba venea vreo barcă... „O să murim", se cutremură Timofei. Pînă atunci nu voise să se gîndească la așa ceva. „Pentru niște guvizi! se înfurie. Mai bine dormeam, de știam, de știam... Eh, pe dracu'! Dacă se duce Kiril la mal? Atunci? El poate să înoate, numai el, Kiril, poate să ajungă la mal. Să anunțe grănicerii, sau pescarii, să vină cu o barcă. Numai Kiril, o, el poate să ajungă liniștit pînă la mal... Altfel, n-o să ne mai sape nimeni groapa... Nu-i destulă groapă aici? Eh, pe dracu'", zise. Nu credea, dar aproape era convins: fiindcă nu-și mai simțea degetele de la mîna dreaptă.

— Kiril, du-te la mal...

— Ce zici?

— Du-te la mal... Kiril, strigă el, unde e Denis? Nu mai este! Nu mai este!

Priviră spre proră. Denis nu se vedea. Kiril înotă spre proră. Se ținu de barcă, lăsîndu-se ușor la fund și lovind apa cu picioarele, să-l găsească. Denis dădea din mîini, rar. Hainele îl duceau la fund, și el înghițea apă. Nu voia să moară, dar nu mai putea să facă nimic, n-avea nici o putere în mîini. Și parcă-l apăsa ceva în jos.

Kiril se lăsă iarăși în jos, mult. Denis îi simți un picior. Se prinse cu mîinile de el, de talpă. Apoi se prinse de pulpă, de genunchi, și urcă așa în sus ca pe o scară. Și cum urca, apăsarea aceea pierea, și el devenea tot mai ușor. Cînd ajunse la suprafață, trase aer în piept și ochii îi luciră. Zise, aproape beat:

— Băieți, nu vă descurajați, băieți, trebuie să vină cineva.

Dar își pierdu cumpătul și aproape leșină. Kiril îl ținu de pufoaică, cu capul sus, rezemat de spatele bărcii, și Denis se dezmetici. Și de-abia atunci își reveni cu adevărat. Și simți că brațele îl ajută, că e plin de puteri.

Kiril iarăși se urcă pe barcă, în picioare, și strigă. Începuse și el să se teamă. Nu pentru el, pentru cei-

lalți doi. Denis era mai slab și dacă îi mai alunecau o dată degetele, nu-l mai găsea. De Timofei nu-i părea așa de rău, era cam stricat și leneş. Era însă și el om. Frigul era mai puternic sus. Se lăsa în apă, încet, ca și cum ar fi intrat undeva mai la cald.

— Kiril, du-te la mal, zise Timofei. Numai tu poți să ajungi...

— Du-te — zise și Denis — du-te... Așa sigur o să scăpăm! zise el. Și își aminti cum alunecase: îl apucase o moleșeală, un fel de somn dulce. Și cum îl înghițea apa, simțea cum îi pleacă puterile din mîini și din picioare, ca niște guvizi, așa plecau. Și el ieșea din haine, nu mai rămîneau decît oasele, se desprindea și se făcea un nor de pește, de stavrizi, de hamsii și de guvizi. Și nu-i părea rău, numai calcan nu voia să se facă. Calcanii sînt lați ca niște tipsii și le place să se ascundă în nisip. Și cînd se temea de calcani, simțise piciorul lui Kiril, gol și rece ca un sloi de gheață. Și nu se mai temuse și nu mai înghițise apă. Acum era sigur că aveau să ajungă la mal. Mai ales dacă pleca Kiril.

— Du-te, îi zise.

Dar își dădu seama că dacă pleca nu mai era nici o speranță. Dacă el pleca n-avea cine să-l mai aducă la suprafață, dacă-i piereau iarăși puterile. Numai pentru o clipă dacă-i piereau. Totuși îl îndemnă:

— Du-te...

Baremi el să scape, Kiril. Dacă-l îndemna și Timofei, însemna că și el gîndea la fel. Că își pierduse și el încrederea. Că nu mai spera să vină nici o barcă, în grabă. Și el trebuia să scape, era cel mai tînăr, el nu cunoscuse lumea aproape de loc. El avea spatele lat, plin de desene, era puternic și putea să răzbată, chiar dacă ar fi fost valuri mai furioase. El însă, Denis, nu mai avea puteri. Malul era departe, și lui îi era foarte frig. De-abia putea să se țină de barcă, nici vorbă să poată înota pînă la mal. Și Timofei nu fusese niciodată pescar, nici el n-ar fi putut să ajungă.

— Tu ești cel mai bun înotător — zise Timofei — poți să ajungi la mal și să anunți... Poți s-o iei spre Mangalia, să ajungi lîngă dig...

Dar și Kiril înțelegea că ei își pierduseră încrederea și nu voiau să înghețe și el lîngă ei. Era mai bine să plece, să anunțe. Numai așa putea să-i scape, dacă pleca spre mal. Altfel nu era cum, nu se vedea nici o barcă, orașul dormea încă. Ei puteau să mai aștepte o vreme, nu erau chiar așa de slabi, să înghețe de tot pînă ajungea el la mal. Și cu o șalupă, sigur, cu o șalupă nu cu o barcă . . . Imediat îi găsea și îi ducea la mal. Ori dacă rămînea și el aici . . .

— Du-te...

— Du-te...

— Bine, numai să vă țineți tari! Eu vin repede, zise, ca și cum n-ar fi avut de făcut decît zece pași, pe uscat. Eu vin repede, zise și plecă.

Înota cu fața spre Mangalia. Becurile deveneau mai slabe. Vîntul bătea și valurile treceau peste el, uriașe. Dar nu le simțea. Înota mult pe sub apă, să nu-l amețească valurile, să nu-l lovească în ceafă des, ori să-l întoarcă cumva peste cap. Înotînd, simțea cum nu-i mai este teamă pentru ei. Și parcă se încălzea, se încălzea.

Marea vuia și treceau pe lîngă el, galopînd, cai verzi, cu coamele ude, pline de spume. Sigur, sînt caii de mare, se gîndi și rîse. Caii de mare, plutind fără picioare, răsturnați de valuri. Apa era din ce în ce mai caldă, ca o amețeală. Mai caldă și mai furioasă.

Malul se apropia și se îndepărta, ca un val. Avea să ajungă, cît mai curînd. Dar dacă leșina la mal? Nu, nu se putea. Dar dacă îl scoteau apele departe de dig, undeva, dincolo de Mangalia? Cum să-l scoată, el înota bine și privea mereu becurile de pe faleză. Se lumina de ziuă încet, și el vedea apărînd, ca din ceață, blocurile de la Mangalia. Bine, ajungea! Dar trecea pînă atunci vreme, vreme multă... Și pînă anunța? Ei puteau să fie morți de mult . . .

Nu, atîta timp rezistau ei. Nu moare nimeni de frig. Tremură, dar nu moare.

Acum era departe de ei. I se făcuse foame. Simţea foamea ca pe o durere, în stomac. Parcă l-ar fi lovit cineva cu pumnul. Frică nu-i era singur, numai foame.

Apa îl lovea, sărată. Şi parcă ancorele se făcuseră grele, mai ales cea de pe mijlocul pieptului. Era plin de sare şi îi simţea mereu gustul. Sarea se îngroşa pe el şi îngheţa, aşa i se părea. Şi ancorele se încărcau de sare şi pe tabla înmulţirii sarea stătea acum ca nişte ciorchini urîţi, pe fiecare număr. „Mă gîndesc la prostii — îşi zise Kiril — înseamnă că mi-e foame, tare foame".

Acolo, în faţă, licăreau luminile Mangaliei.

Un val îl lovi, ameţindu-l. Înotă pe sub apă, apoi respiră şi iar înotă pe sub apă. „Nu trebuie niciodată să-ţi pierzi cumpătul, îşi zise. Toţi cei care se îneacă îşi pierd cumpătul. Mîinile şi picioarele i-ar mai ajuta, oho! îşi zise el. Dar îşi pierd cumpătul şi încep să înghită apă. Şi atunci degeaba mai dau din mîini... Nu mai au încredere atunci, şi oricît dau din mîini, merg la fund... Sigur, eu ştiu să înot bine, eu ştiu toate astea, îşi zise. Şi eu nu trebuie să-mi pierd cumpătul, fiindcă trebuie să ajung la mal şi să anunţ, să fac rost de o şalupă... O şalupă imediat îi găseşte..."

Un alt val îl acoperi din dreapta. Şi începusă să-i ţiuie urechile, ciudat. Le simţea înfundate, şi totuşi îi ţiuiau. Totul era numai apă, numai apă, în jur. Atunci se gîndi la fata aceea de pe plajă şi nu se mai simţi singur. Şi parcă-l văzu pe Romka bătîndu-şi nevasta cu scaunele. Ce caraghios. Romka mai mult făcea scandal decît o bătea... Nevastă-sa avea o sută zece kilograme, nu era glumă...

— Vino! Vino! auzi şi prinse puteri, ca şi cum l-ar fi strigat cineva. Dar în jur nu era decît apă. Fata aceea de la tabăra de pionieri îl chema să-i vadă ancorele şi porumbeii.

— Şase-şase...

— Patru-doi...

— Patru-doi...

Jucau table bătrînii, la cherhana. Bătrînul Firsa dădea numai duble, numai de şase. Ei jucau table şi aşteptau să fiarbă ciorba.

— În Dobrogea toată lumea joacă table...

— Şase-şase...

— Vino, vino...

Era aşa de bine şi parcă marea se liniştise. Şi el nu mai simţea nici frigul, nici vîntul. Aluneca în jos, într-o legănare caldă. Jos nu erau nici valuri, nici vînt, şi apa era moale. Şi se vedeau înotînd peşti albaştri.

Nu era bine să vadă peşti albaştri. Mîinile îi erau ţepene, ca două babaice, grele. „Cîrceii, cîrceii", îşi zise şi îşi muşcă braţul stîng pînă simţi sîngele în gură, cald şi sărat. Şi îşi muşcă şi braţul drept, cu toată gura. Simţea dinţii pătrunşi în carne. Şi mîinile i se dezlegară şi înotă iarăşi ca înainte, spre mal.

„Totul e să nu te cuprindă frica, îşi zise. Să înoţi calm, ca într-o plimbare. Şi atunci marea nu poate, nu poate . . ."

Malul rămînea tot departe, ridicîndu-se deasupra valurilor, înecîndu-se. În jur, numai apă verde, şi vîntul. Numai gîndurile, numai ele îl legau de mal. Dar nu-i era frică de moarte, îi era frică numai de vînt. Şi de frig. Şi de foame. Dacă n-ar fi fost vîntul, ar fi ajuns de mult la mal. Şi dacă n-ar fi fost frigul. Dar aşa parcă înota pe loc. Însă nu se temea că o să înghită apă. Cîrceii trecuseră, de ei se temea, dar scăpa şi de ei, dacă-l mai prindeau.

— Şase-şase, auzi.

Parcă cineva îl săruta rece, pe mîini şi pe piept, pe gură; peste tot. Şi-l îmbrăţişa, ca apa, cineva. Şi îi simţea gura, sărată, pe mîini. „E o prostie", se gîndi.

— Şase-şase...

Și aunci se îngrozi: pe mal stăteau bătrînii, cu bărbile enorme, albe, pieptănate. Și-l priveau. Mîncau semințe și-l priveau cum se apropie. Toți aveau ochii negri. Și era și fata, și Romka, tot satul... Dar lîngă apă stăteau numai bătrînii cu bărbile pieptănate, albe și înnegrite de tutun.

— Denis...

— Și Timofei...

Bătrînii pieriră și el se trezi ca dintr-un vis. Unde fugea? Trebuia să rămînă lîngă ei... O barcă tot trebuia să vină... Pe cine să găsească barca. pe cine? Se lumina, cineva tot îi zărea... Dar dacă nu era cu ei... Unde fugea, la mal?

— Marea, parcă auzi un glas.

— Și peștele.

— Mama...

— Și cămașa...

— Și cureaua, și pîinea...

— El...

— A noastră, a noastră!

— Marea...

— Vino! Vino!

— Nu!

— Cu ei...

— Barca răsturnată...

— Mai bine toți trei...

— Era dimineață...

— Locul lui, locul lui!

— Era jumătatea drumului?

— Nu era, nu era...

— Vino, vino!

— Nu...

— Unde fugea?

— Nu înjura, Timofei! Nu înjura! auzea glasul acela care i se părea foarte cunoscut. Cum să ajungă la mal fără ei? El știa mai bine să înoate și ei aveau încredere în el. Malul era departe.

— Marea...

— Peștele...

— Viața...

— El...

N-ar avea pe cine să găsească șalupa. Trebuia să fie acolo, cu ei. Să nu-i înghețe frigul și să... Și totuși înota spre mal, înota mai ușor spre mal, îl ajuta acum și vîntul. În spate, de unde venea, era frig, un frig de gheață. Iarna trecuse, dar rămăsese în apă.

Respiră adînc, cu sete. Aerul era sărat. Luminile Mangaliei străluceau stins, dimineața crescuse. Cineva, sigur, cineva acum avea să vadă barca. Dar el trebuie să fie acolo, să nu alunece Denis. Dacă-l văd, ei or să prindă din nou puteri, de o sută de ori or să fie mai tari, și el o să fie... Acolo, toți trei, or să aștepte barca, șalupa, da, șalupa, fiindcă dimineața se înălța și pe mal trebuia să fie cineva.

— Vino, vino! auzi glasul fetei.

— Șase-șase.

Malul nu-l lăsa să se apropie, înota parcă pe loc. Sarea era groasă pe el. Și ar fi vrut să se spele, să nu-l vadă nimeni așa, cu ancorele pline de sare. Îi era rușine. Nu-i era frică, dar știa că nu e cinstit: ca și cum ar fi furat ancorele și pescărușii și n-ar fi fost nici un desen al lui, nici măcar tabla înmulțirii.

Și atunci se întoarse spre barcă. Și înotă, înotă și de-abia acum îl cuprinse frica. Dar înotă mai departe, grăbindu-se spre barca din larg.

MOROIUL

Noaptea era delicată, ca o imensă petală neagră. Și Toni nu dormea. Negrul este întotdeauna pur, se gîndi. Ceea ce îi dă nopții o notă distinsă. Albul absoarbe toate culorile luminoase și nu știi unde începe una și unde sfîrșește alta. Lumina zilei e veșnic alta. La munte e rece și apăsătoare, la cîmpie, vastă, dilatată și cumva mată. Aici e marea greutate a peisajului și mai ales a portretului, gîndi Toni, răsucindu-se pe o parte, cu fața spre ferestre, să aștepte ivirea zorilor, înceată și nesigură. Lumina dinafară, se gîndi el, ora de lumină dinafară ce cade pe ora de lumină dinăuntru, a insului, contopindu-se. Ce lumină vor da împreună? Era o știință, dincolo de inspirația pensulei. Negrul însă întotdeauna era net, chiar cînd strălucea. Se distingea, concret, conturat. Albul zilei era bizar cîteodată. Ca și Kurt. Nu știai unde începe și unde sfîrșește.

Îl chema Kurt, dar el îi zisese Carol, chiar în camera aceasta, cînd veniseră pentru prima dată. Tînărul ce dormea în patul vecin, dezvelit, respirînd regulat, cumva cazon, nu se împotrivise. Numele acesta nou avea o vocală în plus. Nu mai era atît de sec, ca un ordin. Vocala îl îndulcea. El acceptase, cu o mișcare a buzelor, un fel de frămîntare ce putea fi și ironie, dar și zîmbet. Ochii nu îi văzuse atunci. Noul botezat se uitase pe fereastră. În curte, doi copii se jucau de-a baba-oarba. Copiii erau singuri și rîdeau amîndoi. Probabil își dădeau seama că era prea mare curtea, să se întîlnească. Cel care striga: „Aici, aici!" alerga foarte bine. Dar nu se apropia niciodată prea tare de celălalt. Numai de s-ar fi împiedicat, sau de l-ar fi ținut altul, ar fi putut să fie prins.

Pe fete, Kurt le găsise. Vorba vine, fete. Ele nu-și spuseseră numele, probabil așa le sfătuise el. Acceptaseră, gîndindu-se că așa totul părea mai misterios. Căutau și ele o frumusețe chiar acolo unde lipsea cu desăvîrșise.

Kurt adusese unt, și cîrnați, și coniac. Era prea mult. În orășel nu se vindeau decît roșii, și acelea pe sub mînă. La negru, cum ziceau ele. Prima lor petrecere comună fusese stupidă, deși toată lumea rîsese. Toni se uita la ele cum rîdeau și se gîndea că poate voiau să ajungă ofițerese.

Totuși, la plecare, roșcovana lui dorise o amintire, ca și cum n-aveau să se mai revadă vreodată. Așa numea ea, amintire, simțul practic. Și-i mîngîiase ceasul, cum îi mîngîiase înainte părul, profesional. Îl dăduse, fără să șovăie. Parcă liberîndu-se prin el, de noaptea pierdută. Îl amuza ridicolul scenei: ea voia să fie și lirică și lăsa să se înțeleagă că va păstra ceasul cu sfințenie. Evident, mințea. Ele trăiau într-o inconștiență perfectă și valoarea timpului indicată de ceas tot n-avea să le ajute la nimic. Ceasul se mișca pentru ele ca o jucărie cu arc, scumpă. Timpul nu interesa.

Ele căutau să fie vesele și rîdeau mereu, prostește, cu un rîs obosit. Îi credeau niște însetați de dragoste și ei nu erau decît doi plictisiți care voiau să-și piardă o noapte altfel. Kurt era indiferent total, iar lui nu-i făcea nici o plăcere prezența lor. Îl dezgusta. Totuși nu pleca, poate din lașitate. Și poate din lașitate, ori din obișnuință, mai revenise de cîteva ori și se găsea și acum la ele, în pat, pîndind zorile, să poată pleca.

Aerul era înăbușitor, ca într-o carceră supraaglomerată. El stătea în pat lîngă roșcovană, Kurt dormea jos, cu fata lui, pe saltea. Fata aceea, ciudat, nu iubea patul. Scîrțiia, o deranja. Toni zîmbi, amintindu-și-o mică, durdulie, luînd în fiecare seară salteaua de paie în brațe și punînd-o jos, lîngă perete. Și-o amintea de parcă ar fi dispărut de mult, și nu s-ar fi aflat la doi pași de el, respirînd și foindu-se din cînd în cînd. Poate nu dormea nici ea, poate se mișca intenționat, sperînd să se trezească Kurt. Paiele din saltea foșneau. Erau noi, din anul acesta. Le schimbaseră de cîteva zile. Să scape de purici. Dar și acum mai erau purici. Și, și din cauza lor Toni nu putea dormi.

Timpul se mișca greu. Toni simțea sub unghii, în păr, în gură, pe limbă, sub piele, rotunde, uscate, grele, prăfoase — fiecare secundă. Ca un nisip grunțuros, curgînd prin el dureros.

Îl irita ca o boală de piele, ca scabia. Și-l durea intens stomacul și fruntea. Poate de nesomn și de scîrbă. Timpul i se părea putred, bolnav. Și lumina nu se ivea, zăcea undeva, uitată.

Toni privi intens pe fereastră, zadarnic. Parcă avea o palmă apăsată pe ochi. Nu vedea nimic, decît întunericul cerului, ruginit.

Parcă totul era cuprins de febră — patul, cearșaful, aerul, timpul ce nu se mișca, perna de cîlți, maioul, totul. Aerul din cameră mirosea greu, și lui Toni i se păru că toate secundele put.

Se ridică și deschise fereastra, cu zgomot. Aerul năvăli înăuntru curat și puternic, parcă împins de vînt. Respiră adînc și rămase cu coatele rezemate de pervaz, așteptînd. Și începu să zărească, subțiri, zorile, ca un cîntat de cocoși îndepărtat.

Își aminti de zilele cînd pîndea zorii din odăița lui de student. Acolo îl găsea uneori coana Florica. Îi aducea laptele. Era văduvă și ținea un soi de lăptărie, pentru cartier. „Laptele — izvorul sănătății", așa se numea firma. Numele nu și-l mai scrisese. Unii glumeau: avea nume de vacă. Florica.

Erau răutăcioși. Proprietăreasa nu era femeie rea, deși punea zilnic apă în lapte, să fie mai mult. Dar cam în toate se punea apă, în diverse feluri. Și în artă exista multă apă. Cine observa? Principalul era să fie multă. Pînă și profesorii lui de la institut, pictori celebri, unii, puneau apă. În tot ce se făcea nu lipsea apa. Florica, proprietăreasa, era o nevinovată. Și în existența lui era multă apă. Nu făcea ce dorea, nu era în stare, n-avea destulă putere și mai ales nu știa ce trebuie să facă. Și nu-și dădea seama nici de ce nu pleca din camera aceasta stupidă.

Durdulia se trezi prima. Căscă voluptos și-i făcu șăgalnic cu ochiul. Apoi, observînd că n-o ia în seamă, plecă așa, cum se găsea, goală, să se spele. O auzi în baie fluierînd zgomotos. Tot mai spera să-l trezească pe Kurt. Zadarnic.

Se trezi și roșcovana și veni lîngă el. Își frecă, moale, fruntea de umărul lui, ca o pisică.

— Ce dimineață frumoasă — zise ea — ce pace...

Toni nu răspunse. Găsi stupid ce spune, plat. Dispăruse orice bucurie elementară din aceste vorbe ce puteau fi foarte vii. N-o putea suferi de loc, poate de aceea nu se uita în ochii ei. Din baie se auzi apa de la W.C. curgînd zgomotos, cu o violență de cataclism.

„Asta, aici, se numește pace", gîndi Toni.

Liniște, dimineață frumoasă, plăcere, femei, somn, mîncare. Nu ploua, nu se auzea nici un bubuit de tun, nici un avion, nu te așteptai să-ți apară o gură de pușcă în față, totul era bine. Era un fel de pace. Fiindcă aici, efectiv, nu puteai muri fizic.

2

— Nu-mi desenezi un cerb? îl întrebă roșcovana.

— Nu! răspunse el, categoric.

— Desenează-mi un cerb, nu se lăsă ea. Întotdeauna insista. Era o metodă. Un cerb și niște tran-

dafiri roșii... Roșul e semnul dragostei. Vreau niște cerbi și niște trandafiri roșii, iubitule, se gudura roșcovana.

Lui Toni i se părea ciudată asemănarea ei cu Florica. Aceleași gesturi, aceleași pretenții: cerbi și trandafiri.

— Sau vrei să mă pictezi, iubitule?

— N-am timp, dragă! zise el, să scape de ea.

— O, lasă, n-ai timp... Pentru alte lucruri ai, șmechere. Trivialitatea ei devenise agresivă. Începuse să se frece cu umărul gol și cu șoldurile de el. Bine, nu mă picta... Dar fă-mi măcar doi cerbi. Lăsase din preț, își sacrificase portretul, pentru cerbi. Era de fapt ceea ce urmărea. Urcase oferta, ca să coboare iarăși și să obțină sigur ce dorea: cerbii. Și mîinile ce palpau doreau același lucru: cerbi. Dacă ar fi vrut neapărat să le picteze, pe amîndouă, și pe ei, și această cameră, trebuia să facă un tablou fără portrete și fără paturi și scaune, fără chiar acele flori de cîmp ce nu-și găseau, de fapt, locul în cana de lut de pe masă. Ar fi pus pe pînză doar niște pete de lumină, galbenă, cadaverică, niște pete discontinui, putrede, rare. Și ar fi scris dedesubt: prostituție. Sau burghezie. Era același lucru.

— A, salut dragostea, rîse Kurt. Se trezise și se întindea. Sări jos din pat și începu să facă gimnastică, să fugă pe loc și să ridice scaunele în mîini. În lipsă de greutăți, se folosea tot timpul de două scaune. Cum ați dormit, porumbeilor?

Avea un umor al lui, ce nu provoca niciodată rîsul. Roșcovana rîse însă. Veni și durdulia din baie și rîse și ea, fără să știe de ce.

Kurt era chel, sau mai bine zis pe cale să chelească. Umbla tuns scurt, întotdeauna, să nu se observa prea tare părțile depilate. Îi rămăsese pe vîrful capului un fel de puf galben, rar. I se puteau număra firele, în lumină. Era ca o diademă de puf, foarte caraghioasă. Toni zîmbi și toată lumea crezu că gluma cu porumbeii îl cucerise și pe el.

— Nu vrea să-mi picteze cerbi, se plînse roșcovana, parcă mieunînd.

— Lasă că-ți face el altceva mai bun.

Și toți rîseră iarăși. Kurt trecea drept spiritual, mai ales dimineața.

Durdulia pregăti dejunul. Trecură toți pe la baie, între timp. Apa nu-l învioră pe Toni. Se așeză la masă cu aceeași impresie în el. Secundele rămăseseră tot uscate și încete.

— Cînd mai veniți? întrebă durdulia.

— Nu știu.

— Veniți deseară, hai...

— Nu știu, răspunse iarăși Kurt. Se îmbrăcase și acum devenise cazon total.

— Hai, te rog...

— Nu fi proastă, zise el. Termină.

Sexualitatea nu-l angaja niciodată pe Kurt. Nu-l lega nimic, de nimeni. Făcea dragoste ca să treacă vremea. Cum ar mînca prune.

— Acuma ce-o să crezi despre mine? scînci durdulia, șoptit.

— Nu cred nimic.

— Ba da, ba da... Știu eu. O să crezi că sînt o de-aia...

— Ași! zise Kurt, punîndu-și unt pe pîine.

Toni privea în farfuria unde se aflau roșiile tăiate, cam moleșite. O auzea pe durdulie. Era caraghioasă. Repeta aceeași placă stupidă. Pentru bani voia să facă și puțină poezie, punea și puțin regret, în acest sos, să nu creadă cumva cel în cauză că s-ar fi culcat cu oricare altul, în locul lui. Kurt era de fier: mînca lacom și nici n-o mai asculta. Nu-l interesau vorbele ei, în principiu. Nu fiindcă intrau într-un anumit repertoriu.

— Vreau să trăiesc nouăzeci și nouă de ani, zise el, ca s-o facă să înceteze.

Toni îl știa sincer. Nu exista nimic pentru el, nici război, nici pace, nici frumos, nici urît, nici bucurie, nici durere, nici dragoste, nici ură, nici bogăție, nici sărăcie, nimic, acum mînca pîine cu unt

și cu foarte multe roșii. Și voia să nu fie plictisit. Restul era o pojghiță extrem de superficială. Mînca lacom. fără să guste. Cu aceeași plăcere ar fi mîncat, se gîndi Toni, și un castron cu vișine și cu salam putred. Principalul era să aibă stomacul plin. Era ora dejunului.

— De ce ești așa urîcios? se burzului durdulia. Nu te leagă nimic de mine?

— Nu, zise rece Kurt. Și nu mă mai bate la cap.

Roșcovana rîse și îl cuprinse pe Toni de după gît. Ca să arate că ea îl poseda. Uitase cerbii. Se lipi de el și-l sărută, țocăit.

— Iubitule, zise, exaltată.

— Nu te leagă nimic? insistă durdulia.

— Vrei să te pocnesc?

— Pocnește-mă, zise ea, ca o martiră, înghițind ce avea în gură.

— Mai adă roșii, o îndemnă Kurt, indiferent.

N-avea să rețină nimic, nici o amintire, fiindcă nu-l lega nimic de nimeni, acesta era crezul lui. Toni îl știa. Deși întotdeauna trebuie să te lege de locurile pe unde treci. de oameni, chiar o amintire neplăcută. Ca acuma, de aceste două fete. Fete, fete... De la roșcovana el rămăsese cu o imagine frumoasă. Avea șoldurile rotunde și musculoase și pielea plină de o lumină stranie, fragedă. Caraghios, dar frumusețea ei era fundul. Încolo, era îmbătrînită, cu fața veștedă. Cunoscuse un pictor ce se căsătorise cu o urîțenie exemplară numai fiindcă avea pielea șoldurilor foarte frumoasă. Și roșcovana avea. Să o mîngîi ca pe un fruct. Era o lumină rotundă, ciudată, proaspătă, vie. Dar dincolo de această frumusețe, nimic. Un imens zero. Un zero avînd prins într-o parte un briliant, rîse pentru sine Toni.

Cineva bătu la poartă, orășelul era un fel de sat îmburghezit, și durdulia ieși. Cînd se înapoie, avea fața ca arsă. Rămase în ușă, fără cuvinte.

— Ce e? se îngrijoră roșcovana.

— Moroiul...

— Ce e? păli roșcovana.

— Astă-noapte iar a venit moroiul...

Erau ele acum ca niște stafii. Nu le era frică de arme, de bombardamente, de război. Moroiul însă le îndobitocea. Arătau amîndouă ca niște măști străvezii.

— Și noi ce liniștiți am dormit, zise durdulia. rar. Era o undă de naivitate în glasul ei. Nu erau nici măcar depravate. Nici nu-și cunoșteau bine meseria, erau niște diletante și profitau de imbecilitatea războiului. Un profit meschin, desigur.

— Să nu vină moroiul și pe-aici, zise durdulia. la fel de rar.

— Să plecăm, zise Kurt. Nu e nici un moroi, ce, sînteți tîmpite?! Să mergem... La revedere, porumbițelor.

Ieșiră amîndoi, lăsîndu-le în panică.

— Trebuie să ne plimbăm puțin — zise Kurt — să facem mișcare înainte de a merge acasă.

— Bine, zise Toni și rîse și el, gîndindu-se la ce numea omul de lîngă el „acasă“.

— Să ne destindem, să facem nițel sport, completă Kurt, pășind elastic. Mie îmi trebuie mișcare, altfel simt că mă anchilozez.

— Ce crezi despre moroi?

— Prostii! O plimbare de dimineață te înviorează... Sportul...

Toni nu-l mai asculta. Îl știa că face sport. De fapt, în toate era sportiv. Și cînd mînca, și cînd vorbea, și cînd făcea dragoste, tot sport făcea. Totul pornea la el de sub piele, din bicepși, din tricepși, de la mușchi. Cu ei gîndea. Ca și cum capul ar fi deținut numai o funcție estetică. Să semene cu oamenii.

— De două săptămîni a intrat panica în oameni . . .

— Dobitoci.

— La noi superstiția n-a dispărut, așa că este explicabil.

— Închipuiri de-ale lor . . .

— Și cei din oraș, unii, pretind că au văzut moroiul.

— S-au molipsit de la cei din gardă. Frica e molipsitoare, ca lepra sau ca rîia, zise Kurt.

Unul dintre soldați murise, împușcat. Nu se știa cum. Se împușcase singur, ori fusese împușcat de alții, din greșeală, noaptea.

— Șeful zice că ei l-au împușcat. din joacă, zise Kurt.

— Dar tu ce crezi?

— Eu nu cred nimic. Tu crezi în moroi?

— Nu.

— Atunci de ce-i asculți?

— E o frică reală în oameni, o spaimă. Moroiul e un pretext poate, o supapă binevenită . . . În orice caz, ei sînt sincer înspăimîntați. Tu nu vrei să crezi nimic . . .

— Nu mă interesează.

— De ce nu cauți să-ți explici frica lor de moroi? De două săptămîni, în fiecare noapte, moroiul bate cu pietre în gherete. În toate patru. Santinelele sînt îngrozite. Și degeaba am mărit paza, degeaba am pus în jur oameni să spioneze. Pe aici nu calcă nimeni, decît soldați.

— Poate vrea cineva să-i înspăimînte cu prostii, să părăsească santinelele depozitul. Nu trebuie uitat că e un depozit de muniții. E o copilărie dacă cineva își închipuie că va pune mîna pe . . . Prostii, zise Kurt. La urma urmei ar putea să-l și ia . . . Frontul nu e departe, de ce n-ar putea? . . . Treaba lor. O fi și moroiul adevărat, eu nu zic că nu . . .

Indiferența aceasta a lui era acum bună și pașnică. Dar putea ajunge și criminală, la fel de ușor. Era ca o lamă cu două tăișuri, cum se spune de obicei despre un lucru cu două laturi egale. Depinde cum era folosită. Căreia îi venea rîndul.

Ori el își găsea o justificare, pozînd în indiferent? Avea probabil ceva în urmă, care-l dusese aici. Dar ce? Nu vorbea nimic despre trecut, ca și cum nu s-ar fi născut decît în ziua cînd se cunoscuseră. Dincolo de ziua aceea era un imens gol. Nu putea citi în el nimic, numai ce era evident. Și acest ceva Kurt îl și mărturisea. Își crease o doctrină a lui. Era, deși acest lucru nu-l recunoștea, un intelectual. Și el gîndea. E drept că ceea ce gîndea se concretiza imediat, sub ochii lui. Se plimba ca acum, cu mîinile la spate, fără șapcă, ori dezmierda fără pasiune șoldurile durduliei.

— Viața nu este nici în spate, nici în față, obișnuia el să zică. Este aici, în noi, acum. Restul nu contează.

Atunci de ce acest prezent îl lăsa totuși indiferent? Pînă și teama soldaților de moroi și a orășenilor era pentru el o imbecilitate ireală. Bine, nu putea să existe moroiul, dar frica exista. De ce nu-l interesa? În fața lui nu era nici o lumină, de aceea totul îi era indiferent? Toni știa că n-avea nici măcar idealul gradelor, acea sete prostească de a te vedea înaintat în funcții ce presupun o virtute și un eroism aproximativ.

— Vrei să jucăm fotbal?

— Nu prea mă pricep, zise Toni.

— Nu-i nimic, înveți.

Ajunseseră. Kurt intră înăuntru, salutînd mecanic, și se înapoie cu o minge. O umflă cu gura destul de repede. Era mingea lui, o adusese de acasă și nu se despărțise de ea de loc de la începutul războiului. O purta dezumflată. Cînd avea timp, juca fotbal, să se destindă. În ultima vremea juca aproape zilnic. Uneori, și singur. Depozitul de

munițiii nu semăna cîtuși de puțin cu frontul. Îl păzeau soldații romîni. Kurt și încă patru ofițeri nemți trebuiau numai să-i supravegheze, prin intermediul lui Toni. Și el era ofițer.

— Vrei să-ți trag la poartă?

Se descălțară amîndoi și făcură două porți: două cizme în dreapta, două în stînga. Mai voiau să joace și cîțiva soldați și Kurt se învoi. Ei jucau prost, erau majoritatea țărani, putea să-i dribleze ușor. Kurt se încălzi, trăgînd cîteva mingi la poarta apărată de Toni. Apoi jocul începu.

Toni îl vedea cum se mișcă, plin de încredere în propriile picioare: orice fentă îi reușea. Acum îl interesa doar jocul. Se stinsese oare în el acea lumină proprie omului, se întrebă Toni, de voia totul imediat? Ce era cu el? Trecutul său era mut și Kurt prefera să joace fotbal, ori să se culce cu durdulia, decît să vorbească. Ura vorbele.

— Gool! strigă Ristea. Toni îi cunoștea glasul. Îl căută cu privirea și nu-l zări. Apoi îl auzi rîzînd cu hohote. Și după rîs îl descoperi: stătea într-un tufan, pe o creangă, și își bălăbănea picioarele. Frunzișul verde îi acoperea fața și trupul și Toni îi vedea numai cizmele mișcîndu-se. Cizmele puteau fi ale oricui, însă rîsul era numai al lui Ristea.

4

Mînca semințe de floarea-soarelui, în post. Așa l-a cunoscut. Ristea l-a salutat și a mîncat mai departe semințe. Avea o floarea-soarelui ruptă din pămînt: tulpina o ținea la subsuoară, se vedea în față numai turta, rotundă, cu petalele încă galbene. Nu erau coapte bine semințele.

— Ce faci, soldat? l-a întrebat Toni.

— Mănînc semințe, să trăiți.

Voise să continue: în post? Ghicise răspunsul: dar unde? Soldatul avea dreptate și el ar fi fost un caraghios să facă scandal din atîta lucru. Se aflau ca în pustiu. N-avea cine să-l vadă pe soldat, toată ziua, ce face. Putea să și doarmă în gheretă, dacă avea somn ușor. Ori dacă se înțelegea cu santinelele vecine să-l anunțe printr-un semnal oarecare cînd sosea cineva în control.

— Domn ofițer!

— Ce-i?

— Eu vă știu: sînteți al lui Mărgăritaru, din Devesel.

— Nu mai spune! se mirase Toni.

— Sînteți copilu' ăl mic, ăla de s-a făcut pictor și... Eu sînt din Pristol și am un văr de-al doilea în Devesel. Am scris acasă că-s aici și mi-au trimis scrisoare ca să am grijă că e un oltean de-al nostru aici, adică... Am fost și eu în Devesel, la rugă... Mi-a plăcut clopotul de la biserică: bate mai frumos ca la noi.

De-aceea mînca semințe? Vorbea și scuipa cojile, nepăsător. Credea că dacă sînt olteni amîndoi?... Nu, se convinsese mai tîrziu: Ristea mînca semințe fiindcă îi plăceau și așa timpul trecea mai ușor. Și mai ales fiindcă era convins că era firesc să mănînce.

Altădată, Ristea își pusese flori de mac în țeava puștii. Deveniseră între timp mai apropiați. Cînd l-a zărit, Ristea și-a pus o floare de mac, roșie foc, la ureche. A luat poziția de drepți și a întrebat:

— Ei, cum îmi stă?

Ca și cum s-ar fi cunoscut de mici, din sat, și atunci s-ar fi aflat singuri, tot în sat, înainte de a merge la horă.

— De ce-ți pui mac la ureche? Adoarme...

— Așa se spune... Draci, m-am culcat eu în mac, să văd, adorm? Nici vorbă! N-am pus geană

pe geană. Și-am mai încercat o dată: m-am dezbrăcat în pielea goală, cînd eram mai fără mustață, peste tot, și m-am culcat între maci. Erau roșii ca focul și mă gîdilau... Au floarea moale, parcă te mîngîie... Și bătea un pui de vînt de la deal și apleca macul peste mine, parcă mă acoperise macul, nu mă mai vedeam, parcă eram tot îmbrăcat în roșu... Draci, n-am dormit nici cît ai trece drumu'. Mirosea macul și parcă îți vîjîia prin cap mirosul, dar degeaba. Acum mi-am pus macul ăsta la ureche ca să fiu frumos. Sînt?

— De unde să știu eu?!

— Ei, cum să nu știți ce e frumos... N-ați învățat să ieșiți pictor? Aia știu... Cum îmi stă? Că de frumos, fără floare știu eu că sînt...

Rîdea, dar nu mințea: era bine făcut și avea trăsăturile feței regulate, cumva feminine.

Față de alții vorbea ca și cum nu l-ar fi cunoscut niciodată, cu un respect ciudat, amestecat parcă cu ură:

— Să trăiți!

Era exagerat de milităros.

— Dă-l dracului pe ăsta, zicea, arătîndu-i-l pe ofițerul ce trecuse pe lîngă ei.

Pe el parcă nu-l considera ofițer: era din Devesel! Și dacă el fusese în Devesel și-i plăcuse clopotul, se schimba situația: avea o garanție.

Această încredere îl dezarma pe Toni. Și naivitatea. Uneori Ristea părea de-a dreptul prost.

Odată l-a găsit singur, rîzînd în hohote. Își dădea capul pe spate și rîdea cu gura pînă la urechi.

— Ce faci? s-a mirat Toni, văzîndu-l singur, în cîmp.

— Rîd, răspunse el și își văzu de treabă.

— De ce rîzi? a insistat. I s-a părut dement și s-a gîndit doar la un singur cuvînt: războiul. De ce rîzi? a insistat iarăși.

Ristea i-a arătat cerul cu degetul, undeva spre dreapta. N-a văzut nimic. Convingerea i s-a întărit: e nebun.

— Ce să văd?

— Barza...

Într-adevăr, o barză se rotea larg, cu aripile întinse, nemișcate. Ristea rîdea cu poftă. Toni îl privea îngrozit.

— În Devesel nu se rîde cînd vezi prima dată barza? Aduce noroc... A, eu cînd eram mic rîdeam în fiecare zi cînd veneau berzele... Berzele aduc copii și e bine să le aștepți vesel... Și să rîzi cum rîd ele... Știi, ele își dau capul peste spate și clămpănesc din cioc... Vorbesc atunci, rîd... Și dacă rîzi și tu și te bucuri, trăiești o mie de ani și nu ți se aprinde casa... Eu așa m-am obișnuit, rîd cînd le văd și tot anul nu se prinde o boală de mine... Toate fug cînd mă aud rîzînd... Mă apără berzele.

Altădată cosiseră iarba din jurul gheretelor și de pe lîngă drum și parcă mirosea tot pămîntul a fîn proaspăt. Ristea stătea cu ochii în pămînt și cu buzele strînse.

— Ți-au scris ceva rău de-acasă, Risteo?

— Ba nu mi-au scris... Da' nu-mi place mie mirosu' ăsta, parcă e de mort... iarba e iarbă, verde... Dar fînu'! Nu te uiți la firele astea? Sînt albe și uscate ca niște oase.

5

— Risteo, ia dă-te jos, îi zise Toni cînd se termină meciul.

— Nu mă dau, domn șef, că aici e umbra deasă. Urcă-te și mata aici să vezi pămîntul de sus...

Nu era nimeni în jur. Merseseră toţi să se spele, şi Kurt.

— Eu cînd eram mic mă suiam într-un dud, cînd trecea trenu'... să-l văd de sus, mi se părea mai frumos... Şi mă umplea locomotiva de fum... Era un fochist al dracului, îmi învăţase toana... Da drumu' la fum gros cînd trecea pe lîngă mine şi mă făcea ca o brezoaie. Da' şi eu de la o vreme mă suiam gol în dud, să nu-mi negresc cămaşa... Hai, domnule, sus, că e interesant...

Toni se uita la el, de jos. Ristea mînca iarăşi seminţe. Cădeau cojile dezghiocate, albe, din tufan. Le mînca repede, ca o moară. Şi vorbea în acelaşi timp, ca şi cum n-ar fi avut nimic pe limbă.

— Ei, şi cînd mă vedeau ăia din tren în dud, negru de fum, rîdeau ca nebunii... Da' unii se speriau, credeau că e ăl de nu e, şi se închinau... Eu îi băgam în mă-sa, cu tren cu tot, de vorbeau spurcăciuni... Ce aveau ei cu mine dacă mă suiam în dud? Îmi plăcea mie să privesc pămîntu' de sus... Altfel se vede, ca după o stea, cum ai sta pe o stea... Adică nu chiar aşa, dar se vede frumos... Grîul se îndoaie, se apleacă de vînt, şi tot se apleacă, de începe să meargă de la o parte la alta a cîmpului... Crezi că pleacă din loc, că se mută... Crezi că se duce undeva, ca o apă, că o ia la vale, curge... Se duce aşa, cu pămînt cu tot... Ei, şi parcă vezi cum se mişcă pămîntu'... De ce nu te urci, omule? Hai, că sîntem la repaus. Ori nu vrei să stai cu mine, să nu creadă nemţoiii ăia că...

— Ba, mă urc, zise Toni şi se urcă. Îi fu ruşine că-l putea crede astfel.

Ristea avea şi acum un mac la ureche, sub bonetă. Şi-o turtă de floarea-soarelui, mare cît o roată, în mîini. O rupsese din pămînt, cu rădăcini cu tot. Tulpina îi trecea pe la subsuoară, în spate.

— Ei, ce zici, îţi place? Şi aerul e mai al dracului, mai iute... Nu e aşa de ars, ca pe pămînt. Da' să termin povestea... Şi se vedea din salcîm şi porumbu', negru... şi se vedea şi floarea-soarelui, cu turtele galbene, parcă ardeau... Şi toată floarea-soarelui de pe cîmp mi se părea că se uită numai la mine... Înţelegi?

— Înţeleg...

— Ei, şi mi se părea că arde în cîmp, de doru' meu... Parcă erau nişte fete... Eu le ziceam turtelor: Helo! Helo! Şi ele cînd le bătea uşor vîntu' se mişcau, parcă mă auzeau... Îmi făceam palmele pîlnie la gură şi strigam: — Ce mai faceţi, domnişoarelooor?

Şi ele, cum le bătea vîntu', îşi mişcau capetele. Şi eu parcă le auzeam zicînd: Bineeee! Şi după aia mă dădeam jos şi mă scăldam. Şi aveam grijă de vaci şi de boi, să nu intre în lucernă. Şi seara, cînd se întorcea trenu', iar mă urcam în salcîm. Helo! Helo! îmi ziceau unii din tren. Eu îi înjuram. Nu-i puteam suferi, că prea erau spălaţi. Mie-mi plăcea trenu', locomotiva.

— Risteo, azi-noapte iar a venit moroiul?

— Ei, a venit şi el în inspecţie, să vadă ce mai facem.

— Tu crezi că vine?

— Ce să mai cred, dacă el dă cu pietre în gheretă? E nebun, dă-l dracului, el crede că noi l-am împuşcat... Dar s-a împuşcat singur, pe mine mă bănzneşte el? Ce, eu nu ştiu? Ăla nu mai putea răbda... Eu i-am spus: „Mă, băiatule, vine războiu' şi pe la noi, că n-o sta legat numai în Rusia. Crezi c-o să păzim toată viaţa afurisitu' ăsta de depozit? Vine el şi pe-aici şi ne scapă... Că trebuie să mai mergem şi noi pe-acasă, trebuie să treierăm, s-a copt grîul!" El, pămînt. Nu, şi nu! Nu-i putea suferi pe nemţoi! Ce, eu îi sufăr? Dar îi bag în mă-sa, ce-am eu cu ei! Mă fac că nu-i văd!

Îi vorbea deschis, nici prin cap nu-i trecea că l-ar fi putut spune. Deşi îl ştia prieten cu Kurt.

— Se temea să nu se răstoarne lumea şi pe urmă să-l întrebe: „Da' tu, frumosule, ce-ai făcut? Ai stat.

Aha, tu ai stat! o să zică ăia. Bravo!" Așa vorbea ăla. Și nici n-avea curajul să fugă de-aici. Nu-i avea pe ăștia la inimă, da' nici nu-i da dracului. Era slab. Și el recunoștea. Și d-aia s-a împușcat. Mi-a spus cu două zile înainte că se împușcă.

— Și l-ai crezut?

— Cum să-l cred? Am zis: e supărat și el, ca omu'! Parcă mie nu-mi vine așa, din cînd în cînd, să dau cu lumea de pămînt? Îmi vine. Da' de împușcat, nici vorbă. Și acuma dumnealui s-a făcut moroi și ne face vizite...

— Tu crezi în moroi?

— Ascultă la mine... Poate-ai auzit, cînd ai fost mic, cred c-a ajuns vestea și în Devesel. Era la noi în sat un ciung de-o mînă, de dreapta. I-o retezase în primu' război... Ciungu avea o fată. Se mărită fata. La o vreme, moare ciungu'. Era și bătrîn... Dar a murit supărat pe lume, pentru niște pămînt ce i-l luaseră... A murit supărat pe lume și s-a făcut moroi... Și noaptea numai ce vedeau oamenii o umbră umblînd prin sat fără om... O umbră singură... Se lipea de garduri, umbla pe furiș... Trecea drumu', intra prin bătături, prin grajduri... Și cînd o vedeai, ți se făcea sîngele gheață... Apărea pe la ferestre și se uita în casă... Ei, umbra aia era ciungă de mîna dreaptă... Și mergea la fîntînă și trăgea apă... Umplea jgheaburi, să aibă vacile dimineata apă... Doar auzeai așa ciuturile bătîndu-se... Și se mișca lanțu' pe roată, se mișca repede și se băteau ciuturile cum urcau și coborau... Și la fîntînă nu era nimeni. De aia parcă se mișcau ciuturile singure... Dar era acolo umbra, ea trăgea apă... Cu vitele n-avea nimic, numai pe oameni era supărată... Ei, și atunci satu' a intrat la idee... S-a gîndit să scape de moroi... Și-l tot bătea pe ginerele mortului la cap să meargă noaptea în cimitir și să bage furca în el și să-l ciopîrțească cu toporu' și să toarne vin fiert pe el... Ziceau să-i facă de toate, că era un moroi periculos... Vezi, nu

puteau dormi din cauza lui, deși murise... Ciungu luptase în război, și cînd murise, blestemase lumea... Că de ce e strîmbă. Și zisese c-ar trebui îndreptată... Și cum se făcuse moroi, lumea zicea că venise el s-o îndrepte... Mă ascultați?

— Te ascult.

— Ei, și se duce ginerele într-o noapte în cimitir și face ce zisese satu'. Dar îl vede o muiere, una de rămăsese văduvă în războiul ăl dintîi, îi murise omu' în război... Și ea rămăsese cu copii mici, vai de capu' ei! Ei, și femeia asta, supărată că-l batjocorise pe ciung, l-a spus pe ginere la tribunal... Zicea și în sat că l-a spus: de ce a rîs el de un om care și-a lăsat o mînă pe front? A venit tribunalul la fața locului. Ginerele n-a recunoscut. Atunci tribunalul a zis să dezgroape mortu', să vadă de e drept sau nu... Și-a venit și martora în cimitir... L-au dezgropat pe ciung. Ei, era întreg, neatins nici măcar c-un pai. Au cam rămas toți îndoiți cînd l-au văzut. „Muiere, el e?" au întrebat-o. „El!" „Ne-ai mințit, ne-ai pus pe drumuri. Și omul e nevătămat. Ori n-o fi el, te mai întrebăm. El e?" „„El e, a zis muierea. El e, uite-l, dar i-a crescut mîna!"

6

— Toni!

— Ce-i, Carol?

— Ceva urgent.

Îl urmă. Se terminase războiul? Kurt avea o față inexpresivă, dar la el te puteai aștepta să-ți anunțe la fel totul. Mergea în față, tăcut. Îl chema iarăși la fete?

— Unde mă duci?

— La șef.

— Ce vrea?

— Vreo tîmpenie. Probabil astăzi iar are idei.

— Garda n-a observat nimic... Soldații nu mi-au raportat nimic...

— Poate vrea să-i aducem o curvă, zise Kurt. Inutil! Să se uite la ea?

— S-o fi comunicat la radio ceva grav.

— În război totul e grav. Dacă-i dai importanță.

Nu știa de ce-l cheamă maiorul. I-ar fi spus. Cît timp discuția era curentă, însemna că nu-și ascunde gîndurile. Replica altuia întotdeauna te înfierbîntă, și dacă nu ești pornit de la început să te ascunzi, mințind, vorbești din suflet. Convins. Pauzele și cele pentru aprinsul țigărilor pot fi psihologice. Raționament vechi, răsuflat. Ce prostie! Kurt nu fuma. Și el nu-și ascundea gîndurile niciodată. Poate fiindcă nu avea prea multe. Și acelea n-aveau cum să se ascundă, vorbeau singure, în fapte. El era om de acțiune.

— Ți-a plăcut meciul?

— Nu prea sînt sportiv, găsi o replică mai bună. să nu-l dezamăgească.

— Păcat că nu ești un sportiv.

— Nu le place tuturor sportul, ori le place mai puțin.

— Secolul douăzeci este un secol eminamente sportiv, zise Kurt. Și războaiele sînt niște jocuri. Singurele jocuri adevărate. Restul e fără miză și nu prezintă interes. Poate de aceea nu ți-a plăcut meciul de azi.

N-aveai de ce să te bucuri cînd te cheamă maiorul german. El răspundea de depozit. Și avea o față ștearsă și mată. De ce-l chema? Bine nu putea fi, în principiu. Și el discuta despre sport. Știa totuși Kurt ceva și voia să-l cruțe. Toni se gîndea tot timpul la un singur lucru: romînii întorseseră armele? E ceea ce îl frămînta de mult. Era ca o culoare pe care și-o căuta înainte de a o realiza practic, pe care o văzuse el. I se părea foarte logic. Kurt voia să-l aresteze numai înăuntru? Primise ordin să fie discret și cu tact?

— Mie nu-mi plac jocurile, zise Toni. Nici măcar acest joc serios, de care vorbeai. Războiul nu este al meu. Ție îți place?

— Sînt soldat...

— De-aceea sînt atîtea crime: toți se ascund în spatele altora. Spun că execută ordine, sînt soldați...

— Nu înțeleg de ce ești atît de grav... Te-a supărat cineva? Dacă-l aresta pe el, îi arestau apoi și pe soldați. Și pe Ristea. Putea să-i împuște. În pustiul acesta nu-i știa nimeni, nu le putea veni în ajutor nimeni. Poate Kurt nu era atît de dezinteresat cum îl credea...

— Te-a supărat cineva, Toni?

— Nu... M-am gîndit la ceva.

— Fiecare om cu păsărica lui, zise Kurt.

— Nu poți trăi străin între evenimente.

— Hai să vorbim despre fete, e mai plăcut..

— Carol, s-a întîmplat ceva?

— Ce să se întîmple?

Mai mult nu-i putea cere. Kurt nu spunea nimic. Rușii nu erau departe. Nu putea să-l întrebe direct: mă arestezi? Exista o demnitate ce-l împiedica să fie melodramatic. Dacă el nu-i spunea, însemna că nu voia. Ori poate că nu se întîmplase, într-adevăr, nimic. Odată însă tot trebuia să se întîmple.

— Spuneai că-mi termini portretul, zise Kurt.

— Nu pot, nu găsesc ce trebuie...

De fapt, nu știa unde să-l claseze. El clasa oamenii ca pe niște plante. Dar în portrete îl interesau, dincolo de atributele musculare, ideile. Voia să picteze sinteze.

— Am văzut că ai culori destule...

— Nu prea, aproape de loc... Mai am mult de învățat.

— Îmi dai o lecție de modestie? E prea cald...

— Trebuie să am culorile mele, continuă Toni. Deocamdată pictez cu culori din tuburi.

— Vrei să ai o limbă a ta? Ești ambițios, nu ți se pare?

Nu-i răspunse. Era inutil. Nu voia să priceapă că fiecare om are nevoie în primul rînd să fie el, ca să poată realiza ceva. Nici el, Toni, nu se simțea de loc stăpîn pe sine. Nu numai în artă. Încă nu știa precis ce voia. Simțea doar că folosește culorile altora, atît în peisaj cît și aici, unde comanda un grup de soldați. Ordinele altora îi erau străine, nici o comuniune, oricît de vagă, nu exista între el și ei. Cum ar fi folosit un verde puternic, care-l supăra de fapt. Și ca să te regăsești întreg era numai ambiție? Datorie, sau altceva, mai mult nu?

— Pictorii vor să ajungă celebri întotdeauna. Fiecare crede sincer că este genial. E o boală a tinereții... Vrei să rămîi în amintirea oamenilor, și tu, așa-i? Să lasi urme... Nu crezi că-i o copilărie, în secolul douăzeci, să visezi ca pe vremea romanticilor?

— Hai mai bine să vorbim despre fete, zise Toni.

I se părea stupidă pledoaria lui Kurt. Ca a elevului corijent: cu puțin umor, însă în fond de un caraghioslîc școlăresc cras.

Dar știa, totuși, că nu e sincer în ce spune. Felul său de a aluneca peste tot, ca o sanie, din vîrful unui deal, nu putea lăsa urme. Și nici nu putea în alunecarea aceea fulgerătoare să vadă ceva care să-l oprească. Ea îi dădea puteri să meargă mai departe. Principalul era doar suflul, beția alunecării. Ce copilăresc judec și eu, își zise Toni. Povestea cu sania îi aparținea. Așa simțise demult dîndu-se cu sania. în Devesel, pe dealul morii, că nu vede nimic. Îl trecea numai un frig plăcut. Și acest frig era esențialul. El dădea tot farmecul săniușului. Și acum îl judeca pe Kurt folosindu-se de amintirile sale. Și putea, astfel, foarte ușor să greșească.

— Așteaptă-mă, zise Kurt și intră la maior.

Ristea trecu spre fîntînă, după apă. Avea două găleți în mîini și cînta.

— Ce-aștepți? îl întrebă pe Toni cînd se întoarse.

— Trebuie să vină Kurt...

Nu putea să-i spună ce gîndea. Îi era un fel de frică. Dacă-l punea maiorul să-și aresteze soldații. să zicem? Și pe Ristea, bineînțeles.

— Cînți frumos, îi zise.

— Voiam să mă fac popă, ca să am unde să cînt... În biserică se aude frumos cîntecul...

La el toate erau frumoase.

— Nu m-am făcut popă... Mie-mi vine să rîd în biserică... Întotdeauna găsesc eu ceva care mă face să rîd... Uite, cînd popa zice: „Doamne, miluiește, doamne, miluiește..."

Începuse să cînte pe nas, popește, probabil imitînd preotul din sat.

— Ei, eu atunci cînt în mine: „Popa prinde pește, doamne, miluiește, popa prinde pește, prioteasa pe rogoz..."

El de ce tăcea? De ce nu-i spunea lui Ristea ce gîndea? De ce nu-l îndemna să fugă? De ce nu fugea și el? De ce nu-și aduna toți oamenii de sub comanda sa? Îl asculta pe Ristea cum cîntă și îi venea să rîdă. Și-i era în același timp ciudă, se simțea neputincios, laș.

— Și mureai de plictiseală, domnule, ca popă... Ia gîndește-te: în fiecare duminică, trage-i cu „doamne, miluiește"... Și asta toată viața, la nunți, la morți, cu cădelnița în mînă și cu același cîntec... Popii sînt ca militarii, una știu și numai pe aia o fac... Mare plictiseală. domnule... Ție îți place?

— Ce să-mi placă?

— Așa, popă...

Nu asta voise să spună. Dar el fusese vinovat, îl întrebase, stupid: ce să-mi placă? Rupsese firul. Avusese cea mai bună ocazie să-l prevină pe Ristea.

— Popă nu mi-ar fi plăcut să fiu, răspunse după un timp.

— Eu dacă mă făceam, scăpam de armată. Nu eram acum aici... Cine știe cine-o să-mi mănînce coliva...

Iarăși era momentul să-i spună ce gîndea. Dar dacă romînii nu întorceau armele, așa cum presimțea el? Ce să facă atunci? Unde să plece? Să fugă Ristea, dar unde? Nu găsea răspunsul. Țara era un țarc. Nu puteai scăpa din ea. Și poate că maiorul neamț nici nu dorea să-l aresteze. N-avea de fapt nici un motiv. Poate că în lume nu se întîmplase nimic fundamental. Totul era o presupunere a sa. o convingere. Dar de ce să-i pună în afara legii pe oamenii ce-i comanda, de ce să le pună viața în pericol? Dar lor nu le păsa ce se întîmplă? Cum să nu le pese?

— Ei, mă asculți?

— Te ascult, minți. Nu auzise nici un cuvînt din ce povestea Ristea. Parcă s-ar fi aflat pe două maluri îndepărtate, și nu alături.

— Uite cum se destramă norii... Parcă se topesc... Albi, albi și mari... Și se subțiază, uită-te la ei... Se lungesc, se rup... Și deodată nu mai sînt, parcă i-a înecat ceru'... Eu cînd eram mic ziceam că norii sînt niște bărci. Copil prost! Și că ceru' e o apă adîncă. Uite, acum se limpezește cerul... Încet, încet... E și căldură mare, vreme de treierat... Nu ți-e sete?

— Nu. De fapt îi era sete. Refuzase imediat. De ce? se întreba. Parcă ar fi vorbit cu cineva străin. cu un străin ce-l dușmănea și se afla în el. Și nu putea scăpa de el. Și acel străin îl îndepărta de tot ce dorea. Refuzase, să nu fie legat de Ristea? Cu siguranță. Ca să nu-i rămînă dator. Să nu i se pară criminală. mai tîrziu, fapta: căci de arestat pre-

simțea că avea să-l aresteze. Ristea era bănuit că întreținea relații cu comuniștii.

— Lumea nu observă decît cînd se întunecă ceru', zise Ristea. Atunci fulgeră și tună și norii se adună și fug ca nebunii... Ai pictat nori de ploaie?

— Am încercat, nu mi-au reușit... Risteo, n-ai terminat cu povestea despre moroi, vru el să schimbe vorba. Kurt întîrzia, însemna că maiorul avea multe de spus.

— Am terminat, zise Ristea. A, am uitat să-ți spun că noaptea, înainte de a-l dezgropa pe ciung, cînd umbla umbra prin sat, se auzeau cănile umplîndu-se cu apă: îi era sete ciungului, le băga în cantă. Și se auzeau scaunele căzînd prin casă, se împiedica moroiul de ele... Și dimineața găseau oamenii cîte-o furcă înfiptă în bălegar, și seara o lăsaseră rezemată de grajd...

— Acuma, aici, ți-e frică de moroi?

— Parcă m-ai mai întrebat...

Ristea ridică găleata pînă la gură și bău apă, cu sete. Îi curse apă pe bărbie și se udă pe veston. Apoi plecă. Toni îl vedea cum se îndepărtează, încet și sigur, dar n-avea curajul să-i spună un singur cuvînt. Era ca împietrit. Și în acel moment se ura. Parcă trăia o viață a altuia, nu pe a sa. Întotdeauna nu făcea ceea ce dorea. Nu putea să se rupă, să fie el. Trăia o viață falsă. Și nu scăpa de ea. Nu găsea destulă putere în el. Se ducea la femei cu Kurt, deși nu-i plăcea compania. „Apă chioară, apă chioară". gîndi. Privi ușa pe care trebuia să vină Kurt: era nemișcată.

„Ce caut aici, se gîndi, de ce aștept în fața acestei uși? De ce?" Se vedea tîrîndu-se ca o rîmă. Scuipă cu ciudă. Se tîra în urma războiului, fără să vrea. Dar asta conta mai puțin. Trebuia să vrei. ca să realizezi ceva. Tablourile nu se pictau singure.

Totul decurgea pe dos. Și el se simțea slăbit, ca după friguri. Privi în urma lui Ristea: dispăruse. Era ca un ciung, fără amîndouă mîinile, fără pi-

cioare, fără cuvinte. Ca un trunchi de salcîm. Nu putea să-l ajute pe Ristea. Dar nu se putea ajuta nici pe el.

Înjură în gînd. Lumea, soarele, apa, pămîntul. Era tot o formă a neputinței și asta, el era conștient. Își zise: societatea ne-a crescut răsuflați, lași. Simțea că îi lipsește un ideal suprem. Avea unul: să picteze. Dar acum aștepta în fața unei uși ce nu era a lui, și nu putea picta. Ceea ce însemna că idealul suprem era altul.

Ușa se deschise: Kurt ieși la fel de mat cum intrase.

— Trebuie, zice șeful, să vezi ce-i cu moroiul ăla... Să nu mai fie zvonuri... Trebuie să-i faci să vadă că nu e... Mă rog, să afli cauza... Te descurci tu, ești deștept... Șeful zice să nu ne facem de rîs și pe mai departe. Ai văzut, rîd și damele alea de noi.

— Ele nu rîdeau, zise Toni. Și se gîndi stupefiat, dar ușurat: asta era?!

— Să mergi în cîteva nopți să-i controlezi... Cred că-ți pare rău: am fi putut merge la ele. Lasă, le găsim noi. Nu se mută.

8

Dealul părea încovoiat de atîta ceață. Seara era aproape, dincolo de deal. I se simțea răsuflarea străvezie și rece. Căzuse înainte o bură de ploaie. Apoi, de undeva, de peste deal, venise ceața, masivă, compactă ca un zid. De unde stătea, Toni nu putea să vadă distinct santinelele. Ceața îl oprea. Dar nu se putea apropia mai mult, ar fi fost văzut. Și nici nu voia să se apropie. Sentimentul că își suspectează soldații îl tulbura. Era ca și cum s-ar fi suspectat

pe sine. Totuși, ordinul era ordin. Formalitatea trebuia îndeplinită, chiar formal. N-avea de gînd să raporteze nimic, chiar de-ar fi văzut orice. Nu mai voia să facă nimic împotriva lui.

Era ciudat că oamenii întotdeauna îi cereau ceea ce el nu putea da, ceea ce era împotriva lui. Îl credeau altfel de cum era, de bună seamă. Și astfel nu le putea satisface nici o dorință. Chiar atunci cînd ar fi dorit. Rămînea mereu dator. Bunăoară, Florica, proprietăreasa, ținea să aibă în cameră tablouri cu cerbi. I-ar fi desenat orice, în afară de cerbi. Ea nu voia. Era un vecin, propriu-zis un fel de vecin, de pe o stradă apropiată, care picta cerbi. Și-i vindea în piață destul de bine. Dimineața îi punea într-un cărucior și la amiază nu mai avea nici unul. Pînă seara picta alții. Omul acela întruchipa totul pentru Florica. Și idealul de bărbat, deși era șchiop și avea nasul turtit, de sifilitic. Nu era, bineînțeles, sifilitic. Bărbat bine, însă, nici atît.

Toni avea un prieten la matematică, singurul care avea încredere în el. Îl chema Adam. El spunea despre Florica:

— E femeie bună, aproximativ cinstită... Dar între ea și tine e o distanță de un secol. Nu ca vîrstă fizică, Toni, nu... Oameni buni, ținuți în întuneric, nu văd mai departe de frumosul imediat, dincolo de cerbi nu există nimic...

Adam era un băiat acrit: nu mînca decît o dată pe zi. Mizeria nu-l făcea însă pesimist. De loc. El știa ce voia. Toni îl revăzu în minte: înalt, cu o pălărie enormă, neagră, nițel caraghios în ținută. Toni privi spre santinele. Nimic. Adam, Adam, repeta în gînd, ca o chemare. Adam murise, împușcat de nemți.

Toni parcă o auzi pe Florica:

— Nu ți-am spus eu? Dacă se dă cu comuniștii...

Totuși, pe Adam ea îl simpatiza: îi plăceau oamenii înalți și cu pălărie neagră. Așa fusese bărbatul ei, înalt.

— Doamne, domnule Toni — o auzi — de ce faci cerul galben?

El lucra în grădină atunci, și Florica venise să întindă pe funie cămășile și cearșafurile spălate. Cerul era albastru, înalt. Ea rămăsese cu ligheanul în brațe, plin de rufe ude, și-l privea uimită.

— Unde vezi cer galben? insistase ea.

— Așa-l văd eu, îi spusese rîzînd. Și încercase să-i explice. Cerul are toate culorile, îi spusese. Noaptea, cerul e negru. Nu? Depinde cum îl vezi cînd lucrezi, ce simți. Galbenul îl deschide, încălzește cerul, îl face mai apropiat, mă bucură...

Florica dăduse din cap, înțelegător. Dar a doua zi cumpărase din piață un tablou cu cerbi. Avea musafiri și voia să le arate că ține în gazdă un pictor. În fond, nu-l disprețuia, ca om. Le arătase musafirilor — era un măcelar văduv, cu neamurile, venise într-un fel de pețit — mîndră, tabloul cu cerbi bălțați, și le spusese:

— Dînsul i-a pictat!

Și-l arătase pe el. Era de față. Simțise că intră în pămînt. Musafirii ziseseră bravo. Și el își însușise gloria vecinului, ca să n-o supere pe proprietăreasă. Florica zîmbea, părea că spune: „Vezi ce oameni mari țin eu în gazdă?“

Începu să dîrdîie, ușor. Pămîntul era umed. Se făcuse noapte. Auzi santinelele schimbîndu-se. Distinse și vocea lui Ristea. Uitase de el.

Și iarăși simți în gît acel nod aspru, și iarăși secundele i se părură grele și aspre, ca de nisip. Îl pîndea, ca un caraghios. Se gîndi: „Dacă maiorul voise să-și bată joc de mine? Să stau să-mi suspectez oamenii, și ei să rîdă apoi?“ De ce nu se ridică, să plece?

Pămîntul parcă-l ținea legat. Vru să se ridice, dar în acel moment auzi vîjîind prin aer pietrele. Poc, poc, poc, auzi. Apoi iarăși, tot cîte trei. Una după alta se izbeau de lemnul gheretei. Parcă erau trase din pușcă. Simți pămîntul mai rece.

Pietrele bătură mai întîi în ghereta din mijloc. Apoi loviră în cea din dreapta. Toni se uită. Ceața se rărise și luna bătea pieziș, parcă lumina prin apă. Își aminti de Ristea și de moroiul ciung.

Se auziră strigăte. Alarma. Se traseră focuri și veniră spre depozit, înfricoșați, și soldații din barăci. Probabil îi trimisese iarăși maiorul, să întărească garda. El nu se apropia niciodată noaptea de depozit. Și nici Kurt. Priveau de la ferestre.

Strigătele încetară. Moroiul plecase, auzi.

Se făcu iarăși liniște. Rămaseră numai santinelele. Toni voi să plece și el. Dar atunci începură din nou bătăile pietrelor în gherete. Alarmă, strigăte.

Toate se repetară de patru ori. Maiorul nu pusese geană pe geană, și de data aceasta.

Cînd Ristea fu schimbat, plecă și Toni. Îl ajunse din urmă. Îl bătu pe umăr, și Ristea nu tresări. Îl zărise, probabil, cu coada ochiului. Dar de ce nu se oprise?

— Ce-i, Risteo?

— Nimic, ce să fie?

— Nu ți-a fost frică?...

— De ce să-mi fie? Ați fost în oraș?

Toni rîse încet.

— Nu, zise. Și te-am văzut...

— Unde?

— De ce te-ascunzi de mine? Te-am văzut bătînd gheretele cu pietre. Făceai pe moroiul.

— Eu? Doamne, păzește, cum să fiu eu moroi?!

— Întîi ai bătut ghereta ta cu pietre... Și-ai strigat. Apoi ai bătut și gheretele vecine... Stăteai ascuns după tufan, la umbră, în partea unde nu cădea luna, să nu te vadă vecinii...

— Eu cred că ați văzut cine știe ce umbră...

— Lasă, Risteo, nu te spun la nimeni...

— Dacă mă spui, ăștia mă bagă la închisoare, zise Ristea. Recunoscuse. Dar să știi că după aia vin în Devesel și bag cuțitu' în tine!

Parcă nu fuseseră niciodată prieteni, așa vorbise.

— Ei, lasă... Dar de ce bați gheretele cu pietre?
— Ca să nu doarmă afurisiții ăia... Să tremure dracul în ei, mai ales în maior... Vreau să-mi bat joc de el... Nu crede în moroi, bine. De cînd a venit moroiul a slăbit și s-a făcut ca varza primăvara, în putină... Nu ți-am spus fiindcă ești prieten cu Kurt... Am crezut că mă spui... Și porcu' ăl bătrîn, dacă află...
— Cum o să vă spun... N-o să afle maiorul.
— Dacă află, să mă ia naiba dacă nu bag cuțitu' în tine.

Erau singuri și era noapte. Nu-i auzea nimeni. Nu ținea cont de grad. Dar nu ținuse cont de grad nici ziua, cînd erau numai ei amîndoi. Toni nu se supără. Găsise firească precauția lui Ristea. Chiar așa, amenințătoare.

— Ăștia cinci, de-am fost acuma... De trei săptămîni sîntem puși... numai noaptea... Și mai avem două săptămîni, tot noaptea, de planton... Ne-a pedepsit căcănaru', că s-a împușcat ăla... Eram cu el toți, în noaptea aia... El și-a bătut joc de noi, și tu n-ai putut face nimic... Atunci mi-am zis să-mi bat și eu joc de el, că n-o fi foc... Și să rîdă și orașu', că n-o fi foc... Să-l mai fac și de rîs... El nu iese din adăpost noaptea... Nu putea să mă vadă... Iar tu plecai la femei... Ei, ne-am bătut joc de el și-o să ne mai batem, că de mă spui, să mă ia dracu' de mă uit că ești oltean!
— Și cît vrei să...
— Pînă cînd oi putea... Nu mai am răbdare să stau aici... Ziua mai merge cum mai merge, mai cînți, mai te încaleci pe-o pușcă și-o bați cu jordeaua ca pe cal, mai rîzi, trece vremea mai ușor... Dar noaptea mori de plictiseală, te plictisești, domnule, asta e! Nu poți să-ți bați joc de el și de războiu' ăsta decît dînd cu pietre... Fac bîlci, să treacă noaptea mai repede... Și să mai rîd o țîră, ce e foc?

Ciocni cu fata și o mîngîie pe obraz. Ea rîse, să-i facă plăcere, fără să sesizeze mecanica gestului. Kurt așa își mîngîia și haina, numai cu podul palmei.

De două seri veneau iarăși la fete, în orășel. În prima, Kurt îi spusese lui Toni, cînd plecaseră de la ele:

— Mare măgar a fost șeful! N-a vrut să creadă că n-ai văzut strigoi! Foarte mare măgar. El nu crede în strigoi și totuși a vrut ca tu să-l vezi. E pur și simplu îngrozit. Ar cerceta personal cazul, dar îi e frică de ridicol. Măgarul! Se teme de ridicol! Ar raporta cazul mai sus, dar iarăși se teme, să nu-l creadă imbecil! Mare măgar. În loc să doarmă și să nu-i pese, face tot felul de ipoteze. Crede, printre altele, că e un complot ticluit de mine. Mi-a spus-o deschis: „Kurt, vrei să mă compromiți?"
— Îl urăști?
— Nu dau doi bani pe el. Și el nu înțelege că m-aș înjosi complotînd împotriva unui zero! Nu mă interesează postul și gradele lui. Nu invidiez un măgar. Cînd îl văd, mă face să rîd. Mă recreează. Mă reconfortează, îmi face poftă de mîncare. Rîd de el ca de orice măgar închipuit. Și el crede că eu umblu cu fleacuri: să organizez strigoii împotriva lui. Măgar!
— Kurt, am să-ți spun ceva. Dar să nu-i spui lui!
— Cum să-i spun? Mă crezi măgar?
— Pe cuvîntul tău de onoare?
— Dragă, ești fantastic! Pe cuvîntul meu. Văd că ai o încredere în mine...
— Nu există nici un moroi: soldații sînt plictisiți. E o grupă de cinci... Sînt pedepsiți, de cînd s-a sinucis... În fiecare noapte sînt de gardă. Îl știi pe Ristea?
— Nu mi-l amintesc.

— Cel care mănîncă mereu semințe de floarea-soarelui.

— A, numărul cinci!

— Cum numărul cinci?

— Am să-ți explic eu... Ce-i cu el?

— Ristea dă cu pietre în gherete. Ca să se distreze și să nu-l lase pe maior să doarmă. Amuzant, nu?

— Foarte isteț băiat! Uite, o asemenea glumă cînd o s-o povestesc în țară, după război... Îți dai seama ce succes o să am?

Și începu să rîdă, închipuindu-și succesul viitor. Era pentru prima oară cînd Toni observa că îl interesează viitorul. Și îl vedea roz, plin de glume. Nu se gîndea că în dimineața aceea sovieticii pătrunseseră în Romînia și că frontul începea să devină o realitate. Nu mai era ceva îndepărtat.

— Ce-i cu numărul cinci, Carol?

— În război numărul oamenilor este egal cu numărul puștilor. Este un adevăr militar, pe care cred că-l cunoști. Nu contează omul, ci acțiunea. Să-ți atingi scopul, indiferent de om!

— Trecînd peste om...

— Te rog, fără sentimentalism, nu eu am decretat acest paradox adevărat. Și dacă-i așa, mi-am zis, de ce să mă mai intereseze numele, identitatea, personalitatea oamenilor? Nu e egal cu zero? De ce să mă complic singur? Nu răspund de cutare, de cutare, și de problemele lui, ci de psihologia lui — fiindcă fiecare trebuie să aibă o psihologie — răspund de n puști! Și atunci omul — o să rîzi — devine standard. Egal cu un număr. După cum vezi. gîndesc ca un mare conducător de oști, rîse Kurt. M-am imbecilizat și eu. Dar nu din ambiție de conducător, a, să nu mă crezi așa de măgar! Din comoditate. Dacă mi se dau sub ordine un număr n de oameni, de ce să nu-i păstrez cum mi s-au dat? Numere. Și-i păstrez. Omul tău e numărul cinci. Așa a ieșit la numărătoare... Cum zici că-l cheamă?

— Ristea...

— Cinci e mai ușor de reținut decît Ristea. Jocul acesta mă și amuză uneori. Bunăoară, vine șapte și-mi raportează: „Astăzi, nimic nou!“ Sau îl văd pe douăzeci și trei jucînd fundaș. Driblez numărul douăzeci și trei și marc un gol cu stîngul. Trec printre numere... Nu găsești că e amuzant?

— Să fiu sincer, nu.

Acum plecaseră din nou de la fete. Kurt mergea cu capul gol, cu mîinile la spate, ca într-o plimbare. Voia să-l ardă soarele, să nu rămînă albă porțiunea de cap unde începuse să chelească.

— Știi — zise Kurt — fetele astea mă amuză. Deși sînt cam urîțele. Ai pictat vreodată ceva urît?

— Am încercat, dar nu mi-a reușit.

— Întotdeauna spui la fel: dar nu mi-a reușit. De ce?

— Uite, și roșcovana are ceva extrem de frumos...

— A, știu: fundul! Parcă mi-ai mai spus. „Orice parte a omului poate fi frumoasă“. Parcă e teoria ta. Și mi-ai exemplificat... Șoldurile pictate de... Mă rog, de clasicii picturii universale. Ar fi amuzant să devină și roșcovana celebră! Prin tine... A, uitasem să-ți spun: șeful zice să-l arestezi pe omul acela al tău, pe cinci... Să-i dai trei zile carceră...

— De ce?

— Pentru gluma aceea... Șeful zice că e o glumă sinistră și că el e bun, altfel ar trebui să fie și mai drastic.

— Ce glumă? se opri Toni, privindu-l speriat.

— Cu strigoiul...

— Dar cum de-a aflat, Carol?

— Am jucat un pocher, și i-am spus gluma... A rîs și el, măgarul!

— Dar mi-ai dat cuvîntul că nu-i spui!
— Da?!
— Mi-ai promis că nu-i spui!
— Am uitat, iartă-mă! Gluma era prea nostimă ca să o țin numai pentru mine... De altfel, nu-i nimic grav, stă trei zile la carceră și gata.
— Eu țin la Ristea, zise Toni.
— Ce-nseamnă: țin? Ce, e muiere? E o prostie să-ți faci probleme: stă numai trei zile! Le și merită, crede-mă! Pentru o glumă atît de reușită merită să stai trei zile la arest.
— Dar de ce nu mi-ai spus aseară?
— Am uitat, crede-mă.

10

Ristea se spăla pînă la brîu. Serbezan îi turna apă cu găleata. Ristea cînta pe nas, popește:
— Bine ești cuvîntat, doamne, învață-ne pe noi îndreptările tale... Toarnă, mă, și pe spate... Of, of, of, oof, cîntă el, prelung. Apoi, tot popește, cu voce groasă: Dă-le, doamne, pămînt, să se sature, dă-le că tu ai destuuul... Dă-le pămînt pe deasupra și pe dedesubt, dă-le și pe de lături, că a ta este bogăția pămîntului... Îndestulează-i, acoperă-i, să se răcorească, și miluiește-i, doamne, cu mila taaa...
Serbezan rîdea să se prăpădească. El era foarte tăcut, întotdeauna.
Toni se apropie încet, de parcă s-ar fi dus să se aresteze singur.
Ristea, cum îl văzu, se opri din cîntec și-i veni în întîmpinare, ștergîndu-se cu cămașa pe piept și pe față.

— Deveselule — îi zise el lui Toni — te-am căutat toată dimineața. Am o veste bună... Mi-au scris ai mei de-acasă... Hai să-ți citesc, zise și băgă mîna în buzunarul de la pantaloni. Scoase plicul și începu să citească.
— „Dragul mamei..." Maică-mea îmi scrie — zise el — așa mă ia ca și cînd tot în leagăn aș fi... Zice: Ai grijă să nu răcești, să nu dormi noaptea pe pămînt rece, să pui baremi fîn sub tine, să ai grijă de sănătate, că omu' fără sănătate nu poate nici ara, nici semăna... Așa e mama, grijulie, ea crede c-am venit aici să dorm... Ei, trec peste sfaturile astea... Uite ce voiam să-ți citesc... „Dragul mamei, la noi a început treierișul..." Deveselule, auzi, la noi s-a copt grîu' și a început treierișul... A, cînd eram acasă, dacă nu mă dădeam de trei ori cu targa cu paie, nu eram om. Tu te-ai dat vreodată cu targa, te-ai suit pe ea?
— Da...
— Ei... „Dragul mamei, Ioana lui Ioniță întreabă de tine..." Eu nu știu de ce întreabă, că eu nu întreb de ea, zise Ristea.
Toni îl lăsă să citească scrisoarea. O ascultă, fără să mai înțeleagă mare lucru. Apoi îi spuse de ce-l caută.
— M-a văzut cineva? rămase Ristea cu plicul în mînă, mirat.
— Nu cred...
— M-o fi spus cineva maiorului?
— Nu, nu, zise Toni.
Nu-i era frică acum de cuțitul despre care îi vorbise Ristea. Altceva îl tulbura. Zise, ca să zică ceva:
— Poate ai făcut altceva...
— Bine, viu, zise Ristea și își îmbrăcă repede cămașa. Ori la carceră, ori de gardă, totuna e.
Ristea porni înaintea lui. Toni îl urmă privindu-i urmele pașilor.

Spre seară plecaseră să se plimbe amîndoi pe cîmp. Ajunseră în vîrful dealului sterp. Aerul mirosea a var încins. Căzuse o ploaie ușoară și porțiunea aceasta de pămînt calcaros se înfierbîntase.

— Șeful e un măgar notoriu. Azi și-a dat definitiv bacalaureatul. N-a mai vrut să mă lase în oraș. Se teme. S-a ramolit total: știrile de pe front l-au îngălbenit, l-au înverzit în ultima vreme. Parcă e bolnav de ficat și de ulcer. Se teme că o să fim înfrînți. Măgar.

— Așteaptă vreun ordin de evacuare, de nu ți-a dat voie? zise Toni.

— Mă găsea imediat. În douăzeci de minute eram lîngă el, să-l țin de curea, să nu tremure... Nu ordinul, frica îl îngrozește. Dacă?... Mereu își începe propozițiile cu „dacă". E un semn evident al groazei, zise Kurt și rupse o bucată dintr-o turtă de floarea-soarelui. Încercă să mănînce semințe: era dificil, nu știa să le spargă între dinți.

Coborîseră dealul. Floarea-soarelui, de o parte și de alta a drumului. La stînga, după un cot, floarea-soarelui lipsea. Ajunseră acolo: era o rîpă, albă, calcaroasă.

— Eu l-aș putea salva? Nici vorbă, zise Kurt.

— Se teme poate iarăși că organizezi un complot, să-l uzurpi?

— Nu. Acum, cînd se apropie frontul, e sigur că primejdia ne-a unit. Măgar. Despre omul tău zice că e comunist. Știi de ce? Fiindcă l-a văzut cu maci la ureche. Macii sînt roșii și măgarul crede că tot ce e roșu e comunist. Nu e un semn de ramolisment cerebral? Este. Zice: „De ce mînca semințe de floarea-soarelui în post? De ce-și punea flori în țeava puștii? Ca să-și bată joc de pușcă! trage el concluzia. Să-și bată joc de război și de noi". „Ași — i-am spus eu — s-o fi jucat!" „Nu — zice el — l-am văzut stînd în copac și fumînd! Și s-a făcut că nu mă observă, nu m-a salutat! Ne disprețuiește! E comunist!" „Ași — i-am zis eu — dac-ar fi comunist nu s-ar purta atît de copilărește. Nu v-a văzut, pur și simplu!" Zice: „A făcut pe strigoiul conștient ori a simulat nebunia? Oricum, a vrut să ne compromită". Și s-a dus măgarul spre seară să-l viziteze pe omul tău...

— I-a spus de ce l-a pedepsit? întrebă Toni.

— Sigur. „Te-ai prefăcut", i-a zis. Dar omul tău i-a răspuns demn: „Nu m-am prefăcut, de ce să mă prefac?" Înțelegi, omul tău n-avea de ce să se mai ascundă. Măgarul îi spusese că știe totul. „Mă plictisesc", i-a zis omul tău, și măgarul a rămas uimit nu de esența cuvîntului, ci de faptul că omul tău nu se exprimase mai rural, mai greu de înțeles. „Mereu același cîntec — a zis apoi omul tău — apelul, scularea, patul, curățenia, pușca făcută lună, garda, pedeapsa. Nu-mi place să trăiesc de o mie de ori același lucru", cam așa a încheiat numărul cinci. „O să mori o singură dată", și-a ieșit maiorul din fire, trîntind ușa. Dar omul tău, tot demn, i-a răspuns destul de tare: „Parcă alții mor de două ori?" Spiritual, nu? Da, deși cam obraznic. Pe mine însă m-a amuzat.

Toni privi soarele ce apunea. Și turtele de floarea-soarelui ce-i plăceau atît de mult lui Ristea. Ele erau de un galben aprins, totuși moale și trist: parcă ardeau de dor, în amurg. Pînă a doua zi soarele n-avea să mai lumineze.

— Mi se pare — zise Kurt — c-a cerut ajutoare. Soldați de-ai noștri. Poate vrea să vă bage pe toți la arest! Nu știu. Se teme de panică... N-ar vrea să răspîndiți voi cine știe ce zvonuri. Se teme și de tine, să nu raportezi superiorilor tăi... Mi se pare că vrea să vă izoleze. S-ar putea să te aresteze și pe tine.

— Crezi?

— De la un măgar te poți aștepta la orice. Se teme să nu fi aranjat tu totul... Strigoiul, compro-

miterea lui. Și ca un alibi, ai mers noapte de noapte cu mine în orășel, la fete. Frontul l-a înnebunit, ți-am mai spus. Se teme c-o să pierdem războiul.

Așa vorbea, ca și cum pentru el totul ar fi fost egal. Nici nu se temea, nici nu se plictisea. Totul avea același grad.

— Ce-ar fi — zise — să chemăm damele aici, în floarea-soarelui? Ar fi romantic, după unii. Însă e total neigienic. Hai să încercăm, de amuzament... Oriunde, tot ele o să fie, și tot noi... Nu?

— Ție nu ți-e teamă? îl întrebă Toni.

— De ce? De apropierea frontului? Nici vorbă. În război frontul e capricios, uneori poate să fie chiar lîngă tine, apoi să fie la capătul pămîntului... Totul e să nu-ți pierzi calmul, să juisezi de bucurie ori de frică. Știi, eu cred că maiorul de-aceea nu consumă femei: cred că juisează de frică! E o idee, nu? Azi de frică, mîine de bucurie! Astea sînt plăcerile măgarului!

Cînd ajunseră înapoi, Kurt fu chemat la maior. Toni bănui că se adevereau presupunerile lui Kurt. Și le așteptă. Ca o pedeapsă ce o merita. Kurt reveni. Maiorul îi spusese să-l bage la arest. Toni se supuse.

Ceea ce îl contraria nu era faptul în sine, ci felul cum luceau ochii lui Kurt, exact ca și cu o oră înainte, pe drumul împrejmuit de floarea-soarelui. Pentru el, timpul era egal. Nici o secundă nu era mai lungă ori mai scurtă decît alta.

12

Zidurile erau dure. Trecuseră patru zile. Toni era flămînd și parcă-l auzea pe Adam.

— Ce slab e omul, Toni! Plînge cînd îl doare stomacul! Nu e o rușine? Ce slab e omul, ce mic! Îi

dai un pumn și cade. Un cartuș îl ucide. Are capul cît o minge de fotbal, meschin. Și totuși, Toni, ce forță! Cîte continente încap în sfera aceasta meschină. Africa, Europa, Asia, America! Cîte rîuri, cîți munți! Mississippi, Volga, Himalaia... Toată geografia. Toate secolele, tot timpul! Omul condensează timpul în el, îl sintetizează! Toate durerile și bucuriile lumii încap în ghemotocul acesta numit om. Și atunci, Toni, de ce să plîngi cînd îți ghiorțăie stomacul? Trebuie să reziști.

Îl vedea pe Adam: înalt, cu pălărie neagră, proiectat pe un curcubeu. Altfel nu-și putea imagina execuția lui, decît proiectată pe luminile curcubeului. Înalt, pînă la cer, cu mîinile întinse în lături, zicînd: Toni, timpul!

Așa voia să-l picteze. Tabloul era gata, doar trebuia numai să-l pună pe pînză. Cum era gata și portretul lui Ristea.

Voia din cîteva portrete să facă un tablou imens, intitulat războiul. Intrau aici și cele două fete din oraș, poate și Florica, cu siguranță maiorul, Serbezan, el, Ristea, și Kurt. Dar acestuia nu-i găsea încă lumina. Ristea spusese că seamănă cu un moroi, aseară. Evident, îl ura, și afirmația lui era tendențioasă.

Îl văzu pe Ristea lîngă fereastră. Privi cerul și respiră prelung, ca și cînd fereastra ar fi fost deschisă. Nu era.

— Soarele, cînd plouă, nu se vede, zise Ristea. Nici acuma nu se vede, e vreme de ploaie. Cînd eram fără mustăți, peste tot, mă întrebam: „De ce nu se vede soarele cînd plouă?“ Și nu mă gîndeam că din cauza norilor.

Vorbea ignorînd că e închis. Trăia la fel ca înainte, cu gîndurile lui, cu viața lui, dreaptă și neînduplecată. Toni îl invidia. Îi invidia mai ales siguranța, stăpînirea de sine. Erau trei în carcera ce servea drept închisoare temporară. Fiindcă nu mai era vorba de o pedeapsă banală. Intenția maiorului

se precizase: după ce Kurt îl introdusese aici, sub pretext de reținere pînă ce se va lua legătura cu forurile noastre, îi arestase și pe ceilalți soldați din schimbul lui Ristea. Pe toți patru. Unul, Serbezan, se afla aici, cu ei. Restul de trei, în camera vecină.

Kurt îi spuse:

— Maiorul te bagă în aceeași cameră cu omul tău ca să te batjocorească, să te înjure și eventual să te sugrume omul tău, pentru că l-ai denunțat. Toni, ți-o spun, măgarul e o lichea fără pereche! A depășit orice limită! Se răzbună, imbecilul! Nu e un semn de ramolisment cerebral?

Dar Ristea nu-i spusese nimic jignitor. Totuși nu mai erau ca înainte, nu mai vorbeau deschis. Plutea între ei acea ostilitate tacită, enervantă, mai apăsătoare decît ura. Ristea însă nici nu se bucura că-l vede lîngă el, pedepsit. Acest lucru îi întărea convingerea că deveseleanul său e prost de-a binelea: nici în căruță, nici în teleguță.

— Unii zic că sînt moroi adevărați, zise Ristea, rămînînd tot lîngă fereastra închisă. Că i-au văzut. Dar eu nu cred. Eu n-am văzut moroi decît vii... Deveselule, povestea cu ciungu' se zice că nu-i chiar așa, că i-a crescut mîna... Unii zic că ginerele, de frica tribunalului, a schimbat noaptea mortu'... A pus altu' în locul ciungului...

Discuția nu se închega. Cel de-al treilea, Serbezan, tăcea tot timpul. Se gîndea la copii și la nevastă, probabil. Toni se simțea vinovat și față de el. Omul avea trei copii, era dulgher pe lîngă Tîrgoviște. Era singurul care se gîndea lucid la moarte, el nu credea că maiorul glumește și că totul se va termina cu bine, vor veni trupele romîne și-i vor elibera. Fiindcă de două zile romînii întorseseră armele, rupseseră cu nemții și maiorul de atunci nu le mai dăduse să mănînce. „Inutil — zisese — ei tot vor muri!" Așa le transmisese Kurt.

Depozitul era păzit acum numai de nemți. Ceilalți soldați romîni, nearestați, fugiseră. Maiorul aș-

tepta ordin de la comandamentul german, de aceea zăbovea. N-avea curajul să-i execute fără ordin, deși putea s-o facă, avea un motiv suficient în asemenea timp, îi spusese maiorul lui Kurt, și Kurt îi spusese lui Toni.

— E un măgar, încheiase Kurt. Vrea să se răzbune! Nici mîncare nu vrea să vă mai trimită, e ordinar!

La toți trei le era foame. Toni avea o bucată de zahăr, puțin înnegrită de căptușeala buzunarului și ruptă la un colț. I-o dădu lui Serbezan. Mai mult ca un gest de încurajare. De foame n-avea cum să țină. La început voise să i-o dea lui Ristea, dar se temuse să nu zică acesta că e tîrziu. Era și stupid, după ce-l condamni pe om, să-i dai o bucățică de zahăr. I-ar fi plăcut să scape Serbezan cu viață, să ajungă acasă, la copii. Voia foarte mult ca patratul acela alb, puțin știrb, să-i poarte noroc. Simțea nevoia să fie bun. Deși își dădea seama că era, într-adevăr, tîrziu.

Maiorul nu avea cine știe ce calități spirituale. Kurt nu greșea prea mult numindu-l măgar. Maiorul putea oricînd să-i execute. Capriciile farsorilor — fiindcă maiorul era o farsă, nu un intelectual — erau întotdeauna dureroase.

Lui Kurt, Toni îi găsea o scuză vagă. Flecar indiferent, crezuse că povestea cu strigoiul e numai o glumă. Nu sesizase latura ei amară. Kurt alunecase și de data aceasta ca o sanie.

— Pîinea se coace pe cîmp acuma, și noi stăm la umbră ca trîntorii... Acum treieră oamenii, sînt negri de soare, și parcă-i văd cum îi răzbește setea sus, pe stoguri, ori pe treierătoare... Îi taie setea în două și se dau jos și beau apă din fucie, ca nebunii. Deveselule, tu ești om deștept, de tine îmi pare rău dacă ne-o trage ăștia cîte-un cartuș în spate... Ca noi, proști, se mai găsesc ei, să treiere... Ei, pe dracu', scăpăm noi de-aici, n-au ăștia stea în frunte ca să ne facă nouă de ducă... Eu

cred că el d-aia a zis că ne curăță, de frică să nu vină rușii peste noapte și să ne dea drumu', să punem noi mîna pe el și să-l strîngem de undeva. Scăpăm noi, nu vă fie teamă, zise Ristea, privind tot timpul pe fereastră. Ei, și cînd tai bariera de la snopi, și te înțeapă spicele... Și mai găsești și cîte-o mură printre ele, neagră și mare, cît un sfîrc de țîță coaptă, de fată mare...

Se așeză pe podea și de la o vreme începu să cînte pe nas, popește. Toni înțelegea că vrea să-i înveselească...

Kurt intră, pe la amiază, bărbierit.

— Toni — zise el — închipuiește-ți, măgarul și-a formulat un pretext formidabil: zice că tu ai complotat împotriva statului german. Adică împotriva lui. E grozav. Pînă acum avea impresia că eu complotam. Am aflat că voia să scape de mine, să mă trimită în linia întîi, dacă putea. Acum l-a cuprins dragostea față de mine. Zice că sînt o inteligență! Măgarul, ce știe el ce e o inteligență!

Nu se sfia să vorbească tare față de toți. Toni gîndi: e sigur că nimeni nu-l poate pîrî maiorului? Că nu e cum? Fiindcă de bravat, nu brava! Îi ignora pe Ristea și pe Serbezan. Ei erau niște numere pentru Kurt. Oricum, însuflețirea lui i se părea nepotrivită. Prea vorbea ca și cum s-ar fi aflat amîndoi în orășel, la fete.

— Zice că e un complot, și complotul se pedepsește cu moartea. Mi se pare că a și format un pluton de execuție. Lucrează repede. Și-a făcut geamantanul, vrea s-o șteargă cît mai repede. Trupele noastre se retrag și el nu vrea să... Mă-nțelegi? Și culmea, mi se pare că nici în victorie nu mai crede, el care întruchipa fascismul cel mai pur. E un pion fără personalitate. Cred că își dorește o decorație, și-o ticluiește, măgarul, inventînd povestea cu complotul tău... Îți dai seama? El a stîrpit un complot, el! Mare măgar. La revedere, am să mai trec să te văd, zise și ieși repede.

Se ducea iarăși la fete? se întrebă Toni. Și deabia după cîteva minute își reveni și își dădu seama de gravitatea situației: maiorul nu glumea niciodată.

— Bine ești cuvîntat, doamne, învață-ne pe noi îndreptările tale...

Ristea încercă din nou, cîntînd pe nas, să alunge neliniștea ce îi cuprinsese.

Toni simțea cum prietenia lor se înfiripa iarăși, vag, dar totuși prindea viață. Îi aștepta aceeași oră, se gîndi Toni, aceeași oră de lumină și ei atunci nu puteau să gîndească altfel. Asta îi unea atît de puternic. Și totuși avea impresia că Ristea îl privește prin gene, negru, cu tot aerul său vesel. Nu-l putea ierta. Toni se întristă și rămase cu capul rezemat în mîini, nemișcat.

Tîrziu, tîrziu simți o bătaie ușoară pe umăr. Se întoarse. Serbezan era la fereastră, privea cerul. Ristea îl bătuse pe umăr: sta aplecat spre el și ținea mîna întinsă. Fără vorbe, mișcînd mîna, îi făcea semn să primească ce ținea între degete: o bucată de zahăr ruptă la un colț.

13

Constantinescu scăpase, nu se știe cum. Serbezan spune că era plecat în oraș, cînd i-a luat pe ei. Ceea ce nu putea fi chiar exact: maiorul, dacă a vrut să-i aresteze pe toți, nu i-ar fi îngăduit lui Constantinescu să se plimbe chiar atunci. De bună seamă, totul fusese aranjat mai demult, chiar ora cînd trebuia să-i ducă la arest fusese planificată. Să-l fi lăsat în pace pe Constantinescu, n-aveau nici un motiv. Nu se arăta el de loc a fi germanofil.

Era un tip închis și privea întotdeauna în jur bănuitor, de parcă toți oamenii i-ar fi fost dușmani. Ristea însă îl cunoștea mai bine și susținea că acreala lui nu-i era în fire: era vesel, dar numai cînd se afla între cunoscuți pe care se putea baza. Civil era factor poștal, într-un orășel de pe lîngă Iași. N-avea pămînt acasă destul. Taică-său hotărîse să meargă la oraș și să-și caute o leafă. Avea frați mulți, și toți mai mici. Și-a găsit la poștă servici și după doi ani, ajutat de taică-său, și-a cumpărat o bicicletă. Din ziua aceea parcă toată lumea l-ar fi cunoscut de o veșnicie. Bicicleta îl făcuse om, glumea el. Acum toți îl băgau în seamă. În orășel nu erau prea multe biciclete și, cum Constantinescu era lungan, toți îl recunoșteau de departe. Suna din sonerie, pe la porți, și femeile apăreau imediat, știind că au scrisori. „Am devenit om mare — zicea el — și m-am însurat c-o fată de la fabrica de tutun, singura fabrică din oraș. O plimbam duminica cu bicicleta pe străzile de la marginea orașului și ieșeam și în cîmp. Ei îi plăcea să bîzîie tot timpul soneria. Taică-său își ridica pălăria cînd mă vedea, de parcă aș fi fost prefect, iar maică-sa mă lua de mînă și mă conducea în casă. Mă bătea drăgăstos pe umeri, aproape nevenindu-i să creadă că sînt viu. Dăduse norocul pe ei, luau ginere cu bicicletă. Toată strada Propășirii, unde locuiau, mă cunoștea ca pe un cal breaz. Bicicleta mă făcuse om. Apoi m-am însurat și de la o vreme a învățat și nevasta să meargă pe bicicletă. A învățat și socru-meu, a învățat și soacră-mea. În fiecare dimineață, ea lua bicicleta și pleca în piață să facă tîrguieli: morcovi, țelină, varză. Totul părea frumos, dar de la o vreme soacră-mea s-a cam posomorît. Aveam eu bicicletă, e drept, dar n-aveam destule izmene. Și asta nu se văzuse la început", spunea Constantinescu.

Ristea îl cunoscuse bine și lui îi povestise cum se însurase.

— Poate c-a dezertat, zise Ristea.

Era o idee. S-ar fi putut, dar nu era sigur; oricum, Constantinescu nu putea să-i uite. Trebuia să anunțe ce se întîmpla cu ei acum. Dar dacă dezertase înainte de a-i fi arestat? Oricum, tot le putea fi de folos. El știa că se găsesc în această parte a Ardealului, undeva la marginea țării, izolați.

— Constantinescu nu e omul care să se gîndească numai la el, zise Ristea și gîndul acesta al lui îi bucură și le dădu speranțe.

14

Mergeau pe drumul străjuit în dreapta și în stînga de floarea-soarelui, pe drumul pe care se mai plimbaseră. Între arme, legați. În față, Toni vedea cotitura, acolo unde dispărea galbenul petalelor de floarea-soarelui. La cotitură era prăpastia, albă, calcaroasă. Acolo îi ducea. Kurt mergea lîngă el, cu mîinile la spate și cu capul gol, să-l ardă soarele. Ristea, Serbezan și cei trei, în față, aproape toți într-un rînd. Erau legați unul de altul, să nu poată fugi. Dar aveau cîte o mînă liberă. Maiorul nu se temuse c-o să poată fugi. Plutonul ce-i însoțea era numeros.

— Are umor sinistru — zise Kurt — m-a desemnat pe mine să comand plutonul de execuție... Probabil vrea să mă încerce, să-mi provoace durere... E o vulpe bătrînă, știe că ne-am petrecut nopțile împreună. E măgar. Ți-am spus eu că el juisează de frică. Și își închipuie că există și în moarte o plăcere sexuală... De ce nu s-o fi dus ăsta la femei? Poate scăpam de filozofia lui de libidinos ratat...

Toni nu-i răspunse. Știa că el o să-și îndeplinească ordinul, chiar dacă i-ar fi spus că e inuman. Acest lucru ar fi spus că-l știa și el. Nu-și făcea

probabil nici acum probleme: avea să execute nişte numere.

Şi considera că e de ajuns să nu fie de acord cu maiorul, să nu-l aprobe. Această frondă prelungită îl satisfăcea şi îi dădea impresia că nu săvîrşeşte decît un ordin, nu o crimă.

Toni îl privi pe Ristea: şchiopăta. Îl rodea bocancul. Îşi tîra uşor piciorul stîng şi pe faţă i se citea durerea provocată de rană: avea băşici la călcîie şi probabil plesniseră pe drum. Cum nu-i mai încălţase de mult, bocancii se uscaseră. Parcă avea vitriol în ei, mai ales în stîngul, aşa i se schimonosea faţa.

— Îmi place că-l dispreţuieşti, zise Kurt. Nu l-aţi rugat nici o secundă să-şi schimbe hotărîrea...

De fapt nici nu dăduseră ochi cu maiorul. Se împacheta. Şi Kurt spusese: e slab, nu vrea să dea ochii nici cu victimele, se teme de ele.

— Îmi place mîndria oamenilor tăi, zise Kurt. Nu se lamentează în faţa morţii... Îi admir!

Putea să-i admire sincer, tot nu folosea la nimic. Tot îi executa. Toni îi intuia acum adevăratul suflet. Sub aparenta lui nepăsare se ascundea de fapt un criminal tot atît de odios şi iresponsabil cum era maiorul. Fascismul distrusese în ei, în mod diferit, omenescul. Kurt poate nu voia să recunoască acest lucru, de aceea îl făcea măgar pe maior.

Toni îşi dădu seama că trebuise să vadă mai de mult totul. Prea trăise abstract. Bazîndu-se pe idei şi pe firescul oamenilor. Cînd era nevoie să stea solid înfipt în pămînt, cu amîndouă picioarele. Prea se mulţumise cu idei. Nemţii nu se jucau: drumul lor de acum nu era o ficţiune, avea un final precis: cotitura.

— ...'Tui mama lui de bocanc, înjură Ristea. Ca şi cum nimic n-ar fi fost acum mai important decît băşicile de la călcîie.

Ristea se opri. Rămase într-un picior şi îşi scoase bocancul din stîngul.

— Ce faci, domnule? îl întrebă Kurt.

— Mă descalţ, ce să fac?

— Nu fi caraghios, cum o să mergi desculţ?

— O să merg bine, zise Ristea şi porni mai departe, cu bocancul în mînă.

— Încalţă-te, îl rugă politicos Kurt.

— Ei, pe dracu', parcă nu e totuna?

Toni îi privi urmele: una lată, adîncă, de bocanc, alta lunguiaţă, cumva firavă, cu toate cele cinci degete desenate distinct. Nu semăna o urmă cu alta. Parcă erau tălpile a doi oameni străini.

Toate dorinţele acestui soldat erau parcă şi ale lui. Şi ştia că n-o să se mai împlinească. Totul se pierdea dintr-o dată, toată frumuseţea, printr-un simplu cartuş. Un degetar de praf, o capsă şi o bucată de plumb. Ca o cretă trasă peste o tablă plină cu probleme de algebră, anulînd totul.

— Ruşii înaintează, nu glumesc, zise Kurt. Peste o zi sau două poate ajung şi-aici. Dacă se grăbeau astă-noapte, eraţi salvaţi... Toni, eşti supărat pe mine cumva?

— Nu fi stupid, îi zise Toni. Trebuie să avem fiecare demnitate.

— Viaţa este o prostie, să ştii! N-are nici un haz. De ce să asculţi de imbecilitatea cuiva? Toţi trăim ca nişte sclavi, ascultînd pe alţii mai mari... Şi avem iluzia că sîntem liberi... Fleacuri! E o scară, cel de jos e supus celui de sus... Fiecare e liber să-l strîngă de gît pe inferior, dar depinde strict de etajul superior. Acolo e pîinea şi cuţitul. Crezi că eu sînt liber? Ascult ordinele unui măgar, deci sînt şi eu un măgar mai mic.

Vorbea probabil ca să i se pară drumul mai scurt. Toni îl văzu pe Ristea rupînd o floarea-soarelui, cu rădăcină cu tot. Cu mîna liberă începu să mănînce seminţe. Bocancul şi-l legase la şold, ca şi cum ar fi avut nevoie pe lumea ailaltă de el.

Ristea îi dăduse bucata de zahăr, semn că îl iertase, şi voise să-l încurajeze. Serbezan i-o dăduse

lui Ristea. Se stabilese între ei trei, acolo, o legătură indestructibilă, fără cuvinte. Cumva, lui Toni îi părea bine: moartea era mai ușoară în trei. Nu se simțea singur. Și fiindcă acolo, cu ei, în clipa aceea ultimă, plătea totul: greșeala, încrederea ce-o avusese, absurd, în Kurt, miopia lui, lipsa de certitudini politice, rătăcirea lui, izolarea, faptul că nu se legase temeinic de idealul lui Adam. Dar în același timp, murind, îi părea rău. Cine avea să refacă circuitul firesc, cine să plătească în locul lui? Desigur, nu era vorba de răzbunare, în sensul banal, piraterese, al cuvîntului.

Drumul se lungea parcă înadins și gîndurile se grăbeau, se învălmășeau: voiau toate să fie de față.

— Numai pe un estropiat nebun, care vrea să dea foc lumii, ai avea dreptul să-l ucizi, zise Toni.

— Ei, dragă, crezi că eu îl aprob pe...

— Vorbeam în principiu...

Ajunseră la cotitura drumului. Nici o ceremonie. Nimic melodramatic. Soarele ardea pașnic și floarea-soarelui era plină de lumină. Cei cinci și Toni fură dezlegați. Nu puteau să se arunce în prăpastie, ar fi tras și așa în ei. Serbezan se făcuse vînăt la față, dar voia să nu-și trădeze frica, ținea dinții strînși, și pumnii. Ristea pusese în picioare floarea-soarelui smulsă: stătea, avea rădăcina mare, cu mult pămînt, grea. Ristea mînca semințe și mirosea aerul.

— S-a făcut mai răcoare — zise — vine seara.

Nu, nu mai era nici o speranță. Nemții se aliniau și erau atenți la ordinul lui Kurt. Toni își aminti un gînd întrerupt: îi părea rău că moare, murind i se lua un drept legitim. I se fura. Dreptul de a plăti greșeala...

— Am fost de pomană frumos și de pomană am știut să cînt, zise Ristea. Nu s-a bucurat nimeni de mine... Nici afurisiții ăștia n-o să se bucure, îi arătă el pe nemți, și lor o să le aduc numai gînduri negre... Deveselule, ce-ai zice dacă m-aș moroi?

Să-i învelesc noaptea cu pătura și să-i pipăi cu mîna rece... Să ne facem toți ăștia umbre, ca ciungu', și să umblăm prin lume, după împuțiții ăștia... Să dormim cu ei în pat...

— Cînd vă fac semn, după ce terminați, plecați, le zise Kurt oamenilor săi.

— Să se teamă de ce-au făcut, să nu se lipească somnu' de ei, zise Ristea. Să le răsturnăm noaptea scaunul în casă, să nu mai aibă tihnă de mîncare... Eu, dac-aș vrea, m-aș face moroi, da' nu prea cred eu în moroi, asta e, scuipă el o sămînță seacă. Dar să le dea Dumnezeu — cîntă el popește, pe nas — odihna apeloooor și liniștea vîntuluuuui...

Voia și acum să fie tot el, nepăsător, dar glasul îl cam trăda: era aspru. Serbezan îl privea cam năuc.

— Noaptea nu-mi place — zise Ristea — e negură...

Nemții puseră armele la ochi. Nimeni nu-i înjură, nimeni nu strigă nimic. Numai ochii, ochii îi spuneau totul.

— Toni — zise Kurt — dă-mi o țigară...

Ce voia? se întrebă Toni. Voia să-i facă scăpați? Se duse pînă lîngă el și-i întinse o țigară.

— Și un foc, dacă ești drăguț...

Toni aprinse chibritul. Și în același moment auzi detunătura. Puternică. Toți trăseseră. Le făcuse Kurt semn cu mîna? Nu știa. Flacăra îi tremura între degete și el parcă n-avea curaj să sufle în ea.

— Hai, du-te — îi zise Kurt — te dau mort...

Soldații se îndepărtau. Kurt trase un foc în pămînt, în semn că-l ucisese. Toni îi privi pe cei cinci: muriseră sau își trăiau ultimele clipe, loviți în plin? Simți cum lumina cade asupra lui, puternic, bătîndu-l în pămînt, ca pe un cui.

Toni îl privi pe Ristea. Piciorul descălțat se zbătea, parcă-l durea iarăși.

— Du-te, îl auzi iarăși pe Kurt.

Se depărtă buimac, ca un hoț.

— Da... gemu Ristea. Şi căscă gura, arsă. Stătea acum cu faţa în sus. Vedea floarea-soarelui, dreaptă, rămasă în picioare. Ceva cald îi curgea prin vine, ca un vin fiert. Închise ochii de durere şi parcă îi fu mai uşor. Cînd îi deschise iarăşi, cerul se limpezise şi o barză se rotea cu aripile întinse deasupra lui... Apoi berzele se înmulţiră, tot cerul se umplu de berze... Se roteau, în cercuri egale, cu aripile întinse, pluteau lin şi de undeva se auzea un rîs de copil, ca un clămpănit de barză... Unde se duceau, unde se duceau berzele? Se pregăteau de drum, venise toamna... Ristea mai văzu apoi turtele de floarea-soarelui, galbene, învîrtindu-se toate în jurul tulpinii, ca nişte stele pe marginea drumului pustiu. Floarea-soarelui ardea, galbenă, şi se învîrtea în jurul tulpinii, şi toate, învîrtindu-se în jurul lui, ca o horă... Helo, helo! strigă cineva. Ce mai faceţi, domnişoareloor?

Apoi iar văzu berzele, şi turtele de floarea-soarelui învîrtindu-se. Apoi totul rămase nemişcat, berzele şi floarea-soarelui, totul încremeni.

Ochii lui Ristea rămaseră deschişi.

15

Mereu îi lipsea ceva. Lupta acum aproape în fiecare zi, frontul era prezent. Trecuse prin nordul ţării şi se afla în Cehoslovacia. Dar nu se putea gîndi ca înainte, văzînd. Simţea că dacă ar lua pensula în mînă nu i-ar sluji la nimic. Avea nevoie de o linişte lăuntrică, de o liberare. Ristea îl urmărea uneori aproape fizic.

Îi lipsea acea voluptate pe care o dau gîndurile, acea moleşeală plăcută a amintirilor, ori acea nelinişte febrilă, plină de zvîrcoliri, cînd îţi vezi în minte planurile. Aici era şi creaţia, undeva, în această nelinişte a gîndurilor. De aici pornea şi îndemînarea pensulei, siguranţa mîinii şi a culorii. Înainte trăia în el întîi bucuria peisajului pictat poate a doua zi. Ori a portretului. Atunci din bucurie ori din amărăciune plecau culorile. Nu din verdele pădurii, ori din albastrul cerului. Nu-i plăcea să-şi impresioneze retina, oricînd, ca un fotograf ambulant.

Acum îi lipseau toate acestea. Şi ceea ce îl înspăimînta era gîndul că n-o să se mai regăsească niciodată.

Într-o dimineaţă plecă să viziteze orăşelul eliberat cu o zi înainte. Cehii îl interesaseră întotdeauna, ca naţiune. Privi casele, oamenii, munţii ce se profilau foarte aproape, înalţi şi cam mohorîţi. Rămase rece, ca un turist inconştient. Dar trecînd pe lîngă un bloc, se opri ca electrizat. Locatarii aduceau gunoiul, foarte paşnici, ca în vremuri de pace, şi-l depozitau în lada de sub poartă. Toni se opri şi privi lada de gunoi, încăpătoare şi pătrată. Văzu cioburi de vase şi coji mucegăite. Sîmburi de prune şi hîrtii. Castraveţi putrezi şi oase de găină bătrînă, pachete de ţigări, goale, scrum şi chiştoace. Pantofi peticiţi, cu talpă căscată, uscată. Şi îşi închipui prin praful negru milioane de pureci morţi. Văzu dantele stricate şi hîrtii de la closet. Bucăţi indescifrabile mirosind acru. Sticle de bulion cu buza crăpată, duhnind. Jartiere şi pipe frînte, ce-şi trăiseră traiul. Toate gunoaiele blocului, puturoase. Şi muştele, muşte lăfăindu-se peste această împărăţie. Şi cîte o petală subţire, răsucită, ca un zîmbet sugrumat. Peniţe ştirbe şi pămînt negru adus pe tălpi din oraş. Şi oftatul jalnic şi mincinos al pisicilor. „Toate — gîndi Toni — toate încap în lada de gunoi, primitoare şi pătrată, ca sufletul meu".

Soarele apunea, strălucind. Un nor albastru, metalic îi acoperea fața. Și raze prelungi, raze albastre, palide, rarefiate, și raze luminoase, fluide plecau de lîngă pămînt, de unde apunea soarele, și se înălțau, mărindu-se. Se succedau, ca spițele.

Lumina soarelui, de miere, strălucea pe marginea norului: albastrul părea că arde la margini, violent. Soarele murea frumos, și norul albastru îl acoperea ca o pătură de pămînt, grea.

Toni stătea în cîmpul pustiu, răscolit de obuze. Liniștea de după luptă îl asurzea. Urechile îi țiuiau, strident. Ca și cum ar fi fost răcit, ori bătut cu palmele peste tîmple. Așa îi țiuiseră și atunci urechile, cînd îi dusese Kurt spre cotul alb al drumului, acolo unde se vedea imensa prăpastie calcaroasă, albă, ca un cimitir dezgropat. Și îl revăzu iarăși pe Ristea, citindu-i scrisoarea de acasă. Soarele apunea măreț, umplînd cerul de raze. Norul albastru strălucea ca lustruit. Numai ei muriseră stupid, la marginea drumului. Nu fusese nimic frumos, moartea venise stupidă, neverosimilă. Urechile îi țiuiau și atunci, strident, și nu auzea toate vorbele. Sau le auzea și nu le înțelegea. Acum și le aminti pe toate și se înspăimîntă, ca și cum din nou ar fi mers pe drumul acela dintre porumbi și floarea-soarelui. Spaima îl făcea să tremure. Privi iarăși cerul și închise ochii. Nu, nu era spaimă, se gîndi. Îi era rușine de el. Simțea cum îi ard obrajii, fierbinți. Cum de nu se trezise la timp? Toate au un punct, și el întîrziase. De-abia acum îl ura pe Kurt, de-abia acum, amintindu-și fiecare vorbă de-atunci, îl vedea așa cum fusese. Crezuse în el pînă în ultima clipă. Nu se putea, clipa aceea nu trebuia să aibă loc, era convins: dar clipa venise atunci, altfel. Și nici Ristea, nici Serbezan poate nu crezuseră cu adevărat că drumul acela se va sfîrși la cotitură.

— Cînd mai jucăm fotbal? îl întrebase Ristea.

Kurt nu-i răspunsese.

— Nu e mingea umflată? O umflu eu, de-i sar măselele...

Iarăși tăcuse Kurt. Și Ristea vorbise altfel. Toni își aminti fiecare vorbă, de parcă acum s-ar fi întîmplat totul.

— N-o să ne împuști, este? zisese Ristea. Frontul nu e departe, vă poate ajunge...

— Să vă fie rușine, vorbise Serbezan, șoptit. Să vă fie rușine...

— Doar nu sînteți cîini, să ne duceți așa... Ce, dacă e ăla nebun, sînteți și voi? Domnule Kurt...

— Lasă vorba, zisese Kurt.

— Ziceați că e măgar, domnule Kurt, cum o să ascultați ce spune un măgar? El e un criminal dacă... Veniți cu noi, găsim noi drumul spre ruși...

— Lasă vorba, zisese Kurt.

— Spuneți-ne ce gînd aveți, nu ne mai țineți așa...

— Eh, făcu Serbezan, stins. N-are minte nici cît o gămălie de ac. Ăsta ne împușcă, Risteo, nu mai vorbi cu el... Ăsta nu e om, e fascist... Nu a mai rămas nici un pic de om în el, e ca o umbră, uită-te la el...

— Lasă vorba!

— Eu am să stau în poartă, dacă trecem toți dincolo, zisese Ristea.

— Nu trece, că e fascist, nu trece, Risteo, nu e om, ăsta ar trebui împușcat...

— Lasă vorba!...

— Ți-e frică, domnule? îl întrebase Ristea. Dacă ți-e frică, ne împuști. Și atunci înseamnă că ești așa cum spune Serbezan. Ești un fel de moroi viu...

— Lasă vorba!...

— Ei, asta-i! Noi nu mai avem nici un drept acuma! Nici să trăim, nici să vorbim! Uite că vorbim, na, zisese Ristea, mîncînd semințe. Nu ne e

frică de tine, ție ți-e frică de noi. Dar o să cazi și tu în mîna alor noștri, o să cazi și tu, n-avea nici o teamă. Și-o să-ți dea ăia leafa, așa cum o meriți. O să-ți dea toată leafa, toți fasciștii o să-și primească absolut toată leafa...

Și-i înjurase Ristea, fără să strige. Era sigur că așa se va întîmpla, cum credea el.

Toni îl vedea pășind prin praful drumului. Urechile îi țiuiau bolnave. De atîta așteptare, poate. Kurt trebuia să meargă împreună cu ei, dacă era om. Îl ura pe șef, știa că ordinul era arbitrar, nu putea să-l execute. Altfel, altfel viitorul n-avea să-l cruțe. Acum își dădea ultimul examen, decisiv. Era om, sau totul fusese numai o părere, o presupunere...

Auzi pocnetul, încă o dată. Și se văzu lîngă Kurt, mirat, cu chibritul în mînă, stins. Nu mai era în stare să scoată o vorbă, i se încleștase gura. Va să zică totul fusese egal cu zero pentru el. Ristea căzuse într-o parte.

— O să-mi bat joc de măgar... L-am tras pe sfoară... Hai, du-te! El o să creadă că pe toți... Mi-am bătut joc de el, pe tine nu... Ce-o să rîd de măgar...

Soarele era și atunci la apus. Toni își vedea umbra în față, aplecată. Nu se putea dezmetici. Își vedea doar umbra, înlemnită.

— Pămîntul se învîrtește, Toni... În învălmășagul ăsta... Ți-am dat un cec în alb... Ești inteligent... Poate ne vom mai întîlni, ți-am dat un cec în alb... Du-te...

Acum totul era clar, foarte clar. Se temuse. Și voise și o garanție. Își luase măsuri Kurt, se gîndise la viitor, el care era atît de indiferent. Își dăduse seama că viitorul n-avea să fie fără griji, ca pînă atunci, cînd nu-l interesase. Dar examenul era dat. Omul murise, părerea aceea de om rămăsese altcineva. De fapt rămăsese ceea ce fusese Kurt demult,

dintotdeauna. Și ceea ce nu observase pînă atunci Toni.

— Fascismul — zise Toni — fascismul...

Se ridică în picioare și privi spre apus. Seara se lăsase de mult, limpede.

17

— Domnul Toni, sînteți chemat la comandament.

Tresări. Nu era Ristea. Nu putea să fie el. Se întoarse și-l văzu pe Constantinescu, înalt și osos. Învățase și el de la Ristea să-i zică pe nume, cumva familiar. Evident, nu se supăra. Cînd te întîlneai cu un cunoscut mai vechi, parcă te întîlneai cu un frate și gradele dispăreau. Rămîneau numai oamenii.

Plecară împreună. Constantinescu știa cum murise Ristea și ceilalți. Însă Toni nu-i povestise totul. Îi fusese rușine să-i spună că lui îi dăduse drumul Kurt. Aștepta să-l întrebe; să-i spună, n-avea destulă tărie să-i povestească singur.

— Nu m-ați întrebat cum am scăpat, zise Constantinescu. Într-adevăr, nu-l întrebase. Poate pentru a nu fi întrebat și el cum scăpase. Altora putuse să le spună. Lui Constantinescu nu, îi era mai greu.

— Mă aflam în oraș. M-am dus la poștă și m-am așternut pe scris scrisori, în liniște. Una la nevastă, să aibă grijă de casă și de bicicletă, alta la soacră, să aibă grijă de nevastă-mea, să nu facă ce nu trebuie, alta la taică-meu. La toate neamurile le-am scris, de parcă mi-aș fi scris testamentul. Habar n-aveam eu ce era în capul maiorului. Și scriind așa am uitat de vreme, și cînd mă uit la ceasul de la poștă, trecuse o jumătate de ceas pe deasupra timpului cît eram învoit. Ce mi-am zis? O să mă pună tot de gardă. Și

cum eram pedepsit, cu Ristea, să fac de gardă, nu m-am mai grăbit. S-a înserat și eu am luat-o încet spre depozit. Am tăiat drumul prin porumbi, să nu mă întîlnesc cu cineva de-al lor. Și cînd am ajuns aproape de depozit, văd că nu mai sînt santinele de-ale noastre. Nu-i bine, m-am gîndit. Și tot prin porumbi m-am apropiat de barăci. Țipenie de om. Numai nemți. N-am știut ce să cred și am stat pînă aproape de dimineață ascuns. Atunci i-am auzit pe doi vorbind, și cum mai ciup ceva pe nemțește, am luat-o tiptil înapoi. Vă băgase pe toți la arest. N-am știut unde să mă duc și vreo două zile am stat tot prin porumbi. Dar îndepărtîndu-mă. Nu puteam să ajung la ai noștri, cumva, n-aveam cum să călătoresc. Peste tot era plin de nemți. Am mîncat semințe de floarea-soarelui, ca Ristea. Apoi am intrat într-o noapte în casa unui om. Dar la București, între timp... Am anunțat apoi... Am venit la depozit și l-am găsit pe Ristea, pe drum. Numai dumneata nu erai...

— Mie mi-a dat drumul Kurt, zise Toni.

— Cum? întrebă Constantinescu.

— Am să-ți spun altă dată, amănunțit, zise el și intră la comandament.

18

Satul nu mai avea nici un pom și nici o pasăre nu zbura deasupra lui. Satul era fără case și fără drumuri. Lipsea pînă și tăblița de la margine, cu numele. Și totuși, satul exista. Era culcat parcă. Pomii luaseră poziții ciudate, stăteau pe brînci, și casele plecaseră din loc — un perete o luase în dreapta și altul în stînga, acoperișul uneia se făcuse podea. Era un morman de alb și de roșu prăfuit, de

negru și de fumuriu. O beție de culori obosite, puse alandala, ca într-o pictură suprarealistă.

Dar ieșiseră furnicile, harnice și negre. Lor nu le era teamă, treceau peste ușile închise cu cheia și atîrnate de gard, ca și cum gardurile aveau uși, treceau căutînd firimituri peste molozul și peste drumurile pocite ale satului. Furnicile mișunau. În munca lor exista aceeași pace și rîvnă de totdeauna.

Aerul păstra încă în el urmele caselor și ale satului, așa i se părea lui Toni. Se vedea urma bisericii și a școlii și cu siguranță că șirul acela de pomi retezați exact de lîngă pămînt, ca niște fire de iarbă, își păstrau în aer contururile frunzelor.

Oamenii dispăruseră și ei. Parcă trecuse ciuma. O imensă ruină plată, oarbă, amorfă. Toni căuta să-și închipuie clipa aceea supremă, ora cînd totul se destrămase, vacarmul. Și avu senzația sigură că în acel moment pămîntul se cutremurase de groază. Îi era greață și rușine: cei care distruseseră din temelii satul erau oameni, ca și el.

Se întoarse cu fața spre singurul copac rămas neatins, aici, la marginea satului, ca un străin. Și-i văzu: erau trei. Atîția mai putuseră să prindă. Restul nemților fugiseră ori muriseră. Sătenii îi înconjurau, așteptînd. Îi condamnaseră la moarte. Sătenii așteptau să fie duși.

De fapt, povestirea aceasta începe aici, în clipa cînd Toni primi însărcinarea să îndeplinească hotărîrea, judecata tribunalului alcătuit ad-hoc, din oamenii rămași în viață, locuitorii acelui sat cehoslovac distrus.

De zece zile mergeau pe urmele lor. Acum îi ajunseseră. Altfel își închipuise că se vor întîlni.

Porniră spre o carieră de piatră. Mulțimea îi urmărea cu privirea, grea. Drumul era pietruit și cizmele nemților păstrau și acum acel tropot cazon. Pașii nu le erau moi. Pe doi nu-i cunoștea. Dar al

treilea era Kurt. Ceea ce dorise, să-l întîlnească, se întîmplase, dar nu așa cum își închipuise Toni. Și asta îl neliniștea.

Drumul era uscat și nimeni nu scotea o vorbă. Și ei doi nu arătaseră nici un moment că se cunosc.

Toni parcă simți mîna lui Ristea bătîndu-l pe umăr. Și-l auzi clar:

— ... M-am dezbrăcat în pielea goală, cînd eram mai fără mustăți, peste tot, și m-am culcat între maci. Erau roșii ca focul și mă gîdilau...

Și-l văzu parcă pe Ristea trecînd drumul, să-și caute o turtă de floarea-soarelui. Și îi auzi pașii, moi, călcînd prin praf, unul desculț, cu degetele desenate precis, și altul mai apăsat. Toni știa că nu poate fi adevărat, că nu-l vede. Nu era nebun de loc, totul îi era limpede. Dar Ristea se ținea de el, ziua în amiaza mare. Bunică-sa zicea că moroii nu se pot odihni, n-au pace în pămînt, nu-i rabdă pămîntul. Nu era vorba de nici un moroi însă.

Kurt mergea cu mîinile la spate, iarăși, ca la plimbare. Era legat, dar pașii lui erau aceiași de întotdeauna. Parcă mergea la fete. Avea aceeași față impersonală. Bănuia că va fi salvat? Scos din rînd, așa cum îl scosese pe el, atunci?...

— Uite cum se destramă norii... Parcă se topesc, îl auzi iarăși pe Ristea.

Toni nu putea înțelege de ce Ristea nu-i reproșa nimic, de ce nu-l amenința? Vorbea numai despre el, ca și cum ar fi vorbit singur. Nu-l amenința, ca atunci, noaptea, nu.

Era momentul să-și plătească greșeala. Kurt nu mai făcea parte dintre oameni. Satul cehoslovac îi urmărea cu un miros de rufe arse.

— Da, dar el te-a scăpat...

— Cum m-a scăpat?

— Ți-a cerut o țigară și ți-a spus: Hai, du-te... Ți-a rămas și atunci prieten...

— Din cauza lui au murit ceilalți... Și satul?

— Da, dar de tine nu s-a atins...

Toni simțea cum îi curge apa pe ceafă, pe frunte. Spatele cămășii era ud.

— E om...

— Dacă era om, nu se întîmpla ce s-a întîmplat.

— Te-a salvat... Primise un ordin, romînii întorseseră armele... Nu mai era povestea cu strigoii.

— A jucat fotbal cu ei, putea să-i lase...

— Să fie împușcat de-ai lui? Ordinul...

Ristea începu să cînte popește. Nu el vorbea cu Toni. Apărea doar din cînd în cînd, mîncînd semințe. Acum își pusese un mac roșu la ureche.

— Sînt frumos?

Era cald, foarte cald.

— Nu pe el îl împușc, nu omul. Omul și așa nu există...

— Te-a scăpat...

— Și-a dat un cec în alb...

— Gîndește-te, Toni.

— E limpede, limpede... Fascismul nu trebuie iertat... E fascist, uită-te în ochii lui... Privește și satul...

— Împuști un om...

— Un fascist, nu un om... Gîndește-te la Ristea...

Era și Constantinescu în pluton. Ce va zice el, dacă nu va trage? Că i-a părăsit pe Ristea și pe ceilalți, desigur, de-atunci, de la depozit. De ce îi dăduse Kurt drumul? se întreba Constantinescu acum, și avea dreptul să se întrebe, asta înțelegea foarte bine Toni.

Dar Constantinescu mergea liniștit, nu-l suspecta. Aflase mai demult cum scăpase Toni și acum nu-și punea nici o întrebare. Pentru el nu exista nici o îndoială în privința lui Kurt. Era un fascist, ca oricare altul, poate puțin mai prietenos, dacă se putea numi prietenie purtarea lui față de Ristea și de cei cu care

jucase fotbal. Nici nu credea că Toni s-ar putea purta altfel acum, decît cum s-ar fi purtat cu el, Constantinescu, dacă ar fi fost în locul lui.

Toni îl privi iarăși pe Kurt. Nu părea de loc să-i fie frică. Indiferența însemna acum pentru el siguranță, era convins probabil că va scăpa și că totul e o farsă.

— Trebuie să existe o pace în tine... Altfel nu te vei mai regăsi... Nu vei mai putea lucra, nu vei mai fi niciodată tu...

— Mi-o regăsesc, împușcîndu-l?

— Nu-l împuști... E altceva...

Toni respira greu. Obosise? În el se luptau doi vrăjmași. Și n-avea nici un ajutor, dinafară. Ba da, uite, își aminti de Adam. Cum zicea Adam? Pămîntul trebuie curățit...

— Dar el mi-a lăsat viața...

— E același lucru cum trăiești? Nu poți trăi decît într-un singur fel...

Ristea rîse în dreapta:

— Ai grijă să nu răcești, să nu dormi noaptea pe pămînt rece...

— Au distrus un sat, pentru asta plătește acum, dacă tu ai uitat ce-a fost între voi...

— N-am uitat... Altfel am vrut să-l întîlnesc, altfel...

— E o judecată, nu e un ordin idiot...

Ajunseră. Soldații așteptau semnalul. Unui neamț începură să-i curgă lacrimile. Fusese și el un orb? Prea tîrziu, prea tîrziu, toate au o limită... Toni îl văzu pe Kurt aprinzîndu-și o țigară. Îi amintea? Kurt nu fuma. Mîna nu-i tremura. Îl privea pe Toni lung.

— Dă-mi o țigară, îi ceru Toni.

Kurt se apropie. Îi întinse una și-i dădu foc de la țigara lui.

Toni încuviință: se auzi pocnetul armelor.

— Cu dînsul rezolv eu, le spuse el soldaților.

Ei plecară.

— Ai mai fost pe la alea? îl întrebă Kurt.

Va să zică avea amintiri, cînd voia.

— Nu.

— Ei, am să plec — zise Kurt — să nu intre la bănuieli...

— Du-te, zise Toni.

Se îndepărtă, spre o pădurice. Atunci Toni ochi. Lovitura îi răsună în urechi, groaznică. Rămase cu mîna întinsă. Cel din fața lui se poticnise, mirat parcă. Dar Toni nu apăsase pe trăgaci. Privi în spate și-l văzu pe Constantinescu.

Se-auzea, în răstimpuri, uruitul autobuzului cinci, trecînd pe partea dreaptă a rîului. Și pîrîituri de motocicletă. Casa era goală de mult. Ce mai rămăsese de dus se afla în curte. Era cald, și ginerele, de cîte ori revenea cu camionul din oraș, spunea:

— Am mai făcut un duș. Deștept om, cine a inventat baia.

Și Irimie, vecinul, se ținea după el, fără să-i ajute să încarce, fumînd. Umbla închis la cămașă de parcă l-ar fi înghețat vîntul. Suferea cu amigdalele.

— Tată, ce faci, omule, mergi acuma?

Sava nu-i răspunse nici de data aceasta și ginerele îi făcu lui Irimie cu ochiul: e cam sucit bătrînul! Irimie își aprinse o altă țigară, de la cea fumată pe jumătate, și zise:

— Are omul dreptate!

Peste gard, aproape de capătul străzii, se vedea macaraua instalată de dimineață. Stătea înaltă și parcă stingheră între mormanele de moloz și de cărămizi vechi. Ginerele i-o arătă lui Irimie cu mîna:

— Aici va fi o mîndrețe!

— Ași! făcu Irimie. Și ce dacă o să fie?

— Tată — zise ginerele, apropiindu-se de Sava — trebuie să mergi, am terminat și ne așteaptă cu masa.

— Masă nouă în casă nouă, zise Irimie. Vin n-ați luat, s-o udați?

— Am luat. Nu vii și dumneata?

— Eu sînt sătul, se scuză Irimie. Nici nu vreau să-l văd...

Irimie lucra la bufetul de pe strada Carpați.

— Hai, tată, ne-așteaptă camionul.

— Lasă-l, domnule, vine el, zise Irimie. Ori poate nu vrea omul să se mute...

— Cum să nu vrea? Aici se sparge totul, unde să stea? Vrea... Mergem, tată?

— Ușor e cu voi, tinerii. Vă faceți una-două valiza, și gata! Adio! Dar omul poate că nu vrea să plece, aici încă n-au ajuns să spargă, și poate că n-ajung. Eu, cel puțin, cred că la mine n-o să ajungă. Eu am casa mai pe coastă, n-o să facă și acolo vile! Și casa voastră e destul de pe coastă. Și ei demolează numai ce e la stradă...

— Prostii! se supără ginerele. Dărîmă un cartier întreg și o să lase zece case pe coastă!

— De ce să nu le lase? Nu-i încurcă de loc.

— Ei, nu! Strică perspectiva!

— Ce fac?! se miră Irimie.

— Strică perspectiva. Gîndește-te: un cartier de vile, cu brazi... Ei, și mai departe? Zece cocioabe.

— Pardon! zise Irimie. Casa mea nu e cocioabă!

— Nu e, e drept — se potoli ginerele, fiindcă, într-adevăr, casa lui Irimie nu era o cocioabă. Dar nici casa lor nu era. Zise: strică perspectiva. Și la urma-urmei, față de vile...

— Să mai vedem, își aprinse Irimie altă țigară. Eu n-am primit să mă mut. Și nici ei nu prea m-au pisat, semn că pînă la mine mai e. Ori poate că se răzgîndesc.

— Ce să mai vorbim, ce e de făcut, o să se facă, zise ginerele, ca să încheie discuția. Tată, plecăm?

Nici de data aceasta Sava nu-i răspunse. Stătea pe pămînt, cu spatele lipit de prun, cu picioarele încrucișate sub el, așa cum stau copiii. Și se uita prin curte, încet, de parc-ar fi căutat ceva. Prin fiecare colț zăbovea cu privirea, pe fiecare perete, pe fiecare pom. Căuta ceva care nu se observa ușor.

— Cauți ciocanul? îl întrebă ginerele. Și fiindcă Sava nu răspunse, vorbi tot el: L-am găsit azi-dimineață, era sub pat, îl băgase fata acolo. Ce lume — continuă el, privindu-l pe Irimie — se joacă afurisiții de copii cu cleștele, cu cuiele, fac avioane, vapoare.

Ginerele încercă să rîdă. Dar cei doi din fața lui nu-l ascultau. Așa că n-avea rost să mai încerce să-i îmbuneze. Se îndreptă spre poartă și îi făcu semn șoferului să dea drumul la motor. Totuși, în prag, se întoarse cu fața spre Sava:

— Tată, trebuia să ne spui de la-nceput!

— Nu v-a spus nimic — zise Irimie — ăsta nu e răspuns?

— O să vină el, dădu ginerele din mînă, ca și cum ar fi vrut să-l alunge pe Irimie din curte. O să vină, dar pe ce o să doarmă pînă atunci?

— Îi dau eu un pat și o pătură.

Ginerele trînti poarta și-l înjură pe Irimie. „Banditul! își zise în gînd. Mă mir că l-au primit să lucreze la bufet! Cîrciumarul tot hoț rămîne, ăia nu văd că-i fură? Nici o țigară n-o fumează pînă la capăt, o lasă pe jumătate. Mie nu-mi plac oamenii ce fumează țigările pe jumătate." Și ginerele își aminti de portarul întreprinderii „Metalul Roșu", unde lucra. Nici acela nu fuma țigările pînă la capăt. Da, își aminti ginerele, dar pînă la urmă s-a dovedit că avea o biografie încărcată.

Și se urcă în camion, furios. Camionul trecu podul și plecă spre oraș în urma autobuzului cu numărul cinci.

*

* *

— Aici era țară... Te sculai dimineață, dădeai la porcii tăi... Și pe urmă? A venit orașul peste noi. Întîi ne-a pietruit drumul. Apoi au făcut trotuar. A venit orașul peste noi și n-am mai putut ține nici vaci, nici porci...

— Da — continuă tot Irimie — el zice că acum viața o să devină mai frumoasă! Cu baie, cu filme...

— Dar ce, totul e filmul și baia? Mă rog, altele sînt gîndurile tineretului de azi. Dar unde e liniștea? Aici, la țară, era întotdeauna liniște.

— Periferie, mă rog, am devenit periferie! Dar ce-au cu noi? Ce-au ei cu periferia? Să ne lase, domnule, în pace! Să construiască în centru, o sută de etaje să facă! Centru e centru, mă rog, fala orașului! Dacă vine un străin, vede centrul, n-o să-l aduci pînă aici!

— Eu nu mă mut! își aprinse Irimie altă țigară și-l privi pe Sava.

Erau cam de aceeași vîrstă, poate că Irimie era mai tînăr cu vreo zece ani. Dar de la o vreme anii nu se mai văd. Se aseamănă.

— Aici a fost vatra noastră, aici, zise iarăși Irimie, văzînd că Sava nu-i răspunde. Ei zic că sîntem încăpățînați! Dacă ții la al tău, se cheamă că ești încăpățînat? Vreau eu să trăiesc cum m-am învățat din bătrîni, sănătos, cu casa mea, cu aerul meu! Ei, și ce-i cu asta?

— A, că de fapt lucrez în sector socialist? Bine, lucrez. Dar viața mea particulară e viața mea particulară! Eu îți dau dreptate dumitale, zise Irimie.

— Ginerele zice că tu ești cam conservator și că, mă rog, nu mai e la modă chestiunea cu vatra. Știi, zborul în cosmos! O să ne găsim alte vetre, și pămîntul o să fie așa, o vatră a tuturor... Ne vom desprinde de pămînt, în viitor, zice ginerele tău, dar pînă atunci, zic eu, lasă omul să trăiască pe vatra lui, e mai bine dacă nu se schimbă nimic...

Dar Sava nu-l asculta și nici nu-l băga în seamă. Îl auzea vorbind, dar parcă vorbea de departe și nu i se înțelegeau cuvintele. Sava își plimba mereu privirile prin curte. Și se revedea ginere: cu sticla în mînă, în cizme, cu beteala mare în piept. Apoi o vedea pe nevastă-sa bolnavă, pe patul din odaia mare, pe patul vopsit în verde, de fier. Și revedea curtea: da, aici era o grămadă de pămînt roșu și el era desculț și nu trecuse de cinci ani, sau de șase, sau șapte... Și lîngă pămîntul roșu se afla grebla și el a fugit, fără să știe, spre poartă, și i-a intrat un colț de greblă în picior. Și aici, în spatele casei, era varnița. Unde a căzut... Ce l-a drăcuit mamă-sa! Și el plîngea ca un prost. Intrase pînă la piept în var și credea că se îneacă. Ce-au rîs de el: Sava se îneacă în var! Și aici, lîngă grădină, era gunoiul de la grajd, și aici l-a mușcat de mînă cîinele, Francisc... Și cînd a crescut, primele opinci le-a primit într-o sîmbătă seara, i le-a cumpărat taică-său de la prăvălia lui Belmarin, de pe strada Morii. Și a început să sape, n-a intrat în fabrică. Orașul era atunci departe... A săpat la grădinile lui Calotescu. Vindea roșii în oraș Calotescu. Și ardei, și verze. Și avea Calotescu o grădină plină cu cireși, dincolo de rîu, lîngă calea ferată. Și aici, pe peretele din dreapta, a bătut un cui, cînd s-a bărbierit prima dată, să agațe oglinda în el. Și pe fereastra de la bucătărie a văzut venind poștașul, într-o marți. Îi murise băiatul cel mare lîngă Oradea, tocmai în ziua cînd venise din permisie... Stătuse acasă zece zile înainte de a merge din nou pe front... Și mîncase prune din prunul de care se reazimă el acum... Aici, lîngă măr, puseseră masa cînd a intrat el la fabrica de zahăr... Și astăzi a fost la fabrică și l-a auzit pe fratele lui gineri-său plîngîndu-se: e prea multă sfeclă! Ei, al dracului om! Aici era grajdul, și acum cresc în locul lui peri. A murit și cîinele, Francisc, al cîtelea Francisc oare? Al zecelea. Și nepoată-sa grozav ce a plîns cînd a murit cîinele. A murit Francisc al zecelea, sughița ea într-una. Au mai rămas doar porumbeii în cuștile lor...

— Ce-o să facă porumbeii? întrebă Irimie, și Sava îl auzi pentru prima oară. Cine-o să mai aibă grijă de ei? Unde să-i ții în bloc? În casă, în baie? O să moară! „Cum o să moară — zice gineri-tău — porumbeii o să aibă cuștile pe balcon, ori în pod!" „Bine, dar — zic eu — atunci n-o să mai fie porumbeii tăi." „O să fie ai orașului și ai mei!" zice gineri-tău, dar el le vede pe toate prea din punct de vedere politic, zic eu... S-au dus toate, vorbi Irimie. Și de-aia zic eu că faci foarte bine că nu te duci! Pentru asta zău că te felicit din inimă. Ai dat dovadă de bărbăție. Dacă toți ar fi făcut așa, era foarte bine, toate ar fi rămas cum au fost. Îți dau dreptate, ai dreptate.

— Da, zise Sava prelung.

Dar de fapt se simți parcă lovit. Nu te lăsa cu ale tale, singur, se gîndi el. Să stai cu tine, să te vezi pe tine, nu te lăsa... Și-ți dă cu palma peste toată viața ta, și-și bate joc de tine... Oamenii ăștia nu-și pot închipui pe alți oameni decît semănînd cu ei și gîndind ca ei...

— „Tata e cam sucit și înapoiat", zice gineri-tău, dar eu zic că ești om și-ți dau dreptate!

— Nu-mi da dreptate, zise Sava, blînd. De ce să-mi dai dreptate, Irimie? De ce mă crezi tu pe mine atît de prost, Irimie? De ce? Ce, n-are omul dreptul să se uite prin curtea lui și să fie sucit cînd pleacă?... Dar de ce mă crezi prost? Eu n-am suflet, Irimie? Vrei să chiui? De ce crezi tu că eu nu mă pot gîndi? De ce mă crezi prost, Irimie?

CĂRUȚA CU MERE

1

Patru vînturi băteau dintr-o dată, lovindu-se în cap.

— Vrei, mă?

— Ba.

Era ceață galbenă, ca iarna, cînd arde soarele spre dimineață. Ploaia ploua. Mărunt, aproape că nici nu picura.

— Păi de ce nu vrei, mă?

— Nu vreau eu.

— Ești tu dat dracului?

— Sînt.

Strada principală gîfîia de lume. Casele acoperite cu trestie închiseseră obloanele. Erau goale. Oamenii ieșiseră în stradă. Pe copii îi trimiseseră în cîmp, cu boii. Dinspre gară se auzeau strigăte. Se auzeau ca prin ceață, ploaia le înfunda, le astîmpăra.

— Și cît vrei tu, mă?

— Opt sute.

Se opriseră la răscruce, unde se termina strada mare. Se întoarseră, călcînd alături. Bocancii cu ținte călcau greu. Lîngă ei, lipăiau, umezi, fără să lase urme, cauciucurile. Bocancii măturau apa de

pe trotuar, unde călcau. Dinspre gară veni un grup de oameni.

— Hai, Petre, hai la deal.

— Unde să merg, mă, nu vezi că-s ocupat?

— Hai cu oamenii, hai, n-auzi?

— Nu merg — zise Petre — ce să caut eu acolo?

— Să luăm pămîntu', hai, cînd îți spun eu, hai odată! Îl luăm și pe urmă...

— Luați pe dracu'!

— Ăsta cine e?

— E nea Mezat, zise Petre. De la circ, ăla de rupe lanțuri.

— Rupe pe dracu', n-auzi ce-i bîntuie limba!

— Vezi să nu-ți rup cocoașa, zise Mezat.

— Vezi-ți, domnule, de drum, vrei să chem oamenii să te vadă?

— Mă! se uită Mezat la el, de sus — nu mă plictisi, mă!

— Hei, lasă, lasă, că sîntem sătui noi de grandomani d-ăștia!

— Garofiță, du-te — zise Petre — nu te pune cu nea Mezat! Eu sînt ocupat, tot nu merg cu tine...

— Hai, Petre, luăm pămîntu' și...

— Și unde-l mutați? rîse Mezat.

— Vezi-ți, domnule, de traseu! se rățoi Garofiță.

Oamenii continuau să treacă și lui nu-i era frică. Petre își băgă mîinile în buzunar, să nu-l mai ude ploaia. Garofiță îl privi și strîmbă din nas.

— Ce-ți umfli pieptu', Petre, că mergi cu ăsta pe drum? Să te vadă oamenii?

— Asta să-i zici lui tat-tu! scuipă Mezat.

— Du-te-n mă-ta! zise Garofiță. Nu te lega de tata, că tata e mort, a căzut în război... N-a stat ca tine cu lanțu' de gît, rupîndu-l prin circuri. Nu te lega de el, că te bag în mă-ta!

— Hai, dă-mi un pumn și pleacă — zise Mezat — și nu mă enerva. Dă-mi un pumn și cară-te...

— Hai sictir! zise Garofiță și se îndepărtă. Oamenii umpluseră strada mare, ca ploaia, și Ga-

rofiță nu se temea de nimeni. De departe, aproape de lîngă colțul primăriei, îi făcu semn cu mîna lui Petre, să vină după el. Petre se făcu că nu-l vede.

— Ăsta e nebun? întrebă Mezat.

— De ce să fie nebun? Are omu' dreptate. Luptă împotriva exploatării nemiloase.

— Nu mai spune!

— Sigur, mi-a spus și ieri. „Petre — mi-a spus — nu mă las pînă nu dărîm exploatarea!"

— Mucea ăsta?

— Ce mucea, ce mucea! Nu-l lua așa, că de află, nu-i bine. Omu' are dreptate. Zice: de ce să exploateze unii pămîntul? Zice frumos, nu zice?

— Dă-l dracului! Te întreb: vrei sau nu?

— Așa, ba.

— Păi tu ești om de opt sute, mă? Tu nu te uiți în oglindă de loc?

— Opt sute fix, altfel nici nu discut.

— Ești nebun! se opri Mezat. Ajunseseră la fîntîna cu trei jgheaburi, de la marginea dinspre izlaz a orașului.

— Altfel e curată exploatare, zise Petre, ridicîndu-și gulerul, să nu-l mai picure ploaia pe gît. De fapt, n-avea nici un rost, era ud leoarcă. Pantofii de tenis, cauciucurile, cum le zicea el, fleșcăiau la fiecare pas: fleosc, flici, flici! De-abia îi ajungea pînă la piept lui Mezat. Dar nu voia să se lase în rupul capului. Repetă, fiindcă Mezat își aprinsese o țigară și parcă nu-l auzise, ori nu-l luase în seamă: Altfel e curată exploatare!

— Asta de la nebunu' ăla ai învățat-o! Dac-asculți de el, de ce nu te duci cu el, să luați pămîntul?!

— Eu sînt artist — vorbi Petre și privi spre marginea izlazului, acolo unde se opriseră oamenii la conacul lui Grămescu. Știa că Mezat are nevoie de el, așa că nu scădea prețul.

O luară iarăși spre centrul orașului, tăcuți. Ploaia îi învăluia, rece, și vînturile se băteau cap în cap. Murise Antonio și nimeni nu se mai ducea

la circ. Se temeau să nu moară și sub ochii lor altul dintre circari. Fuseseră destule steaguri negre puse pe la porți, în oraș, războiul nu se terminase și erau sătui de atîta negru, nu mai aveau chef să vadă oameni murind. Antonio îi îngrozise pe toți, mai mult decît războiul. El murise în oraș, lîngă ei. Războiul nu trecuse pe aici, trecuse mai pe departe și cei care muriseră, muriseră fără să fie văzuți de nimeni. Antonio venea totdeauna ciupit la circ, prezenta numărul și intra din nou în cîrciuma lui Matache, gălățeanul. În seara cînd murise, Mezat spunea că venise treaz din oraș. Sau poate mințea Mezat. Nu se știa precis. Pe Antonio îl chema Antoniu, dar îl botezaseră italienește pentru afiș, să vină lumea.

Antonio avea un tun; Mezat trăgea de o sfoară și tunul arunca cîte o bilă de metal, grea, cam vreo patru metri. Antonio prindea bila pe ceafă. Înainte de asta, Antonio se juca cu bilele: jongla, le prindea pe braț, pe piept și lumea tremura și bătea din palme. Avea și o bilă pe care o arunca sus, cît putea de sus, și o prindea pe frunte. Lumea îngheța. Dar Antonio punea apoi mîna pe bila aceea și o arunca de pămînt: bila aceea nu era bilă, era o minge de cauciuc. Lumea rîdea, bucuroasă că fusese păcălită.

Aducea, la sfîrșitul numărului, tunul. Antonio prindea bilele pe ceafă, apoi le arunca cu mîna pe o placă de metal: bang! făceau bilele. Acum nu mai glumea Antonio. Mingea o dădea cîte unei femei din sală, s-o țină, să vadă lumea că nu glumește. Tunul îți asurzea urechile cînd trăgea și poate de aceea nu se auzea cum icnește Antonio cînd prinde bila.

Petre se așezase de mai multe ori aproape de el și-i căutase ochii. Dar nu reușise să-i vadă: îi văzuse numai ceafa, neagră. Se juca cu tunul Antonio, și după fiecare bilă prinsă zîmbea.

Într-o seară, cam cu o săptămînă înainte, prinsese bila mai sus de ceafă. Petre auzise o pîrîitură

seacă, înfundată: ca o turtă fríntă. Antonio și-a ridicat capul, a stat drept și a privit o clipă sala. Apoi s-a înclinat și a zîmbit, ca întotdeauna. Publicul bătea din palme. Antonio s-a mai înclinat o dată și a plecat spre ieșire, fără să se clatine. Cînd a ieșit afară, dincolo de cortină, a căzut lat. Și pînă la sfîrșitul programului a murit.

Numai a doua zi a aflat orașul. Lumea s-a îngrozit și n-a mai venit. De-o săptămînă, sala era goală, și acum Mezat voia să plece prin sate. Dar avea nevoie de un om, chiar de Petre. Știa Petre că are nevoie de el și nu lăsa din preț.

— Vreau salariu fix, zise el, cînd ajunseră, pentru a nu știu cîta oară, în centru, la răscruci, lîngă cinematograf. Ploaia curgea tot ca la început, cernută.

— Bine, opt sute, se învoi Mezat. Dar mai aduci încă un ins cu tine.

— Și el tot cu opt sute.

— Tot, zise Mezat.

Petre îi întinse palma, bărbătește. Mezat nu i-o strînse, să nu i-o sfarme. Petre n-avea încă mustăți, avea oasele crude. Se despărțiră amîndoi, mulțumiți.

Cînd trecu colțul primăriei, Petre o luă la fugă și cum fugea, i se părea că se mișca cerul, și prin ceață vedea doi sori, unul lucind înalt și frumos, și altul întunecat și chior. Soarele înalt era soarele lui și cum fugea, parcă îl vedea tot mai cald, tot mai cald.

2

O ținu într-o fugă pînă pe strada Unirii. Sări pîrleazul, trecu pe lîngă șira cu paie și bătu la geamul din spatele casei. Nimic. Bătu din nou, mai

tare, dar destul de încet, să nu-l audă madam Pătuleanu. Trebuia să vorbească întîi cu el. Dacă nu-l lăsa maică-sa, nu era bine. Și Savel s-ar fi supărat că n-a vorbit cu el întîi. Ploaia se răcise.

— Savele — strigă — scoală, mă, Savele!

Fereastra se deschise.

— Ce-i?

— Îmbracă-te!

— Sînt îmbrăcat.

— Sări pe fereastră, s-o luăm prin spatele grădinii. Dormi la mine în noaptea asta. Hai, omule, că-ți spun eu pe drum!

— Spune-mi acuma, mama nu e acasă.

— Am vorbit cu Mezat, ne ia cu el. Opt sute de lei pe lună. Dimineață, pe negură, trebuie să fim la el, plecăm prin țară...

Savel se lumină, căscă gura și bătu din palme. Închise fereastra și ieși pe ușă, repede. Plecară tot într-o fugă, pînă pe strada locotenent Tarță, unde locuia Petre.

Toată noaptea își făcură planuri. Mama lui Petre se bucura: opt sute de lei erau bani.

— Am să vorbesc eu cu madam Pătuleanu, zise, ștergîndu-și mîinile de șorț. Am să-i spun c-ați plecat cu circul și o să se bucure și ea.

— Eu am să cînt la chitară...

— Ai să cînți, și eu am să fac comicării.

— Tu te pricepi, zise Savel.

— Am să te învăț și pe tine, o să facem un număr în doi. Nici eu nu prea mă pricep, dar Mezat a zis că ne învață el de toate...

Și ca să nu adoarmă, să nu plece cumva Mezat fără ei, Savel începu să cînte la chitară.

— Petre — zise el — după ce învățăm meseria asta, ne apucăm de teatru. Acolo e, Petre, acolo e arta... Uite, colea, citește! Mi-a dat-o Fănică, paracliserul. Hamlet, Petre, asta e cea mai mare piesă din cîte s-au văzut pe lumea asta. S-o citești și tu. Nea Fănică mi-a arătat și un ziar vechi, scrie în

el că e cea mai mare piesă din lume. Mamă, ce rol, Petre! Eu am să-l joc pe Hamlet, zise Savel.

Se ridică în genunchi, în pat, și deschise fereastra să vină aer curat de afară. Rămase în genunchi, cîntînd la chitară, cu fața spre răcoarea ce pătrundea neagră și iute, înfiorîndu-l.

— Uită-te peste ea... Hamlet, cel mai mare rol. E un rege tînăr, adică un fel de rege... Ai să vezi tu... I-au furat tronul, dar nu asta e... L-au omorît pe taică-său și Hamlet se chinuiește, se chinuiește așa, ca un nebun, și nu știe pe ce drum s-o ia...

— O să avem noi un teatru al nostru, zise Petre. Un vagon, cum am văzut eu în gară, cînd au venit ăia din București. Un vagon mare, și-l vopsesc eu în albastru, să fie mai frumos. Mă ocup eu de problema asta, o să vezi tu, dar acuma eu trebuie să învăț circ, vreau să fac un teatru cu circ, să moară lumea de rîs, un teatru serios...

— Pe Hamlet ăsta am să-l joc așa, pe o scenă goală, ca un cîmp. Și Hamlet o să cînte la chitară, o să fie numai el singur pe cîmp, el și cu chitara, el și cu gîndurile lui... Eu, Petre, cînd cînt la chitară, parcă am zece mîini și parcă chitara mea are o sută de coarde și fiecare știe alte cîntece, și toate știu o mie și o mie de cîntece, și mult mai multe încă. Chitara mea e fermecată, Petre, să fiu al dracului dacă nu e, văd cum zboară din ea privighetori și se ascund printre crengi și cîntă și ziua, la umbră. Zboară și prigorii, și potîrnichi, și grauri, și cintezoi, fiindcă toate păsările sînt ale mele. Și stau pe coardele chitarei mele și cîntă. Și mi se așază pe umeri, și pe mîini, și cîntă neobosite. Petre, uite, coardele sînt limpezi, limpezi ca apa, și cînd îmi trec degetele peste ele, vîntul pleacă, zboară pe cîmp, rupe marea în două. Marea Neagră și toate mările din lume, răscolește oceanele și se învîrte în jurul Polului Nord, ca un fular albastru, Petre.

— Mă Savele, tu ești nebun, mă!

— Eu îl văd cum merge pe tot globul... Vîntul ăsta trece prin tropice, elegant și frumos, și mai ales

peste munți știe să sufle frumos și puternic, de parcă ar vrea să-i doboare. Și trece, Petre, prin Europa, prin Africa, prin Asia, și duce cu el ploi calde, ploi de vară... Uite, Petre, coardele sînt întinse, și eu cînd îmi trec degetele peste ele, spicele se aprind, și sînt grele, se apleacă de atîta rod, și înfloresc toți salcîmii dintr-o dată, ca niște mirese albe. Și copiii cresc cu sufletul curat și nu le e frică să prindă fluturi. Chitara mea, Petre, știe o mie ori o mie de cîntece, și mai multe încă.

El stătea cu mîinile sub cap și-l asculta. Lampa lumina stins, coșul se înnegrise. Afuma, dar ei n-o luau în seamă. Petre voia să-și închipuie ce vede Savel, stătea aproape încruntat, să se țină de el, pe urmele lui, dar nu reușea. Savel fusese întotdeauna mai tare la geografie și la istorie decît el, Savel întotdeauna nu se gîndea ca toți oamenii, o lua așa, peste cîmpuri, privea peste toate mările și țările din lume, peste nouă mări și peste nouă țări, privea așa de serios, încît nici nu-ți venea să rîzi de el, trebuia să-l asculți; de el nu puteai rîde niciodată, parcă te făcea prost cînd o lua el peste cîmpuri, ori cînd cînta la chitară. Și doar nu era cine știe ce de el.

Petre îl privi și-l văzu așa cum îl știa, slab ca un țipar primăvara, uscat și negru, negru, doamne, ca un țigan. Avea pieptul ca frunza, nici nu știai de unde ies vorbele din el, cum de aveau loc acolo. Lui Petre îi părea rău că nu e mai plin, îi păru rău și acum și se gîndi la Mezat cu groază: dacă nu-l primea? Dacă zicea că e prea pricăjit? N-avea să-l vadă, o să fie îmbrăcat cu haina lui taică-său, o luase de acasă, și îmbrăcat arăta mai cu umeri și cu piept. Dimineața, oamenii au ochii cîrpiți de somn și nu văd ei chiar așa de bine, și dacă mergeau devreme, pe întuneric... Iar cînd s-o trezi Mezat, pe lumină, o să fie departe și n-o să mai aibă inimă să-l trimită înapoi. Și Savel știa să cînte la chitară, și circul fără muzică, fără muzică...

— Savele, nu plecăm, mă? Cît o fi ceasul?
— Nu știu. Al de la biserică nu s-aude pînă la noi . . .
Cîinii lătrau prin vecini. Ieșiră. Mama lui Petre nu dormea. Le dădu un pachet învelit în ziar și le aranjă hainele. Umerii le cam atîrnau.
— Hai să vă pup, mamă, zise, și-i pupă pe amîndoi. Apoi rămase în poartă, pînă trecură colțul străzii, lîngă pompa cu apă.
— Latră cîinii — zise Savel — s-or fi sculat oamenii să meargă la cîmp . . .
Ajunseră în spatele prefecturii, unde fusese circul. Era liniște. Mezat dormea. Tăcură și ei, să nu-l trezească. Stelele erau reci ca gheața. Petre merse pînă pe locul unde fusese circul, în piața mică. Lumină cu lanterna în jos: ziare rupte, rumeguș, ațe. Pămîntul era ud și rumegușul era rece și mustea de atîta apă. Lui Petre îi păru rău. Mai ales de Georgică. Căută locul din stînga, unde-l dusese Georgică. Îl găsi. Stinse lanterna și își aminti de seara aceea de marți, cînd fusese pentru a unsprezecea oară la circul lui Mezat. Georgică venea cu trei cratițe în mînă, jonglînd. Apoi alegea cîte un om din sală, să-l hipnotizeze. În seara aceea îl alesese pe el. Sala murea de rîs, știa că o să-l dezbrace, o să-i fure cureaua și ceasul pe care i-l dăduse, o să-l și descalțe, și el n-o să știe nimic, o să se trezească doar la sfîrșit, aproape gol . . . Georgică se apropiase de el.
— Mamă ai? îl întrebase.
— Am.
— Auziți, are, zisese el, și sala începuse să rîdă. Știa că mai tîrziu o să spună că n-are.
— Tată ai?
— N-am.
— Auziți? N-are.
— Amante ai?
Aici sala întotdeauna se prăpădea de rîs.
— N-am, zise Petre.
— N-are, e și normal, la așa vîrstă . .

Petre aștepta încordat clipa cînd Georgică va începe să-l hipnotizeze. Voia să știe cum e, să vadă ce simte la început și la sfîrșit, cînd o să-l trezească.
— Uită-te în ochii mei, așa . . . așa . . . adînc . . . Așa, foarte bine . . . Cîte amante ziceai că ai?
— Șapte . . .
— Foarte bine . . . Toți răspund la fel, zise Georgică. Și publicul știa că el e atît de bun hipnotizor, încît pe toți îi face să spună că au șapte amante.
— Pe care o iubești mai mult?
— Pe Marghioala . . .
— Foarte bine . . . De ce?
— Are o sută de chile . . .
— Cîte?! . . .
— O sută . . .
— Zdravănă femeie, bravo!
— Dar Maria de ce-ți place?
— E chioară și strigă cînd . . .
— Înțeleg, înțeleg cînd. Dar Leontina?
— Ea mă scarpină pe spate . . .
— Aoleu! zise Georgică. Uitați-vă la el ce tînăr e și ce depravat! Vai, să nu-l audă maică-sa!
— N-am mamă . . .
Lumea aplauda după fiecare vorbă.
Georgică începu să-l dezbrace. Îi luă cureaua. Îi dădu jos cămașa. Pantalonii, puțin. Îl îmbrăcă apoi și-l trezi, în aplauzele mulțimii.
— Poftiți, sînteți liber . . .
Petre plecă spre locul lui.
— Un moment — zise Georgică — v-ați uitat cureaua la mine . . .
— Mulțumesc.
— Mi-am luat și ceasul, așa că nu trebuie să mi-l mai dați, ținu el de lanț un ceas mare, cît o cutie de cremă „Gladys".
— Mulțumesc, zise Petre. Cînd să iasă din arenă, se opri: Un moment, zise Petre. V-ați uitat și dumneavoastră ceva la mine . . . Poftiți! Și-i întinse cureaua.
Sala rămase descumpănită o clipă.

— V-ați uitat și ceasul cel bun, de pe mînă, zise Petre.

— E fals, încercă Georgică să zîmbească.

— Mă rog, am luat și eu ce-am găsit... Poftiți și cărțile de joc, și panglicile... vi le-am găsit prin buzunare... Și șoarecii ăștia albi...

Georgică se făcuse ca piatra vînătă. Lumea credea că aranjaseră totul și că se preface. Și rîdea, rîdea. Georgică plecă înclinîndu-se și Petre se așeză pe scaunul lui. Veni chiar Mezat să anunțe numărul următor. Dar înainte, glumi:

— Georgică era prea concentrat să-l hipnotizeze și n-a simțit. Așa-s hipnotizorii...

Publicul îl crezu și aplaudă iarăși.

De atunci îl știa Mezat. Georgică plecase din oraș a doua zi. De rușine, îi spusese Mezat. Era un cîrpaci, îi mai spusese, aseară. „Pe tine am să te învăț să fii de zece ori mai bun decît el."

Mezat se trezi și aprinse felinarul. Îl auziră cum se întinde și cască.

— Ați venit, mă?

— Am venit, răspunseră ei deodată.

— Foarte bine! Hai să vă dau arvuna.

Și Mezat îi numără lui Petre, în mînă, patru sute de lei. Petre se uita la bani și tremura ușor, de frig. Își mușca buza de jos și clătina din cap.

— Zi mulțumesc, mă! îl plesni Mezat peste umăr cu palma, de era gata să-l răstoarne.

— Mulțumesc! zise Petre.

— Na, mă, și ție!

— Mulțumesc! zise Savel repede.

3

Dimineața era palidă ca o fată mare.

Umblau de cîteva zile prin sate. Mezat îi învățase să umble călări. Îi învățase și cîteva numere. Dar

aproape tot programul îl dădea el cu Dorina. Ei se vopseau pe față și se dădeau peste cap. Anunțau ce urmează. Petre recita o poezie, cînd se odihnea Mezat, iar Savel cînta la chitară o romanță. Cînta și din gură, și țăranii îl aplaudau, și-l aplaudau mai ales învățătorii și popii. Ei mai fuseseră plecați din sate, prin școli, și le plăceau romanțele. Li se părea că le aduce aminte de vremurile cînd fuseseră plecați. Dorina avea însă cel mai mare succes, îl întrecea pînă și pe Mezat. Ea apărea aproape goală și toți o priveau fără să aplaude, muți. Nu prea vedea lumea la tot pasul femei goale. Și Dorina era frumoasă, și Mezat îi punea să spună că a jucat la circul din București. Nimeni n-o aplauda.

Treceau din sat în sat. Căruța scîrțîia ușor, și Napoleon, legat de osia din spate, mergea în umbra ei și nu lătra niciodată. Nici cînd se răsteau copiii la el. Îi privea nepăsător. Poate că și el îl știa pe Mezat în căruță și nu-i era frică. Ori poate că uitase să latre.

4

Un copil se apropie de Petre și-l trase de mînecă.

— Cîte la drugă, nene?

— Ce cîte?

— Mere.

— Ce mere?

— Cîte mere dați la druga de porumb? Ori dați numai pe boabe?

Petre nu știu ce să-i răspundă. Mai veniseră încă vreo patru. Toți erau încinși pe la mijloc cu cîte un capăt de curmete. Se vedeau drugile de porumb în sînul cămășii. Furaseră de acasă porumb, să ia mere. Grădinile erau pustii. Petre nu văzu decît duzi. Și cîte un nuc.

— Cîte, nene?

— N-avem, mă, mere, zise el. Nu sîntem cu mere.

— Hai, nene, ce, noi nu plătim? Toți îl priveau, îl rugau.

— Noi sîntem cu circul, mă, nu cu mere...

— Eu am două drugi jumate — le scoase unul — uite-le, nu e minciună... Dă-ne, nene, mere, de ce nu ne dai? Aveți căruța plină...

Căruța lor era cu coviltir și semăna cu a muntenilor ce veneau prin cîmpie cu mere și cu pere.

— N-avem, mă, zise Petre și plecă în urma căruței. Și-i părea rău că nu aveau mere, că nu putea să le dea măcar cîte un măr la fiecare.

Copiii veneau în urma lui, crezînd că glumește. Petre pășea greu și simțea în ceafă toate privirile lor, ca o ploaie caldă. Dar n-avea ce face, în căruță n-aveau nici un măr.

5

Opriră la școală. Mezat plecă să-l găsească pe primar. Ei deshămară caii, se vopsiră pe față și încălecară. Petre pe calul negru, pe Zmeu, Savel pe Gigant. Gigant era alb și foarte înalt, îl cumpărase Dorina de la un ofițer de cavalerie, aproape pe nimic. Așa zicea Mezat, în glumă. Dorina rămase la căruță, și ei plecară prin sat, călări. Petre mergea mai în față, la vreo cincizeci de metri.

— Ce umblați așa boiți, mă? întrebă un bătrîn. Vreți să speriați copiii, să nu doarmă la noapte?

— Ia taci, nene, ce, ești împotriva guvernului? zise Savel. De pe Gigant părea un uriaș, mai ales că purta și pantalonii lui Georgică. Pantalonii îi treceau cu mult de-o palmă peste călcîi și erau colorați cu zece culori. Pe cai, amîndoi păreau mai bătrîni.

Omul ce se legase de ei intră în curte, înjurîndu-i. Ei rîseră și începură să strige. Începea întotdeauna Petre, el avea vocea mai groasă și mergea înainte. Strigau, lungind cuvintele, din răsputeri:

— Băăăă!...

— Ce e, băăă?

— Circ, bă!

— Unde, bă?

— La școală, bă!

— Cînd, bă?

— Deseară, bă!

— Cît, bă?

— Ce, bă?

— Intrarea, bă!

— Doi lei, bă.

— Da' pe ouă, bă?

— Și pe ouă, bă.

— Și pe ouă, bă? Cîte, bă?

— Două ouă de om, bă.

— Ce-are circu', bă?

— Rupător de lanțuri!

— Scamatori...

— Prestidigitatori!

— Echi-libru!

— Con-tor-siuni!

— Femeia fără oase!

— Femeia șarpe!

— Femeia academician!

— Femeie goală are, bă?

— Are, e goală de tot, bă.

— Și mai ce are?

— Lupte!

— Campionatul mondial!

— Tigri are, bă?

— N-are, că mușcă.

— Da' ce are, bă?

— Lei, bă!

Oamenii ieșeau în drum. Femeile stăteau cu mîinile în sîn și-i priveau. Copiii se țineau după ei ciopor. La un colț, cînd s-o ia pe altă uliță, Gigant

își întinse gîtul după niște frunze ce ieșiseră printr-un gard de nuiele. Savel trase de coamă, dar alunecă și căzu în praf.

— Ai dracului sînt, mă — zise un om — cum cad de pămînt!

— A, aici e nimic — zise Petre — să vedeți deseară!

Savel nu știa să încalece decît dacă se punea Petre capră, lîngă Gigant. Se căzni el, degeaba! Lumea zîmbea:

— Ce comic e, neică!

— Păi dacă e de la circ!

Savel nu călărise în viața lui, pînă acum două zile. Petre sări de pe Zmeu, se puse capră, și Savel încălecă.

— Lele, maică!

— Văzuși cum se prefăcea că nu știe?

— Ei, la spectacol să vedeți, zise Petre. Cînd îl văzu pe Savel cotind, începu iar să strige: Băăăă!

— Ce e, băăă?

6

Un rînd de plopi, la marginea de răsărit a satului. Li se vedeau de departe coamele. Erau frumoși, înalți și luceau. Vîntul mișca frunzele încet, să nu le răsucească în jurul cozii și să le rupă. Ei se opriră și priviră plopii ce plecau la vale, pe marginea rîului, pînă se încălecau și nu mai vedeai decît unul singur. Se dădură jos, să adape caii. Îi luară de căpestre și veniră lîngă apă. Un nor de țînțari trecu pe lîngă ei, bîzîind. Petre dădu cu mîna după ei, fără să-i atingă. Rîul se revărsa toamna și primăvara și în jurul lui era plin de bălți. Creștea papura și rogozul. Și puțea a nămol negru, stătut, de cîmpie, puțea a nămol în care dorm țiparii.

De-abia după ce băură caii, văzură omul: priviră unde se uitau mereu caii, spre stînga. Omul era în pielea goală, legat de un plop. Se apropiară de el, ducînd caii de căpestre, mirați.

— O fi făcut vreun rămășag, zise Petre.

— Bună ziua, zise Savel, cînd fură lîngă el.

— Bună ziua, răspunse țăranul. Dar ce sînteți așa uriți?

— Cum uriți? se miră Petre.

— Cine v-a boit așa urît?

— A... De ce nu precizezi, domnule? zise Petre. Noi sîntem cu circul. Dar mata ce faci, nene?

— Stau, rîse omul.

— Și cum o duci?

— Bine, și mai încape...

— Ai pus vreun rămășag, domnule?

— Am pus pe dracu', zise omul, fără să mai zîmbească.

Petre nu pricepu de ce nu mai zîmbea. Caii începuseră să pască. Lăsă căpăstrul liber și începu să meargă în mîini, prin iarbă.

— Ce zici? îl întrebă pe țăran.

— Ce să zic?

— De cum merg, nu-ți place?

— Nu, zise țăranul.

Lui Petre îi păru rău. Se dădu peste cap de două ori, căzînd în picioare. Trebuia să-i placă, să nu facă circul de rîs. Dar omul tot nu zîmbi.

— Duceți-vă, mă copii, acasă la voi, le spuse. Să nu vă vadă logofătul...

— Ce-avem noi cu el? Noi sîntem cu circul și avem autorizație să facem ce vrem, unde vrem...

— Bine — zise omul — dar plecați...

— Bine, dar o să mai venim, zise Petre. Și plecară, curioși să afle de ce stătea omul acela legat cu funia de plop, în pielea goală. Și cînd auziră de ce, începură să rîdă.

— A furat o tîrnă de porumb.

— Șmecher! zise Petre.

— Nu mai avea de mămăligă.

— Glumeți oameni pe-aici! îi spusese el lui Savel. Ne cam iau peste picior, ne îndrugă la prostii, zise el și se cam supără. Se gîndi că nu-i lua nimeni în serios, îi credeau copii și la copii poți, știa el, poți să le spui orice, că te cred. Dar ei nu mai erau copii și erau și cu circul.

Petre îi făcu unui copilandru cu degetul; acesta nu-l putea minți. Ajunseseră la mijlocul satului.

— De ce-i ăla legat de plop?

— A făcut frontu' și... Copilul se intimidă. Îi privea fața: Petre înțelese că se mira de felul cum era vopsit: de aproape vopseaua era urîtă.

— Și?...

— Și logofătul... Are copii și a luat o tîrnă de porumb și boierul a zis să-l lege de plop, să-l mănînce țînțarii, în pielea goală... Și să-l vadă oamenii cînd vin de la cîmp și să se învețe minte...

— Și de ce nu-l dezleagă oamenii?

— Cine să-l dezlege? se miră copilul. Tomoroagă nici n-a vrut să pupe mîna boierului, să-l ierte... A zis că nu pupă el mîna... Da' mă bagi deseară să văd și eu circu'?

— Te bag, zise Petre.

Copilul se înveseli și continuă pe nerăsuflate:

— Acum Tomoroagă stă nemîncat și nebăut, pînă s-o învăța minte! Dacă a furat...

Lui Petre îi fu ciudă pe toți oamenii din sat. Pe toți îi batjocorise, nu numai pe Tomoroagă. Se temeau. Și-i păru rău că plecase ca un prost de lîngă om, uitînd să-l întrebe de ce stătea acolo. Pînă la urmă tot trebuia să-i spună. Se apucase și el, ca un prost, să stea în mîini, în loc să-l întrebe omenește. Cum să-i fi spus Tomoroagă ce avea pe suflet dacă el se dădea peste cap și se strîmba? Mezat le spusese să facă reclamă, să adune oamenii, și el nu știuse cînd trebuia și cînd nu trebuia să fie om, ori circar.

Cînd ajunseră la școală, Mezat îi plesni peste ceafă, din mers.

— Măgarilor — le zise — ce-ați stat de vorbă cu ăla legatu'? V-a văzut un om de-al lui Bestoescu... Vreți să nu mai dăm deseară program aici? Să-mi încurcați planurile? I-am dat două sute de lei ăluia să tacă, altfel puteam să punem caii la căruță și să plecăm! strigă Mezat.

Dorina îl privea, rezemată de roată, și zîmbea. Petre uită palma lui Mezat.

7

Partea a doua a programului era pe la jumătate. Cîntase Savel la chitară și preoteasa din sat bătuse foarte mult din palme și strigase:

— Bis! Bis!

Strigase și preotul:

— Bis!

Și un tinerel roșcovan începuse să rîdă, făcîndu-le celor din jur cu ochiul. Petre îl văzu și se supără: tînărul se obrăznicea și aplauzele se împuținau. Putea să rîdă acasă de preot, nu aici, unde îi strica lui Savel succesul. Aplauzele contau foarte mult pentru Mezat, putea să-l ierte după spectacol pe Savel să care lada cu costume la căruță și s-o care el, Mezat, dacă-l mulțumeau aplauzele. Dar mai mult decît asta, aplauzele îl mulțumeau pe Petre, fiindcă știa că Savel cîntă din inimă și nu-și bate joc de sală, și nu pentru Mezat cîntă, ci pentru că îi place lui. Preoteasa se înroșise:

— Bis! Bis!

Tînărul obraznic zise ceva despre biserică. Petre intră după perdea. Urma numărul lui și voia să-l facă praf pe tînăr, să-l oblige să aplaude ca un

ieșit din minți. Știa că are succes acest număr, fiindcă era foarte prost.

Ieși de după perdea și păși spre mijlocul sălii, ținînd în mînă o funie. Cînd ajunse cam în dreptul tînărului, se opri.

— Mi-e o foame de cîine, zise, fiindcă așa trebuia să zică. Și înghiți în sec, cu sete, fiindcă de fapt îi și era foame.

Tînărul căscă gura satisfăcut și din acel moment Petre nu-l mai privi. Știa că o să aibă atîtea aplauze, încît o să scape și el, și Savel de cărat lada cu costume.

— Să-mi fac o mîncare, zise și scoase dintr-un buzunar ceva ce semăna cu o felie de carne proaspătă. Scoase din sîn o bucată de pîine. Le puse pe o cratiță. Napoleon, hai la masă! strigă și se uită spre cortina improvizată. Napoleon, n-auzi?

Napoleon nu auzi și Petre zise:

— S-a culcat cîinele! A uitat c-avem spectacol!

Și începu să adune funia, ghem. Tîrît, după puțin timp, Napoleon, cîinele, parcă dormind încă, se ivi de după perdea. Oamenii, să crape de rîs. Napoleon ajunse lîngă el și căscă.

— Ți-e foame, mă?

Cîinele începu să latre dintr-o dată, înviorat de-a binelea.

— Cînd aude cîinele de mîncare... Stai jos, Napoleon, și-am să-ți dau și ție ce-o rămîne de la mine.

— Petre — ieși Savel de după perdea — Petre, hai la primărie, repede!

— De ce, mă?

— Te cheamă Bucureștiul la telefon. Vor să te angajeze la cel mai mare circ din țară.

— Nu mai spune! se miră el, ca și cum trucul ar fi fost o realitate. Lumea credea întotdeauna pe jumătate povestea, dacă nu toată. Un moment, să leg cîinele, să nu-mi mănînce cina, zise Petre și-l

băgă pe Napoleon cu capul într-o zgardă fixată pe un suport. Ieși.

Cîinele se uită spre perdea, nu-și văzu stăpînul și își scoase capul din zgardă. Mîncă ce era în cratiță, apoi duse lîngă cratiță, cu gura, un pisoi de molton, lăsat de Petre lîngă suport. Și, cuminte, își reluă apoi locul, băgîndu-și capul în zgardă.

Petre veni în fugă, prefăcîndu-se că nu-și dă seama de ce rîde lumea. Găsi mîncarea lipsă. Luă motanul de ureche.

— Va să zică dumneata mi-ai mîncat...? Aoleu, ești de paie, nu puteai să mănînci? Voi ați mîncat? se adresă unor copii.

— Nu! răspunseră ei.

— Dar cine? Nu cumva tu, Napoleoane?

Cîinele dădu din cap în semn că nu.

— El! ziseră copiii.

— Am să te-mpușc! zise Petre și scoase din buzunar un revolver de lemn. Ochi și trase în Napoleon. Pac! făcu el cu pistolul.

Cîinele căzu lîngă suport, lat.

— Aoleu, te-am omorît! Scuză-mă, dragă, dar n-am vrut! Scoală, dragă — îl mîngîie — am glumit. De ce-ai murit, dragă? Dacă înviezi, îți dau o bomboană!

Cîinele dădu din urechi, în semn că nu înviază.

— Scoală, îți dau un pui fript!

Napoleon mișcă din coadă, refuzînd categoric.

— Vine soacră-ta! strigă Petre.

Și cîinele se sculă și o luă la fugă, ca ars, spre perdea.

Oamenii începură să rîdă cu hohote. Dar deodată se opriră. Un murmur trecu prin sală și toți priviră spre ușa de la intrare. Uitaseră să aplaude. Se dădură în lături, formînd un culoar strîmt. În pragul ușii, Petre îl văzu pe Tomoroagă. Nu le mai ardea oamenilor să rîdă, aveau ei treburile lor. Se

apropiară de Tomoroagă și Petre rămase în mijlocul scenei, să-și adune funia, și zgarda, și cratița. Se simți foarte singur și îndepărtat. Și își dădu seama că existau lucruri mult mai importante decît rîsul.

8

Oamenii plecară cu Tomoroagă și programul nu se mai continuă. Nu se știa cine îl dezlegase. Sigur era că nu logofătul îi dăduse drumul. Lui Mezat îi păru bine că se sfîrșise totul mai devreme. Banii îi încasase la intrare.

De bucurie, duse el lada la căruță și puse și caii. Preotul îi invitase la el și îi aștepta cu preoteasa.

— Eu sînt un mare admirator al artei, zise el. Păcat că nu toți oamenii au simțul artei. Nu?

— Da, răspunse Mezat, apucînd caii de căpestre. Dii, boală!

Preotul stătea lîngă școală, foarte aproape. Mezat băgă căruța în curte, deshămă caii și le dădu apă. Preotul îi ținea felinarul, să vadă.

Masa era pregătită. Popa Șoimu era om de lume, nu ținu nici o rugăciune înainte de a începe cu toții să mănînce. Turnă țuică în cănițe de pămînt ars și închină:

— Cu bine, și să mai veniți pe la noi!

Dorina stătea între preot și Mezat și zîmbea ca întotdeauna, ca un sfinx. Cînd trecură la curcan și la vin, Șoimu și Mezat începură să vorbească despre politică. Preoteasa, așezată între Savel și Petre, le surîdea și ciocnea des cu ei. Dar ei mai mult ciocneau decît gustau vinul. Nu erau obișnuiți și nu voiau să se îmbete și să se facă de rîs în casa preotului. Le era frică și de Mezat, să nu-i bată a doua zi, că n-au știut pînă unde să se întindă.

— Sînt buni și țărăniștii, zise preotul.

— Buni, aprobă Mezat.

— Ce frumos ați jucat! îi privi preoteasa în ochi pe Savel și pe Petre. Mai ales lupta... N-am mai văzut în viața mea lupte greco-romane... Soțul meu e ortodox, zîmbi ea, punîndu-și singură vin în pahar.

Era mai tînără decît preotul și nu se arăta nici ea prea religioasă.

— Așa mult îmi place viața! zise, lovindu-și ușor palmele.

— Da, e frumoasă — ziseră Petre și Savel, deodată.

— Sînt buni și liberalii, ciocni preotul cu Mezat.

— Ce-i al lor, e al lor, încuviință Mezat.

— Ah, luptele greco-romane au fost foarte pasionante...

Lui Petre îi era frică să nu-i întrebe: cum ați devenit campioni? Ar fi însemnat că preoteasa i-ar fi crezut într-adevăr campioni. El era campionul Romîniei și Savel al Europei. Mezat încheia partea întîi a programului cu un meci de lupte. Și în seara aceasta ieșise de după perdea bătînd o tobă mică. Avea pieptul plin de decorații, bineînțeles false.

— Cam-pi-o-na-tul mon-dial! anunțase cu vocea lui de bas. Era îmbrăcat într-un echipament de luptător, roșu. I se vedeau mușchii plini. Urmează campio-natul mondial! Participă: campionul Romîniei! (Și atunci ieșise de după cortină el, Petre, ținînd aer în piept, să pară mai solid.) Campionul Eu-ropei! (Savel apăruse legănîndu-se, cu un halat pe umeri, să nu se observe cît e de slăbănog și de deșirat.) Și campionul lumii! (Mezat făcuse un pas înainte și se înclinase, în aplauzele sălii.)

Jucaseră farsa, ca întotdeauna, fără nici un efort. Se aruncau peste cap, stăteau în pod, mai strigau din cînd în cînd, să pară totul foarte greu.

Cînd doi luptau, al treilea arbitra. Mezat îi învățase cîteva figuri și oamenii întotdeauna erau convinși. La țară, zicea Mezat, nici nu pot ei să nu creadă. Înșelau, conștienți, dar n-aveau ce să facă, Mezat îi plătea cu un salariu fix. Și doar nu era cine știe ce mare înșelătorie, își zicea și Petre. Totuși, luptă cinstită nu era. Și, mai ales, nu era artă. Nu-i spunea lui Savel ce gîndea, să nu se supere acesta pe el: îi promisese la plecare că o să învețe meserie, ca să poată ajunge apoi, amîndoi, mari artiști. Era bine că Savel nu observase nimic.

Luptase întîi el cu Savel și cîștigase el, deoarece cu o seară înainte fusese rîndul lui Savel să iasă învingător. Apoi, după o mică pauză, se luptase cu Mezat. Acesta îl sucise și-l răsucise cum voise, uneori îl luase în brațe și căzuse cu el în pod, să vadă sala că sînt de forțe egale.

— Al dracului, mă!

— Tare și ăla micu', așa o țîră cum e!

— Și zgaibă ăla, al Europei, fu țapăn!

— Mici, mici, dar tari!

— Ce vorbești, domnule, sînt dresați!

Cîștigase Mezat, ca întotdeauna. Trucul mergea pînă aici. Nu putea șeful circului să piardă.

— Ce drăguț e campionul Romîniei! zise preoteasa și îl mîngîie pe Petre ușor pe frunte.

Savel se lupta cu un picior de curcan, uitîndu-se în farfurie, să nu-l întrebe cumva prin ce țări a umblat. N-ar fi știut ce să răspundă; dacă spunea adevărul, poate lua bătaie de la Mezat, că i-a trădat secretul. Dacă nu, poate iarăși lua bătaie. Cum să o mintă pe coana preoteasă, care e femeie deșteaptă, nu e o țărancă din sat? Femeia te invită la masă, glumește cu tine, că ești campion, și tu, beat de un pahar de vin, începi să tai la draci c-ai umblat prin Europa, i-ar fi spus Mezat furios. Prin Europa am umblat eu, mă, i-ar fi spus, cum le mai spusese și înainte, să știe.

— Dar sînt buni și comuniștii, zise popa Șoimu.

— Buni, aprobă Mezat.

— Ce frumos costum de luptător greco-roman ai! îi zise preoteasa lui Savel. Alb, și cum dumneata ești brunet, te prinde foarte bine.

— Da, zise Savel. Petre îi făcuse cu capul să răspundă, să nu stea ca mutul.

— Dar cu Tomoroagă ce s-a întîmplat? întrebă Petre tare.

Mezat îl reteză cu privirea: de ce nu tăcea, de ce se băga peste ei, nu vedea că vorbesc despre politică? De ce nu mînca și nu tăcea, de ce?

— A fost rănit pe front, îi răspunse preotul politicos. Logofătul e un nelegiuit, un escroc, și mie mi-a luat boii la obor zilele trecute. Era un copil cu ei, pe cîmp, și logofătul, un pezevenghi, a zis că i-a prins în porumbi. Dar o să vină ei, comuniștii, să le mai taie din apucături logofeților ăstora! Da!

Petre dădu din cap, dar nu mai întrebă nimic. Vinul era tare și toți începuseră să se afume, numai el cu Savel rămăseseră neatinși. Preotul puse un gramofon să cînte cîntece populare. Spre dimineață însă nu-l mai ținură baierele, se scuză și plecă să se culce. Dar îi rugă să rămînă cu coana preoteasă, pînă s-or simți bine.

Mezat avea chef de băut și o pipăia pe sub masă pe Dorina. Ea zîmbea mereu, privind înainte. Lampa fumega. Totuși nu mai zăboviră mult. Merseră să se culce. Preoteasa le pregătise la fiecare cîte o cameră și stărui să doarmă fiecare singur, cînd Savel și Petre ziseră că ei dorm și împreună, într-o cameră, ca să nu facă deranj.

— Vai, dar nu faceți nici un deranj!

Dimineața, cînd plecară spre Barza, la marginea satului, Petre îl văzu pe tînărul roșcat ce rîsese seara, stricîndu-i lui Savel aplauzele. Mergeau în urma căruței, el cu Savel. Tînărul se apropie surîzînd, ceea ce îl enervă și mai tare pe Petre.

— Ei, v-ați dedulcit?

— Cum să ne dedulcim?

— Ei, cum, faceți pe proștii?! se scărpină în ureche roșcovanul.

— Ce proști?!

— Ei, lăsați teatru'... Cum vi s-a părut preoteasa?

— Nicicum...

— E focoasă, nu?

— O fi...

— Păi nu?...

— Ce?...

— Adică... Hm!

— Ce hm?

— Hm, adică...

— Ei, nu mai spune! zise Petre.

— Să crăp! își făcu tînărul cruce.

— N-am știut că...

— Eu credeam că știți, ori că vă face ea să...

— N-am știut ce vrea, cînd a venit cu lampa, se miră Petre. Mi-a potrivit plapuma și... Ptiu! Savele, tu?...

— Eu am adormit buștean.

— Pe toți străinii ce trec prin sat îi cheamă popa pe la el, seara, să mai stea la o discuție... Despre politică.

— Despre liberali? întrebă Petre.

— Despre toate partidele... El se-mbată și pleacă să se culce și-o lasă pe preoteasă cu musafirul să pună politica pe picioare. Popa e boșorog, n-are nimic în cădelniță.

Petre privi căruța: se îndepărtase, și Mezat nu-i putea auzi. Se uită mai bine la roșcovan: zîmbea cum zîmbise și la spectacol, mai mult rîzînd. Roșcovanul nu rîsese ca un prost, știa el ce știa. Petre îl privi foarte atent, înțelegînd deodată că tînărul nu rîsese de pomană. Știuse el de ce rîde. Asta însemna mult: oamenii știau de ce să rîdă. Petre se întristă brusc; trebuia să renunțe la numărul său cu Napoleon. Era tîmpit. Și el își închipuise că își poate bate joc de toți cu o asemenea tîmpenie. Așa

îl asigurase Mezat, și ceea ce era mai grav era faptul că și el începuse să creadă în ce-i spusese Mezat.

— Și popa aduce pe cine apucă, numai să nu fie din sat, continuă roșcovanul. Că cică poate preoteasa să facă politică cît o vrea cu un om străin, că ăla pe unde vine pe-acolo pleacă. N-o lasă cu oamenii din sat, să nu-i strice lui onoarea. Că de e unul de-al nostru, zice c-o să-l vorbească satu' și își pierde onoarea, dar de e străinaș, toate sînt bune. Și toți sînt mulțumiți. Și satul, și popa, și preoteasa, săraca, și străinul, sărmanu'... Eu credeam că amîndoi, campionul Europei și al Romîniei...

9

Trei zile se zbătuse între viață și moarte. Cînd era galben ca ceara, cînd alb ca banii șterși, cînd vînăt, cînd negru ca morții neîngropați la vreme. Ochii nu i se mai deschideau cînd vorbea și nu auzea toate cuvintele. Bolborosea în somn, dar somnul nu se prindea de el niciodată; un fel de toropeală pusese mîna pe el și-l căznea și-l frigea pe toate părțile, umplîndu-l de sudori reci. Mezat se înfricoșase, nu i-ar fi părut bine să îngroape prin sate un om de-al lui, ori să dea ochii cu cei ce-l aveau de-acasă pe Savel. Îi era și milă de el, și amînase programul, să-l pună pe picioare, întreg. Vorbise cu doi agenți sanitari să-i facă injecții, îi făcuseră, dar binele nu se arăta, îl ocolea pe Savel. Nici chinina și nici frecțiile cu oțet și cu gaz nu-l aduseră în simțiri. Dorina veni lîngă pat, să-l privească pe Savel cînd îl fricționau. Și rămase uimită de spaimă. Ca și cum atunci l-ar fi zărit pentru prima dată. I se

vedeau coastele ca la greblă. În maiou și boit, Savel mai aducea a om, dar gol și întins pe pat, cu ochii stinși, o înspăimînta. Ieși din cameră și nu mîncă în ziua aceea, de greață. Îi era și milă, nu-i vorbă, dar de milă ar mai fi putut să îmbuce cîte ceva. N-o lăsa stomacul nici să vadă mîncarea, mereu lua cîte un par în mînă și scuipa acru, ca și cum ar fi fost gravidă. Nu era gravidă, nici vorbă, și nu obișnuia să fie, știa să se ferească. A doua zi nu mai veni să-l vadă pe Savel și reuși spre seară să mănînce lapte cu mămăligă, ușor. Dar laptele parcă o îmbătă, îl vărsă tot, răcni la bocanci toată noaptea ca trăsnită de rachiu.

Răceala îl lovise pe Savel noaptea, dormind într-o sală de clasă, unde nici nu învățau elevii. Nu-i luase în Flămînda nimeni în gazdă, flămînzenii fiind oameni fuduli, și dormiseră în școală, pe bănci, el cu Petre. Dorina, în căruță, cu Mezat, deabia avuseseră loc, nu-i puteau lua și pe ei. Ziua plouase, și tot programul, seara, Savel și-l spusese pe nas, poate și de aceea avusese cel mai mare succes, oamenii crezînd că se preface.

Acum îi era mai bine și stătea pe rogojină, la soare, culcat pe spate. Îl mai înviorase aerul, dar tot ca un mort înviat arăta. Buzele îi tremurau cînd vorbea și simțea tot timpul o sfîrșeală ce-l secătuia, parcă n-ar fi avut aer în el, parcă n-ar fi avut nici stomac, nimic pe dinăuntru, ca și cum ar fi fost gol, numai pielea și oasele lipite unele de altele. Petre îi adusese chitara lîngă el, să prindă dor de cîntec și să se mai învioreze sufletul în el. Savel se uita la ea ca fără s-o vadă. Soarele îi făcea bine, se vede. Numai soarele intra în el, încet. Vorbea într-una, și Petre îl asculta și-l mai lua peste picior. Boala-i boală, dar nici chiar așa, să te ții de capul ei, trebuie s-o mai dai și dracului, îi spunea el lui Savel.

— Mă Petre, nu rîde, mă, să știi că eu am să mor...

— Nu mori, mă, cum să mori? Ce, ești nebun?

— Simt că nu mai am nici o putere, că mă legăn, că mă tot legăn și mă tot duc.

— Unde să te duci, ce, ești beat? Stai pe rogojină, și nu te legeni de loc.

— Zău, Petre, mă legăn și asta înseamnă că am să mor, mă...

— Ei, mori! Ce, așa se moare, cînd vrei, ca tine? Ți-a căşunat ție: gata, mor! Ce, e după tine? O să te scoli, că mai avem de mers, avem treabă, nu glumă! Stai ca o domnișoară și clocești! Ptiu!

— Parcă eu vreau! Nu vreau, dar nu pot. Și parcă pleacă tot pămîntul de sub mine și rămîn așa, în gol...

— Prostii de-ale tale, faci pe deșteptul!

Savel închise ochii, strînse pleoapele pînă se încrețiră. Pleoapele erau galbene ca niște frunze toamna și erau seci, parcă plesneau cînd le închidea. Nu voia să plîngă, numai să plîngă nu voia și își mușca și limba. Îi era dor de maică-sa și ar fi vrut să cînte la chitară.

— Petre — zise încet — toate coardele de la chitară știu cîntece și toate știu foarte multe cîntece. Și în fiecare zi învață altele, dar de-acuma...

— O să-nveți cîte cîntece o-ncăpea în tine, nu te smiorcăi!

— Nu mă smiorcăi, uite că nu mai zic nimic! Dar îți spun numai atît... Cînd cînt, parcă văd așa cum răsare curcubeul și cum trece el de pe o parte pe alta a cerului... Și culorile lui, culorile sînt strașnice, Petre, și înveselesc iarba, toată iarba de pe pămînt, și toate apele, toate rîurile. Și parcă văd fetele despletite cum calcă pe iarbă, toate fetele din lume.

— Ei, chiar toate, mai lasă și tu din ele!

— Ba nu, zău, toate... Și sînt pline de dragoste și parcă îmbrățișează pămîntul, chiar așa, parcă duc pămîntul în brațe și-i ascultă respirația, și respirația lui e tînără, tînără...

— Savele, prinde tu putere și pune mîna măcar pe o fată, nu chiar pe toate... Scoală și tu, că ești om mare! Și pămîntul nu-i chiar așa de tînăr, are și el o grămadă de secole în spinare.

— Îți bați joc de mine, dar eu îți spun drept... Uite, acuma parcă aud cum cîntă chitara mea singură... zău, și cînd cîntă văd, așa, cum izvorăsc apele, și cerul se apropie de pămînt, încărcat de stele...

— Ce zice? șopti Mezat, de departe.

— E rău, răspunse Petre, mai mult prin semne. Aiurează, mișcă el din buze, dar știa că minte, că Savel nu aiura. Voia însă să scape de Mezat, să rămînă singuri.

— Și albinele, toate albinele din lume au umplut aerul, e des aerul de ele, și ele adună toate culorile, din toate locurile, și albul, și galbenul, și roșul, și verdele, toate culorile, din toate zilele, din toate verile, și primăverile, din toate anotimpurile, le adună și le prefac în miere... Petre?

— Ce, mă? răspunse Petre gros, ca în dușmănie.

— Mă, tu ești prietenul meu, și eu mor...

— Eu nu sînt prietenul tău, de mă iei așa, ca babele.

— Ba ești, și uite, dacă mor, tu să faci un copil și să-l botezi Savel, ca pe mine. Să-l crești și să ai grijă de el, să se facă artist...

— Dac-o fi tămîie, cum să se facă?

— Să nu te lași pînă nu-l vezi un mare artist. Să joace la un teatru adevărat, pe o scenă adevărată. Mezat nu e artist, să știi, l-am auzit eu înjurînd publicul, pe cinstea mea că l-am auzit... Spune și tu, cum să-i înjuri pe oamenii care te aplaudă. Spune, Petre!

— Lasă, că lapezi tu boala și ajungem noi la București, ce, crezi că nu? Să vezi, pe afiș, cu litere groase, de-o palmă: „Hamlet“. Și după Hamlet, două puncte. Și după puncte, dedesubt, tot cu litere late: „Savel Pătuleanu“.

— Petre, minți, tu vezi că mă usuc, că mor.

— Cum să mori, mă, că ești tînăr! Așa tînăr să mori? rîse Petre.

— Hamlet e cel mai mare rol din lume, Petre. E un rege care nu poate trăi... Și o iubire care. Eu n-am s-ajung, zău...

— Lasă, mă Savele, că nu mori tu, nu mă scap eu de tine așa ușor...

10

Numai cînd Savel începu să meargă pe picioare, legănîndu-se ca grîul, vara, răsuflă Petre ușurat și îndrăzni să-i spună:

— Bine că te mai văd și cu capul pe umeri, că mă răzbise tremuratul. Credeam c-o băgaseși de tot pe mînecă și bine că nu te-ai ținut de glume, că așa cum o luaseși, cum arătai, puseseși un picior peste prag...

— Ei, cum să mor — rîse Savel, palid — dintr-o răceală? Te-ai speriat tu, ca prostul!

Dar mai tîrziu recunoscu și el că-i fusese, într-adevăr, frică.

— Nu că mă durea ceva, nu mă durea, dar se legăna pămîntul... Și mi-era frică fiindcă vedeam că nu pot să fac nimic, voi vă omorați pe lîngă mine, și eu nu puteam să fac nimic, nimic. Asta e cel mai rău: să nu poți să faci nimic. Asta m-a speriat. Și începusem să cred, ca un prost, îmi dau eu acuma seama, c-am fost prost, dar atunci...

Mergeau în urma căruței, desculți, prin praf, și se bucurau. Praful le încălzea picioarele. Pe la mijlocul satului în care intraseră văzură lume multă în mijlocul drumului. Mezat opri căruța și le făcu semn să se apropie. Nu trebuia să piardă ocazia: începură să-și facă unul altuia masca, din culori. Și-o

făceau repede, stînd unul în fața celuilalt, ca și cum s-ar fi uitat în oglindă. Mezat plecă la primărie să pună ștampila pe autorizație. Dorina se rezemă de o roată, zîmbind. Ei încălecară și porniră spre oameni, strigînd...

Se strînseseră copiii, ca ieșiți din pămînt. Petre învățase să stea în mîini și pe cal, și stătu. Și vorbi, stînd așa, cu Savel. Dar oamenii numai îi șterseră cu privirea și nu se mirară. Curgeau de pe uliți spre centru, unde se vedea, înalt, un monument de piatră. Nimeni nu zicea nimic, era o forfotă grea, fără vorbe. Dar nici unul nu tăcea, de aceea poate nu se auzeau glasuri și nici strigătele lui Petre și-ale lui Savel nu se recunoșteau. Petre opri calul și-și întrebă prietenul din ochi ce să facă.

Veni de la deal o trăsură și oamenii se dădură în lături, ca și cum s-ar fi deschis o sută de porți, una lîngă alta, și trăsura trecuse printre ei, potolită, și se opri lîngă monument. De pe cai, Savel și Petre văzură un domn, îmbrăcat în negru, coborînd. Se făcu un cerc larg în jurul lui, poate ca să-l vadă și oamenii mai bine. Domnul i se păru lui Petre că seamănă cu un cărăbuș. Avea frac, ca Antonio, dar era rotofei și cu picioarele prea scurte.

— Bună ziua, oameni buni, zise el.

— Să dea Dumnezeu noroc!

— Să trăiți, domn' pretor!

Din trăsură coborî și o doamnă, cu o umbrelă de soare.

— Bună ziua, oameni buni, zise ea.

— Sărutăm mîna, cocoană...

Petre se strîmbă către Savel și dădu din umeri. Pretorul dădu mîna cu țăranii, și dădu și doamna, cu cei mai apropiați.

— Ei, ce mai faceți, oameni buni? îi întrebă pretorul.

— Mulțumim, trăim și noi...

— Dar de ce v-ați adunat, oameni buni? îi auzi Petre vocea groasă, prea groasă pentru un asemenea om.

— Să-mpărțim pămînturile...

— Să-mpărțim pămînturile...

— Să-mpărțim pămîntu'...

— Să-mpărțim pămîntu'!...

— Dar voi încă nu l-ați împărțit?! se miră el.

— Nu.

— Ei, atunci ce mai stați, împărțiți-l, numai să-i lăsați cucoanei partea ei, necumpărată de la oameni.

Petre începuse să rîdă și se molipsi și Savel: parcă se aflau la bîlci, ori parcă ieșise Georgică în mijlocul arenei să glumească, în fracul lui Antonio. Petre rîdea ca un nebun, nu se mai putea ține, și cîțiva oameni se uitară la el și începură și ei să surîdă, fără să știe de ce. Poate văzîndu-l, fiindcă pînă atunci nu-l băgaseră în seamă. Petre rîdea gîndindu-se să-și pregătească un număr; să apară pe scenă în frac și să zică: bună ziua, oameni buni!

Dar deodată nu mai rîse, și nu mai rîse nici Savel. Cucoana se urcase în trăsură și plîngea. Și ei nu înțelegeau de ce plînge. Îl priviră mai bine pe pretor și văzură că nu semăna de loc cu Georgică. Nu era nimic de rîs. Omul vorbea măsurîndu-și cuvintele. Poate de aceea cuvintele parcă tremurau: omului îi era frică și voia să arate că se simte foarte în largul său. Dar de cine se temea, Petre nu înțelegea, și nici Savel. Nu exista între ei nici măcar unul ca Garofiță, să înjure. Și doamna de ce plîngea încet, cu sughițuri, ascunzîndu-și plînsul în batistă, ca o fată mare? Ei o priviră din nou: nu se prefăcea.

— Suferă de ceva boală? îl întrebă Petre pe un lungan ce purta căciulă neagră, arătînd spre trăsură.

— N-are nimic, zise lunganul. Ce boală să aibă?

— E singură — se auzi vocea pretorului — singurul fiu pe care-l avea a murit pe front...

— Pe front, la ruşi, vorbi singur lunganul.

— Băiatul i-a murit pe front, repetă pretorul.

— Atunci s-o împroprietărim şi pe dînsa, zise lunganul.

Trăsura plecă şi Petre o văzu din nou pe cucoană, de aproape: era frumoasă şi plîngea. Dar plînsul ei îl îngrozi: femeia plîngea după pămînt, plîngea îngrozită, se temea să nu-l piardă. După băiat ar fi trebuit să plîngă altfel.

— De ce nu plînge acasă? zise lunganul. Ei, drace, de-asta n-am mai văzut! N-are nici măcar ceva piele pe obraz, ce, noi ne jucăm de-a circu'? Parcă noi am plîns vreodată, am plîns noi, mă, am plîns noi?...

11

Războiul ieşise afară din ţară, dar nu se terminase. Oamenii se obişnuiseră să primească tot felul de scrisori. În fiecare zi venea o veste în sat, ori se reîntorcea vreunul de pe front, rănit sau întreg, lăsat la vatră. Oamenii nu se mai mirau, îşi vedeau de treburi. Gîndurile le erau însă duse departe, prin străini. Acasă ştiau ei cum merg lucrurile. Arau, secerau, se ajutau la semănat. Copilandrii se duceau seara la fete şi tremurau în poartă, le era frică de cîini. Nişte mucea, se treziseră şi ei flăcăi, să ia hora înainte şi să se însoare, dacă nu erau alţii mai mari, dacă plecaseră pe front. Şi fetele ar fi vrut şi ele să se mărite, s-apuce băieţi. Să nu rămînă cu peşchirile de nuntă nedate, fete bătrîne. Umblau după copilandri şi, ca să le prostească minţile, nu-i strîngeau seara de mînă, să nu-i doară: le dădeau mere şi nuci. Ba unele, mai isteţe, le dădeau bomboane. Şi se măritau. Erau multe văduve în sat şi multe fete tinere; nu era bine să aştepţi, nu prea aveai ce. Se împuţinaseră bărbaţii şi pînă creşteau alţii, trecea o viaţă de om.

În Stîna Mică, sat de cojocari, ajunseră cu circul vinerea şi dădură program: program complet, anunţaseră prin sat. Se făcuse şi Savel întreg şi Mezat voise să le arate oamenilor tot ce ştiau ei. Stîna era sat bogat, cojocarii cîştigau bine. Nu prea munceau ei pămînturile, erau leneşi, croiau şi coseau toată ziua la pieptare şi cojocuţe şi tot satul mirosea a oaie belită, a piele tăbăcită, a piele putredă. Cojocarii erau şi fuduli, umblau şi vara cu căciuli ţuguiate pe cap, lungi de două ori cît altele, aşa încît toţi păreau mai înalţi decît oamenii de prin împrejurimi. Femeile lucrau în cîmp şi ei băteau cărţile cînd n-aveau ce cîrpi. Dar pentru ei se găsea de croit şi acuma, cînd bărbaţii erau plecaţi pe front. Femeile îşi făceau pieptare înflorate, le făceau şi copiilor căciuli. Fetele mureau dacă n-aveau cojocuţe cusute la mîneci cu un fel de arnici verde şi negru. Toate fetele voiau să se mărite şi aveau nevoie de cojocuţe, să nu răcească.

Sîmbătă dimineaţa Mezat plecă cu Dorina la oraş, să cumpere vopsele şi să-şi prelungească autorizaţia. Îi lăsă pe Savel şi pe Petre în gazdă la o femeie, văduvă mai trecută. Ei ieşiră să se plimbe prin sat, cu mîinile la spate, cum se plimbau Antonio cu Georgică prin orăşelul lor. Fură invitaţi la o nuntă şi nu stătură pe gînduri, se duseră acasă, la văduvă, îşi schimbară cămăşile cu unele colorate, de program, mai frumoase, şi seara se înfiinţară în curtea cojocarului cu nuntă. Bătea un bătrîn la tobă de scula tot satul, aşa că ei nimeriră repede nunta, fără să întrebe. De fapt, nunta şi mortul se găsesc uşor, fără să întrebi. Bate toba şi te cheamă.

Înaintea lor intră în curtea cojocarului un om beat, clătinîndu-se amarnic. Petre crezu că e bine să se ţină după el: îi dădu lui Savel pălăria cu bo-

ruri largi a lui Mezat, să i-o pună în piciorul stîng, și el începu să meargă în mîini. Nuntașii, cînd îl văzură clătinîndu-se pe mîini, ca omul beat de dinaintea lui, sparseră hora și începură să rîdă. Petre mișca piciorul stîng ușor, învîrtind pălăria cînd pe-o parte, cînd pe alta, cînd gata să cadă. Omul beat se măsură singur cu privirea, neștiind de ce rîde lumea: doar la nuntă nu e vreo scofală să fii beat, e rău dacă ești treaz.

Petre, așa mergînd în mîini, începu să și lălăie un cîntec. Socrul cel mare veni la el, roșu de rîs, și cînd Petre stătu iarăși în picioare, ca oamenii, îl pupă țocăit pe amîndoi obrajii.

La masă, socrul îi făcu loc lîngă el. Și lui Savel. Toți se uitau la ei, ca și cum n-ar mai fi fost ginerele și mireasa de față. Ginerele se uita cu gura căscată, scobindu-se rar în nas: era un copilandru.

— Îți pare bine că te-nsori? îl întrebă Petre. ciocnind cu el, tare, paharul.

— Îmi pare, rîse băiatul, dar imediat se uită la mamă-sa, ce era în dreapta lui, și roși. Iar cînd începu jocul, îl trase de mînecă pe Petre și îi șopti: Păcat că nu ești aici, înainte de Crăciun... Am merge împreună la colindat, să vezi cum ne-am umple săcuile de colindeți. Atunci răsturnăm porțile ălora de nu ne primesc.

— Da, poate am să vin, zise Petre, și îi privi nevasta: era coaptă ca o gutuie toamna, bună s-o mănînci în spuză, cu vin.

— Ăsta se gîndește la colindat — îi spuse Petre lui Savel — nu știe el, săracul, că i-a trecut vremea.

Ei erau cam singurii treji și socrul cel mare începuse să se supere:

— Nu-mi faceți onoarea, domnilor?

Deveniseră și domni.

— Domnilor artiști, vă rog să beți, vă rog... Cojocarul era umblat pe la oraș, vînduse pieptare.

— Nu obișnuim, zise Petre.

— De ce, domnilor?

— Fiindcă bem degeaba, îi veni lui Petre o idee, care îl bucură. De noi nu se prinde băutura oricît am bea. Nu putem să ne amețim, e ca și cum am bea apă...

— Nu mai spune! se scărpină ginerele în nas.

— Sigur, se umple burta de pomană, dar vinul nu se urcă la cap, așa că nu-l bem. Eu am băut la viața mea butoaie întregi de vin, pîn-am ajuns să nu mă mai amețesc, zise el și ceilalți, cherchheliți aproape, îl crezură.

Savel tot tușea, să-și țină rîsul. Nu băuseră ei niciodată mai mult de o jumătate de pahar, nici la popa Șoimu, nicăieri.

— Da, zise Petre, văzînd că oamenii îl ascultă. Pentru mine, douăzeci de pahare e un fleac! Ce douăzeci? Douăzeci și patru le beau la rînd, cum aș mînca semințe de floarea-soarelui.

— Nu se poate! zise toboșarul, apropiindu-se și el, văzînd că lumea nu mai joacă. Nu se poate, douăzeci și patru e o sumă!

— Ei, nu?! se uită disprețuitor la el socrul cel mare. Dumnealor sînt artiști! zise el convins, și mai ales pentru a-i intra bine toboșarului în cap ce oameni avea el la nuntă, aleși pe sprînceană. Artiștii beau, nu glumesc!

— E mult! nu se lăsă toboșarul. O rupe ei lanțuri, dar să dea douăzeci și patru de pahare peste cap...

— Ești tu prost, om neumblat prin lume! se înfurie socrul. Artiștii se respectă, bă!

— Ia să vedem, cum faci cînd bei? zise soacra, curioasă, plină de admirație.

— Bea ca oamenii, cu gura, zise socrul, sigur.

Petre luă un pahar de pe masă, îl umplu în scîrbă, pînă curse vinul pe deasupra, și, fără să se uite la el, îl dădu peste cap. Trecu un oftat prin

oameni și nu prea se observă cînd Petre tuși, ca și cum l-ar fi sugrumat vinul. Băură și nuntașii, și toboșarul, convins, începu să bată toba repede, ca înainte de a striga seara în sat. Se făcu tăcere.

— Bum! se auzi ciocanul lovind gros pielea tobei. Unu! strigă toboșarul.

Vinul era roșu, mama pămîntului, îți tăia gîtul cînd îl beai, îți rupea răsuflarea. Fiindcă toți așteptau cu ochii pe el, Petre își umplu iarăși un pahar, fără să se uite, și-l bău dintr-o răsuflare.

— Bum! făcu ciocanul, și toboșarul strigă: Doi! Apoi bătu mărunt, cu ciocănelele, așteptîndu-l pe al treilea.

— Le bea toate — zise Savel — n-are rost să v-arate, ăsta e bețivan mare! Dar vocea îi tremura și nimeni nu-l luă în seamă. Toți se uitau la Petre, care prinsese chef de vorbă.

— Toarnă! îi zise Petre socrului, arătînd paharul cu degetul.

Socrul se supuse, plin de zîmbete, și toboșarul strigă:

— Trei! Apoi iar bătu ușor; ciocănașele se auzeau repezi, ca o ploaie pe rogojină.

Petre începu să creadă că termină repede: nu mai simțea gustul vinului și nu-i păsa. Simțea doar limba că vrea să spună ceva, se tot mișca singură în gură, și el nu știa ce voia limba să spună, tot se gîndea de ce nu-și află stare. Își deschise cămașa și-i făcu miresei cu ochiul. Lumea rîse, și el se încruntă șmecherește la socru:

— Ce-i, domnule, te doare mîna de nu mai pui?

Savel îl trase de mînecă și-i șopti să se oprească, dar el nu-l auzi. La al optulea pahar zise:

— Lumea se împarte în două, să vă spună și Savel, că el mi-a spus și mie: lumea lucrurilor și lumea ființelor. Lumea lucrurilor...

— Nouă! zise toboșarul.

— ... cînd nu mai ai putere să faci nimic. Uite, Savel a crezut într-o zi că moare, simțea că nu mai poate face nimic, nici să ridice un deget.

— Zece! zise toboșarul.

— Lumea ființelor este... Se mișcă! Faci ce vrei. Bei, mănînci, te-nsori, îl mîngîie el pe ginere.

— Unsprezece! zise toboșarul.

Nuntașii, și cei mai neîncrezători, erau convinși acum. Petre bea și vorbea ca și cum nici nu s-ar fi atins de vin.

— Eu, dacă vreau — zise Petre — pot să rup toate lanțurile din sat.

Vineri seara, Mezat rupsese lanțuri la spectacol și acum nimeni nu se îndoi de ce spunea el.

— Fără șmecherie! zise Petre, și vru să spună că Mezat le rupea cu o șmecherie. Nu spuse, fiindcă se gîndi că era totuși un secret al lor, și dac-ar fi aflat lumea că umblă cu șmecherii, nu i-ar mai fi băgat în seamă. El era convins acum că putea să rupă orice lanț și-i părea rău că nu are unul la îndemînă. Simțea o furnicare în brațe și o căldură plină de putere.

— Paisprezece! auzi el și îl privi pe toboșar, fără să știe de ce strigase ca un prost: paisprezece.

— Oprește-te mă! îl înghionti Savel. Și hai acasă, că mîine vine Mezat.

— Eh! zise Petre. El ar trebui să se închine în fața ta: tu ești mai mare decît el! Ăsta e Savel Pătuleanu — zise el calm — o să mai auziți de numele lui. Savel Pătuleanu, cel mai mare artist din țara asta! În Hamlet...

— Optsprezece!

Ginerele se învîrtea pe lîngă mireasă, se legăna. Paharele se roteau și jucau pe masă. Savel se strîmbă fioros. Socrul cel mare avea gura pînă la urechi, puteai să-i numeri dinții. Petre începu să-i numere, dar se încurcă la cinci, fiindcă auzi:

— Nouăsprezece! Și nu știu dacă el numărase pînă la nouăsprezece, ori altcineva.

Simțea că-i vine să verse. Aerul se împuținase și se încălzise și oamenii nu deschideau de loc ferestrele, nu se știe de ce. Petre își dădu totuși seama

ce face și vru să renuțe: dar un negricios de lîngă ușă semăna cu Antonio.

— Douăzeci!

Nu trebuia să se clatine, să nu-l vadă Antonio că se face de rîs. Publicul e public, nu trebuie să știe totul. „Artistul trebuie să fie demn“, îi spusese Antonio. Dar, ciudat: nu mai era acolo Antonio, negriciosul de lîngă ușă era un copilandru și tăcea. „Nu trebuie să te faci de rîs“, parcă îl auzi el iarăși pe Antonio.

— Da, dar Antonio e mort! zise el tare, rîzînd. Și fiindcă oamenii nu știau ce vrea să spună, el mai bău un pahar, tot pe nerăsuflate, și continuă: Antonio era cel mai puternic jongler din Europa. El, el... Antonio putea să bea unul după altul o sută de pahare cu vin!

Trecu un murmur printre nuntași.

— Dar și douăzeci și patru e bine, zise socrul cel mare.

Capul parcă se făcuse greu ca un pietroi și tot voia să cadă într-o parte. Nu, tresări Petre, Antonio se plimba prin orășel cu mîinile la spate.

— Douăzeci și trei!

— Douăzeci și patru!

Toba începu să bată un marș și clarinetele cîntară, să stingă lămpile. Mirele bătu din palme, ca la școală, cînd se dădeau premii și cei din bănci aplaudau o dată cu învățătorul. Savel arăta verde, ca un fugit din cimitir.

— Și acum, sănătate și la mulți ani! zise Petre și puse mîna pe un alt pahar. S-aveți copii frumoși! zise el și goli paharul. Vă salut! se înclină el. Noi plecăm, mîine avem spectacol... Vă rog să ne scuzați, vă salutăm! zise și ieși pe ușă drept ca un par, mort de beat.

Savel plecă după el, spunîndu-i socrului să nu se supere, mîine aveau spectacol.

— Vă salut! strigă Petre în curte, către femeile de la bucătărie, fluturîndu-și pălăria uriașă.

Deschise țanțoș poarta, dar cînd puse piciorul în drum, căzu ca din pod, ca și cum drumul ar fi fost mai jos decît curtea: căzu țeapăn, lat. Și adormi imediat.

12

Degeaba îl zgîlțîi Savel și-l pălmui. Vru să-l ia în spate și nu putu: era greu ca un mort și aluneca. Îl tîrî pînă la a treia casă, să nu dea vreun nuntaș peste ei.

— Scoală, mă nărodule!

Petre sforăia și Savel vorbea singur. Nu putea să rămînă acolo. Lătrau cîinii. Mai încercă să-l ia ca pe un sac și nu putu, se îndoia sub greutate. Pînă la urmă n-avu încotro: îl luă pe Petre de picioare și-l trase după el, ca pe-un lemn. Pe la porți, cîinii hămăiau turbați. Luceau stelele, reci, și Savel îl vedea pe Petre cum vine după el, întins pe spate, lăsînd o dîră cotită în nisipul drumului. Se mai lovea și de cîte o piatră, dar nu conta.

Văduva se cruci, văzîndu-i.

— Parcă tragi la hulube, muică, rîse ea.

— S-a-mbătat pentru prima oară în viața lui, șopti Savel, ca și cum ar mai fi fost cineva prin împrejur. Să nu pățească ceva...

— Bagă-i mîna în gură...

Degeaba, Petre nu vărsă pic. Îi puse și ceapă la nas, și oțet. Nimic. Dormea dus și parcă nici nu mai respira.

— Să nu moară, doamnă îi zise Savel țărăncii.

— Ia dă-i niște baligă de cal, să vezi cum sare ca iepurele.

Îi dădu, și Petre vomă, îndoindu-se toată noaptea, cu ochii ca ieșiți. Umplu toată curtea femeii.

Cînd ieșea răutatea din el, începea să meargă de-a-ndăratelea. Își băgă și capul într-o cantă cu apă, să se răcorească. Și cînd se mai dezmetici și își dădu seama, se înfurie:

— Mă Savele, tu ești prieten? De ce m-ai lăsat, mă, să beau? N-ai fost tu lîngă mine, de ce nu mi-ai dat cu ceva în cap, dac-ai văzut că-s nebun? M-ai lăsat să rîdă lumea de mine...

Nu-și mai amintea nimic. Credea că acolo se făcuse de rîs. Și numai Savel era de vină. Și nu mai vorbi cu el trei zile.

13

Savel nu se uitase la public tot timpul. Și acum, cînd se îndrepta spre perdeaua roșie, cu cai bălțați și cu porumbei zburînd din pălării negre, parcă intra cu fiecare pas în podea. Sala de clasă era lungă și drumul i se părea fără sfîrșit. Liniștea îl îngropa în podea, fiecare pas se lipea, adîncindu-se, în podea: nu se auzea nici o vorbă, nici o bătaie din palme. Își mușca buza de jos, ca întotdeauna cînd nu-i reușea ceva. Simțea cum mîinile i se lungesc și atîrnă străine și grele pe lîngă el.

Ocoli privirea lui Petre: erau supărați. Dar mai grav era faptul că poezia ce o recitase întotdeauna o spusese Petre și avusese cu ea mare succes. De trei zile Petre era răgușit, după beție, și Mezat nu voise să renunțe și în seara aceasta la un punct ce avea întotdeauna trecere.

— Spune-o tu, c-o știi! îi zisese lui Savel. Prinde la public. Ăștia asta vor, pămînt! Spune-o, succes să fie, ce ne interesează pe noi de treburile lor... Spune-o tare, s-o audă și ăia de s-au zgîrcit și-au rămas pe dinafară, pe la geamuri.

Dar el o recitase potolit și acum Mezat se uita la el cu ochi mici.

— Omorîși sala, nepricopsitule, cum ies eu acum să rup lanțuri pe muțenia asta?

El își fixa numerele întotdeauna după puncte de succes: să apară în aplauze. Ieși, cu Dorina, fiert.

Lui Savel îi părea rău nu pentru Mezat. Pentru el. Nu reușise nimic, nimic!

— Lasă, c-a fost bine, îl bătu Petre pe umăr.

— N-o mai spun niciodată! îi veni lui Savel să plîngă de ciudă. Și luă perdeaua în mîini și își băgă fața în ea și stătu așa. N-am talent! zise el, și începu să plîngă.

— Ei, n-ai! Poate nu ți s-a potrivit, dar ai avut succes, să știi.

— Am omorît sala, sînt și eu de acord cu Mezat. Dar de ce m-a pus s-o spun? Eu am vrut s-o spun altfel, cum credeam eu, și uite că...

— E bine și așa, zise Petre. E mai bine decît cum o recit eu, zău îți spun! Eu prea strig. Cînd ai zis tu, moale: „Flămînd și gol, făr-adăpost", a înghețat inima în mine. Așa trebuie spusă, să mă ia dracu', Savele, de te mint! Eu sînt actor de comedie, n-o mai spun în viața mea. Ai fost mare, zău! Nu te lua după aplauze, n-ai băgat de seamă că Dorina n-are aplauze?

— Da, fiindcă se tem bărbații să bată din palme, să nu-i privească nevestele cruciș, se mai învioră Savel. Degeaba, am ratat-o, și n-o mai spun nici dacă m-ar tăia Mezat în șase.

Mezat avu mare succes. Uită de necaz și veni fericit după perdea. Se bucura ca un copil. Mai luă o bucată de lanț și o sfărîmă, în aplauzele sălii.

În pauză, Savel primi un bilet. Nu-l citi decît împreună cu Petre. Nu mai primise în viața lui bilete.

„Domnule artist,

Mi-a plăcut foarte mult cum ați recitat poezia „Noi vrem pămînt". Aș vrea să vă cunosc. Să-mi

spuneți mîine seară în ce comună dați spectacol, să vin să vă văd. Elena, elevă."
— Asta vrea să se mărite — zise Petre.
— Nu, nu cred, se apără Savel. Poate i-a plăcut...
— Cred că i-a plăcut mai mult de tine...
— Nu, nu cred... Trebuie s-o anunț că mîine sîntem în Braniște...
— Păi mîine nu mai reciți poezia, să nu vină de pomană...
— O s-o recit.
— Treaba ta, dar cred că Mezat o să mă pună pe mine... Și tu ziceai că...
— Nu, o recit. Eu am cucerit-o pe fată, zîmbi Savel, cam stingher. Să nu te bagi pe fir...
— Dar e numărul meu! se înfurie Petre.
— Mi-l lași mie — zise Savel — te rog din suflet să mi-l lași mie! Îi era frică să nu recite cumva Petre și să se îndrăgostească fata de el: fiindcă era sigur că Petre recita mai bine. Și nu voia să piardă fata: era prima fată care îi cerea ceva.

14

— Nici n-o cunoști, deșteptule! Dacă e urîtă?
— Nu poate fi urîtă, zise Savel și ieși să anunțe oamenii că mîine seară vor da program complet în Braniște.
După spectacol, fata îl aștepta la ușă. Era întuneric și nu reuși s-o vadă la față cum arăta. Păcat că uitase lanterna în căruță!
— Braniște e aproape, doi kilometri, spuse ea.
Era într-un grup de fete. Și numai ea putea fi. Savel nu se opri, să nu-l creadă ușuratic. Și să nu greșească cumva, să vorbească cu alta, deși era

sigur că numai ea putuse să spună: „Braniște e aproape".
Noaptea dormiră la un țăran de lîngă biserică, într-o cameră plină de șoareci. Cînd Petre stinse lampa, începură să fugă pe sub pat și să chițcăie. Lui Savel îi fu frică de șoareci și ca să-i alunge și să vadă Petre că nu se teme de ei, începu să miorlăie ca pisica. Miorlăi și Petre, mai gros, ca un mîrtan uriaș. Chibrituri n-aveau și Savel iarăși uitase lanterna la căruță.
— Miau-au-auu...
— Miorlauuuu! făcea Petre.
— Pfff! Pfff!
— Sfîr! Sfîrrr!
Începură să rîdă. Șoarecii se mai potoleau, apoi își vedeau de treabă: căutau. Li se auzeau pașii mărunți pe masă. Pe Savel mersul lor îl furnica. Unul, afurisit, rodea parcă lemnul din piciorul patului. Ei miorlăiră și rîseră pînă tîrziu.
— Miauuu...
— Miorlauuuu...
Se deschise ușa și Mezat intră furios, venind dintr-o cameră vecină. Începu să-i piseze cu pumnii, sub pătură, pe nimerite.
— Vă arde de glumă, nenorociților? Nu mă lăsați să dorm, hai, vă bateți joc de mine, mă faceți de rîs?
Și după ce-i mai toboși puțin, ieși. Ei nu mai ziseră nici pis. Într-un tîrziu, adormiră. Și Savel toată noaptea visă șoareci.

15

Zilele rămîneau în urmă, pe drumuri. Dar în fiecare sat Petre înălța zmeie de hîrtie. Pe unde trecea, învăța copiii să-și facă din ziare și din car-

toane, din ață și un laț zmeie și să le ridice deasupra caselor, vîjîind, colorate. Se adunau de pe toate ulițele lîngă căruța cu coviltir de rogojină. Pe marginea satului, cu un briceag de altoit pruni, cu lama încovoiată, luat de acasă, Petre tăia și potrivea la capete, două cîte două, lopățelele. Cînd n-aveau copiii prin curți scîndurele ori bucăți de șindrilă, erau bune și crengile de prun, numai miezul, lustruit și răzuit, ușor ca o pană. Albastre, din hîrtie de învelit cărțile de citire și caietele, galbene cu pătrățele roșii, din fețe de masă colorate, zmeiele se legănau deasupra drumului, zbîrnîind. Copiii țineau strîns ghemul de ață.

— Zmeul! Zmeul!

— Uite-l, bă, uite-l pe-al lui Nicu!

— Lele, ce sus e!

Și băteau din palme, și se bucurau. Și stăteau la rînd, să le facă la toți. Și întrebau, și învățau. Cum se croiește un zmeu și cum poți să-i dai drumul. Peste toate ulițele zburau zmeiele în tot satul. Și pe unde treceau, toate satele rămîneau pline de zmeie, și Petre se bucura.

— Trimite-i, Năică, o telegramă la frat-tu!

Și Năică rupea la mijloc o bucată de hîrtie roșie și lăsa să treacă ața prin ea. Bucata urca spre capătul aței, poticnindu-se, urca acolo unde zbîrnîia zmeul. Și plecau telegramele, albastre, albe, din maculatoare, din cărțile de anul trecut, în sus, acolo, unde bătea vîntul, mișcînd cozile lungi, de cîrpe, ale zmeului.

Petre lucra. Copiii veneau lîngă el, cei care aveau zmeiele sus, și îi puneau ghemul de ață la ureche, să audă cum zbîrnîie.

— E bun, nene?

— E bun, zicea Petre.

— E bun, e bun, e bun!

Și se împrietenea cu ei. Mulți erau de-o seamă cu el, dar nu știuseră pînă atunci să facă zmeie.

În Braniște, lîngă căruță, Petre termina un zmeu. Copiii erau în jur, roi. Petre văzu doi oameni mergînd cîte zece pași, cîte zece, și oprindu-se unul în fața celuilalt. Unul arăta a domn, cel înalt, iar cel scund ținea în mînă două drugi de porumb. Se opriră și lîngă căruță, fără să-l ia în seamă. Copiii erau înnebuniți, se uitau în sus și făceau o zarvă de parc-ar fi luat satul foc.

Cel scund bătu cu degetul în coviltir, cum ar fi bătut într-o ușă. Rogojina sună aspru, ca o hîrtie întinsă.

— Poate doarme, zise cel înalt. Lasă-l și ascultă-mă pe mine, n-ai decît de cîștigat.

Cel scund nu răspundea niciodată. Petre își lungi urechile.

— Dă o declarație și n-o să-ți pară de loc rău. Ți-am mai spus, se vorbește că celor ce au avut fermă model nu le ia pămîntul. Eu n-am fost în viața mea boier. Am avut eu mii de hectare? N-am avut. Am avut fermă model, tot soiul de animale am crescut... Normal, am avut și pămînt, fiindcă trebuia să le hrănesc.

Petre văzu că scundul avea o cicatrice aproape crudă la gît, ca și cum l-ar fi tăiat cineva cu secera.

— Spui doar adevărul!

— Atunci de ce zici că n-o să-mi pară rău? vorbi țăranul. De ce aveți nevoie de mine? Eu nu dau nici o declarație.

— Omule, n-am avut eu fermă model?

— Nu! zise scundul, și Petre îi văzu cicatricea roșie mișcîndu-se: mărul lui Adam o ridica în sus și în jos, cînd vorbea, lungind-o.

— Cum nu? Eu nu mă scumpesc, să știi. N-am avut eu cai pursînge?

— Ați avut.

— Ei, vezi! Așa te vreau. N-am avut eu crescătorie de porci? N-am avut eu scărpănătoare pentru porci?

— Ați avut.

— N-am avut eu vaci de rasă?

— Aveți și-acuma.

— Atunci dai declarația?

— Ba!

— Cum ba? Ai recunoscut.

— Ba! o ținu omul pe-a lui și bătu iarăși în coviltir.

— Atunci spui că n-am avut fermă model?

— N-ai avut. Ai avut bogăție, dar nu fermă model. Aia e altă mîncare de pește, zise scundul și bătu și mai tare în rogojină.

Petre se apropie cu zmeul în mînă, aproape gata.

— Ce doriți? întrebă.

— Vreau să-mi dai niște mere pentru copii, de două drugi.

— Nu sîntem cu mere, zise Petre. Sîntem cu circul.

Cel înalt se lumină la față:

— Mere vrei, omule? De ce nu spui?

— Nu mai vreau, zise țăranul și aruncă drugile în căruță. Dacă n-o să mănînce mere, n-o să crape, zise și plecă singur, la vale, de unde venise, uitîndu-se în sus, la zmeiele ce tremurau în văzduh. Vîntul sufla puternic și norii începură să se miște, speriați.

16

Veneau de pe deal, Savel și cu fata. Și începuse să plouă... Satul era departe, dar se vedeau zmeiele cum coboară. Ploaia se înteți, caldă. Fata avea un ziar. Trecuse pe lîngă ei poștașul și ea luase ziarul, mai mult ca să-l oprească pe poștaș și să-i

spună să treacă pe la ei, pe-acasă, s-o anunțe pe mamă-sa că doarme în Braniște, la mătușă-sa Silvia. Acuma ploaia îi uda părul, și ea, în grabă, rupse ziarul în două și făcu două coifuri din el. Își puse ei unul pe cap și rîse. Și unul i-l dădu lui. Și Savel și-l puse singur, deși nu i-ar fi părut rău dacă i l-ar fi pus ea.

Ploaia se îndesa și picurii băteau în coifuri, pocnind repede. Era o ploaie cu soare, plină de lumină. Apoi ziarul se udă și picurii nu mai pocniră, parcă se lipeau de coifuri, moale. Apa începu să le curgă pe față și pe sub bărbie, dar lor nu le păsa. Mergeau cu coifurile de hîrtie, coborînd dealul, singuri. Cîmpia mirosea a flăcări de cremene.

Fulgera, aprins, tot cerul. Dar tunetele erau mici, fricoase. Fața ei era scăldată de apă și ochii rîdeau, albaștri.

— Ce ploaie! zise ea.

— Da, zise el.

Odată veniseră norii, din senin. Doar se vedeau de pe deal zmeiele din satele învecinate.

Mergeau tăcuți, de mult. Ploaia se răr. Apoi stătu și se auzi un zgomot: ultimii picuri căzură toți deodată pe pămînt și pe coifuri. Parcă ploaia fusese retezată.

Și atunci se făcu dintr-o dată liniște. Și ei se opriră ca speriați și se priviră. Apoi soarele scăpă dintre nori.

Ea avea numai picuri de apă pe marginea coifului. Ca niște mărgele. Și cînd luci soarele, picurii de pe marginea coifului se colorară, vii. În o sută de culori. Savel privi culorile cum se clatină, în picuri. Parcă picurii de pe marginea coifului ei înfloriseră.

El surîse. Era un curcubeu, zeci de curcubeie, și lumina aceea colorată se răsfrîngea pe fața fetei, jucau pe fața ei luminile acelea.

El o privea, cînd o auzi:

— Uite! Uite!

În spatele lui, trecîndu-i peste umeri, răsărise un curcubeu lat. El îl văzu, cînd se întoarse. Și mai văzură amîndoi, departe, cum ploua mărunt, ca o pulbere albă, și cum prin ploaie trecea o lumină ciudată, a soarelui. Vedeau cum prindea formă curcubeul din ciocnirea acelei lumini cu apa. Și atunci fata începu să rîdă. Un moț de păr îi ieșise lui Savel prin coiful de hîrtie și stătea țanțoș.

— A ieșit curcubeul, a stat ploaia de tot, zise fata.

Și, ca și cum nu ea ar fi vorbit, întinse palmele cu fața în sus, să vadă dacă mai picură. Ca și cum pînă atunci și-ar fi ținut mîinile ascunse. Nu mai picura. Dar coiful uită să-l mai dea jos. Și uită și el. Curcubeul lumina cîmpia, de la o margine la alta.

Și atunci se înspăimîntară amîndoi. Văzură aproape, foarte aproape, la marginea pădurii, lupii. Aveau pielea udă ușor. Curcubeul trecea și peste ei.

Se uitară o clipă unul la altul. Și porniră muteşte, de-a-ndăratelea, tremurînd, pînă lîngă tufanul cu foi galbene. Și se urcară repede, nici nu știură cînd. Acolo răsuflară ușurați, stînd pe o creangă groasă.

Lupii se plimbau pe la marginea pădurii, tăcuți. Și cei mai mici, puii de anul acela, se jucau prin iarba udă. Se mușcau, se tăvăleau, săreau. Lupoaica se uita la ei. Cei mai plini în grumaz se plimbau și miroseau aerul.

Savel și fata stăteau în tufan și-i priveau. Hainele li se lipiseră de trupuri și tremurau. Mai mult de frică, fiindcă aerul era cald. Dîrdîiau ușor și priveau lupii jucîndu-se. Și se bucurau văzîndu-i și tremurau. Și așteptau să plece lupii, să-și termine jocul. Și să nu și-l mai termine niciodată.

17

Drumul era pustiu și urca. După ploaie, se întărise, ca șoseaua. Caii mergeau cu capetele în pămînt, greu. Pietrele ridicau căruța des, făcînd-o să joace pe roți.

— Meseria, 'tu-vă mama voastră! se auzi glasul lui Mezat. Stătea culcat pe burtă, în căruță, pe fîn, și privea în spate: capul îi ieșise de sub cergă, zbîrlit. Dădu cerga în lături cu cotul și ei îl văzură gol pînă la brîu. Avea pieptul păros, ca de drac. În față, Dorina mîna caii.

Ei aveau grijă să nu greșească: le număra greșelile și îi bătea pentru fiecare pas rău. Ei erau atenți, dar nu mai exista nici o bucurie: lucrau ca să nu primească palme peste ceafă, unde obișnuia Mezat să-i atingă. „Fără chelfăneală nu se prinde meseria de voi", zicea el.

Savel mergea pe picioroange, greu. Se mai sprijinea de un băț uriaș, din cînd în cînd. Îi era însă frică tot timpul că o să cadă și o să-și rupă oasele. Picioroangele erau grele ca niște butuci. Lemnul atîrna întreit și mai ales pînza de sac, vărgată, pantalonii adică, îl încurcau. Vîntul îi bătea ca pe niște prapori și el se aștepta în fiece clipă să-l sufle vîntul în șanț, din vîrful cataligelor, și să-și audă trosnind încheieturile. Nu se uita decît înainte, departe, să nu-i vină cumva amețeală.

Lîngă el, în mîini, Petre îl vedea și i se părea înalt pînă la cer. El mergea cu picioarele în sus: de stîngul avea legat un zmeu albastru. Ața urca pe lîngă Savel în sus, aproape drept: Mezat voia să-i învețe un nou fel de-a face reclamă.

— Umblă, mă, și la chitară! strigă el din căruță.

Savel își aminti că avea chitara legată în spate, de-a curmezișul, ca o armă. Începu să-și treacă degetele peste coarde.

— Zi și ceva din gură, populare, c-astea le plac!

Nu-i vedea nimeni și drumul urca încet, la pas. Savel începu să cînte „M-a făcut mama oltean". Dar îi tremura glasul și Petre îl vedea, de jos, palid. Și urmărea picăturile de sudoare ce-i cădeau grele din bărbie. Îi venea să rîdă și nu prea îl lăsa inima.

— Acum spuneți și cîteva bancuri, să vă obișnuiți, zise Mezat.

— Noroc, Savele! strigă Petre, făcîndu-i un semn cu dreapta și rămînînd numai într-o singură mînă.

— Noroc! răspunse Savel din vîrful prăjinilor, cu vocea tăiată în trei.

— Ce mai e pe la voi, prin cer, e rost de ploaie?

Savel nu-i răspunse nici cînd strigă Mezat la el să vorbească. Uitase răspunsul.

18

La podul de la marginea Crușovățului le ieșiră înainte, în drum, vreo zece oameni cu chimire.

— Stați așa! strigă unul, și Mezat opri caii.

Obosiți, Savel și Petre ajunseră căruța și se rezemară de leucile din față. Chimirele crușovețenilor erau țintuite și luceau în soare. Mezat ieși de sub coviltir, în maiou, și se ridică în picioare, stînd pe șișîletele din față.

— Ce-i? întrebă cam plictisit..

Oamenii, văzîndu-l așa de lat și de păros, tăcură. Nu voia nici unul că continue, degeaba se înghionteau și își făceau semne să vorbească. Unul cu ciomag, făcîndu-și curaj, doar-doar o speria matahala ce se scărpina pe piept, scuipîndu-se, zise răstit:

— Am auzit c-aveți comuniști în căruță!

— Ce-avem, mă?

— Așa-am auzit...

— N-ai auzit bine, zise Mezat. Altă dată să-ți destupi urechile, să-ți scoți vata!

— Noi așa-am auzit și nu vă lăsăm în sat.. Umblați să împărțiți pămînturile...

— Ce să fac cu pămînturile voastre? Eu sînt cu circul...

— Am auzit c-aveți în căruță de-ăi de fac propagandă, comuniști, și...

Mezat băgă mîna după cergă și o scoase afară pe Dorina, aproape goală.

— Uite ce-am în căruță!

Ceata se mai muie. Atunci veniră dinspre cîmp patru care și se opriră în spatele căruței. Oamenii se amestecară cu cei din ceată, întrebînd ce se întîmplase.

— Am auzit c-au comuniști care spun poezii și bancuri cu boierii... Și nu-i lăsăm în sat.

— Ăsta e nea Mezat, spuse unul dintre cei sosiți cu carele. Nea Mezat, ăla de rupe lanțurile... Nu-l cunoști, Gogule? Vrei să-ți rupă și ție vreo două-trei oase? Unde vezi tu comuniști? Și ce, ăia sînt ciumați? Ei, drăcia dracului, Gogule, parc-ar fi satu' tău! Ieșiși tu la poarta satului, ca ăl deștept, să nu lași oamenii să-și vadă de treabă! Nu ți-e rușine așa pe la mustățile de nu le ai, Gogule? Ori dacă te-a oprit boieru' Costel să nu faci frontu', acuma te găsiși tu deștept! Te trimeasă, hai, cine te trimeasă încoa', Gogule? Da' pe voi? Fugiți, mă, dracului de-aci, cu parii voștri cu tot, ce, voi credeți că dacă o să luăm pămîntu', o să tremure cineva de parii voștri? Mînă, nea Mezat! zise omul, și Mezat îndemnă caii .

Savel și Petre trecură prin ceata de oameni, unul lîngă altul, întrebîndu-se din ochi: despre ce comuniști fusese vorba?

— Bagă-mă, nene, și pe mine înăuntru, că n-am lei! Cel care-i zicea nene era mai înalt cu un cap decît el.

— N-ai nici lei, nici ouă? îl întrebă Petre.

— N-am nici ouă, nimic, zise băiatul.

— Bine — rîse Petre — te bag. Dar ce-mi dai, ce ai?

— Cinci pietre. Ți le dau, cinci pietre gogonate, de cinci culori, așa pietre nu găsești nici la București, pietre de apă...

Îl întrebase mai mult ca să-l audă vorbind: era sîsîit. Acum nu știa ce să facă: să primească ori nu pietrele ce i le băgase băiatul în mînă?

— Lasă, mă...

— Dacă nu le iei, mă supăr, zise băiatul. Ia-le, să ai o amintire de la Iorgu F. Călea.

— Bine, Iorgule, ca amintire... Așa mai merge, zise și le băgă în buzunar, fără să le numere.

Dar dacă Mezat nu-l lăsă pe Iorgu? Petre căută doi lei în haină și plecă spre intrare, gata să-i plătească lui Iorgu biletul, fără să știe el, dacă Mezat strîmba din nas. Dar Mezat nu se strîmbă și el se miră. Îl trase doar de ureche, prietenește. Și rămase mai departe la ușă, să vîndă bilete. La sfîrșit, le lua înapoi, să le aibă. Biletele erau niște cartoane rotunde, pe care scria cu litere roșii: „Încurajați arta și sportul romîn!"

Savel îi arătă fata. Venise și în Crușovăț, avea și aici o mătușă. Satele erau apropiate și ea n-avea ce să facă acasă: era elevă dar ea nu mai mersese la școală. Taică-său era pe front.

— Și ea vrea să devină artistă, îi șopti Savel lui Petre. Ce zici... are talent?

Voise să spună altceva. Petre o privi și dădu din cap, nesatisfăcut.

— Nu știu.

Nu zise că-i frumoasă, să nu creadă Savel că s-a îndrăgostit cumva de ea. Și nici că-i urîtă, să nu-l supere.

Înainte de a începe programul, Mezat le spuse:

— În seara asta, dragii mei, nu mai spuneți poezia aia... Și nici nu mai jucați sceneta cu... Nu intră în profilul satului. Aci merge un program cu multă Dorina, cu box, cu papagali...

Nu le mai spusese niciodată „dragii mei". Sceneta despre care vorbea avusese mare succes în Braniște: Savel făcuse pe pretorul, și Petre pe cucoana care plîngea în batistă. Unii din Braniște fuseseră de față cînd pretorul dăduse mîna cu țăranii și toată Braniștea rîsese cu hohote la spectacol. Mezat acum se temea, de aceea le spusese „dragii mei" și de aceea nu zisese nimic cînd Petre îl băgase în sală pe Iorgu.

— Se teme să nu-și piardă autorizația, îi șopti Petre lui Pătuleanu. Și ieși de după perdea, în mîini. Pe talpa piciorului stîng ținea un papagal verde.

— Bună seara, zise papagalul, cînd ajunseră în centru. Bună seara, bonsoar!

Savel veni în urma lor, ca și cum atunci i-ar fi văzut.

— Bună seara, Petre, zise el.

— Noroc, răspunse papagalul.

Savel se înclină respectuos în fața papagalului verde și lumea se încălzi.

— Ce mai faci? întrebă papagalul.

— Bine, răspunse Savel.

— Ce mai faci?

— Bine, nu ți-am spus? răspunse Savel și se aplecă, să-i spună ceva la ureche lui Petre.

— Eu sînt capul! zise papagalul. Eu sînt capul!

— Știu, știu, vorbi Savel și se prefăcu că-l lovește pe Petre în ceafă. Aici e coada? întrebă.

— Eu sînt capul!

— El e capul, n-auzi? zise Petre.

— Bine, dacă-i așa... Petre, am ceva de mîncat.

— Dă-mi repede, să nu te vadă! zise Petre și întinse dreapta, rămînînd într-o mînă.

Savel îi dădu o bucată de pîine.

— Aici e gura! strigă papagalul. Alo! Alo! Aici e gura, acolo e fundul...

Lumea rîdea și rîdea și Mezat, lîngă perdea, cu gura pînă la urechi. Dorina zîmbea.

Petre intră după perdea, apoi reveni în sală, cu papagalul pe palmă. Lumea privea papagalul verde înnebunită și rîdea.

— Scoate banii, neamule! zise papagalul.

— Babo, babo! zise el.

În stînga, Petre ținea o farfurie în care oamenii aruncau mărunțiș.

— Scobește chimiru'! zise papagalul.

— Babo! Babo!

— Zgîrcito, scoate banii!

Lumea dădea, să nu-i facă papagalul de rîs. Petre trecea prin fața tuturor, pe rînd, mărunțișul suna pe farfurie.

— Al darcului papagal, le știe și pe franțuzește...

— E deștept...

De fapt, erau doi papagali, amîndoi verzi. Lumea credea că e același.

— Babo! Babo!

Cînd trecu prin fața lui Iorgu cu farfuria întinsă, mîna îi tremură. Banii sunau metalic. Parcă îl loveau în creștet. Petre se roși la față, simți cum îi vine tot sîngele în obraji și-l arde. Dar era vopsit pe față și nu se vedea. Mărunțișul cădea ca o ploaie. El umbla cu mîna întinsă: și atunci știu precis că îi e rușine și că cerșea. Și nu pentru el, cerșea pentru altul, pentru Mezat. El nu s-ar fi dus în ruptul capului.

— Zgîrcito, scoate banii!

Papagalul i se urcase pe umăr și striga. Și el simțea cum sunetul banilor, căzînd pe farfurie, îl turtește. Aerul se asprise și gura îi era parcă plină de praf: îi era rușine de meseria lui.

20

Umbrele săreau într-un picior. Undeva, la apus, soarele era întreg, roșu și galben. Și își trimitea razele în sus și în jos, ca o stea. Razele erau lungi și albe și treceau dincolo de nori, luminîndu-i.

Umbrele erau mai tari, aproape, lîngă tălpi, mai groase, și cum se îndepărtau, se ascuțeau și deveneau mai mari și nu întunecau bine pămîntul. Jucau doar ca o spumă neagră.

Apoi o luară la fugă. Umbra mai mică venea în urmă. Se vedeau tălpile călcînd nisipul. Umbra mai mică avea tălpile înguste. Și tălpile înguste călcau pe urmele pașilor dinainte. Și urmele ei erau mici de tot și ușoare. Uneori, în fugă, își pierdea echilibrul. Și atunci umbra se balansa, lovind aerul cu mîinile, ca și cum s-ar fi sprijinit de el.

— Cînd eram mică — zise ea — îmi măsuram în fiecare dimineață umbra. Stăteam lipită de cireș și-mi priveam umbra, cînd răsărea soarele. Și o însemnam pe pămînt, la creștet. Însemnam cu unghia coaja cireșului și apoi legam acolo o ață, să îngroașe umbra cireșului. Și unde era umbra lui groasă, la ață, eu trăgeam o linie cu degetul și băteam cu pietroiul un țăruș. Și a doua zi făceam la fel, să văd cît am crescut... Și uneori mi se părea că în fiecare zi cresc...

Tălpile ei mici încăpeau în urmele lăsate de umbra dinainte, și erau parcă prea mici, și ea rîse,

— Tu, Veronico, de ce rîzi?

— Ce proast-am fost crezînd că în fiecare zi cresc... Apoi am început să-mi măsor umbra numai de ziua mea, cînd împlineam încă un an. Și băteam cîte un țăruș. Și atunci am văzut cum creșteam încet-încet, dar mă bucuram, fiindcă nu mai eram atît de mică...

Stăteau acum pe marginea șoselei. Umbrele tăiau drumul în două. El ridică mîna în sus și umbra lui se lungi mult. Se făcu înaltă cît a salcîmului din dreapta lor, aproape cît a salcîmului. Dar, oricum, mai frumoasă. Era dreaptă și nu se clătina. Umbra salcîmului o bătea vîntul, lungind-o, scurtînd-o, lovind-o de grămada de pietre din stînga și de cea din dreapta.

Mîna lui era atît de mare, că acoperea cu ea fîntîna cu cumpănă, din față. Putea să strîngă fîntîna, s-o țină la piept numai cu o mînă.

Le era sete și fîntîna era plină cu apă. Se apropiară și băură. Și ca să rîdă mai mult, se priviră amîndoi, deodată, în ciutură. Și își făcură cu ochiul, și cei din apă, ce semănau cu ei, le făcură și ei cu ochiul.

Apoi el se aplecă pe ghizdul fîntînii și strigă:

— Hau-hau!

Și fîntîna strigă și ea. Și ei rîseră și o luară iarăși la fugă, spre sat.

Umbrele se ajungeau. Se îndepărtau. Se căutau, se urmăreau. Umbrele se alipeau, se confundau, apoi iarăși o luau la fugă.

— Cînd eram mică — zise ea — nu știam de unde răsare soarele. Credeam că răsare din grădina unchiului Alexandru... Și într-o dimineață m-am sculat devreme și m-am dus la grădina unchiului Alexandru și am stat pe pămînt, așteptînd să răsară soarele și să-l văd... Dar soarele n-a răsărit din grădină, a răsărit de după casa șefului de post... Și în dimineața următoare m-am dus cu noaptea în cap lîngă gardul șefului de post. Casa era

lipită de gardul de la vale. Dar soarele fugise... Fugise și răsărise la marginea satului. Și m-am dus în altă dimineață la marginea satului. Nu era acolo. A răsărit în alt sat, în Ograda. Și o săptămînă am tot rugat-o pe mama să mergem pe la mătușa Vetuța din Ograda... Am mers, dar soarele n-a răsărit nici acolo... Răsărea acum la marginea Crivinei...

Umbrele mergeau acum alături, încet. Și cum pășeau, umerii se loveau, moale. Se loveau des, ciocnindu-se, ca două pietre, fiindcă se îndepărtau repede, speriate, ca și cum le-ar fi durut apropierea. Umbrele mergeau spre sat, tremurînd, zbătîndu-se, vibrînd ca două săbii.

21

Pătrulenii erau oameni răi. Umblau prin sat cu boata la subsuoară, de mici. Și cum nu se împăcau două poteci, cum ieșeau scîntei din ciomege. Sat de oameni răi, ziceau vecinașii. Și ei îi ocoliseră, nu trecuseră cu căruța pe la ei.

— Ăștia nu știu de nici un Dumnezeu!

— Pe la ei nu calcă preceptoru'.

— De ce?

— Îi e frică de-ăl din negură.

— Cine e ăla?

— Nu se știe. Răsare noaptea de sub pod, din salcîmi, de după poartă, din drum, răsare și-ți îndoaie oasele.

— N-o fi dracul!

— Nu, e ăl din negură.

Cînd auzeau, li se ridica părul măciucă. Se temea și Mezat, de vreme ce cîrmea căruța tot pe alte drumuri, să nu nimerească în Pătrule.

— Ăștia n-au nici jandari.

— Cum n-au, doar toate satele au!

— N-au. Care cum vine, nu rîiază acolo.

— Jandarmii n-au pușcă?!

— Parcă ăl din negură îi întreabă de pușcă?! L-a tocat pe unu' în mijlocul drumului și n-a apucat jăndaru' nici să pună mîna pe pușcă. Și-a încasat porția stînd cu pușca în spinare. Te pui cu ăl din negură?

— Nici chiar așa! nu se lăsa Petre. Ei în ce lume trăiesc? N-au și ei legi, n-ascultă și ei de nimeni?

— De cine? De doi ani s-au făcut și mai răi, de cînd cu războiul. Au murit mulți pe front, și ăi de-acasă s-au făcut negri de tot în cerul gurii. Nici boieru' nu mai dă pe la conac. Iar logofeții au zburat ca potîrnichile, nu și-au făcut cuib ... Te pui cu ăl din negură?

Dar pînă la urmă și Mezat a zis:

— Hai să mergem! De mîncat, n-or să ne mănînce.

— De ne scarpină puțin, nu-i nimic — zise Petre — mai schimbăm placa.

Satul era mare, nu se mai termina. Pînă la școală, unde aveau de gînd să dea programul, drumul se răsucea, cotea, urca și cobora, lung ca moartea. Ei mergeau cuminți în căruță, cu ochii treji. Nu pățiră nimic. Și după ce Mezat vorbi cu directorul școlii să le dea sala mare, Petre și Savel porniră prin sat călări. Era mai bine pe cai, puteau scăpa mai ușor.

Copiii se țineau după ei. Se apropiau de cai și-i gîdilau pe burtă cu nuiele groase. Și mergeau înaintea lor, făcînd praf. Doar-doar le-or zice Petre sau Savel ceva, să poată veni bătrînii de prin curți și să-i ia la poceală. Dar ei își vedeau de treabă.

La fiecare poartă atîrna cîte o cîrpă neagră. Bătăturile erau pline de femei, semn că dormeau mulți

într-o casă. La unele porți erau puse cîte două sau cîte trei cîrpe negre. Unele erau ieșite de timp, albite de soare și de ploaie, semn că morții erau vechi.

Savel văzu o fată bătînd cu o piatră în popul porții un batic negru. I-o arătă lui Petre cu capul și amîndoi se mirară. Fata era desculță și se ridica pe vîrful degetelor, pe un scaun, cînd bătea: nu împlinise zece ani.

— Lu' Victorina i-a murit ăl bătrîn, auziră pe un pistruiat.

— Cînd muri tat-to, fă? o întrebă pistruiatul.

— A murit de-astă-vară — zise fata — dar n-a avut mama batic negru.

— Unde-a murit ăl bătrîn al tău?

— La Turda, zise fata. De mitralieră.

— Al meu a murit de obuz și al lui Mitică Carîmb a murit de bombă, zise pistruiatul.

Parc-ar fi zis: au murit de boală de inimă, ori de oftică. Petre îi privi pe copii și nu-i mai fu frică.

— Mă — zise Petre, oprind calul — ia veniți încoa'! Vino și dumneata, ăl bătrîn! Vino, femeie, și dumneata! Veniți și voi, cei de la fîntînă.

— Ce-i, mă? se strînseră oamenii, negri la vorbă.

— Am auzit că sînteți oameni răi, zise Petre.

— Sîntem ...

— Că bateți oamenii, că-i furați, îi tăiați! Acuma am venit și noi aici, nouă ce-o să ne faceți?

— Păi, să vedem ...

— Voi pe toți îi dați prin ciomege, ca prin proțap cînepa — repetă Petre ce auzise în Ograda. E drept?

— Drept! zise bătrînul. Numai că noi le dăm la cap ălora de ne calcă pe lingură. Cu voi ce să avem, cu niște copilandri, doar nu ne faceți vreun rău ...

— Nu, prinse Petre curaj. Noi sîntem cu circul ... Veniți deseară să vedeți ... Omul care rupe

lanțuri, papagalul vorbitor, femeia șarpe! începu să prindă el voce.

Seara, nu mai aveau loc în sală. Cum pe Mezat îl interesau banii, îi lăsă în pace să joace ce vor: aici n-avea cine să-i ia autorizația. Și Petre o făcu pe boieroaica și plînse caraghios, iar Savel, în fracul lui Mezat, dădu mîna cu cîțiva țărani, ca un pretor. Jucau singuri, fără să cheme țărani din sală. Savel strîngea mîini în vînt și pătrulenii mureau de rîs. Apoi Petru îl făcu pe lunganul ce voia fermă model, și Savel pe țăran. Cel mai mult rîseră pătrulenii cînd Petre apăru într-un cearșaf negru și zise:

— Eu sînt ăl din negură!

Savel veni în cap cu o șapcă de jandarm și cu sabie. Petre îi dădu un picior în fund.

Savel veni iarăși în frac, cu monoclu. Și iarăși primi o lovitură în spate.

— Eu sînt ăl din negură, zicea Petre, ori de cîte ori Savel venea îmbrăcat altfel, cu geantă de perceptor, cu halat de inspector sanitar...

După pauză, Petre veni îmbrăcat ca un prost și anunță:

— Urmează popa Vulturul cu soția!

Apoi apăru la braț cu Savel, care purta o fustă roșie. Stătură la o masă. Mezat intră și el în joc, făcînd pe străinul. Simțise ce-i place publicului.

— Icană — strigă Pavel — mai adă vin la domni!

Și Dorina, ca o servitoare, aduse.

— Eu mă duc să-mi pregătesc slujba, zise Petre. A murit Tănase Ibric, mă duc să mă gîndesc ce-i zic mîine la căpătîi.

Și trecu mai în lături. Savel începu să-l mîngîie pe Mezat. Toți pătrulenii știau că era vorba de popa Șoimu, popise și la ei în sat.

— Ioano — strigă Petre — adă vin la tovarăși!

Dorina aduse. Savel se lingușea pe lîngă Mezat și își făcea buzele cu roșu, într-o oglindă. Cînta un patefon.

— Sînt buni și liberalii, zise Petre. Doamne miluiește pe Tănase Ibric... Nevastă, cît e ceasul? strigă el, ca din altă cameră.

— Două noaptea, zise Savel.

— Du-l pe domn la culcare, fă-i patul, pune-i o plapumă!

— Îi pun, dragă, două!

— Veșnica lui pomenire, doamneee... Nevastă, dă-i și o oală cu zamă de varză, să-i fie bine la noapte.

— Îi pun, zise Savel.

Și cum scoteau o vorbă, cum se tăvălea lumea de rîs. Mezat nu avu nici un succes rupînd lanțurile. În Patrule erau cinci fierari care rupeau lanțuri în mîini. Și mai era și un tîmplar șchiop, care îndoia potcoave trăgînd din țigară.

22

Lui Mezat nu-i păsa: și în seara a doua nu mai rupse lanțuri. Și nici în a treia. Pătrulenii îi ținură cinci zile, tot cu sala plină, și el nu voia mai mult. Pătrulenii intraseră cu plugurile pe moșia boierească și erau mîndri. Petre și Savel pomeniseră de asta, și ei îl strigau acum pe nume, în drum.

— E vorba să se facă reformă, le cîntă Mezat în strună, a sasea zi de dimineață.

— Păi dacă e vorba, de ce să n-o facem noi mai devreme? Că pămîntului nu-i stă bine nelucrat, se posomorăște la față. Nu-i stă frumos. Cu buruieni pe piept e urît. Pămîntu' nelucrat seamănă a cimitir.

Dorina îi pusese palma pe obraz și el îi simțise toate cinci degetele. Cel mic parcă ardea și era neliniștit. Petre nu îndrăznise s-o privească în ochi. Se temea să nu-l bănuiască Mezat de gînduri rele și să-l lase prin străini. Îi spuse doar lui Savel, el era prietenul lui cel mai bun și putea să-i dea și un sfat, avea acum doar experiență la fete. Savel îl dezamăgi, spunîndu-i că n-avea rost s-o ia în serios pe Dorina, fiindcă nu era pură.

Se pregăteau să iasă în arenă, să joace box.

— Cum nu e pură?

— Se culcă cu Mezat și nici măcar nu-l iubește. Vrea să ajungă cu el la București, s-o ducă el la un mare circ, la cel mai mare. Și vrea să se facă și artistă de film.

Își legau unul altuia mănușile de box negre. Și jucau pe loc, să se încălzească.

— Are și ea visele ei . . .

— Nu sînt vise, zise Savel. Ea vrea să ajungă mare vedetă prin bărbați . . . Crezi că acolo nu-l lasă pe Mezat pentru altul mai mare? Îl lasă.

— Eu nu zic că mor după ea, se dădu în lături Petre. Habar n-am, ea mi-a pus mîna pe obraz și nu știu ce-o fi vrut . . .

— Nu e pură, repetă Savel. Nu merită să-ți strici sufletul cu ea, s-o iubești cumva . . .

— Nu, nici vorbă, se feri Petre.

Mezat instalase un ring cam primitiv. Și așa nu știau multe țăranii despre box. Acum le explica regulamentul jocului: cum se punctează, cum se cîștigă. Dacă unul cade la podea, ce se întîmplă cu el.

Ei jucau cu plăcere intotdeauna. Nu se loveau serios, fiindcă n-avea rost. Dar învățau să boxeze. Deja știau o serie de fente și puteau să ridice sala în picioare. Luptau serios, atenți, dar fără să dea tare. Dacă ar fi lovit puternic, meciurile ar fi fost adevărate mari gale, fiindcă Mezat îi învățase multe. Jucau însă cu lovituri moi, să nu-și rupă nasul și să se umple de sînge ori să nu mai poată continua programul. Și în fiecare repriză aveau aranjat cîte un mare truc; ori se legăna Savel pe picioare, epuizat de loviturile la figură ale lui Petre, ori acesta cădea în genunchi, făcut cnocaut. Cădeau pe rînd jos și Mezat îi număra spectaculos pînă la șapte, cînd trebuia să se ridice și să reia lupta.

Intrară în ring și Mezat zise:

— Box.

Începură tare, să impresioneze sala de la început. Savel lovea mai mult la figură, fiind mai înalt. Petre îl măcina la stomac, cu pumnii. Eschivau și lumea se mira. La sfîrșitul primei reprize, cum era înțelegerea, Petre căzu în genunchi și Mezat numără pînă la șapte. Sună gongul chiar atunci și Mezat le explică oamenilor că:

— L-a salvat gongul!

După perdea, Petre bău o limonadă și îi făcu cu ochiul lui Savel. Mersese bine. Și amîndoi aveau o poftă cumplită să joace. Erau în formă.

Începu repriza a doua și chiar în primul minut Petre primi un pumn puternic în bărbie.

— Mai încet, mă! îi șopti el lui Savel.

— Al dracului, ce iuți! ziceau oamenii.

— Era să crape ăl mic înainte, îl doborî găliganu' cu cracii în sus . . .

Găliganu' era Savel. Ei se jucau în ring, mai departe, lac de sudoare. Erau în mare formă. Mezat îi privea plin de admirație și era convins că făcuse din ei mari boxeri: dacă se înscriau în campionat, ieșeau cu medalia de campioni. La categoriile ușoare nu puteau fi alții mai tehnici ca ei.

— Mamă, ce pumn . . .

— Pumn bun de bătut țăruși . . .

Lovise Petre, gîfîit, în stomac. Și lumea nu știa că se prefăcuse.

— Bun de sapă, golanul!

— Nu lasă ei meseria lor, ce, sînt proști să sape și să-i mănînce sara țînțarii?

— Trăiesc bine, ăștia ciștigă milioane...

Chiar atunci Petre primi o lovitură la plex: și căzu în genunchi, aproape leșinat. „Păcătosul — se gîndi — m-a lovit prea tare!" Și se uită la el, să-i facă semn să nu mai dea ca un scrîntit. Savel era întors cu fața spre public. „Se căiește", își zise Petre.

Mezat număra rar:

— Doi, trei...

Savel se întoarse și Petre îi văzu fața: strălucea de bucurie.

„Ce-are nebunul?" se întrebă. Stomacul parcă i se lipise și nu putea să respire. Mezat continua să numere, el credea că glumește. „Și Savel crede că glumesc", respira Petre adînc, să-și revină. Dar atunci, printre picioarele lui Savel, în sală, o văzu pe Veronica. Îi făcea semne și îi strîngea pumnii. Ea credea că totul e adevărat, tot jocul. Și Savel tăcuse și-l lovise. Îl văzu și pe Savel, înclinîndu-se mîndru. Și Petre se supără. Și începu să transpire de ciudă. Îl dăduse jos, voit, să-i arate ei cît era de puternic. De ce nu-i spusese, el ar fi căzut și a doua oară! Veronica era plină de bucurie și Savel se plimba pe ring ca un cocoș.

— Cinci, șase...

Petre o văzu pe Dorina lîngă gong, acră. Și se ridică la șapte. „Pentru o fată, va să zică", se gîndi el, înaintînd fioros spre Savel. Acesta, văzîndu-i privirea, se pierdu, ca paralizat. Și Petre lovi cît putu, cu ciudă, și Savel căzu cît era de lung, lat.

Lumea strigă:

— Bravo ăl mic!

Și Mezat, surîzînd, începu să numere, lovind aerul cu mîna, larg:

— Trei, patru, cinci...

La șapte văzu că nu se ridică. Îi făcu semn cu ochiul, dar Savel rămase jos.

— Nouă, zece... Cnocaut!

— Bravo, bravo! striga lumea.

— Hai, scoală! îi șopti Mezat, aplecîndu-se.

Îl duseră pe brațe pînă după perdea.

— Ce v-apucă, mă? se înfurie Mezat, văzind că trecuse vremea glumei. Mîine vreți să dormiți? Să umblu cu voi pe la doctori?

Și dă-i, cînd în unul, cînd in altul. Lumea aplauda în sală și striga bravo.

— Vă dau eu, să vă treacă la amîndoi!

Și perdeaua se mișca, furioasă.

— Pauză! anunță Dorina și merse la ei să vadă ce se întîmplase.

24

Zmeiele se rotesc pe cer. Ca intr-un delir. Tot cerul e plin de zmeie colorate. Vîjîie în văzduh, întrecîndu-se, înălțîndu-se tot mai sus. Copiii le privesc încîntați și înnădesc mereu ațe, să poată zbura cît mai sus. Petre îi învață să trimită telegrame. Acum la toți le-a făcut zmeie și e mulțumit văzîndu-i cum stau cu gura căscată și le lucesc ochii de bucurie. Deasupra satului, numai zmeie. Și e un chiot de copii neîntrerupt. Zmeiele nu se încurcă, plutesc legănat și cozile flutură lungi, multicolore.

Deodată, un zmeu plesni ca o bășică și căzu in cap, tîrîndu-și cozile sfîrtecate. Căzu și al doilea zmeu, și al treilea, ca lovite de trăsnet. Toți priviră

cerul adinc, dar nici un nor de ploaie nu se zărea și nici urmă de fulgere. Dar zmeiele cădeau tot mai des. Și se auzeau tunete repetate, cîte două. Petre își astupă urechile, de parcă s-ar fi ferit de ele, și închise ochii. Dar cînd îi deschise, văzu un alt zmeu frîngîndu-se. Și apoi un altul. Copiii începură să le dea drumul mai sus, să le tragă jos, dar trosnetul acela spart era neiertător, le ajungea pe toate. Petre o luă la fugă spre locul de unde venea împușcătura. Își dăduse seama, deși își astupase urechile, nevoind să creadă că cineva își bătea joc de el. Împușca zmeiele. Copiii se înnegriseră la față și lui îi fu rușine de ei și acum fugea, gîfîind, să-l găsească pe omul ce trăgea, bătîndu-și joc de ei. Pocniturile continuau și zmeiele cădeau ca secerate. Petre ajunse lîngă curtea boierească, lîngă primărie. Văzu un bărbat înalt, cu pușca la ochi. Intră înăuntru, se apropie de el și-l prinse de mînă. Bărbatul era un băiețandru de vreo douăzeci de ani, cu barba roșcată. Petre îl zgîlțîi de mînă degeaba: tinerelul ochea zmeiele. Trase și numai apoi îl privi pe Petre, zîmbind nedumerit. Petre rămase ca trăsnit, îi pieriseră parcă toate vorbele. „Ce-i, omule, nu vezi, nu înțelegi?" vru să-i zică, dar rămase cu gura căscată.

Tînărul cu barbă roșcată își încărcă din nou arma. Petre îl prinse din nou de mînă, ca un nebun. Dar tînărul îl plesni peste față și-l culcă dintr-un pumn. Și continuă să tragă, golind cerul. De ciudă, Petre nici nu putea să plîngă. „Nu, singur nimic nu pot, nimic, își zise. Trebuia să-i chem pe toți, pe copii, pe oameni, pe toată lumea." Și îl privi pe tînăr cu ură, ca și cum toate zmeiele ar fi fost ale lui, numai ale lui. Roșcovanul, mulțumit, se rezemă în armă, căutînd să mai zărească măcar un zmeu. Și îl zări. Dar nu sus. Zmeul venea pe drum, îl ducea un flăcău de ață, cu mîna întinsă deasupra capului, flutura deasupra capului ca un steag. Ața nu era lungă. Petre îl văzu pe roșcovan ochind zmeul ce se apropia. Vru să strige, dar numai scînci. Arma urmărea jocul zmeului ce se

apropia, se apropia. Pușca tremură și coborî, ca ruptă. Roșcovanul era numai o apă pe frunte. Istovit. Băiatul cu zmeul văzuse pușca. Intrase acum în curte, cu zmeul deasupra capului, privindu-l pe roșcovan.

— Ce-i, Alecule? îl întrebă. Ce mai faci?

Roșcovanul plecă, tîrînd pușca după el. Șchiopăta de piciorul stîng.

— Na, mă, joacă-te și tu! îi întinse băiatul zmeul.

Petre i-l luă, scoase un ghem din buzunar și înnădi ața.

— De-al cui ești, mă? întrebă din nou băiatul cu nasul cîrn. Pe ce uliță stai?

Petre nu-i răspunse. Îl credea din satul lor. Nu-i răspunse, zîmbi doar și înălță zmeul, sus, pe cerul albastru, deasupra satului.

25

Soarele era de foc. Ea stătea în umbra lui și se pieptăna. Îl privea în ochi, să se vadă, și își trecea pieptenul negru prin păr, aranjîndu-și bine cărarea. Se vedea bine în ochii lui, ca într-o oglindă. Se pieptăna și parcă devenea mai mică, parcă întinerea și se făcea mai frumoasă. El o privea nemișcat și ea se privea în ochii lui ca într-o oglindă, ce tremura și clipea. Se făcea mai frumoasă, în ochii lui, pieptănîndu-se rar, să întîrzie cît mai mult.

Soarele se colora, coborînd fierbinte. Ea se așeză jos, pe pămînt, la umbra lui, să se odihnească. Și să-l poată privi mai bine, fără s-o lovească soarele în ochi, galben, orbind-o. Ea ar fi vrut ca soarele să apună repede, să nu mai fie lumina atît de intensă și apăsătoare. Voia să cadă soarele, să apună dincolo de pădure.

Umbra lui descrescu, se făcu mică de tot, și grea. Și nu se mai mișcă. Nu se mai văzu. Și nu se mai văzură de loc umbrele lor, parcă se făcuseră una și intraseră în pămînt. Și rămăseseră numai ei doi, singuri, fără umbre.

Și atunci parcă începu să plouă, fierbinte. Ei stăteau culcați pe pămînt și ploaia îi bătea ca pe nuci, primăvara, legănindu-i, cînd dau frunzele. Și se auziră lupii urlînd la marginea pădurii.

Savel se simțea ușor, ca o pasăre. Și parcă se îndepărta de pămînt, zburînd în sus peste ploaia răcoroasă și fierbinte. Parcă avea aripi și se înălța, rupîndu-se de pămînt. Plutea, lovind aerul cu brațele, cu aripile lui domoale și uriașe. Și era sus, dincolo de nori, bătut de ploaie, și auzea mereu lupii, la marginea cîmpului.

Nu mai avea nici tălpi, nici frunte, nici genunchi, nici degete, nici trup. Se risipise acolo sus, zburînd.

Și simțea cum înflorește cîmpul și cum se leagănă floarea-soarelui, aurie și rotundă, plină de rod. Florile soarelui luminau pămîntul. Și ea trecea peste cîmpuri, ducîndu-le cu ea. Și pe umeri îi ardeau maci. Și turte de floarea-soarelui, cu marginile galbene, ca niște dantele. Parcă erau niște stele turtele de floarea-soarelui.

Nu mai rămăsese nimic din el, decît zborul acela prelung și leneș.

Și începu să audă pași de copii prin țărînă. Și scîncete mici. Și vocea subțire a unei fetițe, sughițînd în leagăn. Și lupii, înfricoșători.

Cîmpul înflorise, galben. Copiii se jucau de-a baba-oarba. Și strigau și se luau la trîntă. Unii trînteau scaune.

— Vreau limonadă!
— Struguri, struguri!
— Citire, citire, citire!
— Rochiță!
— Aritmetică, aritm . . .

Li se auzeau vocile, crescînd. Ploaia bătea fierbinte, sus. Se făcuse un abur care plutea.

— Unde e mingea, mingea?
— Balul, balul . . .

Crescuseră, vocile erau acum pline.

Ziua se sfîrșea. Ea stătea alături, pieptănîndu-se în ochii lui, ca într-o oglindă. Și surîdea. Cerul era senin, fără nori. Soarele apunea. Prima zi se încheia. Prima zi.

26

Treceau pe lîngă bălțile izvoranilor și un nor de țînțari se ținea după ei, bîzîind. Țînțarii le aduseră aminte de Tomoroagă. „Aici e mai greu ca la război", zisese el. Țînțarii se puneau și pe cai, ca rîia. Caii se biciuiau cu cozile, fără folos. „Trebuie să punem mîna pe pămînt", spusese senin Tomoroagă. Țînțarii se lipiseră de trup și îl ciupeau, să-l mănînce. Se lipeau mulți, de păreau niște șnururi. Bălțile izvoranilor se vărsau în Dunăre, trîndăvind. Le umpluse nămolul, pînă la gît, negru: apă nu era decît deasupra, o fîșie puturoasă, murdară, ca o cămașă de americă nespălată.

Ei stăteau toți în căruță și nu vorbeau. Petre se căia că îl lovise pe Savel. Nu merita să se bată și să se supere cu el pentru o femeie, adică nici nu era vorba de asta, doar nu se certaseră pentru ea. Se înfuriase ca un copil. Nu merita să nu vorbească două zile cu cel mai bun prieten pentru atîta. Și el fusese de vină: trebuise să se lase înfrînt, să nu-i sară țandăra. Făcuse Savel pe deșteptul față de ea, dar se mai întîmplă, cînd sînt oamenii îndrăgostiți își pierd firea de pomană.

— Ieri l-au împușcat pe unul din Zărnești, zise Mezat.

Știau și ei. Cum trecuse războiul, toată lumea era plină de pistoale. Și copiii trăgeau cu ele după ciori, să le audă cum pocnesc.

— Tot cu pămîntul ăsta, continuă el, mirat, spre surprinderea celor doi: îl știau că-l interesa numai să aibă multă lume la intrare și să-i zîmbească Dorina lung, ca o mută.

La ieșirea din Balta-Neagră îi luaseră unii cu pietre, din salcîmi. Curgeau pietrele ca ploaia pe coviltir. Putuseră să tragă și cu pistoalele, dar probabil se temuseră. Poate se gîndiseră că au și ei în căruță pistoale, și poate chiar grenade, și o mitralieră. Mezat mînase caii la pas, să nu creadă ei că îi este frică. Și fluierase tot timpul nepăsător, de sub coviltir, și-l pusese și pe Savel să cînte romanțe la chitară.

— Toate sînt din cauza voastră, că vă țineți de prostii, zise Mezat. Cu glumele voastre . . .

Dorina stătea rezemată de coviltir, cu o floare de mușcată în colțul gurii. Petre o privi o clipă: își aminti că nu e pură și se gîndi la omul împușcat în Balta-Neagră. Venise și acesta de pe front, ca Tomoroagă. Vru să-i vorbească lui Savel despre Garofiță și despre oamenii cu care umbla Garofiță prin oraș, dar își aminti că e supărat cu Savel și înghiți în sec. Țînțarii bizîiau ca o chitară dezacordată.

În Izvoare îi aștepta, lîngă primărie, Veronica. Venise la o mătușă. Savel vorbi cu ea, cît timp Mezat viză autorizația, apoi se despărțiră. Trebuia să facă reclamă prin sat și pînă seara, la spectacol, nu mai putea vorbi cu ea, nu mai era liber.

Lăsară căruța la școală și porniră prin Izvoare, cu caii de căpestre. Văzură că se țin după ei, cu copiii, vreo cinci flăcăiandri „Ăștia vor să-i băgăm la spectacol", vru să zică Petre, dar își opri zîmbetul: nu vorbea cu Savel. Programul puteau să-l anunțe împreună, era o treabă oficială.

Băiețandrii nu-i rugară nimic, nici de zmeie nu pomeniră. Trei erau din Balta-Neagră, observară ei mai tîrziu. Îi îngînau, cînd anunțau programul, și dădeau în ei cu pietricele, în rîs.

Erau îmbrăcați bine, și doi aveau chipie de liceeni. Fuseseră pe la școli, ori le terminaseră, ori poate cumpăraseră numai chipiele, ca să se fălească.

— Vă dați la fetele oamenilor, ai? tot zicea unul, plin de coșuri.

— Faceți politică comunistă, ai? zicea cel din Balta-Neagră, cu chipiu.

Vorbeau de Veronica mai mult ca să-l întărite pe Savel, să aibă un motiv, dar se vedea de departe că altceva îi zgîndărea. „Probabil i-a trimis cineva să se lege de noi". se gîndi Petre. Și nu se temu decît de pistoale, să nu aibă cumva nebunii pistoale la ei. Dar ei n-aveau nimic în buzunar. Numai doi, două ciomăgașe, așa, de fudulie.

Spre seară, la un colț, băiețandrii veniră ca din joacă între ei și începură să le care la pumni. Savel rămase lîngă șanț și pe Petre îl duseră în pumni pînă în mijlocul drumului. Nu era lume pe drum, copiii se răriseră, iar cei ce se mai aflau rîdeau, credeau că se împing în joacă. Numai cînd văzură că-i curge sînge lui Savel din nas, se mirară, dar nu plecară și nu scoaseră un cuvînt: veniră mai aproape, să vadă joaca. Le-ar fi părut bine să nu se dea ai lor bătuți, să nu-i întreacă orășenii.

Cînd se trezi Petre că voiau să-i bată rău, și fără glume, Savel rămăsese la vreo treizeci de pași. Lovi cum îl învățase Mezat, cu dosul pumnului. Lovitura era surprinzătoare. Un ins se prinse cu mîna de nas, să-și prindă parcă în pumn sîngele ce gîlgîia din nări. Lovitură neregulamentară, mai avu timp Petre să se gîndească, și primi o lovitură în cap, seacă. Ciomăgelul îi alunecă pe lîngă ureche, fîșiind ca pe o scoarță de salcîm. Nu era bine să fie despărțiți, se gîndi și, lovind, se apropie de Savel.

Acum stăteau unul lîngă altul și prinseseră curaj. Savel lovea la figură. Numai directe. Directe. Spate în spate, nu puteau fi loviți din toate părțile. Numai un ciomag îi mai măsură, trecîndu-le printre mîini.

Copiii începuseră să zbiere. Dar erau numai grădini în jur, casele erau spre șosea. Chitara lui Savel zdrăngăni spart: unul o izbise de pămînt. Era țăndări. Coardele se răsuciră, vrînd parcă să se apere.

Se băteau ca orbii. Doi dintre ei stăteau rezemați de gard, cu mîinile în sus, să li se închege sîngele in nas. Și de frică, lași, stăteau acolo, să nu mai primească vreo lovitură. Cei trei nu se lăsau, înjurau și dădeau și cu mîinile, și cu picioarele.

Pînă la urmă, Petre îl puse pe unul în fund, printr-un upercut ce-l încîntă și pe el. Și ceilalți doi plecară de-a-ndăratelea, înjurînd ca niște victorioși. Săriră toți într-o grădină și pieriră printre niște coceni netăiați.

Rupți, Petre și Savel se priviră fără să-și spună un cuvînt. Și cum erau lipiți umăr lîngă umăr, se sprijiniră unul de altul. Dar amîndoi erau fără puteri și căzură în mijlocul drumului, în genunchi.

27

Noaptea, Savel visă c-a murit. Că-l omorîseră cu ciomegele niște oameni boiți pe față, cu glasuri ca ale copilandrilor. Și l-au îngropat la marginea cimitirului. Și el s-a făcut întîi pămînt. Apoi din el a crescut un fir de iarbă, un fir de iarbă plin de rouă, strălucind. Și din umărul lui stîng a crescut un salcîm înflorit, un salcîm cu flori albe. Iar din ochii lui au crescut flori albastre, de cîmp. Și din inimă, o chitară. Și chitara cînta singură.

Din mîna dreaptă, un pieptene pentru Veronica.

Din cap s-a înălțat o casă uriașă, cu boltă, o casă aproape rotundă, un teatru. Și vedea venind acolo oameni și ascultîndu-l pe Hamlet.

Pieptul s-a făcut pămînt, un morman de pămînt a crescut și din acest pămînt au început să se ridice, întîi mici, ca ciupercile, apoi mari, mari, o sută de case cu etaje, o mie de case cu o mie de etaje, orașe întregi, pentru toți copiii din țară, și la toate ferestrele au fost puse perdele albastre. Și sufletul a zburat și s-a făcut privighetoare, și cînta sus, printre zmeiele lui Petre, printre miile de zmeie colorate, făcute de Petre.

Dimineața îi povesti lui Petre visul, mergînd în urma căruței.

— Și din mîna mea stîngă a răsărit grîu — zise Savel — un mănunchi de grîu copt, auriu. Și grîul veneau oamenii și-l luau, dar nu se termina niciodată, cum îl secerai, cum creștea altul la loc, din mîna mea stîngă... Și se coceau pîini, grămezi de pîini, și mirosea toată cîmpia a pîine proaspătă. Și-au crescut din mine flori de floarea-soarelui, era plin pămîntul... Și mie nu-mi părea de loc rău c-am murit, zise Savel.

Petre îl privi: fruntea îi era plină de vînătăi și la tîmplă avea o tăietură de ciomag, roșie.

— Așa aș vrea să mor — zise Savel — nu mi-ar părea rău.

Și privi soarele ce răsărea și se gîndi să-și măsoare umbra.

28

Drumul rămîne în urmă, parcă se îndepărtează de ei, lungindu-se și subțiindu-se, ca o umbră. Petre stă sub coviltir, privindu-l cum alunecă în urmă, ca o apă, și se pierde, se face una cu pămîntul. Ține în gură un pai lung și-l ascultă pe Savel cum fluieră încet. Stau în spatele căruței și nu le pasă de Mezat

și de Dorina. Mezat mînă caii, ținînd-o pe Dorina de după umeri. Petre îl privește o dată, pe furiș. Mezat pare adormit. E nebărbierit. Acum, cînd tace, seamănă cu un bătrîn damblagit de beție. Nici mîinile nu-i sînt atît de pline de sănătate, nici pieptul, ca în clipele cînd rupe lanțurile. De fapt, lanțurile sînt pilite, să sară mai repede în bucăți. Mezat mînînd caii nu seamănă cu Mezat cel care înjură și urlă. Lui Petre i se face milă de el și nu-l mai invidiază de loc. Să ajungă ca el, un îmbătrînit prea devreme, n-ar vrea în ruptul capului.

— Hai jos, îi făcu Petre semn lui Savel și sări din căruță. Era să-l calce pe Napoleon, dar cîinele fugi la timp între roți și scăpă.

Savel era plin de vînătăi pe obraz. Rămaseră în urma căruței amîndoi. Savel luă o piatră și o azvîrli cît putu mai departe. Piatra vîjîi și apoi căzu înfundat în țărînă.

— Ăsta o fură și pe mă-sa de doi lei — îl apucă scîrba pe Petre, arătînd cu ochiul spre căruță. O fură și pe urmă îi pare rău. N-a mai rămas suflet în el nici de doi lei, îți spun eu. L-ai văzut pe ăsta că lasă vreun neplătit în sală? Ciupe și el ce poate, vai și amar de capul lui! Și eu știu de ce.

— De ce? întrebă Savel, cam fără chef.

— D-aia, de ce spunea Garofiță. Așa l-au învățat ăștia, cu drumurile lor, să ciupă ce poate, să tragă sub mînă ce nu vede altul. Așa e, că altfel ar muri de foame. Dacă nu ciupi, nu ești om, și dacă nu ești om, nu te bagă nima în casa lui. Crezi că popa l-ar fi poftit la el dacă știa că e oricine? Nu e oricine, ciupe și el un ban, un nenorocit de ban, că el n-are pămînt ca boierii, să ia banii cu lopata, de pomană. D-aia nu se mai poate trăi, că Tomoroagă n-o fi prost să facă frontu' și cînd vine acasă să-l lege de plop și să-și bată joc de el... Crezi că se lasă așa

Tomoroagă, fără să-i dea cu burta de pămînt pe ăia ce iau banii cu lopata? Nu pot trăi așa, unii cu burta plină și alții legați de plop! Păi dacă și pe noi au pus pe-ăia să ne pocească, uite la tine, că ești vînăt pe la ochi și ești plin de cucuie, atunci ce să mai zicem de ăi ca Tomoroagă... Dar și noi, cînd om face teatru, dar și pînă atunci!

Petre se opri, luă paiul din gură și-l răsuci, ca și cum ar fi rupt gîtul cuiva. Apoi îl aruncă și se lumină dintr-o dată. Îl bătu pe Savel pe umeri:

— Ptiu! Asta e, fără cuvinte! De ce nu mi-a trecut prin capul ăsta sec?!...

Se depărtă puțin și începu să se legene ca un om beat, ca popa. Apoi începu să se lingușească pe lîngă Savel, ca preoteasa. Își drese glasul și, fără să scoată un cuvînt, mișcîndu-și buzele, îl făcu pe pretor. Și plînse ca boieroaica, ștergîndu-și lacrimile imaginare cu o batistă nevăzută. Savel înțelese și începu să rîdă. Dar își dădea seama că nu era nimic de rîs. Totuși rîdea, bucurîndu-se că Petre găsise ceea ce căuta și el în gînd.

29

Jucau rișcă. Și fumau. Acum aveau buzunarele pline cu hîrtii; Mezat le dăduse salariul. Opt sute de lei pe lună, cum se înțeleseseră. Fiecare avea în buzunar cîteva mii. Și cum Mezat plecase să potcovească caii, ei jucau rișca, așteptîndu-l. Seara aveau să plece acasă: autorizația expirase. Și pînă avea să facă Mezat rost de alta, puteau să se mai îmbrace cu banii cîștigați. Așa-i sfătuise el. Dar Savel avea mama bolnavă și o soră la școală și nu prea se gîndea să strice banii pe îmbrăcăminte. N-avea rost, se obișnuise cu frigul, nici nu-l mai simțea. Petre voia

să-și cumpere o căciulă de oaie, să-i facă praf pe toți băieții de pe strada sa. Căciula o porți zilnic și trebuie pînă la urmă să te întrebe fiecare de unde o ai. „Mi-am cumpărat-o singur — avea să le spună — pe salariu. Un mizilic, față de cît am cîștigat."

Aveau atîția bani, de nu le venea să creadă. E drept că Mezat cîștiga într-o seară aproape o mie de lei, dar lor nu le păsa. Își pipăiau buzunarele doldora de hîrtii și jucau rișca. Își cumpăraseră întîi și întîi, pe banii luați, țigări. Trăgeau fumul rar. Îi usturau ochii și limba, dar nu conta.

— Ce-o mai face Garofiță? întrebă Savel, aruncînd banul.

— O fi tot cu revoluția lui. Ultima dată mi-a zis supărat: „Bă, n-am cu cine să fac revoluție! Voi sînteți căcănari! Dacă pe voi, prietenii, nu mă pot bizui, atunci cu cine vrei să fac revoluția? Am nevoie de oameni".

— Așa e el, cam sărit, odată se aprinde! Parcă el o să poată face ceva? Pentru asta trebuie oameni serioși, ca Tomoroagă, nu puști...

— I-am spus și eu, trase Petre din țigară, înecîndu-se. „Mă Garofiță — i-am spus — noi nu putem, sîntem niște mucoși, și eu cu Savel sîntem artiști..." El, ți-ai găsit! S-a umflat pipota în el. „Sînteți pe dracu'! a zis. Hai întîi să scăpăm de exploatare, pe urmă vă faceți și artiști, dacă v-o ține capul!"

— Nu prea ne lua el în serios, zise Savel. Dar o să vadă el... Am învățat destule, și dacă nu crede nimic, o să-i arătăm banii, să vadă că am fost prin țară cu circul și nu-l mințim c-am jucat...

Jocul nu era serios, nu jucau pe bani, jucau să treacă timpul. Mezat de-abia plecase, nici măcar nu stinseseră prima țigară.

— Savele, hai, mă, să jucăm serios! Pe bani! Ca să fie jocul mai adevărat, mai cu sare. Ce contează la noi un pol? Sau o sută de lei? Cu o sută în plus sau în minus e vacs.

— Hai, zise Savel. Nici nu ajungem noi la o sută, și chiar de-am trece de ea, ce contează!

— Cine pierde, pierde! Sîntem oameni serioși, cu salariu, n-o să ne strîmbăm dacă unul ne ușurează buzunarele de cîțiva poli. Cine cîștigă, cîștigă. Banii nu se dau înapoi! Nu mai sîntem copii...

— Sigur, nu mai sîntem. N-o să plîngem pentru doi poli...

— Nici vorbă. Uite, ca să nu zicem pe urmă că... Să chelească ăla care n-o juca serios!

— Să chelească!

— Care o lua banii înapoi!

— Și care i-o da!

— Bine.

Un jurămînt mai grozav nici nu putea să existe. Artiștii fără păr sînt morți. Ei își suflecară mîinile și începură să joace, de la început. Jucau lîngă zidul școlii din Sîmbăta, în curte. Aveau destui bani mărunți, de metal.

Pierdu întîi Petre, mult, aproape doi poli. La rînd. Apoi banul se întorse de partea lui și cîștigă în șir, de șase ori. Avea doi poli în plus. Mărunțișul lucea și ei scuipau în palme și jucau aprins. Uitaseră de Mezat.

Cînd veni Dorina să-i anunțe că mai era un cal de potcovit și mergea greu, fiindcă fierarul era beat, Savel cîștigase o sută de lei. Dorina plecă, zîmbind, cu Napoleon după ea.

— Pe o sută! zise Petre, ca să cîștige dintr-o dată ce pierduse.

— Bine! aprobă Savel — dacă pierdea, pierdea din cîștig, și la urma-urmei, cu o sută în plus sau în minus tot acolo ajungea.

Și Savel pierdu suta. Apoi norocul se mută în banul lui și cîștigă trei sute. Apoi Petre cîștigă cinci. Nu le păsa, aveau buzunarele pline de hîrtii.

— Mi-au spart afurisiții ăia chitara! își aminti Savel.

— Îți cumperi alta nouă, zise Petre.

Apoi Savel își aminti de Veronica și nu se mai gîndi la joc. Dădea cu banul ca să fie dat și pierdu o

mie. Se despărţise de Veronica la marginea Timnei. Nu mai avea alte neamuri în satele pe unde aveau ei să treacă. Şi se cam îndepărtase de casă. Îşi juraseră să-şi scrie şi la anul să se înscrie amîndoi la aceeaşi şcoală, la Turnu-Severin. ori la Craiova. Iar dacă Savel ajungea la Bucureşti, cu Mezat. trebuia s-o cheme şi pe ea de la o vreme, şi ea voia să ajungă artistă. Tot la teatru. Savel era convins că Veronica avea talent. Îi recitase cîteva poezii. Şi ea citise foarte mult teatru, mult mai mult decît el. Îl citise şi pe Hamlet şi spunea că îi plăcuse mult de tot.

— Joacă, mă, mai atent! îi zise Petre.

— Joc, dar nu-mi iese banul...

— Ai noroc în dragoste — rîse Petre — cînd pierzi la cărţi şi la rişcă.

Acum jucau pe sute. Jocul se îndrăci. Petre îşi pierduse capul, pierdea, şi cum pierdea mai mult. cerea mai mult.

— Hai să nu mai jucăm, îi zise Savel într-o vreme. Nu voia să-l lase fără bani. Dar Petre se înfuriase şi azvîrlea banul din ce în ce mai ambiţios Banul însă îşi făcea de cap, o ţinea pe-a lui. Şi cînd veni Mezat cu caii de la potcovar, Petre nu mai avea nici un ban. Îi pierduse pe toţi.

30

Cînd ajunseră acasă, era spre seară. Porcul lui Vasile Ispas scăpase din coteţ şi se plimba pe strada principală, mozolind cu botul toate hîrtiile. Oamenii ieşeau de la cinematograful din colţ, încheindu-şi paltoanele zgribuliţi. Doi elevi de la gimnaziu mîncau seminţe şi fluierau după fete. Porcul lui Ispas găsise pe trotuar nişte coji de mere şi le mînca încet.

Căruţa trecu prin centru, la pas. Se înţeleseseră cu Mezat să-l caute în zilele următoare în piaţă. unde avea să tragă, să vadă în ce parte a regiunii puteau să facă rost de autorizaţie. Priveau toţi strada, tăcuţi. Mezat o luase prin centru, ca să-i vadă lumea pe Savel şi pe Petre, voia să le facă şi lor o bucurie, să nu se întoarcă acasă fierţi. Fiindcă, de cînd jucaseră rişcă, nu mai vorbeau decît rar. Şi Mezat ştia că ei se despart la colţul de lîngă cinematograf, ca să meargă acasă, şi era curios dacă Savel avea să-i dea ori nu banii celuilalt.

Petre credea că o să i-i dea. Erau mulţi, nu erau doar cîţiva poli. Se juraseră ei, dar nu fusese vorba de sute. Îi era mai mult ruşine de întîlnirea cu mamă-sa. Nu ştia ce să-i spună. Dar nu, Savel îl fierbea în oală seacă, să-l înveţe minte altă dată să fie mai potolit şi mai cu scaun la cap. Prea o luase razna. Nu, Savel avea să-i dea banii la colţ, nu-şi stricau ei o prietenie pentru cîţiva lei. Mă rog, mii, dar merita? Trecuseră ei prin tot felul de supărări şi nu o rupseseră. Şi beţia, şi femeia, adică nu, Veronica, cîte nu fuseseră între ei, multe, şi pe toate le răzbiseră. Ei erau prieteni vechi şi voiau amîndoi să ajungă artişti, el de comedie, Savel de tragedie, aveau şi planuri mari şi nu puteau să se despartă pentru nişte hîrtii. El nu putea să-i ceară banii, nu se cădea. La urma-urmei, trebuia să-l lase pe Savel să-i întindă hîrtiile, să poată Savel să-i zică: „Mă prostule, nu te mai aprinde altă dată!" Dacă-i cerea banii, Savel nu putea să-i mai zică asta. Şi nici n-ar fi fost frumos.

Căruţa mergea încet. Mezat atinse porcul lui Vasile Ispas cu biciuşca, peste şale. Porcul o luă la goană, speriat, frecîndu-se de oameni. Elevii de la gimnaziu îl arătară cu degetul şi începură să rîdă din răsputeri.

— Păzea, mă, păzea! strigau. Păzea că vă calcă automobilul!

Petre se uită la ei disprețuitor: se țineau de glume proaste. Băieți de bani gata, îi știa el. Habar n-aveau ei cum se cîștigă banul. „Dar dacă Savel nu mi-i dă?“ se întrebă, rece. Și se întrebă și pe el: „Eu i-aș fi dat lui banii dacă-i cîștigam? Doar i-a cîștigat cinstit, la joc! Onoarea e onoare.“

Mezat opri după colț. Petre sări primul jos, sperînd totuși: poate Savel voia să se despartă de Mezat întîi. Sări și Savel din căruță: Mezat dădu mîna cu amîndoi. Dădu și Dorina.

Apoi Savel dădu mîna cu Petre și zise:

— Noroc!

— Noroc! răspunse Petre.

Unul o luă spre dreapta, altul spre stînga. Și amîndoi îl auziră pe Mezat rîzînd.

— Ai dracului sînteți, bă, șmecheri! rîse el și lovi caii cu biciul.

Ei se îndepărtau. Rîsul lui Mezat o molipsise și pe Dorina.

31

Petre mergea cu mîinile în buzunar și se gîndea ce-o să-i spună mamei sale cînd l-o vedea în prag.

— Mamă, nu-i nimic, o să-i spună. N-am avut noroc, asta a fost... Nu te supăra, așa a fost. N-am avut noroc, și gata. Am cîștigat bani mulți, o grămadă de bani... Și ce mi-am zis, hai să cumpăr pe ei un berbec. Și-am cumpărat, mamă, un berbec mare, cît un vițel... Și mi-am făcut planul: îl tundem și mata îți faci mănuși de lînă, și îți faci și ciorapi... Un berbec are un car de lînă pe el... Era un berbec alb, cu coarnele întoarse... Mare bătăuș a fost, mi-a spus ciobanul. Așa, și după ce îl tundem imediat, îl mai lăsăm puțin, apoi îl tăiem...

Sau îl tăiem imediat, cum vrei mata, mi-am zis. Și carnea o mîncăm și putem să și vindem din ea. Un berbec are o grămadă de kile de carne... Și din piele eu îmi fac o căciulă, iar mata un pieptar... Așa mi-am zis eu, dar n-am avut noroc, s-a îmbolnăvit berbecele pe drum și a murit. L-am lepădat lîngă Filiași... Mi-a fost milă să-l jupoi și l-am lăsat așa... Asta e, n-am avut noroc de data asta. Dar zilele astea Mezat face rost de autorizație și plecăm iar, acum sînt om serios, știu multe, pot să cîștig cîți bani vreau. Și am să-ți cumpăr, cînd mă întorc, tot ce dorești mata...

32

A doua zi, Mezat n-a fost de găsit. De-abia a treia zi dimineața a zărit Petre căruța în piață, acolo unde fusese mai demult circul. Caii mîncau fîn și o mulțime de copii se stînseseră în jurul lor și vorbeau șoptit. Erau cam vreo patruzeci, unii mai flăcăiandri, alții de-abia scăpați de poala bunicii. Într-o lature, singur, stătea Savel, cam posomorît. Cînd îl văzu, Petre vru să se oprească și să se întoarcă. Savel nu-l văzuse. Nu se opri. Mamă-sa îl întrebase ce face Savel și el îi răspunsese că face bine. Atunci ea îi spusese să-l cheme pe la ei, să vadă dacă s-a îngrășat. Și el promisese c-o să-l cheme. Ba chiar se mirase față de ea că nu venise să-l ia în oraș, la plimbare. „Probabil nu s-a săturat de somn, mai lenevește peacasă“, zisese.

Dar, de fapt, nu-i părea rău de Savel, îi părea rău de bani, și dacă ar fi putut, i-ar fi adunat pe toți, din tot orașul, și le-ar fi dat foc aici, în piață, lîngă căruța lui Mezat. Ei fuseseră de vină, dacă n-ar fi fost ei, nu s-ar fi despărțit așa, zicîndu-și: noroc!

Se apropie de Savel și-l bătu pe umăr.
— Ce mai faci, mă?
— Bine, răspunse Savel, stingherit.
— Ce-i cu puradeii ăștia?
— Se-nscriu pentru film...
— Ce film?
— Fac probe cu Mezat... Alege oameni pentru București, să facă film cu ei... A intrat în vorbă cu unii de la București, vor să facă film despre circari...
Petre se bucură și îl lovi din nou peste umăr, tare.
— Atunci mergem și noi la București!...
— Dacă ne-o lua...
— Cum să nu ne ia? Mezat? Ce, ești nebun? Găsește el actori mai buni ca noi? Noi știm meserie, nu ne-a învățat el?
— Zice că are dreptul să aleagă și să ducă mai mulți la București. Unii pentru circ, alții la un teatru cu circ și cu femei goale, alții să facă filme, să se facă artiști de filme...
— Noi sîntem, oricum, primii...
Savel dădu din cap, mut. Și pînă atunci vorbise fără chef, uitîndu-se în altă parte. Își ferea ochii. Petre vru să-i spună că nu e supărat pe el, că să-i dea dracului de bani, să nu se mai gîndească la ei. Toți banii ar trebui aruncați în Dunăre, să rămînă numai oamenii, așa cum sînt ei, cu prieteniile lor, cu bețiile, cu iubirile lor, oamenii goi, fără bani. Toată lumea asta trebuia aruncată în Dunăre, vorba lui Garofiță, toată lumea asta de crîșmari, de popi și de logofeți, cu banii ei cu tot. Petre era aproape furios că nu-i putea spune lui Savel ce gîndea, și nu-i spunea ca să nu-l supere, cumva, mai tare.
Dorina apăru de după căruță, zîmbind. Se apropie și-l mîngîie cu palma pe obraz. Petre roși: erau prea mulți copii în jur.

— Va să zică, mergem la București, zise el.
— Ați vorbit cu Mezat?
— Nu, dar ce să mai vorbim...
Apăru și Mezat, cu niște foi de hîrtie în mînă.
— Ce mai faci, Petre?
— Bine, mulțumesc... Cînd plecăm la București?
— Păi, să vedem...
— Ce să vedem?
— Să vedem cine reușește la concurs, zise Mezat.
Petre nu înțelese și Mezat continuă:
— Dacă reușiți la concurs, mergeți...
Petre crezu că glumește și rîse. Mezat îi arătă lista.
— Am șaizeci și doi pîn-acuma... Să vă înscriu?
— Sigur, dacă trebuie forme...
— Trebuie, dar trebuie plătită și o taxă de înscriere. O sută de lei.
Petre își mîngîie bărbia, de două ori.
— Da, zise. Nu-i nimic, o țineți din salariu...
— Nu se poate, actele sînt acte.
— Sîntem oameni de cuvînt — nu se lăsă Petre — nu ne cunoaștem?
— Legea e lege, n-am făcut-o eu, zise Mezat. Mai gîndiți-vă! se îndepărtă el, urmat de cîțiva băieți ce sosiseră între timp.
— Dar de ce să mai dăm noi examen? Nu știm destul?
— A fost altceva... Programul pentru țară e pentru țară. Pentru oraș e altceva. Bucureștiul e București. Oameni fini, cu pretenții. Trebuie să aleg talente mari..
— Înscrie-ne! zise Savel. Am eu bani și pentru el, îmi dă el suta cînd o face rost de ea.
— Bine, zise Mezat. Spuneți-vă numele și prenumele întreg.
Cei doi se priviră: nici atîta nu știa?
— Numele, prenumele și cum îl cheamă pe tatăl vostru.
— Petre Dragu, și pe tata, Nicolae...

— Petre Nicolae Dragu, scrise, citind. Mezat.
— Savel Pătuleanu, Vasile...
— Savel Vasile Pătuleanu... Da... Daţi examenul cînd vă strig... Mîine dimineaţă vă dau răspunsurile, şi mîine la douăşpe, plecarea la Bucureşti...

Dorina îl urmă. Ei stătură deoparte şi priviră cum dădeau alţii examene. Mezat îi punea să rîdă, să plîngă, să joace rişca, să joace box, să ridice haltere, să meargă în mîini, într-un picior, să sară în sus, să recite, să facă pe oamenii beţi, să-şi dea unul altuia palme. Şi după fiecare probă, nota ceva pe foi şi zicea:

— Bine, mai departe...

Soarele lumina puternic, uriaş. Dar era singur. Petre îşi deschise haina şi se întrebă de ce era pe cer numai un singur soare, de ce nu erau mai mulţi. Stelele erau multe noaptea şi lui niciodată noaptea nu-i era urît. Dar ziua, cînd era înnorat şi nu se vedea soarele, nu-i plăcea. Acum era cald şi frumos, şi el aştepta să-i vină rîndul şi să le arate mucoşilor din jur ce ştia să facă un artist adevărat.

— Noi ştim şi box, şi lupte, am mai văzut şi lume... Ăştia? Mezat poate a vrut să le dăm ăstora o lecţie, zise Petre.

— Poate, răspunse Savel. El spusese că Petre o să-i dea suta, ca să nu refuze cumva Petre şi să rămînă singur. Pusese banii acasă, pe masă, şi nu se bucurase de loc cînd mamă-sa îl pupase pe amîndoi obrajii.

Dacă mergeau la Bucureşti, se aranja totul. Savel vedea parcă luminile aprinzîndu-se galbene, roşii, violete, portocalii. Şi gongul bătea de trei ori. Totul avea să fie altfel. Fuseseră prin sate cu căruţa, şi zilele rămăseseră în urmă, ca nişte mere. La Bucureşti sala va fi mare, să încapă şapte şcoli în ea. Şi o va chema şi pe Veronica, cît mai curînd. Ea avea talent şi citise mult mai multe piese decît el. Parcă îi auzea glasul.

— Noi nu răzbatem cu şmecherii, zise Petre. Sau cu protecţie... Uite la ăştia, habar n-au să dea o palmă! Aia e palmă? Cum să faci din ei actori de film? Uite, nici caii nu ştiu să-i înhame...

Ei ştiau să-i călărească, ştiau să-i adape, le furaseră porumbi şi dovleci, ştiau să-i ţesale, totul. Mezat îi învăţase de toate, şi acum le părea bine şi nu-l mai înjurau ca înainte, că-i pune la lucru ca pe nişte slugi. Visul lor era aproape, ca şi împlinit.

Savel plăti cînd le veni rîndul. Fură cei mai buni. Ceilalţi se uitau la ei înspăimîntaţi. Şi Mezat le strînse mîna. Dorina îl mîngîie pe Petre, uşor, pe obraz.

Noaptea, Savel visă aprinzîndu-se lumini galbene şi portocalii. Şi gongul bătînd de trei ori. Era pe o scenă enormă, ca un cîmp. Salcîmii înfloriseră albi, ca nişte mirese. El era îmbrăcat în negru, ca prinţul Hamlet. Înaintează pe scenă, cu chitara în mînă. Priveşte o clipă sala: Tomoroagă stă în primul rînd, bărbierit şi îmbrăcat de duminică, iar lîngă el se văd toţi copiii întîlniţi prin sate, şi sătenii din Pătrule... Toţi aplaudă. Apoi se face linişte şi Veronica, numai în alb, intră în scenă aproape plutind... Savel o priveşte şi e fericit. Visul i s-a împlinit, a ajuns actor şi-l joacă pe Hamlet... Iarăşi se aud aplauze puternice. Savel se înclină în faţa sălii, cu Veronica de mînă, apoi coboară de pe scenă şi se aşează lîngă Tomoroagă... Luminile se aprind, violet, şi gongul bate... Pe scenă păşeşte în mîini Petre. Se dă peste cap, imită pretorul şi preoteasa, şi sala se cutremură de rîs. Petre se înclină în faţa oamenilor. Copiii rîd şi bat din palme. Petre le aruncă mere roşii, mari, galbene, la toţi, sute de mere, şi copiii le prind şi încep să le mănînce. Şi Petre nu mai sfîrşeşte cu merele... Apoi le întinde zmeie, la fiecare copil, şi băiatului cu nasul cîrn... Şi sala era ca un cîmp acum, zmeiele se roteau pe cer şi Petre le dădea la toţi gheme mari de aţă, să poată înălţa zmeiele cît mai sus... Şi toţi rîdeau şi băteau din palme, şi

el. Savel, și cu Petre, și cu Veronica se țineau de mînă și rîdeau la ei, bucuroși că li se împlinise visul... Și Savel visă toată noaptea.

A doua zi dimineața se întîlniră la colțul de lîngă cinematograf și veniră împreună în piață, nerăbdători. El și cu Petre. Dar căruța nu mai era. Mezat plecase. Și Dorina.

— A fugit! zise Petre. Hoțul! zise, dar nu se gîndea la bani și nu de ei îi părea rău.

33

Vîntul bătea spre dimineață, galben. Fînul rămas se legăna, mort. Caii îl călcaseră în picioare și-l amestecaseră cu țărîna. Mirosea a urină stătută.

Se adunaseră toți copiii și băiețandrii de ieri. Priveau, fără să înțeleagă, așteptînd. Savel visase toată noaptea reflectoare aprinse, galbene, roșii, portocalii.

Nu le păru rău după bani. Se întoarseră spre centrul orașului. Ceilalți rămaseră să aștepte.

Cîteva frunze vechi atîrnau în salcîmi, ca niște zdrențe.

Lîngă cinematograf forfotea lumea. Îl văzură pe Garofiță ținînd de căpestre doi cai porumbaci, aproape negri. Se apropiară de el, curioși. Nu-l mai văzuseră de mult și le părea bine că-l întîlnesc.

— N-ați mai terminat, mă, revoluția? îl întrebă Petre.

— Da' ce crezi că se face așa, cum ai bate din palme? răspunse el răstit. Crezi că e ca la circ? Hocus pocus preparatus? Avem multe obiective, dar ce vorbesc eu cu voi... Țineți colea de caii ăștia, să văd de-a venit nea Patruzeci! N-aveți frică, nu vă mușcă, le dădu el în mînă căpestrele și plecă prin mulțime.

Unii aduseseră un plug. Lumea porni spre marginea orașului și, ca să nu se împiedice cineva în plug, și fiindcă era trotuarul spart, cîțiva bărbați luară plugul pe umeri și porniră și ei.

— Voi atîta știți — se întoarse Garofiță — să umblați cu căruța prin sate, brambura. Hai la mere și la pere și la neagră de muiere...

Doi oameni aduseră două foi de cort pline cu ceva tare.

— Le punem pe cai — zise Garofiță — așa a zis nea Patruzeci. Bă, voi știți să călăriți? Ia săriți pe cai și țineți foile astea pe coama cailor, sînt cu țăruși. Atîta puteți și voi să faceți, că nu vă cad mîinile. Cînd ajungem acolo, veniți înapoi... Hai, ori sînteți surzi?

Se urcară. Lumea mergea pe lîngă cai, deasă. De sus, in spate și în față, se vedeau numai căciuli, și pălării, și basmale, și broboade.

— Măciucarii lui Grămescu cred că se teme cineva de ei, zise Garofiță de jos, dintre cai, aproape strigînd. N-au minte nici cît e negru puricele... Adică Grămescu, banditul de boier, exploatatorul fioros fuge peste graniță, și noi să lăsăm pămîntul obleagă... Nea Patruzeci o să pună astăzi țăruși, că nu mai merge altfel... Masele... dar ce știți voi! strigă el spre Savel și Petre și dădu din mînă a lehamite.

Ieșiră în cîmp. Lumea se lungise pînă departe, cît era drumul. Pămîntul era moale, dar nu se ridica praful, pămîntul de pe drum era moale și greu, făinos.

— Trebuie să luptăm, să nu ne mai fure nimeni! zise iarăși Garofiță.

Cei doi îl ascultau: știau că numai pentru ei vorbește, să arate el cîte știe.

Oamenii se opriră și un murmur de nemulțumire se auzi, ca un freamăt, greu.

— Au minat pămîntul...

— Au minat pămîntul...

O teamă îi învăluia, rece. Savel și Petre se priviră, parcă întrebîndu-se ce caută ei acolo. Oamenii lăsaseră plugul de pe umeri și îl aduseseră lîngă cai.

— Măciucarii lui Grămescu, ei au...

Trecuse războiul pe acolo și de mine nu era greu să faci rost. Garofiță se frămînta pe loc, înciudat: nu voia să se facă de rîs față de cei doi, ce rămăseseră călări, neștiind ce să facă. Ei țineau foile de cort pline cu țăruși și așteptau.

— Tot o să batem țărușii, zise Garofiță, cu jumătate de glas. Nea Patruzeci nu se vede, nu-l vedeți ce face?

Ei se uitară, dar nu știură cine era nea Patruzeci. De sus, toți oamenii arătau la fel.

— Care-au făcut războiul...

— Care-au fost la mine...

— Care știu...

Ieșiră mulți la marginea drumului. Și porniră peste cîmpuri, încet, ca o pînză nesfîrșită. Lumea aștepta. O femeie își astupase urechile și se așezase în mijlocul drumului.

— O dor urechile, zise cineva. De la bombardament...

Dar oamenii se îndepărtaseră pe cîmpuri. Și nu se auzi nici o explozie. Petre și Savel îi vedeau cum se apleacă din cînd în cînd. Parcă scoteau morcovi. Caii erau înhămați. Garofiță le spuse să coboare. Caii traseră plugul pe miriștea neagră de ploi. Garofiță îi ținea de căpestre. Ei rămaseră ținînd foile de cort în spate. Caii se îndepărtară. Toți priveau brazda umedă, răsturnîndu-se, sclipind.

Și atunci apărură călare măciucarii lui Grămescu. Trecură la pas printre lume, fără vorbă. Rămăseseră multe femei în drum. Țineau ciomegele la spate, sub curea, ca pe niște pistoale lungi. De aici li se trăgea numele de măciucari. Erau vătafi și pîndari de cîmp și cîțiva logofeți; vreo douăzeci de inși.

— O să înfundați pușcăria! vorbi printre dinți cel din față. N-aveți nici un drept... Moșia e a boierului din moși-strămoși... Nu e nici o lege, o să înfundați pușcăria...

De-abia îl ținea calul, atît era de mare. Și avea perciuni, și semăna cu Mezat. Asta îl înfurie pe Petre. Și cum știa că e lume multă și că Garofiță nu se afla departe, zise în batjocură:

— Cîte kile de osînză ai pe burtă?

— Ia taci, mă muceo, din gură! i-o reteză scurt găliganul ce semăna cu Mezat. Tu du-te și te culcă să mai crești...

Dar femeile mai prinseseră curaj și li se descrețiseră frunțile auzindu-l pe Petre.

— Ce-ai cu copilul, mă? Ce, nu ești gras?

— Înfundatule!

— Urîtule!

Vorbeau de parcă cel mai important lucru era grăsimea lui. Sau dacă era frumos sau urît omul ce semăna cu Mezat.

— Pungașule! zise de data asta, furios, Petre. Ne-ați furat și v-ați bătut joc de noi! Prea semăna cu Mezat și prea îl scotea din răbdări. Luă o mînă de pămînt negru și dădu cu ea spre măciucar.

Acesta se înfurie și își scoase ciomagul de la spate.

— Am să-ți dau două, obraznicule! zise el.

— Pungașule! zise Petre.

Măciucarul cel mare vru să plece. N-avea rost să se ia la bătaie cu un băiețandru. Nici nu trebuise să discute cu el, se gîndi. N-avea rost să întărîte muierile și oamenii pentru atîta lucru. Își puse ciomagul la loc și le făcu semn celorlalți să-l urmeze. Lovi calul în burtă și porni la trap. Femeile rîdeau. Ultimul dintre măciucari, cînd ajunse în dreptul lui Petre, scoase ciomagul și-l lovi peste șale, repede. Apoi ridică din nou ciomagul, să-l lovească în cap cu sete, dar Savel întinse mîinile să prindă

lovitura. Ciomagul însă îi alunecă printre mîini și îl izbi în frunte. Savel se clătină și căzu.

Femeile începură să strige și se luară după cai. Petre se lăsă în genunchi și îi puse lui Savel mîna pe frunte. O șuviță subțire înainta spre sprînceana dreaptă. Savel ținea ochii deschiși.

— Zmeiele, zmeiele! zise el, privind în sus. Petre, zmeiele! zise, ca și cum ar fi văzut legănîndu-se în aer numai zmeie colorate.

— Mă nărodule, scoală! îl îndemnă Petre.

Și privi în jur, după Garofiță. Garofiță era departe, ținea caii de căpăstru, înaintea plugului.

— Mă, scoală... Lasă, punem noi mîna pe bandit. Savele, hai, mă, acasă...

Savel căzuse pe foaia de cort. Țărușii se răspîndiseră în jur, albi. Nu mai zicea nimic, nimic, și lui Petre îi părea rău. Se strînseseră oamenii.

— L-a lovit rău? întrebară.

Petre își puse urechea pe pieptul lui Savel și ascultă, ascultă îndelung: inima lui bătea, bătea, se auzea, se auzea, ca o chitară.

LIVADA

Era liniște, și în grădina neagră de rod el stătea pe pămînt și culegea prune. Și mai mînca din cînd în cînd cîte una mestecînd-o îndelung, să-i simtă mustul dulce. Era liniște, și el ducea prunele, cu tîrna, la marginea grădinii, lîngă drum, unde se afla putina.

În fiecare dimineață netezea pămîntul cu palma, să fie mai frumos, și-l curăța de buruieni și de uscături, să fie neted și curat pe sub prun, să poată aduna mai ușor prunele. Și să nu se facă gropi și să se adune apa în ele.

Înaintea lui, adunînd prune, vedea un om, cam de vreo douăzeci de ani. Dimineața veneau împreună pe drum și omul acela mergea încruntat și nu se uita la el, nu se uita la nimeni, de parcă ar fi fost supărat pe toată lumea. El îl bătea pe umăr cînd intrau în grădină, și omul se făcea că nu-l bagă în seamă.

— Bună dimineața, mă, îi zicea.

— Bună pe dracu', răspundea omul și începea să scuture prunii în dușmănie.

El însă mai înainte de a scutura prunii curăța grădina și se uita prin crengi, să vadă unde sînt mai coapte prunele. Bătea din palme mirîndu-se de

atîta rod, ca și cum nu l-ar fi văzut pînă atunci. De văzut îl văzuse, el avea grijă de grădină, de primăvara pînă primăvara, dar i se părea întotdeauna alta, în fiecare zi, și fiecare prun copt părea mai bogat cînd îl scutura decît înainte. Prunele verzi nu arătau atît de multe.

— Din punct de vedere economic — zicea el, privind crengile aplecate, grele de prune — e bine! E bine de tot, tu ce zici, mă?

Cel din fața lui nu-l asculta. Culegea ca orbul prunele, fără să le vadă, le aduna în ciudă. Stătea pe turul pantalonilor și avea mîinile negre de pămînt și de zeamă de prune, și mîinile parcă îi erau făcute din pămînt, nu din carne și oase. Stătea în capul oaselor și se tîra de la un prun la altul, umplînd canta cu prune. Cînd era aproape rasă, o golea în tîrna lui. Iar tîrna plină o ducea lîngă drum și o vărsa în putina lui. Aproape o arunca. Să termine mai repede.

Dar el încă nu se așeza pe pămînt, privea și soarele, și cerul, și respira adînc.

— Frumoasă zi, mă, uite ce soare!

— Dă-l dracu' de soare — zicea omul — de el nu mai pot eu?

— Din punct de vedere moral, mă, să știi, nu e frumos să drăcui!

— Mai lasă-mă dracului în pace, zicea omul și se apleca în dreapta și în stînga, să adune mai repede prunele.

— Frumos vorbești, n-am ce zice! Frumos te-a educat societatea burghezo-moșierească!

Și el își privi ceasul de la mînă: mergea. Îl duse și la ureche, să audă mersul: mergea bine. Făcu ce făcu, apoi își suflecă mai tare mîneca, să-i vadă și omul din fața lui ceasul. Acesta se înfurie:

— Mă Adame, ce-ai, mă, cu mine?

— Eu, mă? Nimic, zise el și își trase ceasul, rar, să-l audă omul de lîngă el. Dacă tu ești prost, ce-s eu de vină?

— Cum sînt prost, ce, eu trăiesc de capul meu, ca tine, să fac ce vreau? Eu am muiere și copii și trebuie să-i cresc. Și dacă nu adun prune multe, ce-mi dă ăla mie, îmi dă druga. Ție îți convine.

— Din punct de vedere social — zise Adam — trebuie să lupți. Omul...

— Du-te, mă, dracului, cu oameni cu tot!

Adam îl privi mirat, de parcă nu l-ar fi cunoscut.

— Ce-ai, mă, cu oamenii? zise. Am impresia că din punct de vedere politic tu nu vezi bine problema.

Cel din fața lui parcă îmbătrînise: avea fața zbîrcită, nerasă. Arăta de patruzeci de ani. Mînecile cămășii îi erau peticite cu petice albastre, tăiate din vreo fustă ruptă de-a muierii lui. Era trist și se gîrbovise și mai mult. Adam îl privi cu milă.

Se apropie de prunul cel mai copt și începu să-l scuture. Prunele cădeau ca o ploaie neagră, și el rîdea, se bucura, de parcă-l gîdilau prunele. Zghicina prunul și rămînea cu fața în sus, să-i cadă prunele în cap, și pe față, să simtă cum cad și cît sînt de coapte. Omul de lîngă el zghicina de prun, încovoiat, și prunele îl loveau peste șale, și el era tot încruntat și se strîmba și înjura de parcă prunele îl loveau ca grindina, tare.

— Din punct de vedere cantitativ, sînt multe, zise el.

— Mai bine le-ar fi putrezit ploaia!

— Ce ești, mă, supărat pe lume?

— Mai bine le-ar fi degerat dracu' cînd erau flori, mai bine le-ar fi înghețat rădăcinile, mai bine le-ar fi mîncat omizile toate frunzele, mai bine le-ar fi trăsnit să nu văd una înaintea ochilor, pînă oi zice eu să se facă! zise omul și plecă spre putină cu tîrna plină. Mergea aplecat și îi picura pe cămașă zeamă de prune, neagră, toată cămașa era numai zeamă închegată. Semăna cu un om bătut cu parul, tăvălit în țărînă, cu capul spart și cu ume-

rii meciți de ciomag. Tîrna îi rosese cămașa de atîta cărat, și pe umărul stîng, mai învățat cu greutatea, se spărseseră niște bășici și-l dureau, ca date cu sare. Dar el nu le lua în seamă, înjura prunele și pe cine le are și le arunca în putină în dușmănie.

Adam îl privea cum se duce și vine și-i părea rău de el, dar n-avea ce să-i facă. Nici măcar cu vorbele nu putea să-l împace.

— Mi-am terminat casa, zise el, ca să-l mai împace cumva. Am pus și olanele... Tîmplăria eu am făcut-o, cu mîna mea... Am luat bani buni la avans și mi-am terminat casa, ca omu'... Casa e bine s-o termini vara, să nu intri cu ea în iarnă fără acoperiș și ferestre. Din punct de vedere al planificării, vara e bine să-ți faci sanie și iarna căruță... mă urmărești, mă?

— Da.

Era supărat. Și el era tîmplar, și el știa să facă o casă din temelii, știa să facă și mese, și scaune, știa să facă și linguri, la urma-urmei.

Adam îl văzu că e tot încruntat și nu mai zise nimic. Se așeză pe pămînt și începu să adune prune, liniștit.

Vara era bogată. Omul dinaintea lui era lac de sudoare. Tremura. Îl apucaseră frigurile și-l zghicinau cum zghicină pămîntul prunii, cînd se mișcă. Fața îi devenise verde și ochii sclipeau în fundul capului, bolnavi. Omul arăta acum de cincizeci de ani, și cum trecea timpul tîrnele i se păreau și mai grele, de piatră. Vara era plină de rod și el scuipa și trecea peste prune călcîndu-le, fără să le ocolească.

— Ce prune multe! zise Adam. Dar de-ar fi și mai multe nu mi-ar părea rău, să fie grădina plină cu vîrf și tot nu mi-ar părea rău... Bei, mă, o țuică? îi întinse omului o sticlă de-o litră.

— Ba! îl privi acestea pe sub sprîncene, rău.

— Treaba ta, dacă nu-ți face plăcere... Și Adam bău o înghițitură: o gustă, plescăind din buze. Bună, zise el și mai bău o dată. Cu cît sînt prune mai multe, cu atîta se face țuică mai multă, și magiun. Auzi, să vezi muierile, să vezi ce le-a trecut prin cap: fac compot. S-au strîns la gospodărie și fac compot. Din punct de vedere al emancipării femeii, stăm bine, zise și mai înghiți o dată. Pe mine m-au lăsat să adun prune, vara... Sînt bătrîn, și asta e muncă ușoară, mi-au spus, și eu sînt de acord, nu e muncă grea, și sînt obișnuit cu prunele... mă urmărești?

— Ba.

— Foarte rău din partea ta, înseamnă că n-ai obraz.

— Vrei să-mi arăți că ești mulțumit, este? Și că mă iei pe mine peste picior...

— Nu, n-am obiceiul... Vreau să-ți arăt... Cum să spun?... Din punct de vedere al...

— Du-te dracului, zise omul și își văzu de treabă. N-am nevoie de nici un punct de vedere de-al tău! Ce-mi folosește mie? Ce-mi folosește, mă? se întoarse omul spre el. Viața mea e viața mea, ce se duce de pomană, se duce, nu se mai întoarce... Ce a fost, a fost, ce mă tot iei cu punctele tale de vedere? Vezi-ți de prunele tale liniștit și lasă-mă pe mine cu ale mele!

— Păi asta e, nu înțelegi esențialul... Esențialul din punct...

— Lasă, știu, sînt sătul, m-ai înnebunit! Dar dacă este ce? Te întreb eu ce este? Nimic. Ce nu mă lași, mă, în pace?

— De ce te răstești la mine? Vorbește civilizat, tovarăse, se supără Adam și nu se mai uită la el. Ei drăcia dracului! zise. Omul vrea să te lămurească, și tot tu cu barda la brîu! Voiam să spun că vara e bogată...

— S-o ia dracu' de vară, cu bogăția ei cu tot, cu toate prunele ei! Că-mi rup genunchii umblînd

după ele degeaba și-mi rup spinarea cărînd tîrnele, cărînd toată vara asta afurisită, vară afurisită, că nu e vara mea și nu sînt prunele mele, sînt ale afurisitului ăla! Și-o dau dracului de bogăție, și de vară, și de lume, auzi? Că am să-i dau foc lumii ăș-teia, să ardă, să ardă!

— Dă-i, mă, dă-i, din punct de vedere politic e bine, dă-i foc! Dar nu la toată lumea, trebuie să ai perspectivă...

— Eh! făcu omul și scuipă scîrbit, plecînd cu tîrna spre putină.

Adam porni în urma lui. Îi numără urmele, apoi se uită la ceas: mergea. Secundarul se rotea, se rotea, trecînd prin același punct, și Adam se gîndea că timpul e rotund. Vru să-i spună și omului din fața sa, dar renunță: tot nu l-ar fi înțeles. Dar așa era: orele erau rotunde, și timpul tot, și zilele. El chiar vedea cum sînt zilele: ca niște cercuri moi, luminoase și ușoare: îi intrau pe mînă și le putea învîrti cum voia el, se putea juca cu ele. Și pe urmă cercurile astea îl cuprindeau, el era în centrul lor și ele se puneau unul peste altul, ca ochiurile prunului, ca vîrstele prunului, albe. Și nu-l strîngeau, și el putea să le numere ușor, fără să-l doară.

Puse prunele în putină și vru să-i spună omului din fața sa cum îi cu zilele, cum le simțea și cum le vedea el. Dar omul făcea pași mari, se grăbea, și l-ar fi crezut țicnit de-a binelea, de-i spunea.

Lucrau în aceeași grădină și omul de lîngă el semăna leit cu Adam. Adam îl privea cu părere de rău, dar n-avea ce să-i facă, omul de lîngă el își pierdea anii muncind de pomană și oricît vorbea el de cu gura tare, nu folosea la nimic, anii tot se duceau pe lîngă el, ca vîntul, goi.

— Adame — îi zise omului ce semăna cu el — ai îmbătrînit, mă.

— Păi — răspunse omul — de-aia nu mai poți tu! Ce, tu n-ai anii mei?

— Îi am, dar nu e totuna, nu e.

— Tu rîzi ca un prost, ca un ăla din postavă, de-l leagănă mumă-sa, de parcă te-ar fi făcut mumă-ta ieri. Ei, eu nu rîd, că n-am de ce. Eu sînt om vechi.

— Îmi place că ești deștept, îi spuse Adam omului de lîngă el. Uite, tu erai tare la primară la geografie. Mai îți aduci aminte de continente?

— Nu-mi aduc.

— Să ți le spun eu atunci, că eu am timp și-mi aduc aminte de ele, că le-am mai învățat și astă-iarnă o dată. Sînt așa: Africa, Asia, America de Sud, America de Nord, Australia, Antarctica... Mă urmărești? Ei, nu observi nimic?

— Nimic.

— Toate încep cu *a*.

— Și ce-mi pasă mie?

— Să-ți pese. Astea, continentele astea trebuie s-o ia de la a, ca tine, pînă să ajungă oameni pe două picioare.

— Tu stai pe două picioare? îl privi omul de sus, ducînd tîrna la putină.

— Stau cît sînt om, zise Adam și-l urmă. Stau și eu. Trăiesc în Europa. Vezi tu, din punct de vedere al emancipării ești tare redus. Nici n-ai știut că mai este și Europa cînd îți spusei continentele, uitași să mă întrebi de Europa.

Omul zghicină un prun și nu-i răspunse. Apoi zise, răstit:

— Ce-mi pasă mie de Europa ta? Ești nebun!

— Asta e toată problema, că nu sînt. Eu știu unde trăiesc, zise Adam. Și ce am de făcut. Eu trăiesc în Europa, și acuma adun prune să facă muierile magiun și să mai facem și-o gură de țuică... Ție nu-ți pasă, că nu-s prunele tale, dar mie îmi pasă, că sînt ale mele. Eu n-o mai iau de la *a*, ca tine, zise Adam și-l privi iarăși pe omul de lîngă el ce se tîra pe pămînt și iarăși îl cuprinse părerea de rău: omul acesta semăna ca o lacrimă cu el, cu Adam ăl vechi.

Grădina gemea de rod și Adam începu să adune iarăși prune, bucurîndu-se, cu cît aduna mai multe cu atît era mai bucuros, și degetele nu-l dureau, nici vorbă, și nici șalele. Omul de lîngă el îl privea mirat. Și se și închină de cîteva ori.

— De ce te bucuri, mă?

Adam îi făcu cu ochiul, dar nu-i răspunse: tot nu l-ar fi înțeles, n-avea perspectivă. Din punct de vedere politic era fără perspectivă!

— Ce, mă, îți place? îl întrebă omul.

Ce știa el? Dacă lui nu-i plăcea să muncească, dacă el nu muncea cu plăcere, ce, toți erau ca el? Îi zise, că prea îl privea și nu muncea:

— Ce, ți-e lene?

— Ești nebun, unde vezi tu lene? se răsti omul la el. M-am dezlipit eu din grădină de azi-dimineață? Ai stat tu mai mult aici ca mine?

— N-am stat, dar de ce ești așa acrit, îmbătrînit, de ce nu te bucuri?

— Ești nebun, zău, de ce să mă bucur?

Asta e drept, se gîndi Adam, n-avea omul de ce să se bucure.

— Ce, sînt prunii mei?

— Nu sînt, zise Adam. Dar bucuria și munca...

— Ce, muncesc pentru mine?

— Din punct de vedere politic ai dreptate — zise el — dar esențialul e să nu fii trist... Mă urmărești?

— Du-te, mă, și te culcă, zise omul. Eu aș vrea să nu fie o prună pe lumea asta!...

Adam se ridică și scutură alt prun: prunele cădeau ca ploaia, negre.

— Ah! Ce multe, zise Adam. Ce multe sînt!

Și se așeză iarăși pe pămînt și începu să le adune. Și din cînd în cînd mînca cîte una, și mai trăgea și cîte o gură de țuică și ochii îi erau plini de lumină. Și cerul era luminos și albastru. Ziua era liniștită și în grădina plină cu prune el stătea pe pămînt și aduna prune, aduna într-una și vorbea singur cu el însuși, cu cel de altădată.

NABUCODONOSOR

I

El stătea în dăinăuș, sub dud, și se legăna încet. Nevastă-sa se uita la el supărată.

— De ce vrei, Paraschivescule, să mă nenorocești?

— Eu?! se miră el. Auzi, Ioviță, ce zice soru-ta! Minte de femeie!

— Să vă ia dracu' de gît pe-amîndoi! se supără Ioviță.

— Ei, nici așa, cumnate, în bătătura mea! Să pomenești de dracu', păi se poate? La mine pe bătătură nu se pomenește de dracu'... Vezi, Paraschiveasco, vezi cum vorbește frate-tău?!

O cioară trecu pe deasupra bucătăriei și Paraschivescu băgă repede mîna în buzunar, proptindu-se cu piciorul în dud, să se oprească din dăinăit. Dar se răzgîndi și nu trase: era o cioară rătăcită, nevinovată, Și era spre seară, se culcaseră puii în cotețe și prin duzii din spatele bucătăriei. În dudul unde avea el legat dăinăușul nu se culca nici o pasăre, să nu umple crengile, și funia, și scaunul cu găinaț. El se gîndea acum la cocoșul cel negru, care-i plăcea cel mai mult. Cocoșul avea și pene albastre, și vineții, și unele bătînd în cărămiziu învechit, dar rămînea tot negru și avea un mers, tot să-l privești!

— Ce zici, cumnate?

— Eu? se trezi el. Eu nu zic nimic. Tu ce zici?

— E treaba mea, mă? Cînd m-a privit pe mine, am zis. Acuma te priveşte pe tine.

— Da?! se miră el.

— Sigur — zise Ioviţă — nu mai încape nici o discuţie.

— Sigur, sigur — aprobă el — nu mai încape nici o discuţie! Dar ce facem cu Paraschiveasca asta?

— E muierea ta, dă-i două dacă nu te ascultă, şi termini.

— A, nu, eu nu sînt de principiul ăsta, se supără el. La mine în bătătură nu se bate.

— Atunci lămureşte-o!

— Eu?! Păi de ce, păi se poate? E soru-ta, lămureşte-o tu!

— Nu vă mai bateţi joc de mine, că plec. Ce, credeţi că eu n-am de lucru? Am. Sau credeţi că sînt plătit să stau de vorbă cu voi?

— Bine, Ioviţă — se supără ea — adică tu numai aşa stai de vorbă cu noi, dacă eşti plătit? Şi numai cînd ai treabă stai de vorbă cu neamurile tale, cu sora ta? Eu sînt sora ta a mare, să-mi zici daică, păcătosule, că te-am răzgîiat ca o proastă şi te-am lăsat de mic să-mi zici pe nume, dar nu trebuia. Şi te-am legănat, păcătosule, şi nu te-am lăsat în postavă, sigur, să dea purceaua peste tine, să-ţi rupă nasu', cum i l-a rupt lui Sperdea, belitu' ăla de-a ajuns inspector la „Aprozar“ ... Un căcănar şi jumătate, umblă cu geanta la subsuoară şi crede că e buricul pămîntului, dar o să cadă el din prun şi-o să se spargă ca un dovleac, pleosc! Numai cojile o să rămînă din el. Să nu-mi spui mie pe nume de n-o fi aşa!

— Bine, aşa e ... Sperdea e un prost, mi se pare că l-au şi dat afară ...

— Ce ţi-am spus eu? Ce i-am spus eu, Paraschivescule? Spune, că erai aci, la un pas, în dăinăuş, ce i-am spus?

— I-ai spus, zise el şi se gîndi la cocoş ... Era, într-adevăr, un cocoş de rasă. Altul nu mai găseai în şapte sate la fel, să tot cauţi.

— Cumnate — puse Ioviţă mîna pe funia de la dăinăuş, oprindu-l — hotărîţi-vă, mă, că ne apucă noaptea şi noi ne jucăm de-a baba-oarba.

— Cum ne jucăm? zise el nemulţumit. Asta e joacă? Tu poate te joci şi ne faci pe noi proşti. Eu nu mă joc, e o problemă serioasă.

— Atunci ce să le spun?

— Cui?

— Cui, cui! La ăl din baltă! Oamenilor, cui să le spun?

— Uite, Paraschiveasco, la frati-to, cum îi sare petecu'! De ce foloseşti, mă Ioviţă — zise el calm — de ce foloseşti tu asemenea cuvinte urîte? Urîte, mă, zău! Foarte urîte! Şi eşti om tînăr. Păi se poate, Ioviţă? A, că era să uit ... Cîţi ani ai Ioviţă?

— O sută!

— Ei, chiar o sută n-apuci tu, că vorbeşti urît şi vorbele urîte îţi ard inima. Ai aşa cam la treizeci şi cinci?

— Treizeci şi şase — zise Ioviţă, să-i intre în voie.

— Exact! făcu el. Eşti cu patru ani mai mic ca mine. Cum trece vremea, Ioviţă, îmbătrînim, mă, ajungem bunici ... Nu?

— Cumnate, te ştiu om serios ....

— Păi credeai tu vreo ţîră că nu sînt?

— Nu credeam. Eşti. Şi ea e, soru-mea. Şi eu sînt. Toată lumea.

— Ei, nici chiar toată lumea — începu el să se dăinăie iar, împingînd cu piciorul în dud.

— Aşa să fie, cum zici. Şi atunci cum rămîne, intraţi sau nu?

— Ce întrebare, domnule! rîse el.

— Întrebare ca toate întrebările! Mă bazez pe voi, sau nu?

— Păi sigur, tovarăşe, zise el. Eu intru.

— Unde intri? sări nevastă-sa.

— O vezi? i-o arătă el lui Ioviță. Odată îmi sare în cap! Ea nu vrea.

— Atunci iscălește numai pentru tine — zise Ioviță — de ea nu-mi pasă mie, o lămuresc eu . . .

— Ia să iscălească, să vedem ce mănîncă în seara asta! Și să vedem unde doarme dumnealui!

Lui Ioviță îi venea să le dea cu ceva în cap și să plece. Dar avea sarcină să nu plece, și nu pleca. Zise:

— Eu cunosc șmecheria asta, sînt sătul de ea pînă peste! Tu vrei, dar nu vrea nevasta! V-ați înțeles așa, asta e, pe mine nu mă prostiți! Și eu nu mai pot scoate ochii în lume de numele vostru. Toți cu gura pe mine. Ioviță, Ioviță, ai neamuri lăsate afară, o ai pe soru-ta, îl ai pe cumnatu-tău, Ioviță! Și eu vreau să termin odată, și vreau să intrați, să nu mai stați ca orbeții, să nu mai vă închinați la avutu' vostru, la bani, să nu vă mai mințiți unu' pe altu', să nu vă mai ascundeți, să fiți și voi liberi, oameni întregi! . . .

— Ho, mă, ho! strigă Paraschivescu supărat. Ce faci, mă lămurești?

— Te lămuresc, na!

— Păi de ce, Ioviță, de ce să mă lămurești tu pe mine? Cine e mai bătrîn, că înainte vorbirăm? Eu! Ei, și dacă-i așa, de ce-ți baţi joc de mine? Lasă-mă, domnule, cu întunericul și cu proprietatea particulară! Eu sînt lămurit. Vorbește cu soru-ta.

— Te treci, adică!

— Sigur, sînt ca și trecut, zise el și începu iar să se legene.

— Atunci e bine, dă cererea — întinse Ioviță mîna, dar soru-sa apucă cererea înaintea lui și o băgă în sîn.

— Ia-o de la ea, zise el, supărat.

— V-ar place, știu eu că v-ar place . . . Dar eu n-o dau. Eu sînt femeie bătrînă și nu vreau să rămîn pe drumuri . . . Dacă se schimbă ordinea?

— Nu se schimbă, nu mai trăncăni prostii, zise Ioviță.

— Dar dacă mă lasă? Dacă se însoară Paraschivescu și mă lasă, femeie bătrînă, fără palmă de pămînt?

— Cum să te lase, fă? E om bătrîn . . .

— Pe ăi bătrîni îi apucă, și de mă lasă, eu unde mă duc? vorbi ea aspru. După ce-am muncit o viață de om . . . Că fără pămînt nici copiii nu te țin, ești ca în pielea goală pe nămeți.

— Auzi ce-i trece prin cap — zise el — c-o las! Doamne — se închină el de trei ori — doamne, apără și ferește!

— Nu te închina degeaba, că știu eu că nu ești trecut pe la icoane! Dacă mă lasă, Ioviță, eu ce fac? Dacă zice că nu mă lasă și vrea să se treacă, bine, eu nu mă-ncontrez. Nu. Eu zic: să se treacă! Acuma! Și dau și cererea! Acușica! Să intre în colectiv, dar înainte să treacă pămîntul pe numele meu, zise ea. Așa vreau!

Se uitară unii la alții. Și se făcu liniște. Se auziră caii lovind cu copitele podeaua, în grajd. Și se auzi o vacă bălegîndu-se rar.

— Paraschiveasco — se trezi el — nu ți-e totuna . . . dacă băgăm pămîntu' acolo?

— Nu mi-e, zise ea. Să fie acolo, da' eu vreau să știu sigur că e al meu, pe numele și pe pronumele meu.

— Bine — făcu el — trece-l unde vrei tu!

Nevasta se lumină la față de bucurie, se apropie de el și îl pupă pe amîndoi obrajii. Îl pupă și pe Ioviță. Dar nu-i dădu cererea decît după ce merseră la sfat și trecură pămîntul pe numele ei. Atunci i-o dădu. Cererea începea așa: „Eu, supsemnatul Paraschivescu F., zis Secărică, mă trec în gospodărie împreună cu nevasta mea, Paraschivescu I., și aducem acolo tot pămîntul și uneltele, precum și doi cai ce

îi avem în deplină sănătate, o iapă pe nume Eleonora, cu mînz în burtă, aproape de fătare, și un cal de hăis. Mai aducem și cele de pe verso".

Pe verso, Ioviță citi, numerotat, tot ce scrisese cumnatu-său că aduce în gospodărie.

Soră-sa îl opri la masă și nu-l lăsă pînă tîrziu, cînd țuica îi cam afumase. Îl chemaseră și pe Înălțimea, cu nevastă-sa. Paraschivescu făcuse armata cu Înălțimea, și cînd li se împăienjeniră ochii, se luară de după gît și începură să cînte marșuri. Dar le uitaseră cuvintele, și numai le lălăiau. Ioviță lăsase cererea acasă, sub fața de masă, în bucătărie, să nu se răzgîndească cumva cumnatu-său. Dar Paraschivescu nici nu se gîndea la cerere, el ajunsese acum să cînte cu Înălțimea un alt cîntec, din care știau numai începutul. Și cum îl terminau, îl luau de la capăt, ca și cum așa ar fi fost. Nevastă-sa era foarte bucuroasă și se îmbrăcase cu fusta neagră pe care și-o făcuse de moarte și luase în picioare pantofii de nuntă. Era așa de bucuroasă, că mereu îi venea să pupe pe toată lumea și să plîngă. Niciodată nu avusese atîta încredere în bărbatul ei cum avea acuma. Fiindcă pămîntul era pe numele ei și nu mai avea cum să-i facă vreun rău. Tot venea lîngă el și-i turna țuică în pahar și îl mîngîia pe păr.

Paraschivescu nici nu se uita la ea. El cînta cu Înălțimea același cîntec de la început. Și răsuna casa, cum cîntau:

Calu-i bălan, calu-i bălan
Și șaua-i verde,
Ține-mi-l, doamne, ține-mi-l, doamne,
Nu mi-l pierde!...

Cînd ajungeau aici, amîndoi ziceau: Bis! Și cam cît socoteau că ține bisul ei se uitau la pahare și ciocneau. Apoi o luau de la „Calu-i bălan", încă o dată.

2

Paraschivescu era om de lume. Nu ți-era rușine cu el la petreceri. Dar nici la muncă nu rămînea în urmă cu rîndul. Acum stătea în curte, pe rogojină, și era supărat. Ținea sprîncenele încruntate și nu voia s-audă de nimeni și de nimic. Nevastă-sa plecase la tîrg și el nici nu se uitase după ea cînd ieșise pe poartă, să vadă măcar cum e îmbrăcată. Avea sufletul otrăvit. Nici măcar la cocoșul cel negru, ce se urcase pe umărul lui, nu se uita. Cocoșul coborî pe mînă, dincolo de cot, pășind mărunt, ajunse cu picioarele pe încheietura mîinii și începu să-i ciugoale din palmă nimicuri, fiindcă Paraschivescu n-avea de data aceasta nici o fărîmitură de mămăligă măcar pentru cocoș. Dar cocoșul își văzu de treabă, ciuguli mai departe și cîntă de două ori, bătînd din aripi, cucurigu, de parcă s-ar fi schimbat vremea deodată.

Paraschivescu turba de necaz. Îl durea burta de țuica băută în dușmănie toată noaptea. Fiindcă el nu se îmbătase de plăcere, se îmbătase de ciudă. Și de aceea toată seara nu-i răspunsese nevestei la nici o vorbă și nu se culcase cu ea într-un pat, zisese că îi e rău și se culcase în podul grajdului, pe fîn. Voise și el să apară o dată cu fața în sus în lume, și ea îl făcuse de rîs cu pămîntul. Dacă i-ar fi spus lui înainte, era altceva, dar ea prinsese momentul cînd era și alt om de față, să aibă martori. Și el n-o bătuse, fiindcă nu voia să creadă lumea că în bătătură la el se mai întîmplă și așa ceva. Nu voia să știe nimeni ce-i la el în curte, nici cumnatu-său măcar. De aceea lăsase totul baltă, să treacă pămîntul pe numele ei. Tot în colectiv mergeau cu el. Îi părea însă rău că ea îi luase orice bucurie de a da pămîntul, de a se scăpa de el, fiindcă din moment ce și-l trecuse pe numele ei, însemna că ea mai ținea la pămînt ca la ochii din cap. Și pămîntul devenea al ei, deci nu-l dădea cu toată inima. Și dacă era al ei,

era și al lui, mai departea Voise să se scape și să poată fluiera liniștit, culcat pe rogojină, cu cocoșul cel negru pe palmă și cu cîinele, cu Osman Pașa, lîngă el. Acum Osman Pașa se chinuia în lanț și nici măcar nu lătra, să nu-și înfurie stăpînul. Dacă Paraschivescu ar fi fost în toanele lui, l-ar fi dezlegat de mult.

Paraschivescu auzi iapa în grajd bătînd cu copitele în podea și nechezînd ca prinsă de durere. Se ridică și merse să vadă ce e, cam pornit că nu-l lăsa să se pripească în voie la soare și să-i mai iasă mirosul de țuică din gît. Nu mai era de loc beat, era numai furios pe nevastă-sa.

Cînd ajunse în grajd, văzu un mînz lîngă iapă, culcat, negru ca darcu' și gras. Paraschivescu îl luă în brațe și ieși cu el la soare, să i se usuce pielea. Îl puse pe rogojină, să nu se murdărească cu pămînt. Apoi rîni în grajd și puse pe jos fîn adus din pod, să aibă pat bun iapa și mînzul. Pe Eleonora o scărpină, gîdilînd-o o dată, cu degetele pe burtă și îi aduse din magazie o traistă de boabe. Cocoșul cel negru se ținea după Paraschivescu, și în grajd și în magazie, i se învîrtea printre picioare. El îi dădu o mînă de boabe și după ce le mîncă pe toate îi arătă ușa grajdului, deschisă, și-i zise:

— Du-te și te plimbă, Gogule.

Cocoșul plecă în grădină, la găini, și el aduse mînzul în grajd.

Seara, cînd se înapoie nevastă-sa, mîndră că vînduse în tîrg patru gîște, îl găsi supărat, pe rogojină. Se așeză lîngă el și începu să numere banii cu voce tare, ca să-l desupere. Dar el era acru ca oțetul și nu se limpezea oricît lua ea numărătoarea de la început.

— Ce-i, Paraschivescule? nu mai răzbi ea să tacă, mîncată toată de liniștea lui tulbure, nerăbdătoare să afle ce se întîmplase.

El îi arătă cu mîna grajdul: avea ușa zidită, de sus pînă jos, și văruită. Și fereastra era zidită și dată cu alb. Ea nu înțelese și se uită la el speriată.

— A fătat iapa, zise el.

— Da' ce-i cu grajdul?

— N-am avut noroc de mînz, zise el. A murit. A murit în grajd. Ultimul mînz care l-ar fi fătat iapa la noi în grajd. a murit în grajd... Așa că am scos caii afară și am zidit grajdul, să nu mai moară nici un mînz în el...

— Ei, lasă, zise nevasta. Nu-ți fă inimă rea din atîta lucru... Tot nu era mînzul nostru, tot se ducea cu iapa, poimîine...

— Asta e din vina ta, că ți s-au sucit mințile la bătrînețe.

— Adică mă faci nebună?!

— Dacă dădeam pămîntul, nu mai aveam de furcă nici cu caii și nu murea nici mînzul, nu mă durea nici pe mine burta de țuică... Mi se pare c-ai adus de la o vreme țuică de-a acră, de-aia din butoiul de la vale, țuică acră ai adus, cînd ai văzut că noi nu mai ținem gustul!...

— Și aia e țuică, și aia trebuie băută!

— N-am vorbit c-o vindem? De ce mi-ai băgat-o pe gît mie?

— Eu ți-am băgat-o? Tu, cu mîna ta. Și dacă aș fi adus tot de-a bună, nu mai isprăveam nici pînă la Paști cu voi, că începuse Înălțimea să toarne în el ca în Dunăre, turna și nu se băga de seamă! Și o luase și Ioviță pe urmele voastre, să nu rămînă nebotezat la călcîie: că-l da muiere-sa pe ușă afară, vezi, Doamne!

— Of! Mi-ai făcut capul alb! Zgîrcito!

— Eu? Tu ești, c-ai zis să nu frig carnea aia de porc și s-o pun pe masă! De-o puneam, nu te văietai acuma de burtă.

— Eu credeam că sînt oameni mîncați, au cureaua întinsă, și doar nu-i chemasem la masă, îi luasem la o băutură. Nu?

— Tu le faci, și relele se sparg în capul meu! Sînt sătulă și eu de gîndurile tale întoarse pe dos, mi-ai uscat sufletul cu ele! Da' iapa unde e acuma? își potoli ea glasul, privind prin curte. Unde e? Și cu mînzu' ce-ai făcut?

— Nu ți-am spus odată?

— Mie?

— Doar nu lui Petre de la Maglavid?

— Să-i crească la ăla întîia iarbă pe piept, la ăl de minte.

— Tare înapoiată ești Paraschiveasco, zise el și începu să se joace cu cocoșul. Umbli cu blesteme, zău, e urît. Foarte urît! M-ai auzit pe mine folosind asemenea cuvinte urîte, spune și tu, m-ai auzit? Nu m-ai auzit. Gogule, ia sări și tu pe umăr și zi o dată cucurigu, îi făcu el cu ochiul cocoșului.

Cocoșul se urcă, întinse aripile, se lovi de trei ori cu ele și zise cucurigu.

— Mînzul l-am îngropat, vorbi al, uitîndu-se la cocoș. Da... Iar iapa și calul i-am dus la gospodărie, ce să-i mai ți pînă poimîine acasă? I-am dus cu căpestre cu tot.

Ea dădu cu piciorul în cocoș și începu să drăcuie.

— De ce ai dus tu caii noștri acolo? Mai erau două zile, să fi stat două zile în bătătura noastră! De ce să-i dăm noi mai devreme? Poate mai avem treabă cu ei... Și... Și erau aici, te uitai la ei, că n-o să te mai uiți! Că așa sînt unii oameni, săriți de pe bile!

— Care sînt oamenii ăia, Paraschiveasco?

— Să știu ei care sînt... Se apleca și luă un pumn de țărînă și de pietricele și dădu după cocoș, mai mult să-l umfle, decît să-l lovească cumva rău. Ăia sînt, care mă lasă fără cai! Și...

— Gogule, ia vino tu încoace, băiatule, să mergem noi la o plimbare, că văd că unele muieri au mîncat măsălariță, că s-o fi găsind acuma prin tîrg. Măsălariță, zise el și plecă cu cocoșul pe umăr, prin grădină, privind parii din gard, să vadă dacă nu s-a mai desprins vreunul din cuie.

3

Cînd fu primit în gospodărie, împreună cu alți oameni din sat, președintele, știindu-l om harnic și cu vază în sat, îl rugă să spună și el cîteva cuvinte.

— Ce să vă spun eu?! căscă Paraschivescu gura, mirat.

— Cum ai intrat la noi, din suflet, și cum...

— Din tot sufletul, zise el repede, să nu-i scape nici un cuvînt. Din tot sufletul am intrat, sigur, zise el. Dar chiar atunci își dădu seama că așa se gîndise el mai de mult să spună. Însă acum nu mai era adevărat, nu intra chiar din tot sufletul.

Oamenii bătură din palme, un ziarist de la „Drumul nou" îl fotografie din trei părți. Ziaristul, după adunare, veni cu el acasă și îl fotografie în fața grajdului zidit, cu Osman Pașa la picioare. Paraschiveasca vru și ea să se fotograгfieze, dar el o trimise în beci după țuică, și cînd se întoarse, îi spuse că prea mult bătuse la butoaie și întîrziase. Apoi o făcu de rîs fața de ziarist, întrebînd-o:

— Ai adus țuică de-a acră, muiere?

— De-a acră, rîse ea, și rîse și ziaristul și își notă gluma într-un carnețel cu coperți roșii, cu pătrățele.

4

A doua zi el mulse vaca, îi dădu drumul pe vale și se culcă pe rogojină. Și începu să-și facă dintr-un ziar un zmeu, tăindu-l cu foarfeca și lipindu-l, în două, cu pap, să fie mai tare. Își ciopli și lopățelele, și cînd totul fu gata, văzu că zmeul nu era colorat. Intră în casă și căută prin pod, printr-o ladă cu cîlți, creioanele colorate ale lui fiu-său, Mitrică. Le găsi

și desenă pe zmeu un cocoș, o iapă, un mînz, un cîine și o femeie cu șoldurile mari, trăgînd dintr-o lulea.

Și nu se duse la gospodărie. Fiindcă n-avea nici un rost să muncească el pămîntul nevesti-si.

Cînd îl strigă Ioviță să meargă, spuse că îl dor șalele, că dormise noaptea strîmb.

5

Îi spuse și nevestei că e bolnav și ei îi păru bine. Îi dădu să mănînce bine și îl pupă. El nu se înfurie că-l pupase, ca să nu se observe că nu-l doare nimic. Dar se șterse pe furiș, cu mîneca, unde-l pupase ea.

— Paraschivescule — zise nevasta — dacă ești răcit trebuie să te păzești. Acum sănătatea e înainte de toate. Așa că stai frumos pe rogojină, să prinzi puteri...

— Da, oftă el.

— Și să ai grijă de pui, să nu-i ia vreun uliu... Eu dau o fugă pînă în tîrg, să văd cum e piața azi...

El se așeză pe rogojină, cu greu. Ea știa că se preface, dar îi părea bine: n-avea să-i mai fure uliul puii și nici coțofenele să-i umble prin cuibare. Plecă la tîrg liniștită. Plecă pe jos, ca să mai poată discuta cu lumea, să le povestească prietenelor ei cum era munca în gospodărie.

Paraschivescu se gîndi că trei ore cel puțin putea să doarmă liniștit în casă și să nu se chinuiască pe rogojină, unde-l bîzîiau și muștele. Trei ore era pe jos pînă la Marca-Mare, reședința raionului. Era împăcat: ea nu muncise niciodată la cîmp, mai mult pe lîngă casă se învîrtise, și prin tîrguri, așa că acum, dacă nu-i lăsase pămîntul pe numele lui, să-l

dea și să se scape de el, el nu-i muncea pămîntul. Să și-l muncească singură, își zise și închise ochii, obosit.

Ea veni mai repede și-l găsi sforăind. Luă un pai și îl gîdilă în urechi. El dădea după pai, prin somn, cu mîna, ca după muște. Și ea se înfunda de atîta rîs și-l tot gîdila cu paiul în urechi. Pînă el se trezi.

— Mă trăgea un curent de la pămînt, pe rogojină, zise el.

— Lasă că mîine îți pun și fîn și paie, cam cît de trei saltele, să nu te mai tragă.

Și-i plăcu și acum că o minte. Fiindcă se gîndise pe drum, și la dus și la întors, că dacă el stă în curte și-i păzește puii, și rațele, și gîștele, nu trebuie să calce în veci să muncească pămîntul. Cît cîștiga la tîrg, le ajungea pînă peste cap. Că le mai trimitea și Mitrică cîte ceva și mai aveau și ei încă destule în magazie.

— Am să-ți cumpăr hîrtie albastră, și roșie — zise ea — să-ți faci mîine un zmeu adevărat, că ăsta din ziar e urît și nu se vede de departe...

6

El era slab ca o unghie. Și împlinise patruzeci de ani în vară, însă în acte împlinise de-abia treizeci și șase. Nu avea toți anii trecuți în registre. La ei în sat nu fusese atunci primărie și mamă-sa nu se dejghinase cu el să-l ducă în comuna vecină, peste deal, la trei ceasuri de vreme, să-l scrie notarul în hîrtiile lui. Căruță n-aveau și pe jos nu-i venise să meargă. Mai ales că era în timpul secerișului și n-avea chef să piardă o zi de pomană cu el, pe drumuri. Îl dusese de mînă, cînd împlinise patru ani. Notarul, prost, nu crezuse că avea patru ani. Și el nu înregis-

tra decît pe cei ce se nășteau cel mult cu o săptămînă înainte. Așa că îl trecu ca nou-născut. Nevastă-sa aflase mai tîrziu totul și îi zicea: „Paraschivescule. pe tine te-a făcut mumă-ta la patru ani, nu la nouă luni". Lui nu-i plăceau glumele ei și se ducea la dud și se legăna în dăinăuș. Și la armată îl luaseră tot cu patru ani mai tîrziu. De asta nu-i păruse rău. Șezuse cu nevastă-sa, ca un rege: opt ani înainte de armată. Fiindcă se însurase devreme, la paisprezece ani. După cum scria în acte. De adevăratelea, la optsprezece împliniți.

„Oamenii slabi din fire sînt făcuți numai din inimă", zicea el, fudul. Și mergea pe drum de nu se ținea nimeni de urma lui. Odată-l vedeai că trece colțul și-ți piere din ochi. La sapă nu pleca nimeni de la același cap al pogonului cu el, să nu-i umple de praf. Toți îl știau iute, așa că nimeni nu se miră marți dimineața cînd îl văzură și parcă nu-l văzură intrînd în curtea gospodăriei. El intră în grajdul cailor și se duse drept la Eleonora. Iapa necheză și el o bătu pe spate.

— Ți-e dor de ea? îl întrebă grăjdarul.

— De ce să-mi fie dor? Ia mai lasă-mă cu prostiile! Am adus-o aici, e a colectivului, și gata.

— Atunci ce cauți pe la ea?

— Să vă văd pe voi cît sînteți de proști!

— De ce, nene? se miră grăjdarul.

— O lăsați să sufere! Uită-te la ea și pe urmă uită-te la tine cît ești de nepricopsit în treaba asta ce-o faci. Iapa e fătată de cîteva zile. N-are mînz, și laptele din uger, dacă nu e supt, se împietrește. Și se îmbolnăvește iapa și nu mai e bună de nimic. strigă Paraschivescu. De ce n-o mulgeți, mă?

— Păi... Eu n-am știut și nici n-o prea cunosc, poate dă cu copitele.

— Dă.

— Atunci cum s-o...

— Lasă, nu te supăra c-am strigat la tine, o lăsă el mai domol. Am venit eu s-o mulg.

Și după ce mai vorbi cu iapa și o gîdilă pe burtă, începu s-o mulgă într-o oală de pămînt, roșie, smălțuită. Grăjdarul, rezemat în furcă, îl privea și nu înțelegea de ce nu mulge laptele pe jos, că era mai ușor, de ce-l mulge în oală?

— Ca să nu fac murdărie — zise el — să nu vină muștele și să facă viespar aici, să n-o mai lase să se culce. Și la urma-urmei, de orice lapte de pe lumea asta e păcat să-ți bați joc, să-l mulgi de pomană, pe pămînt.

— Da, zise grăjdarul și se uită în urma lui cum ieșea din grajd și din curtea gospodăriei, repede, cu oala la subsuoară, acoperită cu haina.

El veni în fiecare dimineață, mulse iapa și se înapoie acasă. La lucru, nici pomeneală să meargă. Cei din conducere îl lăsau în pace, să stea și el acasă cîteva zile, dacă îi e greu să meargă de la început pe cîmp, cu mai multe căruțe deodată.

Într-o seară, preotul trecu pe la poarta lui, și Paraschivescu îl chemă înăuntru.

— Dă-i în cîine, zise preotul, deschizînd poarta.

— Osman Pașa nu mușcă, zise el. Fără ordinul meu nu mușcă.

El stătea în dăinăuș, ținîndu-se cu amîndouă mîinile de funii, fără să atingă pămîntul cu picioarele, și se legăna încet de tot, aproape stînd. Osman Pașa, chiar lîngă rădăcina dudului, îl privea cu limba scoasă, respirînd greu, de căldură.

— Părinte — zise el — sînt un păcătos...

— De ce, omule, ce-ai făcut? veni preotul lîngă el și puse mîna pe dăinăuș, să nu se mai legene.

— Vreau să mă spovedesc...

— Vino duminică la slujbă și...

— Nu pot, părinte, duminică.

— De ce, omule?

— Nu mai sînt aici duminică. Pînă duminică mor. Nu, știu eu ce spun. Mor. Mă dor toate oasele, toți mușchii. Părinte, am oftică la plămîni, tot sînt ros pe dinăuntru, zise el și tuși răgușit. Tuși înfundat. ca

înecat, și scuipă lung, la rădăcina pomului, în țărînă, lîngă cîine. Osman Pașa nu se mișcă de loc, îl privi mai departe. Da, părinte, scuip și sînge, m-a omorît de tot tuberculoza... Mă înghite pămîntul, părinte, și sînt om tînăr, nici măcar cincizeci de ani n-am împlinit. Cîți îmi dați, părinte? Cîți ani?

— Păi știu eu, omule?

— Patruzeci am, fără acte, și treizeci și șase pe acte. Și el iar tuși lung. Dacă nu mă spovedești, mor ca un cîine.

Preotul purta la brîu o cruce neagră, mică. Avea și o cărțulie cu el. Zise că-l spovedește. Dar să se dea jos din leagăn.

— Nu pot, părinte, mi-e rău dacă mă mișc, am amețeli și leșin.

Începu să-l spovedească acolo unde era. Îi puse toate întrebările și Paraschivescu răspunse la toate. Din cînd în cînd îl mai apuca cîte un sughiț, după atîta tuse.

— Părinte, sughițul am auzit că e ultimul stadiu, zise el și scuipă iarăși lîngă cîine.

— Nu știu, omule. Dar spune-mi, ai păcătuit de adulter?

— De toate am păcătuit...

— Ai urît?

— Am urît, zău. C-așa e omul bolnav, nu mai ține seama de nimic. Și m-am băgat și în colectiv, părinte, să las pămîntul pe mîna oamenilor, să nu i-l ia vreun hoțoman muierii, s-o înșele și s-o lase goală, fără brazdă, la bătrînețe. Că dacă eu mor, fiind colectivist, o să țină ei seama... Nu? așa că am urît, am păcătuit și de adulter, de toate am făcut. Și îmi pare rău, părinte, că mor... Îmi pare rău că sînt bolnav și nu mă pot duce să muncesc la colectiv... Nu pot, n-am puteri. Am fost și pe la doctori, în secret, să nu mă știe satul, că, știți și dumneavoastră, oftica e o boală rușinoasă și nu-ți mai calcă picior de om prin bătătură de aude că ești lovit de ea... Și

doctorii au zis: „Mă omule, este în ultimul stadiu, nu mai ai nici o salvare". Da, nu mai am nici o salvare, decît moartea, părinte. Dar doctorii mi-au zis să beau lapte de iapă ca să mai prind puteri, așa, puteri ca să mai mă țin pe picioare... Și eu merg în fiecare dimineață la gospodărie și mulg iapa și beau laptele...

— Poate n-o fi așa de grav, zise preotul. Dar nu mai sta la umbră, sub dud... Umbra face rău la plămîni.

Preotul plecă înainte de intrarea vacilor în sat și pînă seara toată lumea știu de ce mulgea Paraschivescu iapa într-o oală roșie, smălțuită, și ce făcea el cu laptele.

7

Înălțimea veni și-i spuse să mănînce bine și să se pregătească de drum. Să ia și ceva bani, să bea o țuică dacă doctorii o să-l găsească sănătos. Fiindcă Înălțimea era convins că n-avea nimic. Era el slab, dar de oamenii slabi se prinde mai greu boala, că n-are de unde să-i apuce.

— Nu mă duc, tuși Paraschivescu.

— Cu mine nu fă pe deșteptul, lovi Înălțimea cu biciușca în pămînt, în lung și-n lat, desenînd numai cruci pe bătătură. Cu mine nu-ți merge. Te duc la doctori să te pună la raze. Am primit sarcină să te duc și legat.

— Nu-ți strica puterile, că-i păcat, zise el.

— Nu-mi stric nici o putere, te leg și te duc..

— Nu cu mine, cu pămîntul ăsta, mai lasă-l și pe el să se odihnească, nu-l tot tăia în cruci cu biciușca aia!

Înălțimea își înfășură biciușca în jurul pumnului. Îl știa sucit și trebuia să se dea după el, dacă voia

să-l ducă la spital. Cu vorbă rea nu-l urnea nici mort din bătătură. Zise, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic:

— Eu aduc căruța și facem o plimbare pînă la oraș, să-mi cumpăr și eu niște cizme de cauciuc, că vine sezonul peștelui și nu pot intra în baltă desculț că se prinde reumatismul de mine...

— Înălțimeo, ce să caut eu la spital, mă?

— Păi nu spui că ești bolnav?

— Eu?!

— Tu. Nu știe tot satul?

— Uite ce-i... Satul n-are de unde să știe, că nu știe nici Paraschiveasca... Ea, dac-ar ști, mi-ar face și coliva. Că ține la mine, nu pot să mă plîng, ce-i al ei e al ei. Nu știe nimeni, nu știu ce ți-a trecut ție prin cap... Poate n-ai dormit bine, Înălțimeo?

— Am dormit...

— Eu îți spun ție, dar să nu mai spui... Și el îi șopti la ureche, deși bătătura era goală: Sînt bolnav!

— Mă, te cred... Și eu te duc la raze.

— Ce să vadă razele la mine? La un om bătrîn se albesc oasele de tot, se apropie moartea de ele și le face ca varul și nu mai ai ce citi nici cu razele în el: nu se vede nimic... Și nu mă duc! Să mă fac de rîs?

— Atunci de unde știi?

— Am fost. Dar fără martori, să nu mă fac de rîsul satului... Doctorul, săracul, s-o fi scăpat la gură, de-a aflat satul...

— Eu merg, pun caii și vin.

Plecă Înălțimea, să nu se întindă la vorbă cu el, că n-o mai termina. Dacă trăgea căruța la poartă, n-avea ce să mai zică Paraschivescu, era mai ușor să-l urce și să-l ducă la oraș. Îl ducea mai mult ca să-i scoată gărgăunii din cap, dacă și-i băgase că e bolnav, deși era convins că n-are nimic. Era țeapăn ca piatra și ținea la băutură tot ca la tinerețe.

Opri căruța lîngă fîntînă, în colț, nu la poarta lui, să-l audă și să se pitule, ori să se încuie în casă. Și

o luă prin grădină, să-l găsească unde îl lăsase, pe rogojina pusă pe un maldăr de paie. Cînd să sară pîrleazul, în bătătură, Înălțimea se opri, uimit. Paraschivescu vorbea cu cocoșul și cu cîinele și parcă aiura.

— Gogule, băiatule, tu să m-asculți pe mine, dacă vrei să nu ajungi pe varză, ori cu usturoi... Că nevasta mea n-are multe în cap, odată te mărită... Și tu, Osman Pașa, ascultă, să nu te mai prind în capătul satului, la cățele, mulțumește-te și tu cu șapte-opt grădini, să nu slăbești și să dea vreo boală în tine... Ei, și cu Nabucodonosor... Ce viață o să ducem... Nabucodonosor!...

Înălțimea o luă înapoi prin grădină, să vină pe poartă. Nu era de glumit. Paraschivescu se îmbolnăvise și aiura, pomenea de Nabucodonosor. Și Înălțimea nu-l mai auzise niciodată pomenind acest nume. Bine, și Osman Pașa era nume luat tot din cartea de istorie, dar baremi acuma așa îl chema pe cîine. Și pe cocoș îl chema Gogu. Dar nu-l chema pe nimeni Nabucodonosor și era clar că Paraschivescu vorbește cu vedeniile și trebuie dus cît mai degrabă la spital. Nabucodonosor era numai o nălucă de-a lui.

8

Cînd ajunseră în oraș, în fața magazinului universal de lîngă cinematograful „Înfrățirea între popoare“, Paraschivescu zise să oprească. Se dădu jos din căruță și intră înăuntru. Întîi colindă de două ori magazinul, fără să cumpere ceva, să vadă dacă nu e cineva din satul lor înăuntru. Nu era. Și atunci el ceru zece biberoane. Vînzătoarea îi dădu și se uită la el surîzînd: cu o săptămînă înainte Paraschivescu mai cumpărase cinci, tot de la ea.

Înălţimea rămase la căruţă, pe ladă. Paraschivescu se înapoie şi zise nemulţumit:

— N-au.

— Ce să aibă?

— Dopuri. Am un pistol cu dopuri acasă şi nu se găsesc dopuri în toată ţara. Nici ăştia la „Universal" n-au.

Porniră, dar în piaţă Paraschivescu se dădu jos să intre la closet şi se pierdu în lume. Mai tîrziu lui Înălţimea îi spuse o femeie din sat să nu-l mai aştepte: plecase acasă cu o altă căruţă. Şi-i mai trimitea vorbă Paraschivescu să nu se supere pe el, fiindcă voise să-i facă un bine, să-i uşureze căruţa, să nu mai tragă caii şi de el la întoarcere. Despre spital nu pomenise nimic.

Înălţimea cumpără de la „Librăria noastră" ce avea pe listă — patru sute de caiete cu pătrăţele, patru sute de caiete cu linii, patru sute de călimări, o mie de peniţe, creioane, hîrtie roşie pentru pavoazare, echere, sugativă şi altele. Pentru el cumpără o fotografie a lui Gagarin. Şi plecă spre sat, gîndindu-se că Paraschivescu fugise de spital şi poate că avusese el motivele lui să fugă. Îşi aminti că înainte cu vreo cincisprezece ani, cînd erau mai tineri, plecaseră împreună la rugă la Burila, la o mătuşă de-a lui. Băuseră şi mîncaseră bine, şi seara mătuşa îi dusese într-o cameră ce o avea ea pentru neamuri şi pentru cine s-o nimeri străin pe la ei şi le spusese să doarmă acolo amîndoi. Odaia avea un singur pat, era mai mică. Paraschivescu ieşise pe-afară, după plecarea mătuşii, şi nu se întorsese decît tîrziu, cînd el, Înălţimea, se dezbrăcase şi se culcase sub pătură, la perete. Paraschivescu închisese uşa cu drogul, pe dinăuntru, suflase în lampă şi se băgase în aşternut îmbrăcat. El îl lăsase o vreme, crezînd că numai se odihnea puţin. Dar văzînd că nu se mişcă, îi dăduse un cot. Paraschivescu se făcuse că nu-l simte. Şi nici pe-al patrulea nu-l simţi.

— Mă, Secărică!

— Ce-i? făcuse Paraschivescu pe somnorosul.

— Dezbracă-te, mă, dă-ţi cioarecii jos...

Paraschivescu mormăise, ca surdul.

— Hai, Secărică, dă-ţi jos pantalonii, că murdăreşti femeii ţoalele...

Paraschivescu începuse să sforăie.

— Hai, Secărică, ştiu eu că nu dormi... Şi nu te preface beat, că nu eşti, ştiu eu cînd eşti beat...

Nu-i răspunsese.

— N-auzi, Secărică? Dă-ţi, mă...

— Ce să-mi dau, mă, ce să-mi dau? se răstise Paraschivescu. Ce, vrei să rămîn în fundul gol? N-am decît pantalonii, ce vrei?

Şi dormise aşa, îmbrăcat. Dar Înălţimea nu povestise asta la nimeni, atunci, fiindcă oamenii ar fi rîs.

9

Secărică fugise acasă, să nu afle nevastă-sa că plecase din bătătură. Şi avea treabă. Şi la doctor nu se gîndise să calce, de la început, de cînd se urcase pe lada căruţii. Avea izmene, nu-i era ruşine să se dezbrace în faţa doctorilor, dar n-avea de ce să se dezbrace. Avea el treburile lui.

În bucătărie, puse lapte de vacă într-o sticlă de jumătate, spălată, să nu miroasă a ţuică, şi bău din lapte cu biberonul, vreo zece guri.

— Merge, zise el şi ieşi afară, cu sticla.

Magazia era lipită de grajd. El intră în magazie cu sticla în buzunar. Ascunse la grindă biberoanele, pe cele nouă, să nu le găsească şoarecii şi să le roadă. Şi ascunse şi sticla, după ce o goli, în grîu, să n-o afle nevastă-sa.

— Nabucodonosor, băiatule...

Şi ieşi, închise uşa cu cheia, pitulă cheia sub o cărămidă, unde nici n-ar fi bănuit nevastă-sa că se află, şi începu să se dăinăie în leagăn.

10

Auzi un nechezat şi se pomeni cu Eleonora intrînd pe poarta de la drum. Iapa o ţinu într-o fugă pînă la grajd, vru să intre, sări în sus pe uşa zidită, nechezînd ca o nebună. Sforăia, se ridica în două picioare, tropotea. Bătea pămîntul cu copita şi necheza prelung. El vru s-o prindă, dar iapa nu se lăsă.

— Nu te mai cunoaşte, nea Paraschivescule, îl auzi pe grăjdarul cel tînăr rîzînd.

— Ba mă cunoaşte, se supără el de prostia grăjdarului.

O prinseră, mai tîrziu.

— N-are nivel, glumi el, cînd grăjdarul ieşea pe poartă, cu ea de căpăstru. N-are nivel, şi o mai trag amintirile spre grajdul personal.

Apoi închise poarta şi începu să-şi roadă unghia de la degetul mare, înfricoşat puţin. Trecuse ca printr-o apă rece şi îl năpădiseră sudorile.

— Bine că s-a dus, oftă el. Şi strigă la cocoş şi la cîine, să vină să le spună ceva despre Nabucodonosor.

11

Ei îi părea bine că sta acasă şi zice că e bolnav. Aşa putea să-şi vadă mai bine de drumuri. Şi n-avea nici o teamă de coţofene, şi de ciori, şi de uliu că-i

mănîncă ouăle din cuibare şi puii. Stăteau la marginea satului — în fundul grădinii lor începeau arăturile — şi se mai întîmpla cîteodată să vină şi vulpea să se îndulcească. Dar cîtă vreme el nu se mişca din curte, toate erau bune. Dacă ar fi cotcodăcit găinile speriate, ar fi asmuţit pe Osman Paşa, şi vulpea şi-ar fi pierdut opincile prin porumbi. Cît despre ciori şi coţofene, de ele ea nu se mai temea de loc: Paraschivescu avea o praştie cu crăcană, din cauciuc roşu. Şi el cu praştia îţi lovea şi graurii, din zbor.

Cînd ea veni de la tîrg, el plecă în grădină, să n-o mai audă lăudîndu-se şi numărînd banii rar, să observe el cît e de pricepută.

— Paraschivescule, vino-ncoa', îl strigă ea.

Se făcu surd şi trecu colţul casei repede. Ea începu să se dezbrace în tindă, de fustă şi de tot, şi să-şi bată ţoalele cu palma, să scuture praful de pe ele.

— Paraschivescule — zise — nu fă pe surdu', că te căieşti...

El se urcă în şoprul cu fîn, se acoperi cu o pătură roşie, de lînă, şi închise ochii, să doarmă.

— Paraschivescule, dă-te jos din fîn, strigă ea din tindă.

El se dădu, apoi, repede, se urcă înapoi.

— Degeaba te suişi iar, eu te văd, zise ea, deşi n-avea cum să-l vadă din tindă.

Se cunoşteau atît de bine, încît nu putea să greşească. Îi ştia şi apucăturile, şi drumurile. Şi el era sigur că le ştie, fiindcă şi el le ştia pe-ale ei, pe toate, dar acum nu voia s-o audă lăudîndu-se. Sigur avea să-i spună că astăzi vînduse ouăle cu zece bani mai scump, că nu era zi de piaţă. Ea ţinea prea mult să-i arate cît e de deşteaptă. Şi începuse de la o vreme să rîdă cam din colţul gurii. Şi asta însemna că ea aducea banii în casă. El doar păzea bătătura de uliu, şi de ciori, şi de coţofene.

Nu scăpă de ea şi trebui s-o audă cum numără banii, scuipînd apăsat în degete.

— Cît ziseşi înainte că sînt?

— Nu ştiu, dădu el din mîini, deşi ştia.
— Tu dormi aici, sau ce faci?
— Stau...
— Atunci am să-i număr din nou, zise ea şi începu de la unu. Şi el fu atent şi răspunse de cîte ori ea îl întreba la cît ajunsese cu numărătoarea. Altfel nu mai termina, o lua iar de la început.
Ea duse banii în casă şi spuse:
— Azi am vîndut cu zece bani mai scump ouăle...
— Păi da, azi nu e zi de piaţă, îi răspunse el, ca să-i cam taie din moţ.
Ea nu-i mai vorbi şi găti fără să-l trimită măcar după paie de aprins focul. La masă, el spuse, ca să nu mai stea ca muţii:
— Paraschiveasco, ce drag îmi e mie de tine...
— Fugi, zise ea, că-ţi pute gura a ceapă.
— Hăi-dracu', zise el. Cu tine nici în groapă nu-i bun omu'! Tu nu mîncaşi ceapă?
— Şi ce dacă mîncai, mîncai cu gura ta? A mea nu pute a ceapă.

12

El ţinea zmeul de sfoară şi nu se uita la Înălţimea, să nu-l bufnească rîsul. Erau prieteni şi pînă la urmă, dacă avea să-i spună cuiva cum se îmbolnăvise, tot lui avea să-i spună. Zmeul vîjîia sus, în rotocoale. Bătea vîntul şi aţa bîzîia ca firele de telefon.
— Pînă la urmă tot te punem la raze, să vadă doctoru' prin tine ca prin aer. Să vadă şi să spună care e situaţia.
— Pe-ăi bătrîni numai sapa-i mai vindecă, zise el. Cînd face groapa.
Cocoşul cel negru se suise pe gard şi se plimba sărind din par în par şi uitîndu-se din cînd în cînd la Secărică.

— Şi la urma-urmei, Înălţimeo, ce vă doare pe voi de mine?
— Zău că ai rămas cu conştiinţa a veche, îi răspunse Înălţimea, aşezîndu-se pe rogojină şi privind zmeul cum se dădea peste cap, sucit şi răsucit de Secărică. Doar trăim în colectiv, trebuie să ştim unu' de altu'...
— Aha... Păi de ce?
— Aşa. Oamenii să aibă numai o faţă, şi să le-o ştim! Mi se pare mie că a dat lenea în inima ta şi te-ai lăsat pe tînjală. Boala cam miroase a lene.
— Vai, Înălţimeo! se cruci Paraschivescu şi începu să tuşească răguşit. Nu mă aşteptam la una ca asta din partea ta.
— Zisei şi eu aşa, ca să te mai ambiţionez, o drese Înălţimea.
El se aşeză pe rogojină, ciucit, şi trecu aţa pe la urechea lui Osman Paşa, să audă şi el cum loveşte vîntul în zmeu.
— Ar trebui ca oamenii să nu se mai ascundă unii de alţii, în colectiv, a zis tovarăşul Druţă...
— Cine e tovarăşul ăsta Druţă?
— Preşedintele...
— Ei!? se bătu el cu palma pe genunchi. Druţă e preşedinte?!
— Este.
— Şi de cînd e, mă?
— De la început, de cînd să fie? Era şi în prezidiu cînd ai intrat tu. Nu ţi-a dat el cuvîntul?
— Druţă mi l-a dat?
— Dar cine?
— Uite că n-am băgat de seamă.
— Faci pe deşteptu, Secărică, cum să nu ştii de Druţă...
— Îmi pare rău, Înălţimeo. Nu m-a interesat, zău, cine e preşedinte. Eu credeam că nici nu există preşedinte, decît aşa, de formă. Dar Druţă e băiat deştept, păcat că e tînăr. Dar îmbătrîneşte el. Şi ce ziceai înainte c-a spus, că n-am auzit, că bîzîia zmeul ăsta tare, ce-a zis?

— A zis el o vorbă bună, că ăi din colectiv... Cam așa: colectivul o să-i pună pe oameni la raze, să vadă ce au înăuntru.
— Deștept, Druță ăsta! Dar de-al cui e el, mă?
— Ține pe sora nevestii lui cumnatu-tău Ioviță...
— Așa... așa... Unu' scund, cu mustață.
— Ba e înalt, cu mustață.
— Ei vezi, tot știam eu ceva: că are mustață.
— El te cunoaște bine.
— Îmi face cinste, zise el și-i făcu semn cu mîna cîinelui să plece în grădină, să se mai plimbe.

Satul era mic și el îl cunoștea bine pe Druță, doar îi bătuse de multe ori în poartă și venise la el în casă, și mîncase și Paraschivescu la masa lui. Se certaseră însă înainte de a intra Secărică în colectivă și el credea că nu venise încă momentul să spună despre el că îl cunoștea. Așa, ca să vadă lumea că lui nu-i pasă de nimeni și trăiește pe piciorul său.

Povestea cu razele îl cam zgîndări, de aceea îl îndepărtă pe Osman Pașa. Poate că Druță nu-l credea bolnav și, dacă era așa, putea să-i fie rușine lui Druță, doar erau destul de neamuri și putea să-l creadă, că nu pierdea nimic. Ca să vadă dacă îl credea sau nu, îl întrebă pe Înălțimea, dar pe dos, să nu-și dea seama. Îi zise:

— Dacă eu zac, cum vă doare pe voi, că nu înțeleg?
— Tu n-ai mîini, Secărică?
— Am.
— Ai. Te pomenești că ai și picioare? Ai. De toate ai, că altfel n-ai fi avut doi copii. Dar cînd ești bolnav și stai la umbră și te dăinăi...
— Eu stau pe rogojină acuma, la soare.
— Bine, cînd stai, e ca și cum n-ai avea nici mîini, nici picioare, nimic. Ori noi trebuie să avem toate mîinile sănătoase, ca să muncim pămînturile...
— Păi de ce nu spui așa, mă? Adică vreți să vă muncesc eu pămîntul! Păi nu v-ar fi rușine?

— De ce să ne fie? Nu e și pămîntu' tău, cum muncești pămîntu' nostru?
— Păi nu-i al meu, se încurcă el. L-am dat... Și sînt bolnav, zise el repede și tuși lung, ca să se poată gîndi. Și începu să adune ața, să coboare zmeul, ca să scape de Înălțimea. Simțea că se dăduse cu Druță, era omul lui Druță, și-i băga cuie în coaste, nu se mai uita la prietenia lor. Trebuia să coboare zmeul, să intre cu el în casă, să nu mai stea de vorbă. Și Înălțimea să plece. Singur în curte nu putea rămîne. Zmeul coborî lin, și cînd Secărică puse mîna pe el, zise:
— Noapte bună, Înălțimeo. Scuză-mă, eu am ceva de lucru la zmeu.
Și intră în bucătărie.

13

Zilele treceau la fel. Unii se mirau că Paraschivescu nu mai moare. Lui îi venea să crape de rîs cînd îl întrebau vecinii sau muierile cum se mai simte. „Proștii — își zicea — mă cred chiar cu picioarele în groapă“.

De la o vreme îl prinse urîtul să tot stea în curte și să tragă cu praștia după ciori. Iapa înțărcase, și el nici dimineața nu mai dădea pe la gospodărie.

Într-o zi ieși prin fundul grădinilor, cînd nevastă-sa nu era acasă, la marginea satului, să mai privească izlazul. Intră și cu picioarele în balta Popii, să-l prindă lipitorile și să-i mai sugă din sîngele stricat de bătrînețe. Lipitorile odată înotară spre el, ca și cum l-ar fi cunoscut, se priseră de picoarele lui și începură să se îngroașe. Stăteau ca niște ciorchine și lui nu-i păsa. Se gîndea la Nabucodonosor. Vîntul încrețea apa, limpezind-o.

— El nu era trecut în nici un act, vorbi el șoptit. E al meu, și gata... N-au de unde să știe, fiecare are ce are în cap... Are cineva dreptu' să-ți comande să vadă ce ai în cap? El, săracu' stă și habar n-are. Și crește. Și se face o mîndrețe! Ho! strigă el la lipitori și le dădu jos cu palma de pe pulpe. Dîre de sînge șiroiau, ude, străvezii.

Plecă, cu pantalonii suflecați, peste cîmp. Ajunse lîngă loturi și își umplu sînul și buzunarele cu trifoi și lucernă. Cămașa îi stătea înfoiată — și în față, și în spate.

Întorcîndu-se, îl ajunse pe drum grăjdarul. Mergea cu șase cai, legați, la gospodărie. Îi spuse să încalece, să ajungă mai repede în sat. Dar el nu vru. Grăjdarul îi privi picioarele: se vedeau urme de sînge închegat, pline de praf.

— Da' ce-ai în sîn, lucernă?

— Aha, recunoscu el.

— Și de ce o duci în sîn?

— Îmi place mie așa, e mai răcoare... Și miroase frumos... Și mă gîdilă, că sînt și goange în lucernă și ele umblă și mă gîdilă...

„Nu te mai gîdilă a bătrînă?“ vru să zică grăjdarul, dar nu zise, să nu-l înfurie. Lovi caii cu o nuia și plecă în săltați spre sat.

— Tîmpitul, zise Secărică și mai rupse o mînă de lucernă și o înfundă în buzunar.

14

Nevastă-sa își cumpărase o bicicletă cu motor, să poată ajunge mai repede în piață. Dimineața îi punea benzină, apăsa cu palma pe cauciucuri, și dacă se moleșiseră peste noapte, punea mîna pe pompă și le umfla. El nu-i dădea nici un ajutor.

Stătea pe rogojină și număra de cîte ori apăsa ea pe pompă:

— ... 39, 40, 41, te ții bine, 42, 43, ești tînără de tot, 44...

Găinile fugiseră la început, speriate de motorașul ce pîrîia și tușea, dar cu vremea se obișnuiseră. Paraschiveasca, deșteaptă, întîi dădea drumul motorului și apoi striga puii să le deie de mîncare.

— Pui, pui, pui, găinile mamii, zicea ea și arunca porumb din poală, tot pe lîngă bicicletă. Cu vremea se obișnuiseră și gîștele, și rațele, și curcile. Găinile, mai ales una bearcă, se urcau și pe roțile bicicletei, dacă se nimerea cumva pe ele vreun bob de porumb.

Punea un coș în spate și două în față. Și venea cu ele întotdeauna goale. În spate ducea ouăle și el îi zicea:

— Să nu se clocească de căldura de la motor...

Ea zîmbea, fără să-i răspundă. În sat nu mai avea nimeni bicicletă cu motor. Și cînd trecea spre tîrg, ieșeau copiii pe la porți s-o privească. Nu-i ziceau nimic, fiindcă îi suia și pe ei în față, din cînd în cînd, cînd făcea în oraș vreo vînzare mai bună.

Pe el începuseră să-l doară mîinile și picioarele, și toate oasele. Cînd se ridica, îl ținea spatele. Îl omora statul, îl îmbolnăvea, și seara se culca obosit de parcă toată ziua ar fi tras la coasă. Nu era obișnuit să nu lucreze. Slăbise, și acum, cînd se uita în oglindă, arăta într-adevăr a bolnav. I se lungiseră pe la ochi niște cearcăne, ca la morți.

Nu avea liniște și își dădea seama că așa nu mai putea s-o ducă mult. „Dacă ea a fost proastă, Paraschivescule, tu ai fost c-un cap mai prost decît ea, își zicea. În loc să-ți fi văzut de treabă, te-ai supărat ca văcaru' pe sat. Pămîntu' tot pămînt rămîne, nu-și schimbă locul nici c-un pas de unde a fost înainte. Tu erai mai limpede la cre-

ier, nu?" „Eram, dar ea m-a jignit, domnule! își spunea singur. M-a jignit de moarte!"

Băieții le scriau rar, cam la o lună o dată. Cel care era șofer se lăuda într-o scrisoare că dusese niște acizi la Cluj și se întîlnise cu frate-său și cu încă vreo trei studenți de la naturale, prieteni de-ai lui, și trăseseră o beție.

El însă nu se bucură de beția lor. Îi spuse nevestei:

— Afurisitu' de Mitrică s-a dus să-l strice pe-ăl mic, la școală...

— A avut și el drum pe-acolo, a dus niște acizi, nu citiși?

El nu-i răspunse. Citise și înțelesese. Dar ar fi dorit să fi venit Mitrică și pe-acasă cu niște acizi, să mai stea de vorbă și cu el. Că și cu el putea să tragă o beție, el era doar tatăl lui Mitrică și nu i-ar fi zis să nu bea. Cu nevastă-sa n-avea ce vorbi, între ei era mereu o neliniște. Și o neîncredere. Se mai ascundeau unul de altul, deși el voise să termine cu toate astea. Fiecare se temea de gîndurile celuilalt, mai ales cînd era vorba de avere. El se scîrbise și se gîndise că o dată ce intră în colectiv și scapă de pămînt, scapă și de gîndurile ce-i tot țineau cu mîna pe bardă, gata de luat la ceartă. El n-avea de gînd s-o lase, și nici ea pe el. Și țineau unul la altul, dacă cineva din drum se lega de ei. Să-l fi ferit sfîntul pe omul ce se lega de Paraschivescu, că nu mai rămînea cu neam netămîiat de gura ei. Ba ea punea mai repede mîna pe par și-i lua apărarea, de se încontra cineva la el. Dar Paraschivescu rămînea nemulțumit. Parcă și acum erau tot dușmani, el și cu nevastă-sa.

Nu-l mai făcea să rîdă nici boala. N-avea nimic. Îi spusese popii că e ofticos, ca să ducă vestea în sat și să nu-l mai ia vreunii la rost, că de ce nu merge la lucru. Și mai ales voia să vadă ce-ar zice oamenii și cum s-ar purta cu el dac-ar fi bolnav. Și îi plătise și popii o datorie mai veche, de cînd îl rușinase în biserică, la botezul lui Mitrică. El avea ținere de minte bună și voia să-i mai aducă și popii aminte de ce se mai întîmplase pe vremuri, că nu era bine să trăiască nici el fără gînduri și fără amintiri.

15

Și așa a trecut un an, pe nesimțite, și a venit iarăși primăvara. Găinile se scumpiseră și nevastă-sa venea tot mai încîntată de la oraș și-și număra banii cu voce tare. Lui îi venea să fugă de-acasă, să n-o audă. Ar fi vrut să n-aibă nici un preț orătăniile pe piață, ca să poată fi liniștit acasă.

— O să dai faliment, îi spuse într-o zi Iovință.

— Eu?!

— Tu.

— Ești un tîmpit, îi spuse. Fiindcă el n-avea cum să dea faliment, el nu vindea nimic pe piață.

— Pînă acum ai trăit din rezerve interne, dar cînd s-or sfîrși, tot trebuie să muncești...

Nu-i răspunse. Iovință nu se lega de soră-sa, se temea de ea. Dar vorbele erau pentru ea.

— Auzi, Paraschiveasco?

— Ce?

— Vorbește frati-tău Iovință cu tine, nu știu ce vrea să-ți spună, zise el și plecă în beci să bea niște zeamă de varză, că i se făcuse dor.

Ea tocmai terminase de numărat banii. Dădu jos de pe bicicletă un sac plin și pipăi cauciucurile: nu se lăsaseră. Controlă și motorul: toate sîrmele erau la loc.

— Ce-ai în sac? schimbă Iovință vorba.

— Orz.

— Ce faceți cu el?

— Îl dă Paraschivescu la gîște.

Ioviță plecă și el în beci, să nu-și mai bată so-ră-sa joc de el. Dar ea nu glumise. Acesta era al treilea sac pe care îl cumpărase de astă-toamnă. Sacii se goleau, îi vedea ea în fiecare zi cum se golesc de orz. În curte se aflau și acuma boabe de orz, dar nu le mîncau gîștele.

— Probabil sînt sătule, își zise ea.

Întotdeauna gîștele nu mîncau orz față de ea și Paraschivescu îi spunea:

— Probabil sînt sătule. Cînd rămîn cu mine, mănîncă tot. De tine poate se jenează, dragă...

Ioviță îl găsi pe Paraschivescu stînd pe un butoi, cu un ardei roșu, cornu-caprei, în mînă, mîncat pe jumătate. În dreapta ținea o cană cu țuică și se cinstea singur.

— Ce greu miroase aici, zise Ioviță.

— De-aia e beci. Na, bea, să treacă mirosu'.

Ioviță bău. Apoi se duse la ferestre, trase jos legătura de paie și cărămizile și le deschise. Lumina pătrunse, proaspătă. Și un curent de aer îl lovi și pe Paraschivescu pe la picioare.

— Așa mai merge, zise Ioviță.

— Golește cana asta, să mai pun, că parcă mi se făcu sete.

O umplu, apoi închise ferestrele. Venea vara, și în beci nu era bine să intre aer cald. Lumina pătrundea și se vedeau colțurile pivniței, umede, vineții. Pe o poliță veche stătea un rînd de cepe, înfoiate. Le dăduseră cozile. Crescuseră lungi și întortocheate, ca niște gheare, palide.

— Ce urîte sînt, zise Paraschivescu și luă una în mînă. Ceapa era seacă pe dinăuntru și era parcă lipicioasă.

— N-au lumină, spuse Ioviță și se aplecă și el peste putina de varză, să-și caute un morcov murat. Cepele astea nici nu mai sînt bune de mîncat, nici frunzele, sînt parcă leșioase...

— Eu n-am mîncat niciodată... Dă cana, mă.

— Na, ai grijă că e plină. La întuneric nu crește nimic. Și chiar dacă crește, crește ca ceapa asta. Nu se face nimic frumos, dacă n-are soare.

— Deștept ești, mă Ioviță.

— Nu trebuie să fii deștept pentru asta. Ai văzut tu crescînd grîu, sau porumb, sau floarea-soarelui, sau ochiu-boului, sau altceva în beci? Se usucă. Nu mai vorbesc de flori, astea-s afurisite de tot, nu le ies culorile pînă nu le prinde bine soarele, stau zăpăcite de n-au lumină. Au și ele o socoteală, ce crezi? Sînt date dracului, zău.

— Ioviță, Ioviță, ai niște vorbe în gură... Foarte urîte! Ești și tu om bătrîn, ce-o să învețe copiii de la tine, de te-aud? Mai bine bea și taci.

Ioviță tăcu o vreme, apoi luă o ceapă de coadă și dădu cu ea de pămînt. Ceapa pocni, ca spartă. Ei rîseră și mai luară cîte un morcov murat din putină. Stăteau pe butoiaș și Secărică se gîndea că nevastă-sa trebuia odată și odată să dea faliment cu puii și cu gîștele ei. Zise bucuros:

— Să știi, Ioviță, că e bun și falimentu' la ceva. Nu?

16

Îl mîncau palmele. Nu-și mai găsea stare nici în dăinăuș, nici pe rogojină. Druță îi trimisese în iarnă cîțiva saci cu bucate. Ajutor de boală, îi spusese Înălțimea. Un fel de pensie. Grija asta a lor îl supărase. Dar mai mult pe el se supărase decît pe ei.

Într-o noapte ieși din pături, luă din magazie coasa și plecă în cîmp. Luna era joasă și mare și lumina ca ziua. Iarba, înaltă, fîșîia. El respiră de două ori și scuipă în palme. Apoi începu să tragă

cu coasa. Bătea un vînt de primăvară tîrzie. Fînul proaspăt mirosea aprins. Colectiviștii începuseră de două zile cositul. El era singur în cîmp și cosea pe lună, cosea lotul care fusese al lui. Cînd îl termină, își bătu coasa, stînd în iarbă, și cosi pe laturile vecine. Acum toate erau ale colectivului, dar pe el nu asta îl interesa, el voia să se dezmorțească și să audă coasa șuierînd prin iarbă. Așa nu mai putea trăi, fără să muncească.

Spre dimineață legă un braț bun de iarbă într-o cingătoare și plecă cu el pe umăr, spre sat. Merse prin grădini, să nu se întîlnească cu cineva. Coasa o atîrnă într-o salcă, dintr-un pîlc de sălcii, unde nu prea călca picior de om, că se lățise apa pînă sub ele. Fără coasă nu putea nimeni să știe de unde venea și ce făcuse, chiar de-l vedeau. Dar nu-l văzu nimeni.

17

Se juca în curte de-a cinci pietre, singur. Gogu îi stătea pe umăr. Cîinele privea pietrele cum urcă și coboară. Paraschivescu era bucuros.

Înălțimea intră în curte și se așeză și el pe pămînt și ceru pietrele, să joace și el.

— N-ai uitat?

— De ce să uit?

— Așa uitați voi toți, cînd îmbătrîniți, zise Secărică. Vă gîndiți numai la ce e sub nasu' vostru.

Înălțimea jucă bine și le trecu pe toate de trei ori la rînd prin portița făcută cu degetele de la mîna stîngă. Cînd începu a patra oară jocul, îi căzu tacul din mînă și spurcă. Era rîndul lui Secărică. Și el jucă de nouă ori la rînd, fără să se uite la pietre. Vorbea cu Înălțimea și se uita la el și

așa arunca tacul în sus și îl prindea și făcea și figuri, de-al dracului ce era.

— Tu cred că ești cel mai tare din sat, zise Înălțimea. Și pe copii îi bați.

— Ei nu știu să joace, n-au răbdare, spuse și aruncă piatra în sus, sus de tot, ca s-o prindă din cădere.

— Ești foarte bun, Secărică... Da, dar era să uit. Ești în brigada mea.

— Eu?!

— Tu, tu. Și ți-am pus pînă acum douăzeci și trei de zile muncă.

— Mie?!

— Ție. Ai cosit bine, nu se cunoaște c-ai cosit noaptea. Mîna bună se vede, ce mai! În fiecare noapte ai făcut cîte două norme.

El juca mai departe pietre, dar se tot încurca.

— Așa, Secărică, te felicit, zise Înălțimea și plecă. Te-am cunoscut după brazdă, și apoi te-am văzut, așa că nu mai da din coadă... Te felicit!

18

Druță îl găsi cu un braț de fîn proaspăt, legîndu-l cu brăcirile, apăsîndu-l cu genunchiul ca să pară mai mic. El nu știu ce să mintă, unde-l duce. Lucrase toată săptămîna la cărat de fîn și în fiecare seară dusese acasă cîte o legătură. L-o fi pîrît cineva, se gîndi. Îl văzu pe Înălțimea lîngă Druță și îl înjură în gînd. Numai el putea să-i fi făcut bucata, el îl văzuse.

— Ce mai faci, tovarășe Paraschivescu?

— Bine.

Druță îl lua cu tovarășe: era clar că-i zice de fîn.

— Îl duc la vacă — zise el — să dea mai mult lapte... E o mînă, nu-i cine știe ce... O greblătură, putea să rămînă pe cîmp...

Druță își încheia un șiret la pantof și nu-i răspunse. S-a făcut că i s-a deznodat șiretul, se gîndi el. Își luase inima în dinți: mai bine să spună el decît să-l ia Druță cine știe cum.

— Nu face nimic, tovarășe Paraschivescu, zise președintele. O mînă de fîn! Dar o să-ți trimitem noi un car, să ai și pentru la iarnă, să nu sufere vaca de foame. Îți dăm la toamnă și un car de coceni și dac-o să mai ai nevoie...

— O vacă mănîncă mult, mai ales dacă dă și lapte... E ca și cum ar avea două guri, zise el și îi păru bine că vorbise de fîn.

Druță nu-i zicea nimic rău, o fi vrut să se pună bine cu el, să vină mai des la muncă. Dar el era hotărît să vină: puii erau mărișori și dimineața îi băga într-un fel de coteț din lănteți, mare de vreo patruzeci de metri, făcut de el în grădină. Nici uliul lui Dumnezeu și nici o vulpe din lume nu mai putea să pună gheara pe ei. Și îi părea bine că puii aveau și soare. Prin lănteți bătea soarele. El nu mai voia nici plătit să stea fără să muncească. Îi era teamă c-o să prindă untură pe lîngă inimă și o să i se întărească încheieturile, și gata, numai cuiele și lăutarii îi mai lipseau. Lucra lăsîndu-l pe Înălțimea întotdeauna în urmă și deabia aștepta seceratul, să le arate el la toți ce poate. Grîul se copsese și pînă la a intra cu coasa în el nu trecea mai mult de-o săptămînă, două.

— Tovarășe Paraschivescu, zise Druță, cum o mai duci cu boala?

— Boala e ca sărăcia, nu știi cînd te lovește mai rău, tuși el, răgușit, și scuipă în țărînă.

— Ce să-i faci, trece ea pînă la urmă. Pe la doctor ai mai fost?

— Doctorii, ca doctorii, ce să-ți spună? Du-te, domnule, acasă, sau tovarășe, cum îți zic, și bea

ceai și ferește-te de umezeală, de muncă. Doctori, ce știu ei despre noi?! Ne dau sfaturi, săracii!

— Uite care e situația, nea Secărică, zise Druță mai dulce. Noi ne-am gîndit la mata și-am hotărît în consiliu să-ți dăm o muncă mai ușoară... Te scoatem din brigada lui Ioviță, că e multă muncă pe cîmp, și te băgăm paznic de noapte la sediu... Cîștigi bine, nu asuzi, e o muncă de răspundere, dar mai ușoară...

— A, nu — zise repede Secărică — să nu zică cineva că mă protejezi, că sîntem neamuri...

— Nu zice...

— Nu zice, vorbi și Înălțimea. Ce, ei n-au suflet? Dacă e omu' bolnav, să-l bagi în groapă, să nu-i dai o mînă de ajutor?

— Nu-mi place, se supără el. Prea seamănă a pensie... Adică o să zică satu' că-mi dați pensie de pomană. Și eu nu vreau să... Mai bine pe cîmp, că e cinstit, e cinstit.

— Nu fă pe deșteptu', Secărică, îi arătă Înălțimea obrazul cu degetul. Omu' vrea să-ți facă un bine, și tu...

— Și consiliul a mai aprobat — zise Druță — să-ți dăm un ajutor de boală, așa că ți-am cumpărat ieri de la farmacia numărу' unu din Severin treizeci de streptomicine.

— Eu nu-mi fac injecții! Sînt sănătos.

— Sînt bune, zise Druță.

— Doar nu ești copil, să zici că te înțeapă...

— Nu, dar sînt supărat cu felcerița și nu vreau să-mi facă ea injecțiile. Și o femeie, e o femeie...

— Ți le face doctorul Cristoloveanu, am vorbit eu cu el, zise Druță. Și ți-am luat niște doctorii, nu știu cum le spune: astea se iau bucal.

— Așa da, mai merge... Îmi fac eu și injecțiile, că știu să mi le fac, mi-am cumpărat și siringă... Pot să v-o arăt, zău.

În drum spre casă, Secărică se opri la M.A.T. și ceru o secărică, să vadă vînzătorul că are bani. O mirosi și strîmbă din nas.

— E mai bună țuica mea, zise, dar bău secărica și plecă, scuipînd, să scape de gustul ei.

Brațul de fîn îl ținea pe spate, de brăciri. Și era foarte supărat pe Înălțimea: numai el îi băgase lui Druță în cap că e bolnav. Ei credeau că-i fac un bine, dar decît paznic, mai bine stătea acasă și păzea găinile nevesti-si. El voia să muncească, i se urîse. Ce-i bătaia asta de joc? Păi nu? Zise în gînd, ca și cum ar fi vorbit cu Druță: „Și nu mă lua cu nene Paraschivescule, că nu-ți sînt nici un nene!“ „Stai, mă, se domoli tot el. Oamenii poate te cred bolnav, de-adevăratelea!“ „Dar sînt sănătos, nu i-am spus lui Înălțimea că mă simt bine?“

— Oameni nărozi — zise el cînd ajunse în curte — oameni nărozi, Pașo, nu vor să creadă că n-ai nimic. De ce, Osmane? Dacă le-aș fi spus că-s bolnav, mă rog, puteau să nu mă creadă. Dar eu le-am spus că-s sănătos!

19

Luă totuși medicamentele, să nu se supere președintele, ori să intre la cine știe ce idei. Le luă și le aruncă la gunoi, în fața grajdului, și le acoperi bine cu bălegar. Grajdul era în fundul curții, departe de casă și de bucătărie. Și el îngrădise și partea de curte din fața grajdului, ca să nu mai intre nimeni acolo. Pe Înălțimea îl ținea lîngă dud, cînd venea, aproape de poartă. Și pe alții la fel. Zicea că îi mușcă Osman dacă trec mai înspre grădină, fiindcă în grădină avea mere, și nuci, și prune.

Paznic de noapte nu se duse. Ceru să-l lase în cîmp, să facă mai multe zile-muncă. Venea seceratul și puteai într-o zi să faci două, dacă erai harnic. Se ponta bine, era muncă grea. Druță fu de acord. Dar spuse:

— Dacă mori pe miriște, cu coasa în mînă, nu-mi asum răspunderea.

— Lasă că mi-o asum eu, zise el și plecă încîntat c-a putut să-l ducă de nas pe președinte.

La secerat făcu cel mai multe zile-muncă și Druță îl puse la gazeta de perete. „Fruntașul recoltelor bogate, Paraschivescu F“, se intitula articolul. Dar lui nu-i plăcu fiindcă nu adăugase: „zis Secărică“. Paraschivești găseai pe toate gardurile în sat. Dar Secărică era numai unul, el.

Veni și ziaristul care-l fotografiase în fața grajdului. Dădură mîna. Ziaristul își scoase un carnețel și zise bucuros:

— Bombă! Am o idee! Îți iau un interviu, tovarășe Paraschivescu. Și-i dau titlul articolului: „Interviu fulger cu campionul...“

— Nu-i bun, îl întrerupse Druță. Titlul e bun, dar tovarășul Paraschivescu nu e potrivit... Să-l popularizăm pe Înălțimea, că el conduce brigada asta... E bun și nea Secărică, el e un tovarăș drag de-al nostru, dar mai are și lipsuri în conștiință...

— Crezi că eu mor de nu mă dă în ziar? se supără Secărică. Nu mor, n-am murit eu de altele mai rele. Dar nu se face să vorbești despre mine așa... Sînt mai bătrîn decît tine, mi se pare.

Și plecă. Nu-i părea rău pe Înălțimea. Dar de ce se băga Druță în viața lui, de ce nu-l lăsa să trăiască? Crapă că nu scrie despre el, se gîndi. Și din ziua aceea nu mai vorbi cu Druță și nu-i mai răspunse la salut.

În „Drumul nou“, peste cinci zile, citiră un articol despre gospodăria lor. Secărică nu vru să-l citească. Cînd află însă că ziaristul scrisese și despre el, că e „fruntaș, om de nădejde, harnic colectivist“, o trimise pe nevastă-sa la tîrg, cu bicicleta, să-i cumpere patru exemplare. Să-i înfunde gura lui Druță, să i le vînture pe la nas.

Cînd Înălţimea îi spuse că Druţă rîsese în seara aceea de supărarea lui şi că voise să glumească, să-l întărîte, nu-l crezu. Cum nu crezu nici că Druţă îi spusese ziaristului să scrie despre el. Acuma da, se gîndi, e uşor să întoarcă vorba.

Seara o pupă pe nevastă şi-i dădu porţie dublă de mămăligă lui Osman Paşa. Lauda îl gîdila. Şi îi făcea poftă de dragoste. O mai pupă pe nevastă şi înainte de a se culca cu ea în pat. Cînd stinse lampa, ascunse după icoană un exemplar din ziar.

20

Peste încă un an, la treieriş, Druţă îl chemă deoparte şi-i zise:

— Nea Secărică, acuma pot să-ţi spun cu mîna pe inimă: eşti un bărbat clasa întîi. Am crezut că te-ai stricat, şi aşa şi era, făceai pe bolnavu'...

— Păi am fost bolnav, se încruntă el, fiindcă nu voia să-l facă cineva de ruşine, de la obraz. Şi tuşi iarăşi, răguşit.

— Mă rog — zîmbi Druţă — ai fost... Cu ziaristu', mai mult aşa, ca să te zgîndăresc, am vorbit... Acuma îmi dau seama c-am greşit, c-am apreciat greşit situaţia...

— Ce situaţie? se interesă Secărică, rece.

— Mă rog, cu mata... Nu eram sigur ce fel de om eşti. Tot mai credeam că n-ai rupt-o cu proprietatea privată, cu cunoştinţa veche, mă rog, că ai rămăşiţe...

— Eu?!

— Nu te supăra, aşa credeam eu. Şi m-a influenţat şi Înălţimea, şi Ioviţă...

— Bine că am şi eu prieteni, fereşte-mă, Doamne, de ei! îşi făcu el o cruce mare pe burtă.

— Dar acuma, zău, sînt convins! Munca matale, mă rog, a dovedit... Ai cele mai mari realizări. În zile, eşti în cap! Ştii şi mata, ce să-ţi mai spunem...

— Cum să nu ştiu, că eu le-am făcut.

Nu-i plăcea cum vorbeşte preşedintele, prea îl lăuda şi asta nu mirosea a bine.

— Iar vrei să mă pui paznic de noapte?

— Nu, îmi pare rău, nea Secărică!

— Mă Druţă, ce vrei tu, mă, de la mine?

— Nimic, zău, nimic, vreau numai să-ţi spun că-mi pare bine de mata, de...

Secărică nu înţelese nici acasă şi nici a doua zi. Cum să-i pară bine cuiva de cineva, fără să vrea să-i ceară ceva?

El muncea fiindcă nu-i plăcea să stea, ce mai încoace şi încolo!

21

Nevastă-sa îşi curăţa bicicleta. Îi desfăcuse roatele şi ungea bilele de la osii cu o pană de gîscă. Motorul strălucea, atîta îl frecase cu o cîrpă muiată în gaz.

El stătea în dăinăuş şi se legăna. Se ţinea cu mîna de nas, ca să-l vadă ea.

— Paraschiveasco, pute gazu' ăsta!

— Aşa e gazu' — zise ea — pute!

— Ah, ce înapoiată eşti tu, nevastă! rîse el.

— Nu încap doi deştepţi într-o casă, trebuie să fie unu' mai înapoiat.

— Exact! Zise el şi îl dădu pe Gogu jos de pe umăr şi-i făcu semn cîinelui să se dea mai la o parte, să poată să se dăinăie mai tare. Era bucuros şi voia să

ajungă pînă la crengi cu picioarele. Se lăsă pe spate, apoi își îndoi genunchii, iarăși se lăsă pe spate, și cînd o luă înainte își îndoi cu avînt genunchii, pînă începu dăinăușul să se miște bine de tot.

El era liniștit și nu înțelegea de ce ea se chinuie în fiecare zi cu bicicleta, bătînd drumurile, cu puii în coșuri. El nu mai era supărat pe ea și nici pe sat. Își găsise liniștea, acum nu mai depindea decît de el ce făcea. N-avea de cine să-i fie teamă ori de cine să se ascundă, ca să poată vinde sau cumpăra ceva. Acuma tot satul era în colectiv și nu mai putea fi vorba de așa ceva. El nu voia să se mai certe cu nimeni și nici cu ea, mai ales cu ea. Nu se temea de nimic.

Și voia să termine și cu Nabucodonosor, să nu-l mai rîcîie numele ăsta pe dinăuntru. Oamenii îl credeau om, și el se credea, dar trebuia odată și odată să spargă singur buba și să răsufle ușurat. Să nu se mai îndoaie în el cînd se gîndește la Nabucodonosor. Îl pitulase în el, cum știuse, ca pe o boală. Și acum nu era chiar așa ușor să-i deschidă porțile, să se scape de el, nu găsise încă cheia a bună, nu știa cum. Ca să nu se mai facă o dată de rîs. Pînă la urmă, oamenii tot dădeau de el, așa că era mai bine să-și ia inima în dinți și să-l scoată el la lumină. „Uite, ăsta sînt eu, Paraschivescu, să le zică. Am avut și lipsuri, na, dar o terminai cu ele din ziua de azi." Cocoșul se urcă pe umărul lui și Paraschivescu îl privi: ce știa el, cocoșul, despre Nabucodonosor, nu știa nimeni, decît cîinele. Of, Paraschiveasco, năroado, cum mi l-ai băgat tu în suflet pe împăratu' ăsta, sau rege, sau drac ce-o fi fost, pe Nabucodonosor ăsta, se gîndi și se dăină mai tare, din toate puterile.

Ajunse cu picioarele, cu tălpile, pînă la crengile dudului. O văzu pe nevastă-sa apăsînd pe pompă, din răsputeri.

— De ce ai tu în cap pe-ale tale, Paraschiveasco? Ai putea să lucrezi la gospodărie...

— Ești tu destul acolo!

— Ha! rîse el, auzind cum sare ventilul de la cameră și cum fîsîie aerul. Mai ai lipsuri în conștiință, vorba lu'... Mă rog, nu contează a cui.

— Vorba ta, poate. Eu aduc în casă bani, n-aduc mai puțini ca tine...

— Ha! rîse el, dar nu-i numai vorba de asta, Paraschiveasco!

— Lasă, că te știu eu! Nu fă tu pe-ăl bun, că...

— Ei că? Spune! Că?... Ei, vezi că taci?

Și el se dădu mai departe în dăinăuș. Osman Pașa și Gogu îl priveau. El se gîndi și la Nabucodonosor. Plesni camera de la roată, pocnind ca o pușcă. Și el se dădu jos și se apropie de bicicletă rîzînd.

Iovită intră în curte, mirat. Trecea spre casă și-l auzise pe Secărică rîzînd. Rîse și el cînd văzu despre ce era vorba. Dar Paraschiveasca repară foarte repede camera și ei nu putură să nu admire din inimă priceperea ei. Iovită chiar vru să zică ceva, dar soră-sa îl privi atît de crunt, încît tăcu.

Grăjdarul cel tînăr deschise porțile, fără să se teamă de cîine. Paraschivescu nu știa cum îl chemă și îi zicea: grăjdarule. Îl uimi însă curajul tînărului, mai ales că Osman Pașa se afla sub dud, și-l întrebă cum îl cheamă.

— Ion...

— A, Ion, își aminti el. Ion Trașcă, da, da, parcă mi-ai mai spus...

— Ți-a mai spus, zise Înălțimea de sus, din vîrful căruței, de pe otavă.

— Te-a întrebat cineva? îl privi Secărică.

Înălțimea trase căruța lîngă șopru cu fîn.

— Ajută-mi s-o descarc, ți-a trimis-o Druță pentru vacă, îi spuse lui Secărică. Hai, că mă grăbesc.

— Atunci pleacă, zise el, dezlegînd caii.

Le puse un braț de otavă dinainte și-i bătu pe spate cu palma. Eleonora, iapa ce fusese a lui, începu să mănînce, fără să se uite la el. Și calul de hăis, Grigore, la fel

Înălţimea aruncă otava cu furca în şopru. Ion şi Ioviţă o împrăştiau cît mai departe, să nu se încinte. Dar era destul de uscată. Şi mirosea a cîmp, parcă aduses e tot cîmpul cu ea. Secărică trăgea aer pe nas. des, şi-o mirosea. stînd cu mîinile în şolduri. Îi plăcea.

Atunci, Osman Paşa începu să latre furios la cai. Îi mirosise şi sărise în jurul lor, dar lor nu le păsa. Se înfuriase şi acum lătra ca un nebun. Iapa se sperie şi o luă la fugă prin curte, nechezînd. Calul, Grigore, nici nu se clinti. Cîinele se luă după iapă şi Secărică începu să rîdă.

Iapa fugi spre grajd, nechezînd şi dînd în aer cu picioarele din spate. Ioviţă. şi Înălţimea. şi Ion, rîseră şi ei.

Şi cum necheza iapa, prelung, se auzi deodată şi un nechezat înfundat, mai mult ca un fel de lătrat. Osman tăcu. Iapa necheză iarăşi şi atunci ei auziră toţi nechezatul acela sugrumat. Se priviră tăcuţi.

Iapa necheză, speriată parcă. vrînd să se apropie de grajd.

Înălţimea deschise portiţa şi cu furca în mînă se apropie de grajd. Nechezatul acela ciudat se auzi din nou, mai slab.

Ei se priviră iarăşi. Ioviţă luă o sapă de lîngă bucătărie şi Ion un ciomag. Şi începură toţi trei, fără să-şi vorbească, să lovească în uşa grajdului. Uşa era zidită, din duble, ca un perete. Ei doborîră uşa zidită. o sparseră lîngă prag şi dublele căzură unele peste altele, împrăştiindu-se într-un nor de praf.

Şi atunci ei văzură apărînd in uşă o arătare cu părul alb şi lung, cu picioarele subţiri şi lungi ca nişte trestii, cu copitele mari. Era un fel de mînz deşirat. Un monstru cu ochi mici. Păşi ca orb. Dar cînd simţi aerul, se sperie, cum s-ar fi speriat la lumină, şi fugi înăuntru.

Iapa necheză. cuprinsă ca de friguri. Înălţimea văzu prin uşa prăbuşită o gaură în peretele grajdului. spre magazie.

Aerul mirosea greu. Paraschiveasca, cu pompa în mînă, zîmbea.

Arătarea apăru iarăşi în prag şi fugi înapoi. Se uitară unii la alţii speriaţi.

— Nabucodonosor, bolborosi Paraschivescu, încet.

Dăinăuşul se legăna încă în aer, sub dud, deşi Secărică de mult timp sărise jos din el.

Stăteam la marginea satului, lîngă pădure. Lîngă pădure era un crov de unde lua bunicul apă și uda pătlăgelele și castraveții. Apa îmi ajungea pînă la gît. Eu dădeam din picioare și ziceam că știu să înot, dar nu știam, mergeam cu picioarele pe pămînt să nu înghit apa. Aș fi vrut să plutesc, dar nu puteam de loc, și apă n-aveam chef să beau, era neagră. Și în crov nu era nici un pește, numai broaște. Și-atunci am făcut rost de două troace, de la Trică. le-am legat cu ață una de alta și le-am trecut peste piept. Trică se uita la mine, și Vasile, și Ilinca lui Măcin, se uita și Marinică, din țărînă, unde stătea. în pielea goală, și mozolea o felie de dovleac copt. Soarele pripea și toți copiii se adunaseră lîngă crovul nostru, să mă vadă cum intru cu troacele în apă și plutesc. Se dezbrăcaseră aproape toți și așteptau să ies eu și să intre și ei în apă, pe rînd. Și am intrat, și m-am simțit așa de ușor, ca un fulg, și m-am speriat. Parcă nu mai eram eu, mă legănam ca o plută. Troacele mă țineau sus, nu puteam bea apă. Băteam din picioare și mă uitam pe mal. Trică sărea în sus. și Vasile se luase de mînă cu Ilinca și toți strigau de bucurie văzînd cum trec eu de la o parte la alta a crovului. Apoi eu am ieșit afară. să mă usc la soare, și au intrat ei, a intrat și Ilinca, in pielea goală. și a intrat și Biciușcă, și Florian al văduvei de lîngă biserică, au intrat toți copiii în crov, să învețe să înoate. Și săream într-un picior, pe mal, cu degetul mic în ureche, să-mi iasă apa, și strigam și băteam din palme.

Așa ne-a găsit bunicul, strigînd în jurul crovului. bucuroși. Bunicul venea din pădure, și pădurea era verde. Bunicul venea desculț, prin iarbă. și ținea în brațe o căprioară. Ne-am strîns în jurul lui și am început să-l întrebăm:

— Cum o cheamă?

— Cum o cheamă?

— De unde e?

— De unde e?

Bunicul ne-a spus că n-avea mamă și o găsise în pădure. Și a plecat spre casa noastră și noi ne-am luat după el. Troacele rămăseseră la Ilinca. le ducea pe umeri și se ținea de bunicul, îl prinsese cu mîna de cot, ca și cum ar fi fost bunicul ei.

— De ce n-are nume?

— De ce n-are nume?

— E mică, a zis bunicul. Nu vedeți ce mică e? Stătea în pădure, singură . . .

— Poate n-are mamă, zise Ilinca.

Și ne-am certat aproape toată ziua: nu știam cum s-o botezăm. Pînă la urmă am botezat-o Minodora.

Seara, cînd a venit vaca de pe izlaz, bunicul a muls-o și a pus lapte într-o strachină. Dar Minodora n-a vrut să bea, nici nu s-a atins de el, oricît îi apăsam botul în strachină. Ne uitam la ea și ne părea rău că nu vrea să mănînce. Era un pui de căprioară. un pui mic, mic de tot. Ce știa ea. nu știa că dacă nu mănîncă moare. Și am început să ne temem că moare, și n-am fi vrut.

— S-o dăm să sugă de la vacă, a zis bunicul

Dar Minodora n-ajungea pînă la uger. Atunci am luat-o cu toții în brațe, și ne-a mai ajutat și bunicul.

și-am ținut-o lîngă uger, să poată suge. Vaca a început să se miște, să dea din picior și să-și vîjîie coarnele.

— N-o cunoaște, a zis bunicul. Hai s-o ungem cu baligă de vacă...

Și-am uns-o pe Minodora cu baligă pe piele, din tălpi pînă la urechi. Și avea carnea moale și pielea era tot moale, și caldă, caldă.

Vaca a mirosit balega și nu i-a mai păsat. A lăsat-o să sugă. Minodora sugea într-o parte, și vițelul, Joian, în partea ailaltă. Și Minodora s-a săturat, a făcut o burtă cît o tobă.

Și din ziua aceea dimineața toți copiii se strîngeau în curtea noastră, s-o vadă pe Minodora cum suge. Ea creștea, se înțepenea pe picioare, sărea, dar rămînea blîndă. Și nu fugea niciodată de lîngă noi, nu se îndepărta nici cînd ieșeam la crov, lîngă pădure, să ne scăldăm. Vara creștea, se încălzea ziua. Creștea și Minodora, și noi începuserăm să înotăm fără troace. Și venea toamna, și iarna, și timpul trecea, și nu știam că vine iarăși vara, credeam că zilele așa sînt ele, o dată mai calde, o dată mai fără soare.

Minodora era tot curată, avea o piele fără nici o pată, de parcă nici nu s-ar fi culcat pe pămîntul ăsta, de parcă nici nu l-ar fi atins, și intra în casă, se ținea după noi, și nimeni n-o duduia; era curată și nu spărgea străchini, nici nu călca prin postăvile cu făină. Se jucau copiii cu ea. Și ea dădea cu botul ușor, în buzunarele lor: știa, hoața, că acolo aduceau ei pîine și zahăr, să-i dea. Și nu știam de unde aduceau ei atîta zahăr, că nu se găsea aproape de loc, dar pentru Minodora tot se găsea. Ei băgau mîinile în buzunare și Minodora îl lua cu gura din palmă, de la toți, pînă și de la Florian al văduvei de lîngă biserică.

Stăteam mai mult în drum, ne jucam toți copiii în țărînă, de-a hoții și jandarmii. Făceam lubenițe de nisip și gard de nisip, și hoții le furau noaptea.

Vasile era șeful hoților, eu eram cocoșul, Florian era cîinele și Marinică stăpînul, el și Minodora. Și ne jucam singuri, în drum, de dimineața pînă seara. În sat nu era nimeni, satul era gol. Bunicul era la cîmp, și mama lui Vasile, și a lui Florian, toate mamele.

Într-o zi, Trică a venit plîngînd. Îi murise taică-său. Venise scrisoare, și lui Trică îi părea rău că nu mai vine, așa îi spusese maică-sa, că n-o să mai vină taică-său acasă. Și el plîngea, îi părea rău, sughița. Taică-său îi spusese c-o să-i aducă bomboane de pe front, cînd s-o întoarce, și acuma n-avea să mai mănînce Trică bomboane, și-i părea rău. Dar frate-său, Marinică, stătea în șanț și o mîngîia pe Minodora. Începuse să meargă în brînci și să gîngurească. De el ne părea rău, el era mic, ce știa el. Și i-am dat mere, eu i-am dat două, și Ilinca i-a adus o felie de lubeniță roșie.

— Na, mă Marinică.

— Mănîncă, mă, să crești, îi zicea Ilinca.

Și ne uitam la el cum mînca și nu știa nimic și ne părea rău. Noi eram mai mari și trebuia să avem grijă de el, așa că-i spărgeam și nuci și-i băgam sîmburii în gură, după ce-i curățam de coajă, că erau nucile verzi, îi dădeam de toate și-l lăsam să stea cît vrea el lîngă Minodora și să vorbească cu ea, pe limba lui.

Mama se închidea cîteodată în casă, cînd venea în sat, seara, și plîngea. Eu ascultam pe la uși și începeam să plîng și eu. Mama venea afară fără nici o lacrimă și mă lua în brațe.

— De ce plîngi, mă? mă întreba.

— Nu plîng, îi ziceam eu și nu mai plîngeam dacă vedeam că nu plînge nici ea.

Tata plecase de mult de-acasă, nici nu mai știam cum arată.

Odată, mama a plîns mult și s-a bucurat. Și atunci bunicul mi-a spus că tata era rănit într-un spital și trebuia să vină pe acasă. Dar n-a venit, s-a făcut sănătos, mi-a spus bunicul.

Ne jucam tot în drum, singuri, și mîncam prune și pere. Minodora mînca frunze și iarbă. Și era bine. Și zilele treceau, și noi nu le număram, nu știam să numărăm. Numai Ilinca știa, pînă la zece.

Satul era pustiu, ca noaptea, nu-i bătea nimeni drumurile pe lumină. Doar noi, copiii, și cu Minodora mai încurcam țărîna în vreo răscruce. Gardurile începuseră să n-aibă pari, să se clatine ca bete. Se întindeau la pămînt, leșinate, n-avea cine să le mai poarte grija, să le bată în cuie și să le primenească. Oamenii plecaseră toți din sat, pînă și poștașul se dusese pe front, și scrisorile, pe seară, le ducea pe la case maică-sa, o știrbă și-o slăbănoagă, de te mirai cum de n-o înghite pămîntul. Numai bunicul și încă vreo trei bunici rămăseseră în sat, și pe ei îi chema întotdeauna să sape gropi în cimitir, de murea cineva.

De la un timp, morții se înmulțiră și puseră și femeile mîna pe lopată și săpară gropi. Veneau bărbați de pe front fără cîte o mînă și cîte un picior, trăiau o săptămînă și pe urmă le bătea clopotul. Și-i îngropau fără lăutari, că toți lăutarii erau pe front și n-avea cine să mai cînte în sat. Unii, răniți, se plimbau în cîrji pe drum și oboseau tot la zece pași și se așezau pe marginea podurilor. Și se vedeau oasele albe, în ei. Și le tremura sudoarea pe frunte, și aveau ochii ca de cărbune aprins, roșii, arși. Poștărița, băboaia, mergea legănat, tîrîndu-și un picior, făcînd dîră pe drum, și cînd o vedeau femeile, intrau în curți și se pitulau. Se temeau de ea, și noi nu știam de ce nu vor s-o vadă și de ce o pîndesc de după duzi și de după colțul caselor, pînă trecea mai departe. Umbla seara, cînd veneau femeile de la lucru, să le găsească acasă. Și cînd se oprea în fața porții cuiva, se auzea un răcnet ca de om opărit. Și femeia din curte începea să jelească și jeleau și vecinii, și noi nu știam de ce. Ne venea să-i dăm în cap băboaiei cu pietre, să nu mai bage mîna în geanta lui fiu-său, poștașul, și să scoată hîrtii din ea. Parcă era mumapădurii, așa intrau în pămînt femeile cînd o vedeau. Dar ea era femeie bună, cînd trecea pe lîngă noi ne împărțea cîte un măr și zicea să fie pentru sufletul lui Ionică. Ionică era fiu-său, poștașul.

Femeile se uscaseră și îmbătrîniseră și ele, ca sălciile fără apă. Veneau seara de la cîmp, dădeau plugul jos din car și se spălau pe mîini. Mă uitam la mama cum se spălă la jgheab, la fîntînă: se înnegrea apa cînd se spăla și curgea de pe mîinile ei o negreală moale, ca de catran. Și apoi, ea se spăla și pe gît și se ducea tot noroiul și se făcea parcă mai verde, se înviora și arăta ca înainte, frumoasă. Mama a fost întotdeauna frumoasă, pînă în ziua cînd s-a oprit poștărița și la poarta noastră. Atunci s-a prins cu mîinile de gard, dar n-a plîns, numai a tremurat, de credeam că-și rupe pieptul. Și cînd i-am văzut ochii, n-am mai cunoscut-o, parcă era alta. Parcă mîncase pelin, așa-i avea de amari. Bunicul a potolit-o și am auzit cînd i-a spus:

— Ai grijă, acuma trebuie s-ai grijă de copil.. S-aibă el o copilărie împăcată, să nu-i rupem sufletu'... Să aibă o copilărie... Uite-l, e cu Minodora!

El credea că nu-l aud și eu mă făceam surd ca pămîntul. Voiam să știu ce-i dăduse poștărița mamei

Au mai venit cîțiva de pe front și nici unul nu ne-a jucat pe genunchi. Aveau genunchii de lemn, ne-a spus Ilinca, și noi n-am crezut-o, fiindcă pe fete nu-i bine să le crezi niciodată.

Poștărița își tîrîia în fiecare seară piciorul pe la porți și lumea pierea din drum văzînd-o, de parcă ar fi adus moartea cu ea. Mămăliga se împuțina, nu mai aveam chef s-o mîncăm, nici mama și nici eu, și nu știam de ce nu-mi mai place mămăliga, nici măcar cu lapte.

Și deodată au început să treacă avioane, mici, mici, ca niște păhărele, mici și frumoase. Cerul era albastru și ele treceau repede, lăsînd în urmă dungi albe. Tot cerul era plin de dungi albe, de parcă-l bătuse cineva cu biciul.

— Așa e, ca iapa lui Vasile, rîdea Trică. El era cel mai curajos dintre noi.

Rămîneam singuri în sat, noi și Minodora, și cînd treceau avioanele, de frică ne băgam la umbră, sub păr, să nu ne vadă. Și Trică le întorcea fundul gol, plin de țărînă, se bătea cu palma și le striga:

— Pu-pa-re-ne-ați în . . . !

Era cel mai curajos, nu se temea de avioane.

Într-o zi tot așa a strigat. Și cînd ne-am uitat în drum, am înghețat. Marinică rămăsese pe marginea șanțului, cu Minodora, în soare. Mînca lubeniță, îi venea coaja pînă la urechi. Ne-am temut, învățasem ce e frica, și l-am privit pe Trică în ochi, greu: dacă-l auziseră? Și-am fugit toți, aproape pe brînci, și l-am adus pe Marinică la umbră, și-am adus-o și pe Minodora. Se făcuse și ea mare și ne privea în ochi, și noi nu știam de ce ne privește atît de lung.

Avioanele treceau pe sus, departe, dar parcă ar fi trecut pe sub tălpile noastre, huruitul trecea pe sub noi, prin praf și ne gîdila, ne ridica părul în cap. Dar se duceau și ele, ajungeau la capătul cerului și piereau, parcă înecate. Și noi începeam iar să ne jucăm, și uitam pînă în altă zi, uitam de tot. Minodora începuse să mănînce lapte din strachină, singură, și noi stăteam în jurul ei și ne bucuram că nu mai e atît de proastă ca înainte.

Și odată, la culesul perelor, toamna, numai ce-am văzut-o că miroase aerul. Stătea cu nările în vînt și mirosea aerul, cu ochii mari. Perele erau coapte și cădeau singure din păr, zemoase. Mirosea aerul a poame coapte, plin. Și parcă mirosea și pădurea altfel. Și Minodora se uita în toate părțile și mirosea aerul. Și apoi se juca cu noi, sărea ca un arc. Marinică începuse să meargă bine în picioare și fugea după ea, cădea, se ridica și iar fugea după ea. Perele cădeau mai ales seara, pocnind.

Și într-o dimineață n-am mai găsit-o pe Minodora în curte. Poarta era închisă, nu putuse să iasă pe ea.

Am căutat-o prin casă, prin magazie, prin grajd, pe sub pătul, am căutat-o cu Trică și cu Vasile, am căutat-o și pe la Ilinca, prin bătătură, dar n-am găsit-o. Plecase. L-am găsit pe Marinică în drum.

— N-ai văzut-o, mă, pe Minodora?

— Hă? făcea el.

— N-ai văzut-o pe Minodora?

— Hă?

Nu știa, n-o văzuse. Era prea mic. Poate nici n-avea să-și amintească de ea, ca și cum nici n-ar fi fost. Dar unde plecase Minodora?

— O fi sărit gardul — a zis bunicul — și-o fi fugit în pădure.

Am plecat toți copiii s-o căutăm. L-am luat și pe Oituz, să-i miroase urmele. Și i-am găsit urmele și ne-am dus pe ele pînă departe, în pădure. Acolo, Oituz a lătrat și s-a învîrtit pe loc. Le pierduse și el. Am mers și a doua zi pe urmele ei, dar nu așa departe. Urmele se șterseseră peste noapte.

Ne-am întors acasă tăcînd și în seara aceea n-am mîncat nimic. Parcă nici nu mai trebuia să mîncăm. Și noaptea am plîns, cu capul sub pătură, să nu mă audă bunicul.

Pe Trică a început mamă-sa să-l trimită ziua cu boii, se făcuse mare, zicea ea. Nu mai era copil.

— Dumnejeii mă-si de viace! a zis Trică, și noi l-am privit cu mîndrie: da, se făcuse om mare Trică, învățase să înjure.

Dar într-o dimineață Minodora a venit, am găsit-o la poartă. Și ne-am strîns toți copiii și-am plîns ca proștii, de bucurie. Și Ilinca i-a făcut o coroană de flori și i-a pus-o Minodorei la gît. Și ne-am jucat toată ziua, și nici Trică nu s-a mai dus cu boii. Și seara am închis poarta cu drogul, să nu-i dea drumul cineva, din greșeală. Și am pus și o ușă veche în dreptul pîrleazului, să nu plece cumva pe-acolo. Gardul era înalt și Minodora n-avea pe unde să iasă.

Şi toţi copiii au stat pînă s-au albit stelele, la noi în bătătură, de parc-ar fi venit vreo rudă ori vreun frate. Dar nu venise decît Minodora. Vasile a pupat-o pe Minodora şi noi am rîs. Şi i-am dat să mănînce lapte şi zahăr din palmă. Perele cădeau în grădină, grele, şi Minodora nu mai tresărea.

Dar a doua zi iarăşi nu mai era în curte. Sărise gardul. Atunci am ştiut că nu se mai întoarce. Ne-am uitat spre pădure, muţi.

— Era frumoasă, a zis Trică.

Şi eu l-am privit pe frate-său: el n-o ştia decît pe maică-sa, pe taică-său nu-l cunoscuse.

— Avea ochii... Şi Vasile a tăcut.

Se lăsase frigul. Trică a plecat într-o zi cu boii cu haina lui taică-său pe el. Mătura pămîntul cu mînecile. Pe mine m-a pus bunicul să bat turte de floarea-soarelui, pe prispă.

Şi tîrziu, aproape cînd uitasem de ea, a apărut din nou Minodora, într-o dimineaţă. Şi ne-am bucurat în ziua aceea toţi ca nişte copii. Am rîs şi i-am dat zahăr. Dar cînd a plecat a treia oară, Minodora n-a mai revenit.

ZMEUL ALBASTRU

Strada devenise neîncăpătoare. Nu se mai circula decît cu foarte mare greutate. Degeaba claxonau şoferii, degeaba ieşeau din cabină şi făceau semne cu pumnul şi trînteau uşa cu zgomot. Nu-i lua nimeni în seamă. Oamenii ieşiseră toţi în stradă şi vorbeau deodată, ca la incendiu. Dar nu luase nici o casă foc.

— Vasile, ajută-mi, domnule, să-mi scot patul.

— Mai repede, că n-am timp să mă uit la tine!

— Fusulan ce face? Mai dă cu pietre?

Şi se auzeau ciocănituri înfundate, grele, fără ecou. Cum ai da în pămînt, cu sete. O babă, roşie, stătea cu mîinile în şolduri şi privea peste case, boţindu-şi buzele uscate.

— Parc-ar veni potopul, zău! Nu mai există disciplină!

— Ce, e pe apucate? Nu e!

— Fusulan s-a închis în casă. Şi-a bătut poarta în cuie.

— Ptiu! făcu baba.

Camioanele, înghesuite lîngă porţi, aşteptau. Cineva, la capătul străzii, spre podul de lîngă moara stricată, claxona într-una. Un huruit cam gîtuit îi

făcu pe oameni să privească spre apus: nu văzură decît un nor de praf acoperind grădina sifonarului.

— La ce etaj stai?

— La parter, pe dreapta, la numărul cincisprezece. Vino să mă vezi, am și baie.

— Te pomenești că Fusulan a înnebunit! Iarăși dă cu pietre.

— Șapte!

— Zece!

— Șapte!

— Zece!

— Șapte!

— Măi, dar mare baftă ai!

Peste case, venind din apropierea atelierului de cizmărie, bîzîia un zmeu albastru. Oamenii se uitară în sus, parcă deodată. Se opri și claxonul de lîngă pod.

— Ce înalt e! zise baba.

Se făcu liniște cîteva clipe și se auzi vîjîitul zmeului ce voia să urce. Era albastru, cu două cozi albe.

— Parcă e o capelă de marinar.

— Numai că capela nu e capelă și nu e patrată.

— Zece, zise negriciosul ce stătea pe scara casei sale, jucînd șeptici cu nevastă-sa.

— Cine știe ce bogății o avea Fusulan!

Sosi, chinuindu-se printre mese și paturi, printre mașini de gătit și baloturi, un camion încărcat cu femei. Toate lucrau la „Aprozar".

— Măi, pute aici de-ți rupe nasul!

— Eu aș fi intrat cu tancurile aici, zise șoferul, ajutînd unei femei să coboare. Femeia veni lîngă el și își aprinse o țigară.

— Aici era bună și o bombă! Ce igrasie, tovarășe, zise femeia privindu-l pe șofer.

— Da, foarte mare... Ilie Iorguleț.

— Îmi pare bine. Mia.

Copilul cu zmeul se apropie de casa lui Fusulan și mai citi o dată anunțul din vitrină, scris pe sticlă cu litere roșii și verzi, un rînd cu verde, un rînd cu roșu.

— Ai grijă, Fusulan s-a baricadat. Cred că din grădină dă cu pietre.

Copilul citi, dînd sfoară zmeului, citi, deși cunoștea anunțul pe dinafară.

„Atențiune! Pantofi mici
numai există. Sînt pantofi
scurți? Vă strîng? Sau aveți
bătături? Iau angajamentul
pentru lărgirea lor. Dacă-i
larg o strîmtez. Primesc reparație!"

Stan Fusulan era chel și purta întotdeauna cravată albastră. Tatăl lui murise într-un accident, căzînd din dud, așa știa toată lumea, fiindcă așa spunea Fusulan. Se urcase în dud să culeagă frunze pentru viermii de mătase. Și alunecase. Era destul de bătrîn, și în ziua aceea, de dimineață, plouase. Fusulan mai avea o soră, Eva, cu care nu vorbea. După ce murise tatăl lor, Eva plecase de-acasă. Se certaseră pentru moștenire, ea nu se mulțumise cu mașina de cusut și cu mobila casei. Fetele infirme, zicea Fusulan, întotdeauna sînt într-o ureche, adică sînt cam nervoase.

— Zece!

— Zece, se auzi vocea femeii, plină de satisfacție. Îl bătuse iarăși pe bărbat la șeptici. Stăteau pe scările casei, la soare, dar casa nu mai exista. Fusese demolată și rămăseseră numai scările. Soții veniseră să vadă ce mai e pe strada „Dacilor" și, fiindcă era soare și trebuiau să aștepte un vecin, începuseră să joace șeptici. Soțul avea întotdeauna cărți de joc în buzunar: era ceferist.

Femeile de la „Aprozar" se înșiraseră pe două rînduri. Treceau cărămizi de la una la alta și le aranjau în grămezi, pe trotuar. Femeia ce se uita din cînd în cînd la șofer purta șorț de nailon.

Camioanele se umpleau cu mobilă și plecau încet, cu proprietarii stînd la cabină.

— Aici era o grămadă de cocioabe particulare. Și ce viață era în ele... Nu prea aveau ferestre și era un fum! Va fi aici un cartier de vile...

— Fusulan mai dă cu pietre?

— Nu-i place omului... Are atelier, bogăție, ce vrei, proprietate privată.

Copilul cu zmeul ciuli urechile. Era foarte curios să intre și el în casa lui Fusulan. Nu intrase decît în atelierul de cizmărie al acestuia, odată, să-și pună blacheuri. Toată strada spunea că Stan Fusulan e plin de bogății, are casa împodobită cu tot felul de minuni. Fusulan nu era prieten cu nimeni, dar toți știau că are lucruri de preț în casă. Poate de-aceea nu voia Fusulan să se mute. El ținea la casa lui părintească, o iubea, așa spunea el. Degeaba veniseră o grămadă de oameni să-l lămurească. Nici cu vecinii nu stătea de vorbă. El nu voia să se mute la bloc, și gata. Și nu avea ce să-i facă, se închisese pe dinăuntru și arunca mereu cu pietre, de sub dud, în cei ce băteau la poartă. Ba cu unii fusese gata-gata să se ia de piept. Îi și amenințase cu ciocanul de cizmărie.

Copilul se uită peste case, de parcă le-ar fi văzut de sus. Îi păru rău că nu poate zbura, așa ca zmeul de hîrtie albastră. Casele nu mai aveau acoperiș, majoritatea, și pereții dispăruseră. Copilul însă le văzu în gînd, așa cum fuseseră. Casa din colț, galbenă, a lui nea Vasile de la „Bobina“, casa lui Mitică fotbalistul dintr-a șasea, lăsată într-o parte, strîmbă, casa lui Ilarion, cu balcon și cu flori la ferestre, casa ceferistului, casa lor, cu ușa ce dădea direct în stradă; le văzu pe toate, fără să închidă ochii, le văzu în gînd, privind toată strada, de la un capăt la altul. Mai erau numai cîteva case întregi, acelea de unde ieșeau acum oamenii încărcați cu dulapuri, și scaune, și perini. Și mai era casa lui Fusulan. Așa ținea la ea cum ținea copilul ceferistului la zmeie, de parcă el le-ar fi făcut și toate ar fi fost ale lui. Copilul ceferistului era bun la învățătură, numai la gimnastică avea șapte. Însă la zmeie nu se pricepea.

— Zece!

— Își iubește casa, asta e, o iubește cu adevărat...

— La „Aprozarul“ de pe strada Cantemir.

Șoferul făcu un semn cu mîna și plecă, încărcat. Camionul claxonă de trei ori cînd coti după colț.

— E bogat Fusulan, ce crezi, zise baba și privi misterios spre casa cu obloanele trase.

— Aici va fi un cartier, prima!

— Proprietatea particulară îl ține legat.

Era a zecea zi de cînd strada se muta. Oamenii însă veneau în fiecare după-amiază să-și ajute vecinii, ori să vadă ce se mai întîmplă cu Fusulan. Și foarte mulți voiau să-i vadă casa, după ce el își va scoate lucrurile și va pleca. Voiau să vadă cum arată casa lui pe dinăuntru. Și cum fusese mobilată. Fiindcă urmele mobilelor rămîn pe ziduri.

A rămas, în mijlocul unei case, mașina de pămînt, veche. E casa lui Istrate. Au dat zidurile jos, dar de sobă nu s-au atins. Cineva a aprins focul în ea. Iese fumul și se înalță drept în sus, pe drumul burlanului dărîmat. Fumul se înalță drept din cauza căldurii. Dar n-ajunge sus, sus de tot, acolo unde bate vîntul și face să zbîrnîie zmeul albastru.

Veniră iarăși niște oameni și bătură în poarta lui Stan Fusulan. Și spre seară se opri și un camion. Și Fusulan ieși în stradă, nebărbierit de zece zile. Dădu cheile casei unui om de la Sfat și plecă spre noua locuință. Oamenii intrară înăuntru. Copilul legă zmeul de gard și intră și el. Dar înăuntru nu văzu decît o dormeză și un linghean plin cu apă, pus pe un scăunel. Pereții erau goi. Oamenii n-avură cu ce umple un camion.

Stan Fusulan plecase ducînd în mînă o cutie pătrată de lemn, în care ținea briciul de bărbierit, săpunul și pămătuful. Și pe fundul căreia ținea banii. Și testamentul lăsat de taică-său. Testamentul prin care primise casa drept moștenire. Testamentul era scris de Stan și semnat de bătrîn. Și era așa cum îl dictase bătrînul. Numai într-un rînd în loc de Eva scria Stan. Bătrînul dictase acolo Eva.

Zmeul albastru zbîrnîia, copilul îi dădea mereu ață.

— Zece, se auzi iarăși.

Plouă, și întotdeauna cînd plouă sînt posomorît. De fapt, ploaia a trecut, acum doar mai picură, rar. Pășesc plictisit, fără să evit băltoacele, convins c-am pierdut ziua de pomană. Mă consolez cu gîndul că nu e prima și, desigur, nici ultima. Dacă mi-ar fi plăcut vreodată matematica, aș fi trecut-o în rîndul zilelor albe, cu minus, goale, fiindcă niciodată n-am îndrăznit să-mi numesc o zi pierdută zi plină, nici chiar atunci cînd sînt în vacanță. Distracția, în ultimă instanță, este o formă rafinată a plictiselii. Cui nu-i place munca sistematică, de fiecare zi, se plînge de astenie și vrea neapărat să petreacă, eventual să dispară pentru cîtva timp din localitate, să schimbe aerul și să se refacă. Eu susțin că toate acestea sînt tertipuri. Adevărata odihnă și adevărata plăcere și, hai să zic, fericire ține de un fapt împlinit, concret. Restul rămîn vorbe. Apă de ploaie, cum se zice.

— Aici e grajdul cel nou, deschise o ușă tovarășul Mureșan. Poftiți!

Uitasem de el, uitasem și pentru ce mă aflam aici. Totuși, să nu-l supăr, trecui pragul și, după cîțiva pași, îl întrebai:

— Dar unde sînt vacile?

— În tabără. Au rămas aici numai vreo şapte, cele care au fătat recent.

Mureşan e prea politicos şi oficial şi mie nu-mi plac asemenea oameni. De fapt venisem să-l întîlnesc pe preşedinte. Îl cunoscusem cu aproape zece ani înainte, cînd gospodăria nu se înfiinţase încă. Scrisesem atunci un reportaj despre el, şi acum voiam să scriu altul, să arăt drumul parcurs de Bănică şi, paralel, drumul străbătut de gospodărie. Erau milionari şi în multe locuri erau daţi ca exemplu. Bănică se afla acum la o şcoală de partid, şi reportajul meu cădea. Ori, dacă nu, trebuia să revin peste cîteva săptămîni, ceea ce nu era de loc sigur.

Pe tovarăşul ce mă conducea acum prin gospodărie îl întîlnisem la sediu. Se prezentase, strîngîndu-mi mîna puternic, scurt:

— Mureşan!

Dar tot drumul, pînă aici, la grajduri, nu-l prea ascultasem. Ploua, şi el parcă întîrzia voit, explicîndu-mi tot felul de chiţibuşuri. Avea impresia că n-am mai călcat niciodată într-un sat. Se înşela însă amarnic. Şi aici, în Cumpăna, fusesem acum zece ani şi stătusem aproape trei zile. Şi, pe lîngă Bănică, mai reţinusem o figură extrem de interesantă. Cel puţin aşa mi se păruse atunci. Mă aflam cu Bănică în centrul satului, lîngă cooperativă, cînd am auzit pentru prima oară de Ion al lui Roşcovă. Cîţiva oameni se cinsteau cu vin roşu sub şopronul M.A.T.-ului şi cîntau. La un moment dat unul a întrebat:

— Unde e, mă, Ion al lui Roşcovă?

— La mort, i-a răspuns o voce răguşită de vin.

— Păi e rudă cu mortu'?

— E.

— Păi ce rudă e?

— E bărbatul nevestei mortului.

Au început toţi să rîdă cu hohote. Şi a rîs şi Bănică. Şi am rîs şi eu, molipsit, fără să-mi dau seama de ce. L-am întrebat pe Bănică ce însemnau vorbele răguşitului şi Bănică mi-a spus:

— Ion al lui Roşcovă a trăit cu nevasta mortului. Adică trăieşte de un an şi vrea să se însoare cu ea.

— E femeie frumoasă?

— N-ai ce pune în traistă din ea. O aia slabă ca o aşchie şi neagră foc, cioară.

— Dacă-i place omului! Dragostea... am vrut eu să spun o propoziţie morală şi de efect, dar Bănică m-a întrerupt:

— Nu-i vorba de nici o dragoste. O ia că are bătătură mare. Şi mortul bolea de mult, ştia Roşcovă c-o să scape de el. Rămîne stăpîn, ăsta e gîndul lui. E un personaj Ion ăsta al lui Roşcovă. Un personaj negativ.

Am rîs atunci nu de Ion, ci de Bănică. Nu-mi puteam închipui cum de ştia el de personaje negative, doar acestea ţin, în genere, de limbajul criticilor noştri talentaţi. Am auzit în acelaşi timp clopotele bătînd rar, ca după mort. Şi n-am mai rîs, deşi nu sînt de loc bisericos. Murise un om, şi n-am mai rîs, poate fiindcă m-am gîndit că s-ar fi putut să aibă o viaţă interesantă, ori să fi fost un om bun, n-am mai rîs fiindcă ştiam că n-o să-l mai pot cunoaşte niciodată. Şi n-am mai rîs fiindcă Bănică începuse să-mi spună:

— A fost om sărac, mortu'. Slugă, cînd a fost mic şi cînd a fost mare! Şi s-a încurcat cu o mătuşă a cioarei, o femeie bătrînă şi bogată. Şi cînd nevastă-sa a intrat în pămînt, nu după mulţi ani de la cununie, a devenit el stăpîn. Şi atunci a poftit dumnealui carne tînără şi s-a însurat cu cioara asta. Era o fetişcană şi tare s-a bucurat cînd a pus piciorul, stăpînă, în casă bogată. Averea îl face pe om neom. Cum o să-l facă şi pe Ion ăsta al lui Roşcovă.

— Aicea sînt viţeii de anul acesta, zise Mureşan, deschizînd o portiţă. Avem şaizeci şi doi, numai din producţie proprie. Îi hrănim cu lapte fără grăsimi, smîntînit.

— De ce? l-am întrebat, curios, dar și ca să nu-l las pe om să vorbească numai el, mereu.

— Viţeii au nevoie acum numai de albumine și ar fi păcat să le dăm lapte integral. Dacă luăm smîntîna, albuminele rămîn în lapte, așa că...

— Da, zisei eu, surprins de cunoștințele lui, dar totuși dezarmat: nu venisem să scriu despre creșterea animalelor. Ţelul meu fusese Bănică. Visasem un reportaj amplu, eseistic. Eram convins că n-o să scriu o iotă despre gospodărie, și dacă o vizitam, condus de tovarășul Mureșan, o făceam doar ca să nu-l refuz și să nu creadă oamenii că mă interesează numai cifrele, nu și munca lor concretă.

— Cea mai bună vacă a noastră este Marina, îmi spuse Mureșan. Aici e locul ei, îmi arătă cu mîna o tăbliță neagră de metal, pe care scria cu vopsea albă numele recordmanei. Pe tăblițele următoare scria: Tely, Ursula, Mia, Hopskins, Beby. Am zîmbit.

— Cum de le-aţi botezat așa?

— Toporișcă e nașul... Toate numele le lua din „Sportul popular". Toporișcă e centru înaintaș în echipa gospodăriei și e abonat la „Sportul popular". Lua numai nume care nu prea se întîlnesc la noi în sat, să nu supere femeile, așa zicea el.

— Interesant...

— Da, dar acuma am schimbat metoda. Numele amestecate ne încurcau. Eu am propus să botezăm viţelele născute într-un an cu nume ce au la început aceeași literă. Și am făcut și un plan de perspectivă, îl am într-un caiet. Ne ușurează munca. De exemplu: în anul 1958 am botezat toate nou-născutele cu nume ce începeau cu *a*: Ana, Aneta, Anca, Alina și așa mai departe. În 1959: Berta, Buclucașa, Bombonica, Bambina, și așa mai departe. Doina, Dorina, Diana, Dana, Diavola, Duţa, Drina etcetera. Cu *m*, în viitor, am adunat un caiet: Marinela, Marghioala, Marieta, Mironosiţa etcetera. Astfel știm ușor anul cînd s-au născut și putem face diverse planificări, repartizări mai ușor...

— Și Toporișcă nu mai ia nume din „Sportul"?

— Ba da, dar le trece în caiet la litera respectivă.

— Cîţi ani are Toporișcă?

— Nouăsprezece, și frate-său, Toporișcă II, optsprezece.

— Cum Toporișcă II?

— Așa s-au botezat ei între ei, la fotbal. Toporișcă I, Toporișcă II, Toporișcă III. Sînt șase fraţi. Și toţi joacă fotbal, dar numai patru joacă în echipa gospodăriei. Toporișcă ăl bătrîn, ăsta I, i-a botezat așa, cu numere. Tot din „Sportul Popular". E foarte bun centru înaintaș. A fost la un curs de zootehnicieni mult timp și acolo a învăţat să joace fotbal. Am fost și eu, dar eu n-am învăţat, sînt mai bătrîn. Toporișcă II a fost și el, la o școală profesională de agricultură, doi ani... Gospodăria i-a trimis la școală. Am zis să ne creștem cadre tinere. Eu i-am propus, fiindcă... mă rog, e o poveste cu ei...

— Ce poveste? am insistat eu.

— V-aș spune-o, dar... Să nu scrieţi despre ea. E o poveste veche, și oamenilor nu le mai place să li se amintească mereu de ce a fost... Parcă eu n-am fost cum am fost? Oamenilor nu le mai place să-și amintească. Mă rog, am fost proști, am fost proști... Dar parcă era vina noastră? Nu eram lămuriţi ... De unde să fi știut oamenii cum vor trăi? Își puteau ei închipui? Nu-și puteau închipui, eu așa văd... Nici eu nu mi-am putut închipui... Parcă eu nu l-am bătut într-o noapte pe președinte, pe Bănică?

— Da, dar ce-i cu Toporișcă?

— Să nu scrieţi, oamenii se supără... Mie nu mi-ar plăcea să mi se mai aducă aminte... Mă rog, am fost prost, nelămurit... Ei, prin cîte-am trecut... Mult a făcut regimul pentru oameni, dacă nu era regimul nostru mulţi ani am fi rămas ca vai de noi, proști...

Am renunţat să-l mai întrerup, era zadarnic. Mureșan voia să-mi spună ceva și socotea neapărat că e

nevoie de o introducere, ca să pricep mai bine. Era cam retoric, cam abstract, așa mi se părea, deși vorbea domol și eram sigur că din suflet. Mie însă nu-mi plac oamenii abstracți, aș fi fost mai curios să aflu povestea lui Toporișcă.

Mureșan îmi ghici de la o vreme gîndul și se opri. Mă privi adînc, și mie îmi fu rușine: omul voia să-și descarce sufletul, iar eu mă uitam după vrăbii, eu priveam peste cîmpie și număram în gînd toate fîntînile ce le vedeam. Douăzeci și opt de fîntîni numărasem, cu cele din sat. Și toate erau cu cumpănă. Poate de-aceea comuna se numea Cumpăna. Era nespus de frumos peisajul. O sumedenie de fîntîni, înălțîndu-și, coborîndu-și cumpenele, cînd într-o parte, cînd în alta, încît nu-ți dădeai seama imediat dacă apa se afla în dreapta ori în stînga lor, fiindcă de departe ghizdurile nu se observau. Se vedeau numai cumpenele, legănîndu-se, balansîndu-se. Unde era apa, apa? mă întrebam. Și Mureșan mă surprinse și mă privea țintă, cu ochii lui albaștri. Parcă mă tăia în două, să mă cunoască. Nu se supără pe mine, îl văzui zîmbind.

— Da — zise — poveștile vechi nu prea sînt interesante... Acuma oamenii sînt convinși că gospodăria este mama noastră. Nu mai șovăie. Ei, și cu Toporișcă a fost așa... Aveam gospodărie puternică, aproape tot satul era colectivizat. Mama lui Toporișcă era văduvă, îi murise bărbatul pe front. Și rămăsese cam năucă... N-o mai interesa nimic, o apucase patima beției... Nu-și îngrijea copiii, îi lăsa trențăroși ca vai de ei. Nu muncea, lăsa pămîntul nelucrat... Bea, lenevea, înjura, se certa cu toată lumea... Și nu voiau oamenii s-o primească în gospodărie. De ce să se încurce cu o nebună, cu o leneșă și o bețivană? Eu m-am uitat la copii: erau murdari și începuseră să se ferească de lume, să se uite printre gard, rușinați și sălbăticiți. Și m-am gîndit și la viața mea. Și m-am gîndit bine, o lună de zile, la copiii văduvei. Și apoi am început bătălia, întîi singur. Apoi au fost și alții de partea mea. Am pus problema să fie femeia primită în gospodărie... Să i se dea să mănînce, dacă nu vrea la început să muncească în gospodărie... Femeia era din satul nostru, copiii erau din satul nostru... O să-i dăm ei o muncă mai ușoară, la început... Da. Gospodăria trebuie să aibă grijă de copii, am spus, dacă ea nu are. Trebuie să-i redăm societății, am spus, deși unii au zîmbit cînd au auzit cuvintele astea. Dar așa era... Fiindcă de nu-i redăm, peste cîțiva ani lumea o să ne întrebe: dar copiii ăștia unde au trăit? În ce sat? În ce lume? În ce regim? De ce n-au încredere? De ce sînt sălbatici? De ce sînt răi? De ce nu sînt oameni adevărați? Datoria noastră era să-i aducem în rîndul oamenilor. Femeia era văduvă, necăjită. Cînd trăia bărbatul ei, Vasile, nu bea strop. Războiul i-a distrus viața. De ce să n-o aducem și pe ea în rîndul oamenilor? Oamenii trebuie recuperați, am citit eu într-un ziar. Trebuie să fie fericiți. Nu trebuie să ne luăm după ei, am zis eu, ei sînt mulți nelămuriți, trebuie să-i ajutăm. Și eu am fost nelămurit... Da, și am propus să fie trimiși frații Toporișcă pe la școli, să învețe carte, să avem în gospodărie oameni cu știință de carte... Și uite-i acum, joacă fotbal... Sînt oameni de nădejde.

Mi-am notat în carnețel: frații Toporișcă. Voiam să scriu și despre ei, cîndva, poate chiar în reportajul despre Bănică. Dar oare, m-am întrebat, unde o fi acum Ion al lui Roșcovă? O fi plecat din sat? Ce s-o fi întîmplat cu el? N-avea rost să-l întreb pe Mureșan, poate s-o fi ciocnit și el cu Ion al lui Roșcovă. Și Mureșan îmi spusese deschis că nu-i place să pomenească de trecut. Asta însemna că era dispus să-mi dea o mie de amănunte despre munca și realizările lor de azi. Ar fi fost interesant să știu ce s-a întîmplat cu Ion.

L-am văzut în ziua aceea, după înmormîntare. Era nebărbierit și purta la subsuoară un ciomag, iar în mîna stîngă o umbrelă de soare, mică, de damă, roză. L-am fotografiat, nu de aproape, și aveam și a-

cuma fotografia, chiar la mine. O luasem dinadins, să i-o arăt lui Bănică. Roșcovă avea niște ochi aprigi, dușmănoși, îl privisem odată în ochi, fugar.

— E bogat? l-am întrebat atunci pe Bănică.

— Taică-său a fost văcar... Aduna roșcove și mînca... Și măcriș iepuresc, de pe cîmp. Și pe Ion l-a crescut tot cu roșcove... D-aia l-au poreclit oamenii pe văcar Roșcovă...

Ion stătea în mijlocul drumului, țanțoș, cu umbrela deschisă, să nu-l ardă soarele. Umbrela avea un mîner de os, în formă de cap de cîine.

— De unde are umbrela? l-am întrebat pe Bănică.

— De la împroprietărire... Cînd am împărțit pămîntul boieroaicei, ea a fugit la București... S-a temut c-o să fie răscoală, ca în 1907... Atunci a ars aici un conac de-al boieroaicei... Și bunicu' lu' Ion a murit atunci împușcat. A fugit boieroaica, și Ion al lui Roșcovă a intrat în conac, s-a așezat pe divan și a fumat o țigară boierească... Și s-a plimbat prin conac, dar n-a luat nimic, decît umbrela de soare a boieroaicei... I-a plăcut lui umbrela și a luat-o. Și de atunci nu se mai desparte de ea, nici iarna. Dacă plouă, el deschide umbrela, dacă ninge, el deschide umbrela de soare și fulgii cad pe ea. Și el stă în mijlocul drumului și zîmbește și nu-i pasă că-l ninge.

— Dar ciomag de ce poartă?

— Să nu-l muște cîinii, zice el. Dar e bătăuș. I-a intrat în cap că sîntem tot ca pe vremuri: cine are boata mai grea ăla e stăpîn. Așa e, Ioane?

— Ce? se răsti Ion al lui Roșcovă.

— Cine are boata mare e stăpîn.

— Hai sictir, bă, zise Ion. Era frumos și așa, nebărbierit și scîrbos. Înalt, bine făcut, osos. Îl priveam și eram sigur că putea ridica în spate un car. De altfel, așa se spunea despre el, că ridicase un car pe umeri.

— Stai la umbră, Ioane, sub umbrelă!

— Stau.

— Și e bine? îl întrebă Bănică.

— E bine.

— Era loc gol sub umbrelă, l-ai apucat tu acuma. Mai trebuie să prinzi osînză.

— Hai sictir, zise Ion. Fac ce vreau. Acuma a venit și vremea noastră! A venit vremea săracilor! Fac ce vreau!

— Vrei să te-mbogățești? Să te procopsești?

— Păi nu?

— Păi da. Dar pe umerii cui? Pe-ai altora, c-așa e bogătia, unu' o face, și altu' o are...

— Bă Bănică, tu ești prost! Nu-s boierii la pămînt? Sînt. Ei, acuma e vremea noastră, bă!

— Da, stai la umbră, nu faci nimic. Sub umbrelă și cu ciomagul la subțioară. Ce-ți pasă! Să tragă alții în jug pentru tine. Tu te însori cu cioara...

— Vezi să nu te fac praștie, Bănică...

— Stai sub umbrelă, și alții să muncească pentru tine, să stea în soare pentru tine și să se opintească!

— Bă, cine e deștept, e! Și eu sînt...

— Păi pînă acuma de ce n-ai fost? Pînă n-a veni comuniștii, de ce ai păzit vacile și de ce dădeai săru' mîna boieroaicei?

— Lasă-te, mă, de tăiat dreci, rîse Ion. Vrei să te fac praștie?

— Atunci stătea ea sub umbrelă, acuma vrei să stai tu...

— Bă, ăsta, Bănică, tu crezi că dacă am stat cu tine într-o bancă la școală nu pot să te fac mătură? Sterg drumu' cu tine! Voi să faceți gospodărie, eu îmi văd de-ale mele.

Și Ion al lui Roșcovă a plecat spre casa mortului, ținînd umbrela roză deschisă, țanțoș, să-l vadă lumea și să nu-l prindă soarele.

— E un personaj negativ, rîse Bănică. Acum o săptămînă mi-a spart geamurile la casă. Și acum

patru zile mi-a dat foc la paie. Nu l-am prins, că are pas de pasăre, parcă alunecă prin aer. Și nu-l miros nici cîinii, miroase a animal, cum a tot păzit vacile... Nu-l simt cîinii... E vioi ca un țipar, odată e și odată nu e... Așa ajunge el prin paturi pe la muieri, intră sub pătura lor cînd nici nu știi... Și nu e prost, numai că e negativ și nelămurit... Și dacă se pune cineva cu el, i se murdărește-n poartă. Inimă de nebun. Vrea să se îmbogățească. Dumnezeii și paștele ei de umbrelă!

— Aici avem scroafele, zise Mureșan. Creștem rase pure de york, pentru prăsilă... Le dăm altor gospodării. Și întărim yorkul cu landrasul, o rasă de porci și mai lungi, buni de carne. Landrasul are cu două coaste mai mult decît porcii obișnuiți.

— Dar n-am văzut taurii, zisei eu, aducîndu-mi aminte că părăsisem grajdurile și nu observasem nici un taur.

— Am introdus monta artificială, zise Mureșan. E mai bună și se fac multe economii...

— Da, dar pentru asta vă trebuie oameni pricepuți, altfel se întîmplă multe greșeli...

— Toporișcă are un ochii grozav, odată vede vaca dacă e în călduri... Are un ochi aproape mai bun decît al meu.

— V-ați dezvoltat grozav, zisei eu, privind construcțiile. Acum zece ani nu era aici decît un cîmp pustiu. Îmi aduc aminte că atunci n-aveați nimic în sat, nici camioane, nici baie, nici cămin, nimic, nimic.

— Moștenire de la moșierime, rîse Mureșan, cu umor.

Și zîmbetul acesta mă apropie dintr-o dată de el. Și îmi păru rău că nu întrezărisem acest zîmbet și-l văzusem pe Mureșan foarte abstract. Ca să-l cunosc mai bine, îl rugai să-mi permită să-i vizitez locuința, să văd ce are un colectivist în casă. Dar nu ce avea în casă mă interesa. Voiam să mai stau de vorbă cu

el și îmi părea rău că pînă acum fusesem cam plictisit și nu căutasem să vorbesc cu el de la inimă la inimă și mă mulțumisem doar să-l ascult profesional. Nu rupsesem distanța dintre ziarist și cel observat. Eu fusesem oficial, și îmi părea rău. Și mă jurai să nu mai fiu niciodată ziarist, să nu mai cer date reci, statistice și să nu mă mai plimb printre oameni, cu gîndurile mele. Trebuia să le cunosc pe-ale lor, aceasta era principalul.

Trecurăm pe lîngă o fîntînă cu cumpănă și mi se făcu deodată sete. Vrusei să scot apă, dar Mureșan mă opri:

— Apa nu e bună...

— De ce?

— Cînd vine cineva pe la tine, nu-i bine să-l lași să bea apă înainte... Așa se obișnuiește la noi.

Intrarăm în curtea lui. Avea, în dreapta, o fîntînă cu cumpănă. Fiecare om avea aici în sat fîntîna lui, în bătătură. Ne întîmpină o femeie bine împlinită, cu ochii negri, mari, cu părul împletit în cozi, grele, blonde.

— Nevastă-mea, zise Mureșan, apoi mă prezentă și pe mine.

— Poftiți înăuntru, ne zîmbi femeia.

Intrarăm. Trecurăm prin toate camerele. Fusei încîntat. Mureșan puse o masă în tindă și aduse trei scaune.

— Înăuntru e zăpușeală, zise.

Și atunci, privind spre grădină, într-un cui, lîngă colțul casei, deasupra beciului, printre bice și ațe văzui o umbrelă ruptă, ferfeniță, decolorată. Tresării. Mă apropiai de ea și observai mînerul de os în formă de cap de cîine.

— De unde aveți atîtea bice? îl întrebai pe Mureșan, să nu observe că priveam, de fapt, umbrela.

— Tata a fost văcar, zise Mureșan. Sînt ale lui, le păstrez. A fost om sărac, vara mînca roșcove, și oamenii nu-i mai ziceau pe nume, parcă îi uitaseră numele, parcă n-avea nume. Îi ziceau Roșcovă.

Fîntîna stătea nemişcată, în curte, cu vîrful cumpenii în sus, alb. O vrabie se aşezase chiar pe vîrful cumpenii. Ploaia trecuse de mult. Nu-l întrebai pe Mureşan cum de ridicase carul acela pe umeri, ştiam că n-o să-i placă şi nu voiam să-l supăr. Îmi pipăii instinctiv fotografia din buzunar, făcută acum zece ani. Mureşan încărunţise uşor şi avea ochii limpezi. Şi nu semăna de loc cu Ion al lui Roşcovă. Totuşi nu mă putui stăpîni şi-l întrebai:

— Dar asta ce e?

— O umbrelă de soare.

— A luat-o de la boieroaică, interveni femeia, punînd pe masă o sticlă cu vin. E o poveste, rîse femeia.

Mureşan îmi întinse un pahar şi schimbă vorba. Zise doar atît:

— Mie nu-mi place să-mi amintesc de ce a fost...

Vorbirăm despre recoltă. Nevasta, aranjîndu-şi cozile blonde, ne lăsă singuri. Avea de lucru. Din cînd în cînd, eu priveam umbrela decolorată. Spre seară, Toporişcă veni să-l cheme pe Mureşan la grajduri. O vacă se îmbolnăvise, nu mînca şi tremura. Plecarăm toţi trei. Soarele era roşu, la asfinţit. Şi eu încă nu citisem „Sportul popular". Cînd îl deschisei, Toporişcă îmi spuse:

— Capoianu iarăşi a fost excepţional în meciul cu „Steagul Roşu". Eu nu înţeleg de ce nu-l bagă în naţională? El poate să joace inter dreapta, stînga, centru şi half... L-am văzut jucînd de două ori... E blond... Oare ce-o să facă „Ştiinţa" cu „Voivodina" Novisad?

I

Ieri, toată ziua, şi azi, pînă la amiază, doisprezece oameni săpaseră cu schimbul, fără să lase lopeţile din mînă; şi groapa n-avea decît un metru şi jumătate adîncime. Pămîntul era de cremene, te aşteptai să scapere cînd îl izbeai cu ciocul tîrnăcopului. Oamenii dădeau în el ca-n nicovală, îi treceau sudorile, le şiroiau pe spate şi pe tîmple, iar soarele îi prăjea de aproape, fierbinte ca untura topită. Sudoarea le ardea spatele înnegrit, dar ei n-o mai simţeau, pielea se răscopsese de atîta lungă dogoare! Toată vara asta şi vara trecută soarele răsărise mare cît o gură de butie şi nu se ridicase pe cer, se rostogolise arzător, aproape de pămînt, mai sus cu cîteva palme de coşurile caselor; mătăhălos şi de foc nu putuse să ţîşnească în vîrful cerului, cum făcea pe vremuri; acumă se tîra, şi Sevastiţa zicea că e umflat; parc-ar fi borţos şi l-ar fi muşcat albinele de fălci.

Cei doisprezece oameni, vlăguiţi, beau mereu apă caldă, că rece nu găseai în nici o fîntînă, beau apă caldă să se răcorească şi se spălau pe la subsuori şi pe frunte. Numai Păunică nu se spăla, cînd ieşea din groapă şi-i lua altul locul, nu se spăla, se aşeza lîngă o cruce şi răsufla greu, parc-ar fi suferit de năduf şi de bătrîneţe. Era slab ca o blană din gard, negru la faţă, cu fălcile ieşite prin piele, să-i numeri dinţii.

Ochii, negri, se înfundaseră în cap, să nu-i vadă soarele, la umbră. Licăreau obosiți, parcă nedormiți de-o vară. Cînd stătea în picioare, Păunică se legăna, și doar nu bătea vîntul. Părea o piele de om pusă pe un par.

Nici ceilalți unsprezece nu erau mai breji, ba la unii nici nu te puteai uita, la cei mai frecați de ani. Bărbile țepoase, pline de praf, îi îmbătrîneau și mai rău și-i făceau mai urîți. Cum săpau în cimitir, păreau ieșiți din pămînt, dintre morți. Păunică îi privea și se gîndea că tocmai ca niște morți înviați arătau. Numai că nu erau premeniți ca morții, erau numai în izmene pline de petice, negre și roșii, cum găsiseră nevestele peticele.

— Nu mai vin odată cu mortul ăla? întrebă unul din fundul gropii, proptindu-se sleit în cazma.

— N-o avea cin' să-l aducă pe umeri.

— Cum nu, doar mai sînt oameni în sat.

— Să nu ne cheme tot pe noi, vorbi negriciosul, rezemat în cazma.

— Nu ne cheamă, nu le-am făcut destul? Nu ne-am spetit destul? Eu nu mă duc să-l car, să știu că nu-l mai îngroapă pîn' la iarnă.

— O să-l pună-ntr-un car, zise Păunică.

— Și caru' cine-o să-l tragă, tata?

— Boii, cine?! se miră Păunică.

— Boii! Care boi, mă? Unde vezi tu boi să tragă-un car? Boii nu-și pot trage oasele lor, dar să le mai tragă și pe-ale mortului!

— S-o găsi o pereche mai țapănă în satu' ăsta.

— S-o crezi tu. Dar la urma-urmei, pe mine nu mă doare, eu mă duc acasă, și gata, am făcut ce mi-a cerut, zise negriciosul. Mă duc acasă și mă culc, că la pomană știu că n-o să mă cheme nici tata.

— Pomană-ți trebuie! rîse Ocheșel ăl bătrîn. Cred c-ai zice bogdaproste și pe-un codru de mămăligă...

— Lăutari i-au luat?

— Lăutari îi trebuie? Dă-l dracului, că-i bătrîn, nu-i mai trebuie ăstuia lăutari. Nu-i totuna, de ce să

se bage fiu-său slugă la lăutari, că n-are ce să le dea, că pietroaie nu primesc lăutarii.

— O să-i cînte Păunică din clarinet. Îi cînți, mă, o sîrbă moșului? Sau îi cînți geamparalele, că alea-ți plac ție. Îi cînți? întrebă negriciosul.

— Îi cîntă, trimeasă pe Licu lui Ocheșel după clarinet, vorbi Burzulea, bătrînul.

— Îi cînți, mă? repetă negriciosul. Cîntă-i, să nu plece de pe lumea asta fără cîntece! Să te țină minte.

— O să-l țină mulți minte în iarna asta, rîse Ocheșel. Poate-o să-l ții și tu minte, Ciușcă, îi spuse negriciosului.

— Ete, na, parcă tu nu-l poți ține minte!

— Ia mai tăceți dracului din gură, mă pleșuilor. Altceva n-aveți ce să turuiți? se înfurie Pîrvu, o rudă mai bătrînă a lui Ocheșel.

— Îi ții partea mortului, zise negriciosul. Sînteți de-un an, parcă, de-i ții partea.

— Sîntem, și?

— O să-l plîngi, te pomenești. Să-mi spui dacă vrei să plîngi, să plec.

— Poți să te duci de-acuma, du-te și te culcă, nu te-ai mai scula, îl blestemă bătrînul, aruncînd c-un bulgăre după el.

Negriciosul se feri și o luă printre cruci, fluierînd. Bătrînul îl urmă și cu privirea și, bănuind unde se duce, se luă după el, strigînd:

— Ieși, mă, păcătosule, din cimitir, ce, aici vrei să te spurci?

Negriciosul se strecură printr-o gură din gard, rîzînd mereu, și dispăru în salcîmii uscați de la marginea cimitirului. Bătrînul se înapoie lîngă groapă, bolborosind furios. Zece oameni se odihneau pe lîngă crucile dimprejurul gropii, rezemați cu spatele de ele, tăcuți. Bătrînul rămase în picioare, privind cînd spre sat, de unde trebuiau să vină cu mortul, cînd spre salcîmii unde fluiera negriciosul.

Numai peste un ceas veniră cu mortul. Îl aduseră pe umeri douăzeci de oameni, cu schimbul, o dată zece, o dată zece. Erau obosiți de parc-ar fi cărat un

munte. N-aveau lăutari, să-i cînte, așa că Păunică își duse la gură clarinetul și începu să cînte ceva de jale. Dar nu-l luă nimeni în seamă, cei douăzeci de cameni ce căraseră mortul de-abia așteptau să se scape de el, să-l pună în groapă. Mortul era ușor; dac-ar fi avut Ion ăl Mare puterile de-acum un an putea să-l ducă singur șapte sate fără să-l simtă, dar, vezi, îi secase și lui Ion vîna, nu mai făcea pe deșteptul, că-i tare și mare. Ajuta și el, domolit, să pună tronul lîngă groapă, să poată citi popa ce-avea de citit.

Pe popa îl necăjea o muscă, dădea după ea cu mîna, s-o alunge, și-o înjura printre dinți.

— Du-te la naiba, diavole!

— Îl scoborîm, părinte?

— Scoboară-l, taică, dar încet, să nu-l doborîți în cap... Diavole! zise încet, uitîndu-se pe sus, după muscă.

— Mai scurtează cu cititu', că tot acolo merge, tot în pămînt, zise negriciosul, ce venise din salcîmi.

Nu plîngea nimeni. Păunică n-avea ce face, cînta, să nu intre omul necîntat în țărînă.

— N-ai ce face, mă? întrebă negriciosul. Mai bine ai pune umărul, lasă dracului zdrîmboaia, că nu te-aude ăl bătrîn.

Păunică însă cîntă mai departe un cîntec de jale, neluat în seamă de nimeni, nici măcar de neamuri. Cînd să dea drumul sicriului în pămînt, se auzi glasul lui Cămui:

— Opriți-vă, mă! Stați așa!

Oamenii îl ascultară, ținură frînghiile, nu le mai sloboziră, popa încetă să cînte, uită parcă și de muscă, sau s-o fi speriat și musca de glasul lui Cămui.

— Nu-l îngropați!

— Da' ce să facem? întrebă o rudă de-a mortului, privind în jur, nedumerit.

— Vindeți-mi-l mie. Douăzeci de băniți de porumb vă dau pe el. Douăzeci de băniți! O avere! Ce zici, Costaiche, mi-l dai? Douăzeci de băniți, rase, mergi acuma la mine-acasă și le iei.

— Și ce-o să faci cu el? întrebă ginerele mortului.

— Treaba mea. Îl mai țin la mine o țîră, pe urmă-l îngrop! Fac și pomană, chem și lăutari!

— Dați-i drumul în groapă — zise Păunică — nu vedeți că-i nebun? Ce te-a apucat, mă? Ce-ți veni să cumperi morți? Te-a apucat mila de ei?

— Nu-i treaba ta, eu cu Costaiche vorbesc. Vrei, mă? Douăzeci de băniți, trăiești ca un boier toată iarna! Nu te doare-n noadă de nimic!

Costaiche se uită la muiere: nu știa ce să zică. Douăzeci de banițe pe vremea asta drăcoasă făcea cît cinci pogoane de pămînt, poate mai mult.

— Lasă mortu-n pace, se răsti Păunică, apropiindu-se de groapă. Dați, mă, drumu' la funii!

— Ce te bagi tu? îl opri Costaiche.

— Ești nebun? se miră Păunică.

— Nebun, nenebun, e treaba mea ce fac. Douăzeci de băniți le găsești așa, la toate fîntînile? N-auzi că nu-i face nimic ălui bătrîn? Îl duce pîn-acasă, o avea și omu', știu eu ce-o avea în gînd? Și pe urmă-l bagă-n pămînt cu lăutari și cu pomană. Ce dacă mai stă o zi? Este, muiere?

Dar muierea nu răspunse, plîngea fără lacrimi, plîngea cu ochii seci, suptă de foame ca o lipitoare bătută cu pumnul.

— Ei? întrebă Cămui, stînd crăcănat pe mormanul de pămînt de lîngă groapă.

— Ha? întrebă, aprinzîndu-și o țigară și aruncînd chibritul în groapă.

— Gata? trase din țigară adînc, încruntîndu-și privirile și făcîndu-l pe popă să se uite-n cădelniță după cărbuni.

— Douăzeci de băniți! pluti glasul lui, tunător, peste cele treizeci și ceva de capete.

— Atunci luați-l în spinare și duceți-l la mine-n bătătură. Cine-l duce mănîncă bine și n-o să plece neudat la picioare.

— Unde plecați, mă? întrebă Ion ăl Mare pe cei ce luaseră pe umeri sicriul.

Nu-l ascultă nimeni și atunci se înghesui și el, să poată baremi c-un umăr să ducă mortul spre sat. Popa tăcea, nu vedea decît musca. O luă prin salcîmi, pe potecă, să nu-i zică cineva ceva. Păunică lovi un bulgăr cu piciorul, își luă clarinetul la subsuoară și plecă legănîndu-se, peste cîmp; n-avea chef să meargă-n sat.

— Costaiche — îl luă Cămui deoparte pe ginerele mortului — nu-ți dau douăzeci de băniți, îți dau zece!

— Bine, zece, se mulțumi omul, privind în pămînt.

Dar ajunși acasă, îi dădu numai cinci.

2

Luna răsări la capătul pogonului, întîi o geană se ivi, apoi un obraz, apoi toată, surîzînd, roșie.

— Ți-e rușine? o întrebă Păunică.

Luna tăcu, se mai albi, dar tot rușinoasă, roșie, se ridică încet deasupra pogonului și veni mai aproape de Păunică. Pămîntul era cald, ca o pîine scoasă din țăst. Păunică nu luase nimic cu el, decît un țol vărgat, găurit, și-un ciomag. Calul păștea, sau mai bine zis stătea cu fruntea în jos, obosit. Îl adusese în cîmp, tot n-avea ce să facă în sat, venise în cîmp cu calul, nu ca să mănînce calul, n-avea ce, toată iarba era arsă, și nici arsă nu mai era. Venise din obișnuință. Și ca să nu-și piardă calul obișnuința de a ieși din sat noaptea.

Luna, roșie, surîdea mai aproape. Păunică închise ochii și o văzu printre pleoape mai galbenă, mai mare, fără sfîrșit. Deschise ochii și i se păru și mai aproape, s-o ajungi cu ciomagul sau poate să n-o ajungi. Era învăluită în albastru de jur împrejur, numai albastru fără sfîrșit.

— Mi-ai trimis vorbă c-o să vii, rîse el către lună. Și-ai venit, rîse. Iarăși închise ochii și i se păru că luna nu e lună, că e de fapt Zorina, roșie, surîzînd rușinoasă, învelită într-un sovon de mireasă, albastru, mare cît cerul, străveziu. Zorina plutea prin aer, ca luna, zicea că e departe, sus, în cer, dar era aproape, undeva foarte aproape, totuși undeva sus, învelită în albastru.

— Te-ai măritat, Zorino?

— Nu m-am măritat, ți se pare ție.

— Dar de ce stai la Cămui acasă?

— Așa a vrut mama.

— Și de ce-ai făcut nuntă cu el?

— Așa a fost să fie.

— Atunci ești măritată, Zorino!

— Îs fată mare, Păunică, nu m-am măritat. Nu te lua tu după ce spune satu'.

— Nu m-ai așteptat, Zorino, degeaba ai plîns ca o proastă cînd m-am dus...

— Te-am așteptat, nu vezi că sînt lîngă tine?

— Ești lîngă mine, dar la dimineață o să fii în patu' lui Cămui, că el ți-e om, după lege.

— Lasă legea, eu îs nevasta ta, am venit la tine, vreau să fiu mireasa ta, în noaptea asta vreau să fie nunta noastră.

— Du-te-n sat, Zorino, să nu creadă oamenii că îl urăști pe Cămui pentru mine.

— Nu-l urăsc pentru tine.

— Să nu creadă că eu ți-am spart casa.

— Nu tu o să mi-o spargi.

— Să nu creadă că pentru tine nu mă-mpac eu cu el. Du-te, Zorino, dacă te-ai dus odată după el, du-te și-acuma.

— Nu mă duc, nu fi prost, vreau să fiu nevasta ta, așa, învălită în sovon albastru.

Păunică deschise ochii și privi luna și cerul, albastru și larg, mare, întins pînă dincolo pe pogonul

lui, pînă cine știe unde. Cum stătea culcat și privea drept în sus cerul, văzu o umbră înaltă trecînd peste el și oprindu-se cu capul chiar la picioarele lui. Umbra îl înghetă, îl umplu de căldură, îl îngrozi înspăimîntător și-l făcu să se înfioare de plăcere.

— Tu ești? întrebă el fără să-și mute privirile.

Nu primi răspuns, simți însă că nu putea fi altcineva. Auzi respirația umbrei, plină de foc, și-i ghici ochii, negri, privindu-l, și-i ghici cozile, lungi, pînă la șolduri, o ghici toată, o simți toată în gînd, dar nu se uită la ea.

— Ai venit? zise încet, privind luna și cerul ca un sovon albastru.

Umbra nu-i răspunse, apoi se făcu mică, reveni de la picioarele lui spre piept, apoi n-o mai văzu, nu mai văzu nimic, nici luna, simți doar că buzele îi sînt mușcate adînc.

Îl strînse la piept ca pe-un copil, îl lăsă cu spatele pe genunchii ei, îl legănă pe genunchi, strecurîndu-și mîna peste pieptul lui, strîngîndu-l. Se îmbrățișară și se rostogoliră pe pămîntul cald și tare, rămaseră goi, fără să știe cum, îmbrățișați, arzînd deodată. Apoi fata se opri din rostogolirea aceea nebună pe pămîntul de fier, plin de băligi uscate de cal, se opri și așteptă. Păunică rămase năuc, apoi îl cuprinse un tremur din tot trupul, se simți neputincios, de lemn, se sperie și se lovi cu fruntea de pămînt. De ciudă, o lovi pe ea peste ochi pînă-l durură palmele, apoi se ridică și-o luă la fugă peste pogonul lui. Ea se îmbrăcă în grabă și plecă spre sat, plîngînd.

Păunică se așeză pe țol și își privi trupul. Se îngrozi iarăși. Era slab ca un țipar uscat la soare, vlăguit. Nu putuse să-i spună ei nimic. N-avea ce să-i spună, îi era rușine, e rușine pentru orice om să... Foamea e de vină, gîndi. Luna îl privea din mijlocul cerului, roșie. Păunică, de rușine, se acoperi cu țolul, să nu-l mai vadă.

Soarele era rotund și fierbinte ca o turtă coaptă sub țăst. Seceta se plimba pe bătătură albă ca moartea. Baba Sevastița aprindea focul sub țăst și făcea cruci, să piară seceta, se ruga lui Dumnezeu să nu aprindă pămîntul. În casă, nevasta lui Ocheșel se zvîrcolea pe rogojină, nu-și găsea astîmpăr, gemea și se ruga să moară și să scape de chinuri. Se ruga încet, să n-o audă copiii și bărbatul. Ocheșel vînduse un pogon de pămînt lui Cămui și chemase pe baba Sevastița să le facă un mălai copiilor. Baba, pe unde se ducea, zicea că vor veni arhangheli călări, să aprindă lumea. În mîini vor avea lumînări lungi, pe care le vor aprinde de la soare. Avea vreo optzeci de ani, slabă și neagră, strîmbă de șale ca o cîrjă, pășea vioaie și mulți o credeau vrăjitoare. Zicea că seceta vine noaptea, nu ziua, că vine ca o fată despletită și albă la față ca creta, vine și se plimbă peste cîmp, suflînd peste miriști și ofilindu-le. Noaptea trebuia să vină un val de răcoare, dar nu venea, îl înghițea fata asta despletită și-l sufla apoi fierbinte, uscînd iarba, și buruienile, și frunzele. Ziua se plimba prin sat albă ca moartea, usca pămîntul și sufletele, bătea pe la porți și intra în curți, și unde intra în casă, murea cineva. În casa lui Ocheșel intrase, nimeni n-o văzuse că nu putea fi văzută, și nevasta acestuia bolea acuma și nu mai avea să audă lăutari la nunta copiilor ei. Seceta, albă ca moartea, o însemnase pe obraji, o făcuse albă, uscată; femeia avea să doarmă fără pat, în cimitir, era gata. Dar Sevastița nu-i spunea lui Ocheșel ce credea ea, să nu-l supere. Făcea focul sub țăst și vorbea cu copiii ce nu-și mai dezlipeau ochii de la vîlvătaia focului și de la mălaiul ce dospea, chircit în postavă. Nu mîncaseră de cîteva zile decît știr și ștevie, ciorbă de viță de vie și dude. Trecea verdeața prin ei ca prin rațe. Mămăligă nu

mîncaseră; umerii obrajilor ieșiseră negri, ca niște gîlci înfipte de o parte și de alta a nasului subțire ca un tăiș de cuțit, iar ochii le fugiseră în fundul capului. Zorina lui Cămui îi văzuse și nu-l slăbise pe Ocheșel pînă nu-l convinsese să vîndă pogonul de lîngă Lintiță.

— Decît să-ți moară copiii, mai bine iscălește colea, îi zisese Zorina, aducînd registrul cu coperți verzi în care însemna toate cumpărăturile ce le făcea.

Ocheșel nu voise în ruptul capului la început, dar apoi, gîndindu-se că toată lumea a vîndut cîte-o palmă de pămînt, iscălise, jurînd însă că nu va mai vinde nimic.

— Duceți-vă și vă jucați, le zise baba copiilor, care nu se mai dezlipeau de lîngă ea. Ocheșele, spune-le ăstora să plece, du-te și tu cu ei, du-i de-aici pînă se coace mălaiu' ăsta!

Ocheșel se răsti la copii și aceștia plecară să-și mai astîmpere foamea în dud. Se urcă și Ocheșel în dud, să mănînce și el dude, că-i era foame. Se legănau crengile cu ei și cădeau pe jos dude negre și sfrijite. Azor, cîinele, mare cît un vițel, se desprinse de lîngă un gard și veni să mănînce dude.

— Na la oi! strigă Ocheșel din dud, dar cîinele nu plecă, mîncă mai departe dude, lacom, mîrîind, atent să nu-l lovească cineva.

— Dă-te, mă, jos și dă-n javra aia, că mănîncă dudele, strigă Ocheșel copiilor, dar aceștia se făcură că nu-l aud și se suiră mai în vîrful dudului.

— Licule, dă-te, tată, tu jos și-alungă jigodia, dudele ălea le putem mînca și noi.

— Nu mă dau, că mă mușcă, zise copilul.

— Huo! Azor! Du-te dracului! făcu Ocheșel, aruncînd cu pălăria jos, să-l lovească. Pălăria de paie zbură în altă parte, nici vorbă să-l atingă sau să-l sperie pe Azor.

— Nu mai doborîți dude, le strigă el copiilor, dar, oricum s-ar fi mișcat ei de încet, dude tot cădeau și cîinele le aduna pe toate, fugind de la una la alta.

Cît era de mare Azor, vedeai prin el. Și de fugit nu fugea, se tîra aproape. Toți cîinii din sat erau numai umbre, nu le dădea nimeni nimic, stăteau toată ziua încovrigați, pe sub șopruri sau la umbra pomilor. Și de mîncat, vai ș-amar, pîndeau omul cînd se ducea după pătul, dar totul era numai o părere, așa că mîncau frunze și mulți turbau. Azor se bătuse cu toți cîinii vecinilor cînd fusese vorba de mîncare, era mare și-i tăvălea în țărînă ca pe niște gheme pisica. Se mai mișca el, dar avea în ochi o privire posomorîtă.

Ocheșel se dădu jos din dud și-l luă la goană. Cîinele se ascunse sub șopron, schelălăind fără să fie lovit.

— Zghicinați, mă! strigă Ocheșel, și cînd copiii îi doborîră dude, jucînd pe crengi, se aplecă în genunchi și începu să adune cu degetele lui țepene și negre dudele și să le bage în gură.

Se tîra în genunchi după fiecare dudă și-i plescăia limba de plăcere. Un om îl chemă pînă la poartă, se duse, apoi plecă în sat cu omul acela, spunîndu-le copiilor să se dea jos, să mai lase dudele pentru altă dată, că acuma aveau să mănînce nu peste mult timp mălai cald. De fapt, plecase în sat mai mult ca să nu fie de față cînd s-o împărți mălaiul, să-i lase pe ei să se sature. Îi vorbise însă babei să nu le dea prea mult, că mai erau zile.

Cînd scoase baba mălaiul din țăst, chemă copiii lîngă ea, unuia îi spuse să întindă măsuța cu trei picioare, altuia să aducă o cantă cu apă și lui Licu să caute o cîrpă. Luă mălaiul și-l spălă pe față cu apă; aburi calzi ieșeau din el, îmbătînd aerul. Azor veni și el aproape și privi cu ochi sticloși aburii. Baba curăță mălaiul pe burtă de cenușă, îl bătu c-o măturică și-l șterse cu cîrpa adusă de Licu. Îl puse pe măsuță și plecă să aducă un cuțit din casă, că diavolii de copii uitaseră de cuțit și se așezaseră pe pămînt, ciuciți, cu picioarele încrucișate. Priveau mălaiul și din cînd în cînd îl atingeau cu cîte un deget, trăgeau o

dîră cu degetul pe el și băgau degetul în gură și-l sugeau, chiuind înfundat, bucuroși. Dar pînă să vină baba, Azor se repezi la mălai, îl luă în gură și fugi cu el în mijlocul bătăturii. Își înfipse colții în el, îmbucă zdravăn și înghiți. O arsură cumplită îi spintecă beregata, cîinele urlă ca turbat, dar nu se lăsă. își înfipse din nou dinții și mîncă iarăși mălaiul cald, schelălăind. Urla și mînca lacom, ca un lup, după fiecare înghițitură urla. Copiii, buimăciți o vreme, îl priviră neștiind ce să creadă, apoi se repeziră la el cu pietre, cu ciomege, cu ce apucară. Mîrîind, Azor luă în gură mălaiul și, privindu-i turbat, fugi cu el în grădină; se răzgîndi, sări un pîrleaz și intră sub șopron. Acolo nu puteau să-l ajungă pietrele, degeaba încercară copiii, degeaba înjurară. Nici unul n-avea curajul să intre sub șopru și baba Sevastița degeaba blestema, cîinele mînca sub șopru și urla, se grăbea să mănînce mai repede, să nu-i fure cineva mălaiul, schelălăia ca bătut cu vătraiul, așa-i ardea focul beregata și inima. Urlă pînă seara, și toată noaptea, iar a doua zi îl găsiră întins în fața casei, sub dud, aproape de poartă, unde stă cîinele să apere curtea, să nu intre vreun străin și să fure, îl găsiră acolo mort.

4

Zorina lui Cămui era un primar de muiere. Fierbeau dracii în ea ca țuica în cazan. Era mai înaltă c-o palmă decît bărbatul ei, mai lată în spate ca el, arunca plugul în căruță ca pîinea în cuptor, fără să ofteze și să se țină de șale. Cămui, rîzînd mereu, mulțumit de ea, cînd ieșea în lume se-ncălța cu pantofii dăruiți de frate-său, doctorul Porfiriu Cămui, pantofi pe care-i lustruia lună, să sclipească. Avea grijă să nu se umple de praf, călca atent și de aceea mai întotdea-

una cînd treceau prin sat duminica sau la sărbători Anghelache Cămui rămînea în urma nevestei. Lumea zîmbea pe la porți. Acum mergeau în sat la horă, dar horă nu era, oamenii stăteau prin bătături, lungiți pe rogojini, pe sub duzi, la umbră, lihniți de foame. Se odihneau, nu le ardea de joc, nici de cîntat, de nimic, că dacă n-ai în burtă mălai, nu-ți vine să te dai peste cap. Cămui știa asta și tocmai de aceea vorbise c-un țigan să meargă în urma lui și-a Zorinei, cîntînd din vioară, să-i vadă satul. Jamailă, țiganul, pentru o strachină plină era în stare să cînte și-n urma dracului, cît o vrea, că dacă nu cînta el, cînta altul și mînca altul ce era în strachină. Cînta să-și rupă vioara, mai zicea și din gură, nu înceta nici măcar o clipă. Cămui și nevasta mergeau de mînă, ea înainte, el la un pas în urma ei, privindu-și pantofii, să nu se murdărească de praful drumului. Era spre seară, dar dogoarea nu se potolise, aerul, uscat, stătea amorțit. Zorina, de cînd se măritase, în fiecare lună ieșea la horă cu ceva nou pe ea, mîndră foc, cu bărbatul după ea. Ținuse la Păunică, nu-l voise pe Anghelache, stătuse o săptămînă în alt sat, la o mătușă după mamă. Cînd se înapoiase, Anghelache era în casă, bea țuică îndulcită cu tatăl ei și vorbeau de nuntă, cum s-o facă și cînd. Zorina s-a așezat pe pat și ei și-au continuat vorba, ca și cînd ar fi fost tot singuri.

— Eu zic s-o facem la toamnă — a zis bătrînul — că pîn-atunci îi mai cîrpim fetei o țoală, mai facem o țuică...

— Nu la toamnă, peste două săptămîni. Ce s-o lungim?

— Atunci, dacă zici tu, da' eu...

— Am eu țuică, ce să mai așteptăm, facem cît mai repede.

— Da' cu cine te-nsori, Anghelache? a intrat în vorbă Zorina.

— Ei, cu cine, cu tine! Ce mai rîzi și tu... Ori nu vrei?

— Ba vreau — s-a hotărît dintr-o dată Zorina — vreau, dacă tu vrei atîta; și-am să-ți fiu nevastă cum n-ai fi avut nici una!

Anghelache, bucuros, a venit lîngă ea s-o mîngîie, și bătrînul, uluit de cele auzite, a pupat-o pe amîndoi obrajii, umplînd-o cu bale, că era cam lovit cu sticla la cap.

— Eu l-am avut pe Păunică la inimă, a continuat Zorina, fără să se miște de pe pat, cu același ton, nu răstit, nici trist, nici vesel, fără culoare, ca și cum ar fi vorbit în locul alteia. El s-a dus la armată, am zis că-l aștept, dar dacă voi ziceți...

— Poate îi rămîn oasele pe la ruși, cu războiu' ăsta nu știi de unde-ți vine un cartuș, a zis bătrînul.

— Bine, tată, mă mărit. Acuma, nu peste două săptămîni, duminica asta. Tot e nerăbdător Anghelache, de-un an, de cînd a plecat Păunică, s-a făcut de-al casei, îl cunoști bine, ce să mai amînăm! Duminică eu zic să ne luăm.

— Naș, vine frate-meu! s-a bucurat Anghelache. Duminică bem! Să trăiești, tată socrule, a închinat el cu sticla și a tras o dușcă.

Anghelache a aranjat în două zile totul. A tăiat două vaci, a vorbit cu frate-său, doctorul, o tocmit lăutari, pe cei cu care cîntase într-o bandă Păunică înainte de-a pleca la război, pe ăia i-a tocmit, ca s-ajungă vestea cît mai repede la urechile lui Păunică, să-și ia gîndul.

În noaptea nunții, Zorina i-a spus lui Anghelache că dacă ajunge la sapă de lemn îl lasă, dacă sărăcește, dacă ajunge ca Ocheșel sau ca Păunică, pleacă de la el, dacă n-o îmbracă și n-o ascultă îl lasă, mai găsește ea și prin alte sate ca el de bogați, dar chiar dacă nu așa de groși la chimir, tot găsește și n-o să moară văduvă.

Anghelache nu se îmbătase, și vorbele Zorinei l-au cam întors pe dos, nu știa ce să creadă, ce vrea, doar el era bogat și n-avea cum să ajungă de rîpă, mai ales că lucra mînă în mînă cu frate-său, doctorul, care avea bani destui și căruia îi făcea mereu rost de pămînt, pămînt pe care îl lucra el, Anghelache. Și cumpăra și el în fiecare an pămînt, cum avea să sărăcească?

Acum cînd mergeau spre cișmea, unde se făcea hora cînd se făcea, Anghelache se gîndea la noaptea aceea și surîdea. Averea îi crescuse; Zorina, focoasă rău, cu fiecare zi ce trecea devenea mai pricepută în treburile gospodăriei, voia mai multe pături alese, pogoane, mașini de cusut, care, căruțe, aduna tot ce putea, încheia tîrguri peste tîrguri cu oamenii din sat, curtea se umplea de tot ce-aveau josenii mai bun, n-aveai cum să te mai miști prin ea, săniile erau puse peste căruțe, iar peste sănii, pluguri, sape, grape, pînă și cuibare de ouă din tîrne de nuiele, și lemne de foc, pari din gard. Voia să cumpere tot satul Zorina, avea cu ce: Anghelache pleca mereu prin țară după saci cu porumb, bani avea și banii se înmulțeau ca păduchii pe cloță, și-i mai dădea frate-său, doctorul, că și lui îi cumpăra de toate. Tot satul era în mîna lui, putea să facă orice, să cumpere orice, și odată dăduse cinci banițe pe socrul lui Costache, nu de dragul mortului îi dăduse, ci ca să arate satului ce poate. Mortul îl îngropase a doua zi, bineînțeles fără pomană și lăutari, doar nu era să mai arunce bani pe drum. Mortul dormise o noapte la Anghelache acasă, sub șopru, urlaseră cîinii toată noaptea la el, pînă și Azor al lui Ocheșel sărise gardul și venise sub șopru.

Anghelache o strîngea de mînă pe Zorina și-i făcea cu ochiul lui Jamailă să cînte mai tare, să-l audă tot satul. Dar nu ieșeau oamenii pe la porți, trimiteau numai copiii să vadă ce e, și cînd aflau, se întorceau pe partea cealaltă, nepăsători. Copiii însă se luau după Jamailă, murdari ca vai de ei; Licu lui Ocheșel, cum era bolnav, îl durea burta de cîte dude mîncase și după fiecare colț de drum se ciucea și-și ridica pînă peste genunchi cămașa, gemînd și chircindu-se cu ochii ieșiți din cap, înjurînd de toți dumnezeii. Mămăsa era bolnavă, nu-i mai spălase nimeni cămașa, care, la spate, murdară, era ca o scoarță neagră.

Ajunși la cișmea, Cămui și nevasta, înconjurați numai de copii, puseră țiganul să cînte și jucară numai ei doi, de mînă, întîi o boierească mai potolită, apoi, fiindcă Anghelache știa că Zorinei îi plac geamparalele, îi strigă lui Jamailă să le zică. Și se puseră pe joc, bătînd din ce în ce mai tare și mai repede pămîntul, învîrtindu-se ca nebuni în jurul țiganului.

Copiii la început jucară și ei hore, hore, apoi se opriră să privească cum bătea Zorina pămîntul și cum chiuia, trăgîndu-l după el pe Anghelache, lac de sudoare.

— Nu te lăsa, omule — îi strigă — să te vadă satu' că poți.

Anghelache uită de pantofi, se luă după nevastă, jucă cu foc, dîndu-și toată silința să fie ca ea, de argint viu. Nevasta ureza și lovea pămîntul cu picioarele, mărunt, des, să-l fărîme, praful se ridica și-i învăluia, dar ea nu se lăsa, ureza mai departe. Copiii s-au așezat pe pămînt, în capul oaselor, alții pe burtă; priveau la ei cum joacă și se minunau și erau mîndri c-o să aibă acasă ce să povestească. Lui Anghelache îi sărea burta în sus și-n jos. Zorina îl vedea cum se înroșește, cum nu mai poate respira, cum îl părăsesc puterile, dar nu-l lăsa, îl strîngea de mînă, îl trăgea după ea, îl îndemna, îi arăta cum să joace, ureza, se bucura. Îl vedea cum se înăbușe, cum e gata să plesnească, dar striga la Jamailă să-i zică mai repede și Jamailă se apleca spre vioară cu capul și cînta în neștire, mai repede. Știa el, Jamailă, că ăsta era jocul Zorinei, pe vremuri îl juca pînă o apucau amețelile cu Păunică.

Anghelache nu mai putea, dar nu se lăsa, să nu creadă nevastă-sa că e mai moale ca ea sau e mai moale ca alții, știa el ca cine, juca să-l vadă toți copiii și să povestească. Zorina îl vedea cum plesnește și nu se lăsa și-l îndemna, mai repede, mai repede, parcă așteptînd să-l lase picioarele în drum, să-l lase picioarele baltă și să cadă lat lîngă lăutar.

— Mai repede! îi striga, să-i arate că ea e mai tare, și Anghelache nu se lăsa de loc.

Plesniră două corzi la vioară, țiganul vru să se oprească, dar Zorina îi făcu semn să-i zică mai departe.

Copiii, așezați pe pămînt, îl priveau.

Se rupse însă arcușul țiganului și trebuiră să se oprească din joc: Anghelache, galben și fiert, și Zorina, roșie și urezînd.

5

Pămîntul era alb. Nu mai avea suflet, trăgea să moară, obosit și ars de căldură. Bălțile pieriseră în aer. Rămăsese doar nămolul, zbîrcit, crăpat adînc și des, gronțuros. Cerul era uscat. Păunică se uita la el și aștepta să se sfarme și să cadă, albastru, peste lume.

— Mare secetă, mare, zise Sevastița, văduva lui Marcu Sdrapotă. O să murim leșinați de foame, ca cîinii, pe lîngă garduri.

— N-o să murim, clătină din cap Ocheșel ăl bătrîn, privindu-și cei patru copii ce se ciorovăiau într-un dud.

— Dacă nu vrea pămîntu', murim, zise baba. Pămîntu' e mama noastră, e tata nostru, e mămăliga noastră, e apa, e groapa noastră, e laptele, slănina, vinu', sufletu', nunta, botezu', casa. Dacă nu vrea pămîntu', gata, el e moartea noastră. Mare secetă, mare!

— Omule, se auzi din casă un geamăt și Ocheșel intră să vadă ce vrea nevastă-sa.

— N-o mai duce mult, zise baba. N-are puteri să ducă boala-n spinare.

— S-o ducă la spital, zise Păunică.

— Unde, că nici ăia nu te ciocăne fără bani.

— Să vîndă ceva.

— Ce? A mai vîndut, şi degeaba. Ce să mai vîndă? Uită-te-n bătătură la el, pustiu, ca pe drum. Nimic. Dai cu puşca şi strici glonţul de pomană.

— S-o găsi un doctor.

— Unde? Fratele lui Cămui, că e sătean cu noi, a crescut sub ochii noştri, nu vrea, da' altu' străin? Mare secetă, mare, îţi spun eu că-s bătrînă şi m-au ştirbit iernile. Pămîntu' e mort, n-are nici o putere, şi dacă n-are el, omu' e mort.

— O mai fi şi-n alte părţi pămînt, că nu s-o termina la marginea satului.

— O fi, da' pe cine-l doare de altul?

— S-or găsii unii!

— Cine? Cămui? Ăsta-ţi ia sufletul, că pămîntu' ţi l-a luat pe-o traistă de făină.

— Dacă oamenii-s proşti! De ce se lasă să-şi bată joc de ei?

— Ei, decît să-ţi îngheţe limba-n gură şi să-ţi cînte lăutarii deasupra, mai bine înghiţi ce-ţi spune Cămui. dacă-ţi dă ceva, dar vezi că nu prea mai vrea să cumpere pămînt. Se-nghesuiesc oamenii, dar nu mai vrea el. Noroc cu Zorina, aia cumpără, nu ştiu cui o semăna. Ea sparge şi drege toate tîrgurile, bat-o Dumnezeu s-o bată de fulfugă. Bine că nu te-ai încurcat cu dracu', muică, asta te-mbătrînea şi te băga-n pămînt.

Ocheşel veni din casă posomorît. Strigă la copii să se dea jos din dud şi să plece, să nu-i mai urle prin bătătură. Păunică însă înţelese că lui Ocheşel nici nu-i prea convenea să mănînce copiii toate dudele din dud. Era mai bine să mai rămînă.

— Ce vrea muierea? întrebă Sevastiţa.

— Nu vrea nimic. Zice numai c-o doare în burtă.

— Du-o la spital, îl îndemnă Păunică.

— O duc, zise Ocheşel. Hai şi-ajută-mi să-njug boii.

Baba intră în casă, iar cei doi bărbaţi în grajd. Scoaseră o pereche de boi cenuşii, plini de balegă, cu ochii obosiţi. De-abia îşi mişcau picioarele. Unul, cînd să treacă pragul grajdului, se-mpiedică, gata să cadă-n coarne. Îi înjugară. Scoaseră bolnava din casă şi-o puseră pe nişte paie în car. Boii răsuflau greu, deşi nu făcuseră un pas. Jugul îi făcea să privească în jos.

Cînd era să deschidă porţile, Ocheşel auzi un urlet de copil şi tresări. După glas era Oprică, băiatul lui cel mai mare.

— Ce-ai, mă? întrebă.

Oprică urla, mereu, ca din gură de şarpe.

Ocheşel merse în grădină urmat de Păunică, să vadă ce s-a întîmplat. Îşi văzu copilul vîrît sub gard, cu capul în grădină la ei şi cu picioarele în grădină la Cămui.

— Ce-ai, mă, cu el? îl întrebă pe Cămui, ce-l ţinea pe Oprică de-un picior şi-l lovea cu biciuşca peste fund. Ce-ai cu el? repetă, prinzînd copilul de subsuori şi trăgîndu-l, să-l scape din mîna vecinului. Dar acesta îl ţinea zdravăn şi-l lovea peste fundul gol, că Oprică era îmbrăcat numai c-o cămaşă de cînepă, şi cămaşa, cum era ţinut cu picioarele puţin ridicate în sus, căzuse pe şale.

— Mă beşondreo — strigă Păunică la Cămui — lasă copilul în pace, că săr gardu' la tine şi te trăsnesc c-un par de-ţi sar scîntei din cap.

— Pe mine, mă? se înfurie Cămui, lăsînd piciorul copilului şi dîndu-se mai aproape de gard, în dreptul lui Păunică. Pe mine mă trăsneşti tu? Nu te uiţi la tine, că-i numai cămaşa de tine? Să nu săr eu la tine şi să-ţi bag biciuşca pe gură şi să ţi-o scot printre craci!

— Tu, mă beşondreo, crezi că dacă eşti plin de osînză, mă sperii?

— Nu-mi zi beşondrea, că te fac să joci dindireaua cum îţi cînt eu!

— Asta s-o crezi tu! Beșondreo! Ți-a intrat în pălărie că judeci tu toată lumea. Nu ți-e pe la mustăți să dai în copilu' ăsta?

— El să fure și eu să mă uit la el?

— Ce-a furat? Te-a sărăcit?

— Ce-ai furat, mă? îl întrebă Ocheșel pe Oprică, ce plîngea cu sughițuri, ștergîndu-și nasul.

— Ce să fure, vezi că are ceva la el? N-are nimic, zise Păunică.

— N-are, că i-am luat-o. A vrut să fure traista din botu' cailor. Plină cu boabe de porumb. Ia caută-l în gură, caută-l.

Ocheșel îi deschise gura copilului și găsi vreo zece boabe de porumb, sparte, măcinate aproape.

— Și pentru asta trebuie să-i frîngi oasele? nu se lăsă Păunică.

— Fac ce vreau, aia e, ce te bagi? Eu mă-mpac cu vecinu' meu, uite, chiar acuma-i dau un ciurel de făină și mă-mpac. Zorino — strigă el — adă un ciurel de făină!

Nevasta nu întîrzie mult. Ocheșel primi ciurelul de făină peste gard și mulțumi frumos, apoi mîngîie creștetul copilului.

— Ce s-a-ntîmplat? întrebă Zorina.

— Nimic. Domnu' tovarăș de la comuniști vrea să-i dea un sac de făină lu' Ocheșel.

— Asta? făcu femeia. N-are ce să-nghită după apă, da' să mai dea la alții.

Păunică plecă de lîngă gard. În curte văzu că Ocheșel își dăduse nevasta jos din car. Voiau să facă mămăligă și să mănînce. Ceilalți frați îl priveau pe Oprică, ce încă mai sughița, ca pe un Dumnezeu. Păunică plecă, să nu stea la mămăligă.

A doua zi dimineață, înainte de a pleca Ocheșel cu nevasta la spital, Licu, cel mai mic dintre frații lui Oprică, fu prins de Cămui furînd traista de boabe de la botul calului și fu bătut zdravăn. Licu plînse, și după aceea așteptă ciurelul de făină, dar nu mai primi nimic.

6

Dimineața nu ne mai trezesc cocoșii. Ne trezim singuri, cocoșii au uitat să cînte. Dacă mai vezi unii, scărmănați, vai de penele lor pe care le mai au, parcă-s arse. „Parcă-s jumuliți de vii, cum să le mai ardă să cînte dimineața?" se întrebă Ion ăl Mare, privindu-și singurul cocoș ce-l mai avea în curte. Un cocoș la patru copii, faci foamea mai rea, nu se merită să-i sucești gîtul.

— Ioane! se auzi strigat.

— Care ești, mă?

— Eu, Anghelache. Vino-ncoa'!

Ion ieși la poartă și-l găsi pe Anghelache Cămui ținînd caii de dîrlogi și pe Zorina în căruță, deasupra sacilor plini, stînd pe baniță.

— Ce-i Anghelache, ce v-a apucat așa de devreme?

— Vinzi pogonu' sau plec mai departe? se auzi vocea Zorinei. N-avem timp, ne-așteaptă alții.

— Păi, știu eu...

— Da' cine vrei să știe, tata? zise Zorina batjocoritor. Deschide poarta, că tot îl vinzi, ce ești prost, vrei să-ți întinzi pielea copiilor la soare? Deschide, Anghelache, tu poarta, că Ion nu prea mai are ce-i trebuie bărbatului.

Anghelache deschise poarta, nu mai așteptă să zică Ion da sau ba, și Zorina băgă căruța în bătătură. Sări jos de pe saci, ținînd la subsuoară registrul cu coperte verzi în care scria cu creion chimic socotelile, deschise într-un loc știut de ea și-i spuse lui Ion să semneze. Actul de vînzare îl făcuse de-acasă, mai trebuia să-și scrie omul numele sau să pună degetul. Cămui și nevasta luaseră de dimineață casele la rînd: casa și pogonul cumpărat. Lăsau fiecărui vînzător cîte-un sac de porumb și plecau mai departe, se grăbeau să nu-i apuce căldura.

— Iscăleşte, zise Zorina, întinzîndu-i creionul muiat în gură. Colea, îi arătă. Anghelache, ia sacul în spinare şi du-l omului în tindă, ce mai aştepţi?

Ion iscăli, şi Zorina, cîtă vreme bărbatul ei pleca spre tindă cu sacul, se lipi de Ion şi rîse, i se uită în ochi şi iar rîse. Ion era lat şi înalt cît o poartă. Slăbise el, dar de făcut mai mic nu se făcuse. Cînd se înapoie Anghelache, îi văzu lipiţi şi tuşi, dar nu zise nimic. Se încruntă şi apucă de dîrlogii cailor. Nu-i plăcea să se ia la harţă cu omul, în curtea lui, şi mai ales cu Ion. Îi părea rău însă că-i dusese sacul în tindă.

— Dacă mai vinzi ceva să ne spui, zise Zorina, plecînd după Cămui. Acuma, cît mai avem şi noi, că de s-o isprăvi, amin. Gîndeşte-te la iarnă, acuma o mai duci cum o mai duci, mai mănînci verdeţuri, fără cocoloş de mămăligă, dar la iarnă ce-o să-mbuci? Că pămîntu' nu dă nimic, e sterp ca o muiere trecută. Şi voi sînteţi graşi ca răsteiele, parc-aţi fi ieşit din spital, parcă tot satu' ar fi ieşit din spital.

— Parcă tot satu' e un spital, rîse din drum, bucuros de ce spune, Anghelache.

Zorina plecă mai departe cu bărbatu-său, la altă casă. Înainte de-a bate la poartă, femeia se răsti la Cămui, din vîrful căruţei.

— Îl văzuşi? De ce nu-i sărişi în cap? De ce, mă prăpăditule? Pune mîna pe muierea ta şi-i spune să se-ntîlnească la noapte cu ea, şi tu taci, te faci că nu vezi, că n-auzi!

— Vrei să mă cert cu el, să nu mai vîndă nimic?

— Dar la mine nu te gîndeşti, crăcănatu' dracului, că mă faci de rîs, mă laşi să pună toţi nenorociţii mîna pe mine. Eu vrei să le dau în cap cu ceva, eu vrei să mă cert cu ei, nu tu?

— Ei, lasă, lasă, că nu ţi-a făcut nimic, căută s-o împace bărbatul.

— Nu mi-a făcut că n-avea cum, că erai tu acolo, da' de-mi făcea, tu nu-i ziceai nimic, de mine te luai, pe el nici nu-l vedeai, nu te-ar mai vedea soarele, păcătosule, zise femeia şi se făcu că plînge.

— Ia taci, fă, din gură, de dracii tăi am eu treabă acuma? Dă-te jos din căruţă, nu mai urla, că ne prinde căldura pe drum.

— Bine, mă dau, zise ea şi se întristă puţin. Nu-i reuşise planul. Cămui nu se supărase, nu strigase şi nu se luase la ceartă cu Ion ăl Mare. Se temuse de el.

— Te temi de el, îţi joacă în spinare cămaşa de frica lui, vorbi ea, să-l înfurie. Şi acuma mori de frica lui, cînd numai pielea e de el, şi acuma cînd tu eşti tartorul dracilor în satul ăsta. Nu eşti bun de nimic dacă ţi-e frică de oameni, aşa n-o să faci niciodată ce vrei cu ei. Numai o dată a fost ceva bun de capul tău, zise ea, drăgăstoasă de data aceasta, lovindu-l cu palma peste fund. Numai în cimitir cînd l-ai cumpărat pe socru' lu' Costaiche ai avut şi tu o ţiră de curaj. Aşa, dacă i-ai lua tare, n-ar mai zice nici unu' nimic, ar rămîne prostiţi şi-ar face cum le cînţi tu. Da' eşti de baligă, Anghelache, degeaba ai chimiru' gros.

Omul întîrzia să vină la poartă şi Zorina îi vorbea mai departe lui Anghelache, aţîţîndu-l, lăudîndu-l, scăldîndu-l în ape reci şi-n ape calde.

— Atunci, da, ai fost bărbat, da' acuma, cu Ion, nimic, brînză. Atunci şi pe drum cu Costaiche, cînd v-aţi tîrguit, atunci erai om. „Nu face douăzeci de băniţi ziceai. Nici zece nu face." „Ba face", căuta să spună şi el ceva, Costaiche, să nu tacă din gură. „Un om mort — ziceai — nu-i bun nici de plug, nici de secerat, nici de mîncat, nici de nimic, nu faci nimic cu el, numai te-ncurcă, nu merită zece băniţi. Le-arunci în vînt, de pomană, eu le-arunc, ţi le dau ţie, dar nu zece, că-s prea multe, şapte îs de-ajuns." „Şapte, bine", zicea omu'. „Şapte nu, nici şapte, cu şapte ici brazde multe de pămînt, o avere, şi mortu' nu-i avere. Cinci, mai multe nu-ţi adu", ziceai. „Mă romîne — strigai — vino-ncoa'!" Dar cu Ion ai fost de paie, zise batjocoritor muierea. De ce nu te-ai luat de sufletu' lui?

Anghelache nu-i răspundea, ştia el de ce se făcuse că nu vede. Ion putea să-i spargă capu', să-i rupă vreo

coastă dacă-și ieșea din fire. Asta-i trebuia lui acuma cînd avea atîta de lucru?

Dar Zorina asta voise să se întîmple și de aceea era supărată. Tare i-ar fi părut bine să se lege bărbatu-său de Ion. Dar nu-i reușise planul. Cum nu-i reușise nici în cimitir. Crezuse atunci că oamenii nu se vor lăsa călcați în picioare, se vor înfierbînta și de necaz că el își bate joc de obiceiuri, și de ei, și de morți, îl vor zdrobi puțin în picioare. Așteptase atunci cu sufletul la gură, la poarta cimitirului, să-i vadă repezindu-se la el, dar ei rămăseseră înspăimîntați. Și Costaiche era prea nenorocit. Și popa se temea de Anghelache și mai ales de doctorul Porfiriu Cămui, așa c-a tăcut ca popa și a plecat prin salcîmi, suflînd în cădelniță. Oamenii s-au temut de el, erau și prea flămînzi ca să se-apuce la bătaie și năpăsători, dacă l-au auzit pe Costaiche dînd înapoi. Numai Păunică n-a vrut, dar singur n-a putut face nimic.

Se supărase Zorina foc atunci. Nu vorbise cu nimeni, nici cu Păunică. Înainte, fusese sigură că nu va ieși întreg Anghelache din cimitir. Și acum la fel pățise, cu Ion. N-avea nimic cu Ion, nici nu-i fusese vreodată drag de el și nici Ion nu dăduse vreodată semne c-ar avea ceva cu ea. Dar chiar dacă ar fi avut, Anghelache n-ar fi zis nimic, n-ar fi apărat-o. Nu-i păsa decît de ce cumpăra. Poate știa el că oamenilor nu le mai arde acum de dragoste. S-au uscat. N-au putere, n-au foc în ei. Nici bărbații, nici muierile. D-aia nici nunți nu se mai fac. Au uitat oamenii nunțile, au uitat să mai meargă noaptea prin sat. Se culcă seara. Fetele nu mai ies pe la porți și băieții nu le mai fluieră. Totul a murit, seceta a făcut să fie liniște noaptea prin sat. Știa asta Anghelache, poate de aceea nu s-a repezit la Ion. Știa că nu le mai arde josenilor de dragoste, că nu mai fac copii. În vara asta și în anul trecut nici o femeie nu alăptase copil. Secetă. „Dar am să ți-o coc eu, Anghelache", oftă muierea și intră în curte după bărbat.

Tocmai atunci trecu Păunică pe drum. Îi văzuse pe Anghelache și pe Zorina mergînd din casă în casă

și se ducea la Ion ăl Mare să vadă dacă și-a vîndut și el ceva pămînt. Erau prieteni vechi, făcuseră armata împreună. Se supără cînd auzi că luase un sac de porumb.

— Nu vezi că-și bate joc de tot satu', ce dracu', n-ai ochi în cap?

— Ba am, da' am și copii, vrei să moară de foame?

— Cum au dus-o pînă acum, o mai duceau ei.

— Am ajuns la blană cu făina, nu mai e nimic pe fundu' lăzii.

— Hai cu mine să cerem ceva, hai la partid.

— Crezi că ăia au? N-au nici ei.

— O avea cineva, să ne facă rost, doar n-o să murim și să nu ne vadă nimeni.

— Au ăștia cu casele-nalte, cine vrei să aibă?!

— Parcă la-mpărțirea pămîntului nu ziceai așa, erai cu noi.

— Aia a fost altă poveste.

— Da' pe front ce-a fost? Cînd a fost greu, ai fost om, de ce nu vrei să vii acuma cu mine? Mergem la Roșianu, n-o să ne lase, îl știm de pe front, a fost pe-aici la împroprietărire, n-o să ne lase.

— Pe tine n-o să te lase, că ești trecut la ei, dar eu nu-s, n-o să-mi dea nimic.

— O să cerem pentru tot satu'.

— Nu ne dă, n-am mai fost?

— Atunci n-aveau, dar au spus că fac rost. Au spus să mai mergem, de ce nu vrei să vii?

— Du-te tu, eu am copii, și-am vîndut lu' Cămui pămînt, și dacă n-oi mai avea ce să le dau la copii, vînd tot pămîntul, și casa, tot, numai să nu moară de foame.

— Și pe urmă din ce-o să trăiești? O să te bagi slugă la Cămui cu copii cu tot, toată viața? D-aia am luptat noi pe front, d-aia am luat pămîntu', ca să-l dăm înapoi și să ne băgăm și slugi? Lui îi convine, n-a fost pe front, l-a scăpat frate-său, doctoru', a zis că-i bolnav și-a stat acasă și-a făcut avere. Acuma vrei să ne băgăm ziuași la el?

— Îți pare rău de Zorina, d-aia nu-l suferi tu, că ți-a luat-o. Dar nu-i el de vină, dacă nu zicea ea da, nu putea nici dracu' să-i pună căpăstru' în cap! De ce s-a dus după el?

— Lasă pe Zorina, treaba ei, nu-i bag vină, s-a dus, s-a dus. Vina e și-a ei, și-a lui tat-so, și-a lu' mă-sa, și-a lu' Cămui, ș-a mea, că n-am luat-o. Las-o pe ea, eu de Cămui îți zic, să n-ajungem slugi la el, dacă ne vindem pămîntu'. Nu vezi că-l cumpără tot mai pe nimic? Frate-său are oameni, îi trimite prin țară, aduc porumb, și Anghelache cumpără tot ce vrea.

— Ea-l îndeamnă, ea e mai drăcoasă, nu știu ce-are de gînd, că gînduri urîte nu zac în fruntea ei. Nu știu ce vrea, da' pe Anghelache cred că nu-l prea are la inimă. Ea vrea să fie stăpînă. O s-ajungem slugile ei, și ție n-o să-ți meargă rău, rîse slab Ion ăl Mare.

— Atunci nu vii? Bine. Va să zică așa am ajuns, își bate ăla joc de noi, și noi nu vedem, prietenii nu mai sînt prieteni, se ceartă, mîine o să se mănînce între ei, dac-o să vrea Cămui. Asta vrea Cămui, să ne pierdem firea, ca atunci în cimitir, să ne încalece și să are cu noi unde-o vrea. Aici e ca la război, degeaba te faci că nu pricepi, dacă-ți pierzi firea, ai dat ortu' popii. Dacă lăsăm să ne cumpere cum vrea și cu cît vrea, dacă nu facem nimic, dacă nu-i zicem nimic, e rău de tot. Nu putem trăi fiecare singur. Dacă fiecare-și vede de-ale lui, ne mulge Cămui cum vrea.

— Nu merg, degeaba te zbați, zise Ion. Mi-a spus Cămui că dacă mai merg cu tine și mai mă țin cu tine, nu-mi mai cumpără nimic.

— Bine, mă, zise Păunică și plecă fără să mai zică nimic. „O să treacă si vremurile astea — gîndi — n-o să țină o mie de ani."

Plecă prin sat. Căldura dogorea. Nori nu se vedeau pe cer. Se pierduseră undeva la capătul pămîntului. Se uită prin curți. Pustiu și liniște. Pătulele erau goale, pline de păianjeni.

Păunică se opri în fața casei lui Burzulea, tatăl Zorinei. Îl văzu pe acesta suit pe-un grajd, dînd jos

acoperișul de trestie. În curte, Anghelache așeza trestia și papura în căruța goală, iar Zorina dezlipea frunze uscate de pe trestii, le toca în mînă și le amesteca într-o troacă mare cu sare și cu apă. Dădu boilor să mănînce din troacă și boii mîncară.

— Boii ăștia-s niște căzături — zicea Anghelache — nu merită aproape nimic.

— Ți-i luăm, tată, că tot n-ai ce face cu ei, iscălește colea, că-i vinzi. Îți luăm și trestia asta, iscălește colea, ți-o cumpărăm, să nu zici că sîntem oameni răi și nu te vedem cînd ești la strîmtoare.

— Da' bine, Zorino — se înfurie bătrînul — ție nu ți-e rușine pe la nas, îmi dați numai bălegaru' ăsta de porumb?

— Dacă nu-ți convine, tată, poți să-ți iei boii îndărăt și să-ți pui trestia pe grajd. Găsim în altă parte de pomană.

— Nu ți-e rușine, stricato, că-s tatăl tău, să te tîrguiești cu mine? Nu-ți crapă obrazu'?

— Da' ție ți-a crăpat vreodată, ți-a crăpat cînd am zis eu că nu vreau ce vrei tu?

— Anghelache, taică, ziceai cînd ai luat-o pe asta că...

— Ale-au fost vorbe, ce s-a dus nu se mai întoarce. Ți-a părut bine cînd m-ai dat după el, să-ți pară și-acuma, că te-ajutăm, zise țîfnoasă Zorina.

— Păcătoso, n-ai nici o milă de...

— Tu ai avut milă vreodată?

— Nu m-asculți, fă?

— Tu m-ai ascultat vreodată?

— Păcătoaso, n-ai nici o milă de...

— Ce vrei, mă? întrebă Zorina. Pe cine cauți?

— Pe Zorina, zise liniștit Păunică. O caut pe Zorina.

— Și n-o vezi, nu mă vezi?

— N-o văd, zise Păunică. Unde e Zorina? întrebă el pe bătrînul Burzulea, ce stătea pe grajd, c-un braț de papură în mînă.

— N-o vezi, ce, ești chior? zise bătrînul.
— N-o văd, răspunse Păunică, apropiindu-se de șoprul unde stătea carul bătrînului, pe care încă nu-l cumpărase Anghelache.
Păunică văzu coasa agățată după o grindă.
— Crește rugina, zise. O să mănînce coasa, zise.
— Ce-ai, mă, ești nebun? întrebă Anghelache.
— Ce-ai, mă? se apropie Zorina, înspăimîntată puțin.
— O fi înnebunit de foame, vorbi Anghelache.
— Pe cine cauți? îl iscodi Zorina.
— Pe Zorina, nu știi unde e? se uită Păunică la ea.
— Ehei, s-a măritat, nenorocita — zise de pe grajd Burzulea — s-a dus dracului Zorina pe care-o cauți tu!
— Ce te doare? întrebă Zorina. Capu'?
— Nimic, zise Păunică. Nimic.
— Îl doare burta de foame, rîse Cămui. E nebun Lasă-l, fă, în pace, încarcă cu mine trestia asta, că ne-apucă sara.
— Ăsta nu te-a uitat, fă — zise Burzulea — nu te-a uitat cum m-ai uitat tu pe mine. Și cum m-ai uitat tu, Cămuiule! Crucea dumnezeului vostru! strigă bătrînul, aruncînd un braț de trestie în ei. Ieșiți afară din bătătura mea, că vă tai pe-amîndoi! M-ați înșelat!
— Ia stai acolo, boșorogule, se răsti Cămui. Ce, ești beat, te-a-mbătat soarele de cap? Ai amețeli ca ăsta? Ați înnebunit toți! Cine te-a-nșelat? Tu te-ai înșelat singur, dac-ai crezut cine știe ce prăpăstii.
Dar bătrînul era prea pornit, așa că Anghelache și Zorina nu așteptară să se dea jos de pe grajd. Plecară, dînd bice cailor. Luară numai trestia și papura, acoperișul grajdului, boii îi lăsară. Bătrînul, după ce-i petrecu o vreme cu înjurături, se apropie de Păunică binevoitor:
— Ce-ai, taică, ești nebun?
— Nu-s nebun, zîmbi Păunică.
— Atunci de ce ziceai c-o cauți pe Zorina?

— Pe ea o căutam, săraca. Ea cred că-e nebună, nu eu. Am întrebat de ea ca să-i arăt că mai trăiesc. Și că mai trăiesc și alții care-o știau altcum.
— A-nnebunit-o averea! De știam eu...
— Tot o dădeai după Cămui. Nu zi nu!

7

Anghelache vorbise cu zece oameni să vină și să-i ajute la descărcatul grîului din vagon. Îi chemase acasă la el, să ia o gustare înainte de a merge la haltă. În loc de zece, se pomenise cu douăzeci, ba și cu vreo cîteva femei. Îi lăsă pe toți să intre în curte și-i strigă Zorinei să le aducă ce le pregătise la bucătărie. Oamenii se așezară care pe unde, pe lemne, pe scaune ori pe pămînt. Zorina veni cu un castron mare, verde, și le împărți la fiecare cîte o clătită.
— De care preferați — îi întrebă Anghelache — cu brînză ori cu magiun de prune?
Ei se așteptaseră la altceva. Calul de dar nu se caută în gură, așa că se mulțumiră cu ce le dădu Zorina și tăcură. Anghelache aduse și o damigeană cu cinci kile, plină cu țuică de dudă, mai apoasă și acră, bună să nu-ți ia mințile. Oamenii își clătiră gurile cu țuică, trecînd damigeana din mînă în mînă. Limbile se aprinseră oleacă și unii înghițiră mai îndesat. Vorba se încinse și parcă toți uitaseră că trebuiau să plece la haltă. Anghelache avea oamenii lui, tocmiți, aduceau grîu de prin alte părți, unde pămîntul rămăsese mai verde. Ion al Mare îi știa, și îi știa tot satul. Anghelache le plătea drumul, le da saci și fixa prețurile, cu cît să cumpere banița.
— Ioane — îl chemă șoptit Zorina — fă-te încoa'!
Ion se ridică greoi și plecă pe urmele ei în bucătărie. Femeia îi arătă cu capul un scaun și-i puse în mînă o strachină cu fasole neagră, aburind. Mai erau încă vreo șase inși, învîrteau lingurile ca lupii, de

parcă se temeau să nu se răzgîndească Zorina și să le ia fiertura din mîini, ori să intre Cămui și să dea cu ochii de ei. Ion începu să mănînce rar, ca și cum ar fi fost sătul de pui, privind în jur. Nu înțelegea de ce îi chemase Zorina pe furiș, ce voia.

Nevasta ieși în prag și rămase acolo, să nu intre vreun nechemat. Cămui mai umpluse încă o dată damigeana cu vin și norocea cu oamenii și glumea.

La poartă bătu cineva și, fără să i se deschidă, intră, dînd bună ziua. Era un om înalt și nebărbierit, cu fața scobită. Părea făcut dintr-o creangă de salcîm uscată. Avea doi saci cu el, plini. Îi lasă jos, sprijinindu-se de ei. Ghici dintr-o privire care e stăpînul și-i vorbi legănat, ca și cum ar fi povestit despre altcineva. Era plecat de acasă de mult să cumpere porumb și nimerise pînă acuma tot în locuri secetoase.

— Să vedem ce vinzi, zise Anghelache.

Moldoveanul desfăcu gura unui sac și scoase din el un covoraș de lînă și apoi altul. Cămui strîmbă din nas. Omul deșertă amîndoi sacii. Adusese cu el tot ce avea mai bun în casă, îmbrăcămintea lui de duminică și-a muierii, pînză, covoare, fluierul copilului, o pereche de opinci noi, o mască de gaze rămasă din timpul războiului, cîțiva bănuți de argint, o icoană veche de lemn și o măturică din pene de gîscă.

— Altceva n-ai? întrebă Cămui.

— N-am, răspunse omul, privindu-l stins.

— Cam slab, fără valoare.

— Am adus și eu ce-am avut.

— Bea o gură de vin, îl îndemnă Cămui.

— Vă mulțumesc, nu pot, înghiți el în sec și se feri, de rușine să spună că nu mîncase nimic. Luați banii, sînt din argint...

— Cu banii nu faci nimic azi, vorbi Anghelache și dădu să plece.

De fapt, i-ar fi luat. Însă moldoveanul pleca, nu se mai întîlneau niciodată. Altceva era cu un om din sat, îl aveai la mînă oricînd. Trebuia să-ți fie recunoscător că l-ai scos de la înec, pe vremea secetei.

Bănuții erau de argint, buni, marfă fără acte, nu te poate lua nimeni de căpăstru pentru ei, de unde, de cînd îi ai — banii se plimbă, azi la mine, mîine la tine, la cel cu sticla în mînă. Erau mai buni decît pămîntul, dar ce folos, moldoveanul se ducea pe unde a venit, în drumul lui. Pămîntul ce-l lua îl lua cu martori și cu jurămînt, nu prea avea chef să-l treacă pe tot la primărie, în acte. Auzise el că asta nu prea își dă bună ziua cu legile. Erau mai bune lucrurile și banii, mai ales ăi vechi, de argint, sau cocoșeii. Dar moldoveanul era moldovean.

— Nu pot, omule — îi spuse — îmi pare rău.

Venise și Ion ăl Mare din bucătărie și toți îl priveau pe necunoscut cum își înghesuie parcă rușinat lucrurile în sac. Ion se apleacă și îi ajută. Se vedea în locul lui, între oameni străini. Din tot ce avusese mai bun acasă nu cumpăra nimeni nimic. I s-ar fi rupt sufletul să vîndă fluierul mic, al copilului, dar voia să-l vîndă și nu-i da nimeni pe el nici o strachină cu făină.

— Ce se mai aude în lume? îl întrebă Ion, să vorbească ceva, să nu mai rămînă între ei tăcerea ce-i apăsa pe toți ca o brumă grea.

— Prin unele sate s-au pus de mult primari noi, oameni mai de la marginea satului... La voi cum e?

— Zicea că-l pun pe unu'... Păunică... Că ăsta de-acuma nu ține cu sufletul nostru, tot ce-i cîntă ăi grași, face.

— Ia terminați cu masa — zise Cămui — plecăm la gară.

— Au adus și porumb în unele locuri, și pește, în butoaie... un soi de-i zice heringi.

— Și la noi au adus cîte ceva, zise Ion. Numai că mai trebuie să scuturăm și pe-aici ce mai este prea îngrămădit, să nu se strice.

— Unde-ai făcut frontul? îl întrebă moldoveanul.

— Și-n vale, și-n deal, și la ruși și cu nemții. Și acum, vezi, ne bate soarele ăsta uscat, dacă nu-l batem noi pe el.

Cămui ieșise cu căruța pe poartă. Oamenii îl urmau, pe jos. Moldoveanul cu Ion ăl Mare rămaseră în urmă. Zorina îi ajunse și îi opri. Scoase de sub șorț un codru de mămăligă și o oală cu fasole fiartă.

— Stai jos, îi spuse moldoveanului și fugi în curte, să n-o vadă Cămui.

— Cine e?

— Nevasta borțosului — zise Ion — Dumnezeu știe ce-i în capul ei, acuma trage hăis, acuma cea.

— Caru' de dă dintr-un șanț în altu' n-ajunge bine-n tîrg. Arată femeie de treabă, și voinică. Lemn bun. Să nu-l facă țăndări tîmplarul. Afurisită vreme, omule, vremea asta uscată... Pînă vine ploaia, multe locuri o să rămînă sterpe. Și să vezi cînd om ara, o să ne scoatem sufletul...

Moldoveanul mai mult vorbea decît mînca. Isprăvi și se șterse la gură cu mîneca. Oala o puse pe pămînt lîngă curte. Zorina ieși ca din întîmplare și plecă cu ea în bătătură și nu schimbă cu oamenii nici o vorbă.

8

Soarele a ieșit alaltăieri dimineața cu o dungă neagră la gene, semn de ploaie, dar n-a dat strop. Ieri a ieșit soarele iarăși încercănat. Și tot n-a picurat. Azi, la răsărit, iar avea doliu, două dungi negre, peste brîu, dar nu plouă nici azi. Uite încolo, pîclă de ploaie, dar nu-i decît căldură. Nici semnele nu mai sînt bune. „O să ne aprindă arhanghelii, o să ardă pămîntul". bodogănea baba Safta pe scară, singură. Numai copiii o ascultau și-o priveau cum se apleacă adînc și se închină în fața soarelui.

— Mai saltă-te, maică, mai sus că ne prăpădești, îi zicea soarelui, și se închina lui. Dar soarele n-o auzea, și dacă o auzea, n-o lua în seamă. dogorea mai fierbinte.

— Nu te mai închina atîta — zise Păunică — intră în casă și mai vorbește cu muierea, lasă soarele. că nu se ia el după ce-i spui.

— Ba se ia, că are și el suflet, vorbi baba, închinîndu-se încă o dată și plecînd spre bolnavă, să-i mai pună apă rece pe burtă.

Nevasta lui Ocheșel se văieta încet, nu mai avea nici glas să se vaiete.

— E moartă de mult — spuse Cămui unor oameni, pe prispă — moartă de slabă, se zbate sufletu-n ea, se lovește de piept și pieptu' ei e uscat și supt și sună a groapă. Horcăie moartea în el. Nu mai scapă, săraca.

— Dac-o tăiau doctorii, scăpa.

— Ce să mai scape — se îndoi Anghelache — unde nu pune Dumnezeu mila, degeaba se bat doctorii cu capetele de pereți. Cred că moare pînă la chindie.

— Nu moare.

— Moare, pun rămășag pe orice că se duce. Nu te uiți la ea, numai cuiele o mai țin vie, oasele, altfel s-ar lăți. Zorino, un' te duci?

— Pînă acasă, avem niște lumînări.

— Lasă, ce, vrei să le dai de pomană? îi șopti Anghelache la ureche. Poate are Ocheșel, de ce să le strici tu pe-ale noastre?

— Doar n-ai de gînd să mori? îl sfredeli nevasta. N-ai frică, îți mai las și ție una, să nu plîngi, zise ea și plecă, fără să-l mai asculte.

Copiii lui Ocheșel, în tindă, stăteau jos, pe niște saci rupți și goi și își priveau tălpile. Aveau, de căldură, bășici pe tălpi. Le mîngîiau, le spălau cu scuipat și se lăudau cu ele; ale cui sînt mai mari, ăla e cel mai deștept, ziceau.

— Duceți-vă, mă, dracului, de beșici vă arde vouă acuma? se lua baba Sevastița după ei cu cîrja. Aia își dă sufletu' și ei...

Cînd aduse Zorina lumînările, sub șorț, să nu le vadă cineva și să se sperie de moartea bolnavei, se lovi cu șoldul de Păunică și-i șopti printre dinți, nu cu blîndețe, dar nici din răutate:

— Degeaba nu mă vrei, Păunică, eu tot a ta o să mor.

Dar acesta n-o luă în seamă. Ea se apropie de Ocheșel și începu să-i spună ceva la ureche, răstit. Ocheșel nu voia în ruptul capului.

— Vinde, mă, boii.

— Nu-i vînd, o ținea într-una Ocheșel. Nu-i vînd, și gata.

Fusese cu nevasta la spital. Porfiriu Cămui, fratele lui Anghelache, o văzuse și spusese că trebuie să fie operată de apendicită, altfel moare. Mersese la el ca la un om din sat, ca la un vecin. Ceruse bani doctorul, dar cum Ocheșel n-avea destui, îi spusese să-i dea lui frate-său pămînt pentru banii aceia. Pămînt, Ocheșel nu prea mai avea, vînduse pînă acum două pogoane lui Anghelache. „Atunci să-i dai boii", zisese doctorul. E ușor de spus să te lipsești de boi, însă e greu al dracului. „O să-ți dau altă dată bani", îi zisese doctorului. Nu se-nvoise. Atunci își urcase nevasta în car și venise cu ea acasă. Dacă avea zile, trăia, dacă-i mai dădea Dumnezeu, mai trăia.

— Vinde, mă, boii, îl bătea la cap Păunică.

— Nu-i vînd. Vrei să murim toți? Dacă vînd boii, cu ce mai ar, cu ce mai grăp, cu ce mai muncesc? Dacă-i vînd, murim toți — și eu, și copiii. Am patru copii, dacă n-am boi în bătătură, murim toți de foame.

— Te mai ajută oamenii.

— Nu te-ajută nima, care oameni? Porfiriu n-a vrut, nici Anghelache nu-mi dă ceva pe-mprumut, să nu piardă, nici tu nu-mi dai.

— N-am, de unde să am, că ți-aș da.

— Așa o să fie și pe urmă, dacă-mi vînd boii. Nima n-o să-mi dea, unii ca să nu piardă, alții n-o să-mi dea că n-au de unde. Și copiii mei o să moară.

— Uită-te, omule, îți moare nevasta, lasă ce-o fi mai încolo.

— Dacă n-are zile, moare, dacă are...

— N-auzi cum geme?

— Alții gem de foame, poate-i trece. Poate Porfiriu a vrut să mă-nșele. Poate n-are nimic muierea, o fi zis că are numai ca să-mi vînd boii. Dar nu-i vînd.

— Și dacă moare?

— Mai bine să moară ea, decît să-mi moară toți patru copiii, și eu. Da' cred că nu moare, poate n-are nimic.

Ocheșel privea fix înainte și fața îi era de lemn. Nici Ion ăl Mare nu reuși să-l scoată din apele lui. Nimeni. Baba Sevastița veni iarăși între bărbați, parcă se simțea mai bine lîngă ei, nu-i plăceau muierile. Începu să spună, fără să se tînguiască, rece, aspru, că n-a mai auzit de nu știe cînd un sfîrîit de untură în tigaie, că gogoșelele nu mai stau grase, umflate, pe mese, și oamenii nu mai chiuiesc și nu se mai îmbată. Nu se mai bat, s-au uscat, parcă li s-au uscat și inimile, și asta nu e bine. Că dacă ți se uscă inima, poți să și mori, nu mai ești bun de nimic, decît de rele. Ajungi ca Anghelache, cu inima de iască. Peste inima lui n-a plouat niciodată, a ars-o numai seceta, goana după moale sub tur. Nu mai e nimic în sat, mămăliga nu mai crapă de mare ce e, fusul nu se mai învîrte, nu mai are putere să sfîrîie, sapa nu mai dă din coadă, plugu' n-a mai sărit în car, a ruginit. Și oamenii o să ruginească, dacă li se usucă inima ca lui Anghelache.

Oamenii o ascultau pe babă tăcuți, pe gînduri. Deodată se auzi din casă, de unde era bolnava, un glas jeluind, aproape plîngînd. Era glas de bărbat. Anghelache Cămui vorbea cu nevasta lui Ocheșel și se jeluia ca o muiere, cu lacrimi aproape. Unii se duseră să-l vadă, apoi o priviră pe babă cu un fel de neîncredere: Anghelache n-avea inimă de iască, plîngea, îi părea rău de bolnavă că moare.

— Vecină, dragă vecină — se jeluia Anghelache — tu pleci și pe noi ne lași, lași copiii pe drumuri, mici și fără mamă, cine i-o mai spăla, cine i-o mai

premeni, cine le-o mai da să mănînce și le-o cîrpi țoalele? Pleci și-ți lași bărbatu', tînăr ca un brad, îl lași singurel, fără nevastă, fără ajutor. Of, of, of, vecina mea, tinerica mea, buna mea, blîndețea mea, iartă-mă, vecină, dacă ți-am greșit, dacă te-am drăcuit, dacă n-am fost bun, că așa e între vecini, te mai cerți, te mai înpaci, iartă-mă, draga mea, vecina mea. Dar e bine de tine, că n-o să mai înduri, că n-o să te mai zvîrcolești, n-o să te mai chinuiești, n-o să-ți mai fie sete, nici foame. Buna mea vecină, draga mea, tu pleci și pe noi ne lași amărîți, să te plîngem, să nu te uităm, să venim la groapa ta și să te tămîiem.

Anghelache plîngea de-a binelea. Toată lumea se mira. Anghelache n-avea inimă de iască, îl lovise durerea în fața celei care se zvîrcolea pe moarte. Nu mai putea să fie nesimțitor, plîngea și el, ca oamenii. Și poate-i părea rău lui Cămui, se gîndi Ion ăl Mare, că frate-său n-a tăiat-o și n-a vindecat-o. Și poate se căia că nu-i dăduse el bani, fără să-i ia boii lui Ocheșel. Acuma poate era tîrziu, nici dacă i-ar fi trimis vorbă lui frate-său că el plătește totul, ca un vecin, cu gîndul că i-o răsplăti Ocheșel odată, nici așa poate nu mai avea rost, era tîrziu. Pînă să ajungă la oraș cu carul, murea femeia.

Anghelache stătea la căpătîiul patului, mîngîia femeia pe păr și-i vorbea și plîngea. Ce om rău fusese Ocheșel, venise el cu nevasta acasă, se gîndea Ion ăl Mare, venise cu ea în car, n-o lăsase la spital, nu vînduse nimic, venise cu ea, liniștit, știind c-o să moară. Era de piatră, el avea inima de iască, nu Anghelache, degeaba bodogănea baba ca o smintită. Anghelache plîngea ca un copil, cu sughițuri.

Lumea se uita la el și-i venea și ei să plîngă de jale. Numai Zorina, rezemată de-un perete, cu mîinile încrucișate pe piept, era gata să urle de ciudă. Numai ea știa ce-i în sufletul lui Anghelache. Toți erau proști, îl ascultau ca proștii, erau numai ochi

și urechi. Zorinei îi era ciudă că ei nu înțeleg nimic și tac și nu fac nimic. Nu se jelea Anghelache de milă, se jelea s-o facă pe bolnavă sigură că va muri, s-o facă să înțeleagă că nu mai avea mult de trăit, că e pierdută. Nu se gîndea Anghelache nici la faptul că Ocheșel s-ar putea înduioșa și i-ar vinde boii, nu se gîndea decît cum să plîngă mai bine în ochii bolnavei, să știe ea că nu mai are nici o speranță de trăit. Nu se gîndea că bolnava ar putea să-i strige bărbatului să vîndă tot și să scape. Așa de bine plîngea, că chiar dacă bolnavei i-ar fi trecut prin minte să-și roage bărbatul să vîndă boii, s-ar fi răzgîndit, convinsă că e prea tîrziu. Anghelache plîngea cu hohote și asta însemna că nu mai e nici o cale de scăpare.

Zorinei îi venea să strige: „Proștilor, nu vedeți că-și bate joc de voi? Nu vedeți, atunci vă spun eu de ce plînge. De ce-l lăsați să pună mîna pe părul ei? De ce nu-i faceți nimic?"

Tăcea Zorina, știa că n-ar fi crezut-o nimeni și n-ar fi cîștigat nimic. Oamenii erau prea prostiți, erau ca în cimitir.

Oamenii veniră și a doua zi la bolnavă și Cămui plînse din nou. Păunică îl rugă și a doua zi pe Ocheșel să-și vîndă boii și să-și ducă nevasta la spital. Nu fu ascultat. Ocheșel o ținea pe-a lui.

Oamenii veniră și a treia zi. Cămui iarăși se jeli la căpătîiul bolnavei. A patra zi bolnava își dădu sufletul. Ocheșel a rămas cu boii în grajd.

9

Pădurea era neagră, și păsările cerului nu mai cîntau. Dispăruseră undeva departe, nu se știe unde, să nu le frigă soarele aripile în zbor. Nu mai cîntau, și cîmpul era pustiu, și pădurea părea un

cimitir. Florile cîmpului se ofiliseră deodată cu mărăcinii, sau poate nici nu fuseseră flori în vara aceea, căci nimeni nu le văzuse și nimeni nu le simțise mirosul.

Păunică mergea pe cîmp și nu vedea nici o floare; cîmpul era alb, nu auzea nici un cîntec, cerul era pustiu. Era cald de credeai că ia pămîntul foc. Că se aprinde și arde, se aprinde de la soare.

Păunică mergea să povestească ce-i la el în sat, avea el prietenii lui, unii din război; mergea singur peste cîmp și se gîndea că dacă ar primi cît de cît de-ale gurii pentru joseni, oamenii n-ar mai privi în pămînt, nu s-ar mai lăsa călcați în picioare de Cămui, nu și-ar mai vinde și morții, ar fi iarăși prieteni unii cu alții și nu s-ar mai certa într-una și degeaba. De sub sprîncene, privirile stinse cădeau peste cîmpul mort. Capul părea că i se învîrte. Cu gura căscată, uscată, respira încet, vorbindu-și singur, încurajîndu-se să nu se lase doborît, să nu se culce jos, obosit, să meargă mai departe.

Trecu printr-o miriște de anul trecut; miriștea îi frigea tălpile. Pe țărînă nici n-ar fi putut călca, parcă era o vatră încinsă. Mergea descheiat la cămașă și parcă auzea vorbele babei Sevastița trecîndu-i pe la urechi. „O să murim arși de vii — zicea Sevastița — pămîntul o să se aprindă, și aerul o să se aprindă, și cerul, și oamenii o să se prăpădească. Pînă acum — zicea Sevastița — dîrdîia miriștea de ierbeturi, acuma nu poate pune boul gura pe ea, că-i de foc, stearpă, numai paie arse, scrum. Mare secetă, mare — zicea baba — o să murim întîi de foame ș-apoi o să vină niște arhangheli călări, o să vină plutind cu cai cu tot, caii o să aibă aripi, și arhanghelii o să aprindă lumea cu lumînări lungi, și lumînările o să le aprindă arhanghelii de la soare." Era nebună Sevastița, cine mai crede azi în arhanghelii călări? Numai babele și copiii.

Păunică mergea la partid să spună, să întrebe, mergea și capul îi vîjîia de foame. Soarele îi ardea

tîmplele, îl incovoia, dar el nu se așeza pe pămînt, trebuia să ajungă în ziua aceea acolo, să ajungă cît mai repede. Vorbele babei îl urmăreau. Trecu pe lîngă o baltă, dar balta nu mai era acolo, zburase în aer, rămăsese doar noroiul alb. Trecu pe lîngă o turmă de oi. Ciobanii le tundeau, poate în fiecare zi le ușurau de lînă, se gîndi el, să nu le fie cald. Oile stăteau strînse una în alta, înghesuite, nu le puteau mișca ciobanii nici cu biciul, suflau greu și parcă ar fi vrut să fie înjunghiate.

Păunică trecu pe lîngă o pădure, dar nu simți miros de pădure. Trecu pe un izlaz și văzu mărăcini c-un strop de floare roșie în vîrf, cosiți și făcuți grămezi. Cineva poate voia să-i ducă acasă, să-i dea la iarnă la boi. Unii erau cărați, le rămăsese numai locul. Grămăjoarele de mărăcini se ridicau tot din zece în zece pași. Una, la un capăt al izlazului, fumega. Aerul vibra, se legăna în straturi puse unul peste celălalt, ca niște valuri.

Păunică vedea ca prin ceață, aerul cald se legăna pe loc, ca un fum. O grămadă de mărăcini de la picioarele lui luă foc, întîi o floare roșie se aprinse, o petală de-un roșu veșted se făcu roșie, de-un roșu aprins, se mări petala, parc-ar fi crescut sub ochii lui, dar ea luase foc și ardea. Toată floarea se aprinsese. Păunică o luă în mînă și văzu cum floarea de mărăcine se aprinde singură, din senin, de la soare, cum focul cuprinde iute tulpina și-i frige degetele. O aruncă jos și vru s-o strivească sub tălpile goale, o strivi chiar, simțind arsura, dar la două palme de picior văzu o altă floare aprinzîndu-se, apoi grămada toată luă foc, luă foc și grămada vecină, focul mergea din mărăcine în mărăcine. Grămezile ardeau fumegînd, aerul se clătina, parcă lua și el foc; nu, sigur, aerul nu lua foc, numai grămezile ardeau; dar părea că arde tot aerul.

La marginea izlazului, Păunică văzu trei inși călări, aerul se legăna în jurul lor și-al cailor și călăreții parcă zburau, păreau arhanghelii babei Se-

vastiţa. Păunică rîse, nu puteau fi arhangheli, poate nişte ciobani mergeau la oile pe lîngă care trecuse el. Se legănau în aer şi aveau în mîini lumînări mari, ca nişte arhangheli, dar poate nu erau lumînări, poate erau ciomege. Pe Păunică îl durea capul de foame şi călăreţii aceia fantastici se apropiau plutind prin aerul ce părea că luase foc. Nu pot fi arhagheli, alea sînt poveşti, gîndi Păunică, dar îşi făcu repede cruce, şi-l cuprinse frica; nu voia să ardă pămîntu', nu voia să fie arhanghelii babei, deşi ştia că nu pot fi arhangheli. Îşi făcu cruce şi voi să se apropie de călăreţi, să vadă dacă sînt ciobani sau nu, deşi ştia că sînt ciobani, dar călăreţii zburară spre altă margine a izlazului.

10

Cîinii de-abia se mai mişcau, de lătrat nici vorbă, puteai să calci pe ei, nu te mai muşcau. Stăteau de pomană prin bătături, oricine putea să intre şi să plece cu ce voia. Dar nu se mai fura. Nu era ce. Şi de la cine. Doar unii, se spunea că era şi Cămui amestecat, şi negriciosul din cimitir, cel ce ajutase la săpatul gropii bătrînului, mai dădeau noaptea cu mătura prin casele oamenilor. Nu găseau nimic. Căutau aur. Găsiseră la început galbeni, îi luaseră şi din urechile muierilor. Ţineau bărbaţilor puşca pe inimă şi muierilor le rupeau galbenii din urechi, astupîndu-le gura cu pătura, să nu s-audă cum urlă. De la o vreme nu mai vedeai strop de aur, nici de boală. Nu mai purtau muierile, care aveau, galbenii. Îi pitulau în pămînt, departe de casă, să nu poată să le ducă hoţii, sub puşcă, pînă la ascunzătoare. Nici bărbaţilor nu le spuneau, să nu poată vorbi dacă-i ameninţau hoţii. Nimeni nu ştia cine sînt hoţii, toţi ştiau şi toţi nu ştiau. N-aveau probe şi n-aveau cui se plînge. Că dacă vorbeai de Cămui rău, te blestema şi popa în biserică. În fiecare duminică, la slujbă, popa vorbea de Cămui, îl lăuda ca pe Cristos, spunea c-a scăpat satul de la pieire şi oamenii ar trebui să-l asculte, că e om cu gînduri sfinte. Babele plecau acasă convinse, numai Sevastiţa tuşea şi vara în biserică şi nu se mai închina cînd se închina popa, ceea ce la anii ei e mare păcat. Nu mai stătea Sevastiţa cu babele în biserică, mergea în strana moşilor şi vorbea neîntrebată, şi cînd vorbea popa, îşi găsea ea ceva de şuşotit. Şi nu se închina, şi babele celelalte o credeau căzută în mîinile diavolului. Popa, duminica, îşi încheia slujba aşa:

— Ţine-l, Doamne, ani mulţi şi veşnici, nu-l îmbolnăvi, dă-i sănătate şi viaţă dulce robului tău Anghelache Cămui, că bun este dînsul cu oile tale, pre toate le preacinsteşte şi nu le lasă să sufere şi să moară. Şi iarăşi ne rugăm ţie, Doamne, să-i îngădui viaţă tihnită şi pace şi de la oameni cuvioasă ascultare.

Îl priveau babele pe Anghelache, ce stătea în strană, îmbrăcat curat, cu pantaloni negri, cămaşă albă, pantofi lustruiţi lună, cei primiţi de la fratesău. Se uita spre altar fără să se uite la popa, ce nu-şi dezlipea decît rar privirile de la el, ţinînd în mînă o lumînare groasă, aprinsă. Toată slujba îi ardea lumînarea în mînă.

Nu-l puteau socoti babele hoţ ce vine noaptea şi-ţi rupe galbenii din urechi şi-ţi cotrobăie prin lăzi după cine ştie ce. Unii ziceau că-l văzuseră noaptea, dar nici ei nu erau siguri, şi de fapt aceştia care spuneau că l-au văzut nu se ştia cine sînt. Nu era unul să se bată cu pumnul în piept şi să mărturisească deschis că l-a văzut. Umblau doar vorbe prin sat. Şi după vorbe nu-i bine să te iei. Îs bune ele, au şi dreptate, dar cînd e vorba de Cămui, parcă e mai bine să taci, ziceau babele, să nu te bată Dumnezeu.

Păunică se gîndea la toate acestea cînd se culcă în tindă, pe-o rogojină, cu mîinile sub cap. Calul îl dăduse unui vecin să-l ducă pe cîmp, el era prea obosit să mai plece din sat. Venise pe la amiază din Dăila, cu camionul, făcuse cincizeci de kilometri în șase ore; camionul se tot strica, nu prea era bun motorul și apoi trebuiau la fiecare fîntînă să se oprească și să-i pună apă. Era cald, sfîrîia motorul, parcă ardea, și cînd îi punea șoferul apă, părea că arde. De-abia ajunseseră, obosiți ca vai de ei. În lada camionului i se păruse lui Păunică mai cald decît în sat. Stătuse tot timpul acolo, cu prietenul lui, cu omul ce venise la împroprietărire și cu care făcuse războiul. Îi povestise ce mai era prin Joseni, poate a treia oară.

În sat descărcase camionul la el acasă. Cîțiva saci cu conserve, și restul, greutatea, porumb. Mai greu fusese descărcatul, aproape un chin. Parcă i se rupeau picioarele cînd pleca în spinare cu un sac. Acuma era frînt, parcă bătut, pisat cu maiul de bătut cînepa. Era mai obosit decît atunci cînd ajunsese în Dăila, după ce făcuse cincizeci de kilometri pe jos, înnebunit de soare, fără să se oprească, să nu adoarmă pe undeva și să nu poată să se mai trezească. Mersese în neștire, nici capul, nici picioarele nu și le mai simțise de la o vreme, însă nu se lăsase. Îi dăduse bătaie mai departe. Acuma era mai obosit, dar somnul nu-i venea, era poate prea istovit ca să mai poată dormi. Se gîndea că dacă adoarme, însă, pînă a doua zi la amiază poți toca lemne pe el. Așa credea.

Îi părea rău că nu poate închide ochii, somnoros, să uite tot, să nu-i mai vină în minte fel de fel de gînduri. N-avea chef acuma nici de baba Sevastița, nici de Ion ăl Mare, nici de Cămui, nici măcar de Zorina. Îi părea rău că se făcuse atunci, noaptea, de rîs, în fața lui se făcuse de rîs, că Zorina nu știa, ea crezuse că nu voise el. O dorea și acum, cu ciudă. Oricît voia s-o alunge din cap, nu putea, venea iar, Zorina lui, fata care-l aștepta seara cu urciorul în poartă, să-i dea apă. N-o ierta pentru că se măritase cu Cămui, dar ce-avea să-i facă? Doar să o fure de la Anghelache. Lasă oare ea casă și avere să vină după el? Acuma, cînd prinsese gustul pămîntului, și al banului, și al lenei? Nu-i mai ardea ei de plecat de la Cămui, cel mult l-ar fi înșelat pe Anghelache, așa, ca o aducere-aminte de el, Păunică. El ar fi vrut-o oricum, n-o putea uita. Și dacă nu-l lua pe Anghelache de piept și nu le striga josenilor mai tare în urechi că-s proști și se lasă întorși pe dos de Cămui era pentru Zorina, să nu creadă ea că o face de ciudă. Odată și odată tot trebuia să le spună oamenilor mai multe, totul, nu numai unora. Și dacă Zorina s-o da pe brazda lui Anghelache mai mult, o să-i zică și ei, ca atunci, în curtea lui Burzulea, taică-său. O să-i spună că pămîntu' ia uscat sufletu'. Pămîntu' ăsta albit de secetă, uscat, făcut colilie i-a înnegrit inima, tot fugind după el să-l care în fiecare dimineață în bătătura lui Cămui.

Deodată, Păunică parcă auzi ceva. Trase cu urechea și nu mai auzi nimic. „Mi s-a părut — se gîndi — oboseala." Și atunci, pe drum, văzuse lucruri nevăzute, adică își închipuise, și asta tot din cauza oboselii și a foamei. Acum era amorțit de cîtă greutate cărase, poate de aceea i se păruse că aude ce de fapt nu se auzea, liniștea, căci în sat era o noapte liniștită de vară. Dar tocmai cînd se convingea că se înșelase, simți la ureche ceva rotund și rece și auzi un glas prefăcut:

— Nu te mișca.

Nu recunoscu vocea și nici figura omului ce-i lipise țeava puștii la tîmplă. Alți doi inși, îmbrăcați cam la fel, cu haine întoarse pe dos, în cap cu saci ca niște glugi și încinși peste mijloc cu coji de tei, să nu-și piardă sacii în fugă, intrară în casă.

— Ce vreți? întrebă.

— Culcă-te, dacă vrei să mai trăiești!

— Dacă nu vreau? întreabă iar Păunică, să-l facă pe omul cu pușcă să vorbească mai mult, să-i cunoască glasul.

— O să vrei, altfel o să dormi mai mult!

— Ce vreți să luați?

— Ce-om găsi.

— N-o să găsiți nimic.

— Bine, bine, taci și dormi!

— Fac ceva pe pușca ta — zise — să-l scoată din țîțîni.

— Stai mai bine cuminte.

— Ești un prost, un tîrîie-brîu, așa se fură? Nu te pricepi.

— Gura!

— Cine ești de te prefaci așa urît?

— Dormi!

— Bine, mă culc, dar cînd pleci să mă trezești, să-nchid poarta după voi.

— Lasă poarta.

— Ori ați venit prin grădină?

— Culcă-te! îl împunse omul cu sac pe cap cu pușca în tîmplă, de două ori.

— Te pomenești că-i încărcată drăcovenia asta?

— ...

— Ha? Ăia nu mai termină de scotocit prin casă? Strigă-le să nu-mi răstoarne casa de pomană.

— Culcă-te!

— Dacă strig?

— N-o să apuci.

— Atunci mă culc. Să mă trezești cînd pleci. Noapte bună.

— Bine, bine, zise vocea prefăcută.

Păunică nici nu se gîndise să strige. N-avea nici un rost. Ba poate că nebunul se ținea de cuvînt. Nu credea însă că ar fi tras, îi era și hoțului frică, se vedea că nu se pricepe, îi tremura pușca. Îl pusese cineva, de bună seamă.

Păunică nu se mai uita la el, simțea cum îl cuprinde somnul. Parcă îi venea somnul de la picioare, cam ciudat, dar așa era. Întîi nu-și mai simți degetele, apoi, genunchii, mijlocul, pieptul. Somnul se tîra peste el, spre cap, amorțindu-l. Acuma era la gît, și Păunică mai avu timp să rîdă în sine, amintindu-și încă o dată că hoții erau proști, n-aveau ce să găsească la el. Împărțise pînă seara tot porumbul și toate conservele, și lui nu-și oprise nimic. Partea lui o dăduse lui Ion ăl Mare, că el tot era singur, n-avea cine să-i gătească, mamă-sa murise în timpul războiului, iar soru-sa se măritase în satul vecin. Tată n-avea de mult. Adormi buștean și începu să sforăie îngrozitor. Cînd se trezi, era la amiază. Ușile erau vraiște. Și poarta de la grădină deschisă. Îi înjură că nu-l treziseră să închidă el poarta în urma lor.

11

Dorul o secase pe picioare, ca iarba, pe cîmp, vara. Îi era dor de umbra de fag lată. Acolo, la poale de pădure, se întîlnise mai demult cu el. I-ar fi văruit drumul numai în alb de-ar fi știut că vine măcar o noapte la ea. Trăia cu sufletul ascuns și se usca, nu putea să scape de gînduri nici la horă, nici la masă, nici pe cîmp și nici în somn. Avea nopțile goale de somn și se usca stînd și în pat, ca gutuiul pus pe bălegar, unde mustește prea multă putere a pămîntului. Pe toate cărările ducea cu ea supărarea și știa că o s-o ducă pînă în pămînt, el n-o să vină să i-o ia cu mîna de pe ochi. Zilele ei treceau ca prin mărăcini și inimă nu-i mai rămăsese decît atîta cît să bată ca la om viu, încolo era arsă și pierită ca cenușa de paie. Degeaba avea minte și vedea acuma totul, mai bine ar fi ars-o focul dacă n-o avusese mai demult, cînd

plecase după Cămui. Știa că n-o să se sature de Păunică pînă nu i-o bate ei, scîndura în cuie, și știind o apuca și mai rău boala, de piept, și o învîrtea ca pe-o vîrtelniță goală prin curte și prin sat, fără nici un rost.

Ajunse așa pînă lîngă fîntîna de lîngă dudul lui Ion ăl Mare. Oamenii o sleiau, doar-doar o învia apa din pămînt. Dar săpau înăuntru ca într-o vatră de boabe, pămîntul era sfărîmicios și uscat cu porumbul la semănat.

Păunică, într-un hîrdău, era băgat în fîntînă și nu i se auzea decît glasul, stins, cerînd să scoată pămîntul afară. Oamenii traseră hîrdăul și goliră pămîntul pe marginea drumului: era alb și încins ca țărîna friptă la soare.

— Dă-o-n pustie de treabă — îl auzi Zorina pe Ion ăl Mare — de-aici în șapte ani, de-o fi tot secetă, nu scoți un fir de apă.

Priviră toți peste ghizdul de lemn al fîntînii și nu-l văzură pe Păunică, parcă l-ar fi înghițit negura. Zorina se sperie și spuse să bage hîrdăul înăuntru, să-l scoată pe om la lumină, să nu se spargă vreo vînă de apă și să-l înghită, ori să-l ducă la vale, pe sub pămînt.

— Las' să-l ducă, auzi ea glasul lui Cămui. Tot nu mai are decît trei zile de trăit.

Oamenii îl priviră cum își răsucea țigara.

— Cum trei zile? întrebă Ion.

— Așa a spus vrăjitoarea, zise Cămui. Am fost la ea cu o treabă și mi-a spus că e unu' Păunică la noi în sat care nu mai are decît trei zile dezlegate ca să trăiască. Am venit uite-acuma de la oraș, de la fratimeu, și-am dat acolo și pe la vrăjitoare. Mai știi, poate-l duce apa pe sub pămînt, cum zise muierea asta a mea... Dacă el tot caută ce nu e...

— Trebuie să caute cineva apa, zise Firaiche, invalidul, stînd în cîrji. Altfel o să ne prăpădim de sete, c-au secat toate fîntînile, orăcăie broaștele în ele și-s pline de lintișoară.

— A mea nu e, își aprinse Cămui țigara.

— A ta e fîntînă bogată de apă, continuă invalidul. N-o să ne lăsăm fără strop de apă, că mai ușor dai banu' popii de sete decît de mîncare. Și doar n-o să venim la tine să ne dai și apă cu kila.

— Vezi să nu-ți dau doi pumni, amărîtule. Te-am chemat eu să-ți dau ceva cu kila? Poți crăpa din partea mea, eu nu te chem.

— Cămui, ți-ar putea fi pe la nas, sări Friță, altul rămas fără picior în război. Dacă Firaiche stă în cîrji crezi c-ai tu dreptu' să-l împungi cu vorbele cum vrei?

— În loc de răspuns, Cămui își lepădă țigara nefumată și începu să rîdă, bătînd din palme, ca copiii.

— Ia uite, domnule — rîse el — ce-am ajuns, să mă ia ciungii în tărbacă. Bravo, mă, nu mă mai leg de voi, că n-am de cine, zise cu glas schimbat și-l pironi cu privirea, usturător, pe Ion ăl Mare ce se aplecase și luase de jos țigara aruncată de el.

Ion se făcu orb, aprinse țigara și-o fumă și dădu și altora să tragă din ea.

— Firaiche și Friță, dacă aveți gura voinică, de ce nu vă băgați voi în fîntînă să căutați apa, de ce-l lăsați pe sărmanul Păunică să se prăpădească?

— Cum să se prăpădească? vorbi Firaiche. N-are cum.

— Ei, nu, omu' moare mai ușor decît îl fată mă-sa. Uite, ori de apă, dar de apă n-o să moară, că e gol pămîntul de ea, dar poate să-i cadă de sus o sapă în cap, ori o cantă, ori să cadă hîrdăul cu el, cînd îl băgați înăuntru, ori să se rupă lanțu' cînd scoateți țărîna afară... Ce, crezi că vrăjitoarele mint? Nu mint, și notaru', și popa cred în ele. Uite, notaru' i-a și făcut formele de ducă lu' Păunică, a pus și ștampila, i le-a făcut de-acuma, că poate peste trei zile o fi plecat undeva și nu vrea să rămînă Păunică îngropat fără acte în regulă. Și popa i-a făcut actele... uitați-vă, mă!

Toți căscară ochii, ca prostiți, și Cămui le puse sub nas două hîrtii groase. Una era de la primărie, dată de notar, ștampilată, și alta de la popă.

— Primăria comunei — citi Cămui pe sărite, numai ca să audă ei ce e mai important — primăria comunei... așa... azi, 15... adică peste trei zile... a răposat... așa... Păunică zis... așa... drept pentru care... și așa mai departe. Semnat, Negoiescu Ion... notarul. Și ștampila... Da, iar popa l-a șters dintre credincioși... uitați-vă.

Iscălitura popii îi îngrozi și mai tare. Popa zicea și el ca vrăjitoarele, înseamnă că nu mai avea nici o credință că se va îndrepta vremea.

— Da — zise Cămui — ori îi cade ceva în cap, ori poate îi dă cineva în cap cu ceva, cum îs oamenii înnebuniți de foamea asta, se poate întîmpla. Eu îi fac pomana mare, să știți, ca să nu creadă lumea că i-am fost dușman. Și-i răsplătesc gras pe ăia de m-ajută să-l îngropăm ca pe-un creștin, îi scot din foamete. Sînt și eu suflet, nu-s chiar cîine, cum cred unii.

Păunică strigă din fundul fîntînii, dar nimeni nu-i răspunse. Toți se uitau la Cămui, care se îndepărta fluierînd. Zorina îi privi și văzu că oamenii rămăseseră ca ursul pe vatră: ori săreau în sus, ca ursul, ori îi frigea foamea. O pomană i-ar fi scăpat, le-ar mai fi lungit zilele.

Păunică iar strigă și Zorina se apropie de fîntînă, să audă ce spune. Dar nu-nțelese nimic, atît o înspăimînta gîndul că oamenii or să vrea să trăiască și fără Păunică, și unul o să scape o lopată, odată, ori într-o noapte o să-l pîndească la colț de drum... Și ea știa că nu fusese Cămui la nici o vrăjitoare, dacă nu cumva îi spunea vrăjitoare lui frate-său, doctorul.

12

Cînd e secetă sînt șocîți mulți, împuiază pămîntul, nu te mai poți mișca de ei. Fug pe cîmp, trec drumurile înaintea carelor, umplu magaziile și pătulele, podurile caselor și grajdurilor, chițăie toată noaptea de ți se urăște și te înspăimîntă.

— Ăștia vor să ne roadă și pe noi, bată-i crucea! zise baba Sevastița. Vor să ne roadă oasele. Pisicile nu-i prăpădesc. De la o vreme îi lasă în pace, nu le fac nimic cînd îi văd trecînd la doi pași înaintea lor. Ce mănîncă șoarecii, Dumnezeu știe, că totul e pustiu.

Baba Sevastița zicea că și-n alți ani sînt șoareci mulți, dar nu ies decît noaptea din găurile lor, să mănînce. Găsesc peste tot ce să roadă și de aceea nu dau năvală și ziua, în văzul oamenilor. Seceta îi scoate din pămînt, după hrană. Dar se și înmulțesc, să nu-și piardă sămînța. Și împînzesc lumea, ca să nu se usuce în pămînt. Prin case nu mai au rușine, nu-și mai cunosc nasul. Își scot ochii din gaură și te privesc cum mesteci, te privesc fix, îngrozindu-te. Dai după ei cu ceva, fug și iarăși vin. Cînd pleci, se suie pe masă și cotrobăie prin oale și prin străchini.

În casă la Ocheșel, pe masă, se-nvărteau ca într-o horă vreo zece șoareci slăbănogi, și Oprică îi pîndea de afară, pe fereastră.

— Miaaau, făcea el, și șoarecii se opreau o clipă speriați, apoi continuau să caute, cu boturile în pămînt.

Cum nu mai aveau de gînd să plece, Licu și Oprică, împreună cu ceilalți doi frați ai lor, gemenii, intrară în casă să-i bată cu ciomegele. Nu mai găsiră picior de șoarec. Numai muște. Roi. Bîzîiau de-ți surzeau urechile. Înnegriseră pereții, tavanul. De cînd cu seceta, muștele se prăseau la fel ca șoarecii, cu sutele, și la fel cu purecii. Nu știai care neam e mai mare pe lumea asta, al șocîților, al muștelor sau al purecilor? De intrai în grajd, piciorul se făcea negru pînă să ajungi la iesle. De te urcai în podul grajdului să iei vreun ou din cuibarele găinilor, înnebuneai de păduchi de cloță. Te rîcîiai în cap toată ziua..

— Purecii, muștele și șocîții, de ăștia-i seceta! drăcuia baba Sevastița. Nu te mai poți învîrti de ei!

— Cînd e secetă, se face și pește mult în baltă, zicea Ion ăl Mare, că el bătea toate bălțile după o coadă de caraș.

— Pînă sînt bălți, e pește, că seacă și rămîne peștele pe fund să-l arunci pe mal cu pumnii. Da' cînd o seca tot, gata, nici nume de pește nu mai găsești...

Era duminică și oamenii tot de secetă vorbeau. Nu erau bucuroși. Păunică se ridică de lîngă Ion ăl Mare și plecă acasă, fără să spună nimic.

Luă clarineta și, cîntînd pe mijlocul drumului, se îndreptă spre locul unde se ținea hora. Se oprea pe la toate porțile și cînta, uitîndu-se prin bătături, trezind oamenii din somn, scoțîndu-i la porți pe cei ce stăteau la umbră. Gîtul se umfla suflînd în clarinet și simțea un gol învîrtindu-i-se în stomac. Cînta să-i cheme pe oameni la horă, să uite necazurile și seceta, să joace, că nu mai jucaseră de mult și poate și uitaseră cei mai tineri să joace. Cîntă pe toate ulițele, la toate porțile, pînă nu mai putu, pînă i se făcu gura aspră, de cretă. Bău apă și nu se lăsă. Cîțiva tineri, afară de copii, se luaseră după el și zîmbeau. Le zîmbi și Păunică, cîntînd mai înverșunat, să trezească tot satul, să-l dezmorțească. Avea un chef nebun să cînte; nu mai pusese clarinetul în gură din cimitir, cînd era să-l bage în pămînt pe socrul lui Costaiche. Cînta simțind cum îl învăluie o mare bucurie, și cu cît lumea ieșea mai mult în drum și venea după el, se simțea mai bine, parcă mai tare, uitase de foamea ce-i ghiorțăia prin burtă, nici nu se mai gîndea să mănînce pînă seara, cum voise înainte, cînta ridicînd clarinetul în sus, ca un gornist. Cîntă toate cîntecele ce le știa, apoi le luă de la început, și cînd ajunse aproape de locul unde se ținea hora, începu cîntecul lui. geamparalele, pe care-l învățase de la un țigan. Îl cîntă cu foc, poate mai bine ca oricînd, sigur mai bine, fu convins. Își aminti, zicîndu-l, de Zorina, de duminicile cînd juca împerună cu ea, pe vremuri, înainte de război, își aminti cum dormise plin de păduchi, cu Ion ăl Mare, în mantale, prin șanțuri, în timpul frontului, își aminti, cîntînd, cum

se înapoiase în sat, cum înjurase și nu mîncase două zile, cum îi venise să-i dea foc lui Cămui și cum rîsese de prostia asta, își aminti cum înjugase boii în dimineața aceea de martie, cînd ieșise tot satul pe cîmp, la arat, își aminti totul, de cînd îl bătuse maică-sa mic, pentru că furase struguri cu niște copii, își aminti totul, cîntînd, beat parcă, zîmbind mereu, nu se știe cui, oricui, tuturor celor ce veniseră să joace, copiilor. Răsuflă ușurat de cîteva ori, înainte de a cînta alt cîntec, dar cînd suflă din nou în piculină, simți un vîrtej în piept, trecîndu-i prin trup, prin cap, un vîrtej ce durea sub curea, o amorțeală, apoi nu mai simți nimic, căzu în mijlocul drumului, chiar în locul unde se ținea hora.

Lumea se strînse în jur, țipînd, unul luă clarineta și o curăță de praf, cîțiva cerură apă. Zorina, care venise pe lîngă garduri, cu Cămui, îi dădu pe toți la o parte cu coatele, îngenunche, îi luă capul în brațe, apoi, fără să-i mai pese de nimeni, munte de muiere cum era, își trecu o mînă pe sub genunchii lui Păunică și alta pe la subsuori, îl luă în brațe, așa lung, deșirat și mort de slab cum era și porni cu el pe mijlocul drumului înainte, nimeni neștiind unde.

Anghelache rămase trăsnit, ca toată lumea, dar Zorinei nu-i păsa, ba zbieră ea la cei din jur:

— Dați-vă la o parte, ce-mi încurcați pașii? Duceț-vă dracului! Anghelache, dă lumea din fața mea!... Și deschide poarta! îi mai spuse, arătîndu-i cu capul poarta casei lui Ion ăl Mare.

Păunică se simți dus de un vînt, peste cîmp, apoi parcă ajunse într-o pădure de porumb, înaltă, cu spicul țanțoș, cu drugile mari. O luă la fugă prin porumb, drugile îl izbeau peste piept, îi loveau fruntea, însîngerînd-o. Tălpile simțeau pămîntul ud, moale, gras. Fugea cît putea și nu se mai sătura privind drugile cu dinții mari, de aur, rotunzi, rîzînd la lună. Ploua peste cîmp și peste porumb, ploua cu găleata, udîndu-i părul și făcîndu-i bine, și parcă ar fi vrut să

nu se mai sfîrşească ploaia în noaptea aceea, să plouă tare, să nu se mai vadă nici luna. Porumbul era negru, crăpa de sănătate, drugile îl înghionteau, şi el fugea şi îi părea bine că plouă, bogat, şi că pămîntul e moale. Prea multă secetă fusese, prea multă fusese şi în sufletele oamenilor, apa era bună, răcorea pămîntul, înviora inimile. N-avusese pămînt decît puţin, apoi cînd căpătase, pămîntul se împietrise, se făcuse alb, sterp, dar nici aşa el nu l-a vîndut nimănui, nu s-a vîndut nici pe el, ştia că odată tot o să plouă, aşa ca acuma, din belşug, şi nori de ploaie, tot ca acuma, o să se bată cap în cap, acolo, departe.

Cum fugea, luă o drugă de porumb mai necoaptă, muşcă din ea cu sete, îşi înfipse dinţii în boabele moi. Boabele erau dulci, musteau, şi el muşca mereu şi rîdea, şi laptele din boabe îi curgea pe bărbie. Văzu şi auzi o haită de cîini lătrînd ca în toamna aceea, cînd fusese mic, speriaţi, urlînd cu ochii pe drugile de porumb, neştiind ce sînt. El muşca porumbul dulce şi rîdea de bucurie auzind cum latră cîinii, neobişnuiţi cu asemenea drugi, crezîndu-le cine ştie ce.

Cînd se trezi în casa lui Ion ăl Mare, Zorina îi ţinea pe frunte o cîrpă udă şi-i dădea să bea zeamă de boabe fierte, apă în care fierseseră porumb. Copiii lui Ion, într-un colţ, mîncau boabe de porumb şi beau şi ei apă de aceea, lapte de porumb. Un cîine lătra în curte. Auzindu-l, Păunică se înveseli în sinea lui.

— Eşti slab, zise Zorina, nici cald, nici rece. Slab ca o vrabie, îţi ies oasele prin cămaşă ca ciomagu' prin traistă. Nu ţi-ai oprit nimic din ce-ai adus cu camionu', parcă n-aveai dreptu', zise aspru. O să mori de foame lîng-un gard!

Anghelache, auzindu-o, zîmbi pentru prima dată şi ieşi prin mulţimea de oameni înghesuită în curte, mulţumit.

Clopotele băteau într-una, bătuseră toată vara şi nu se tociseră, nu se spărseseră, tot mai băteau, asurzind satul şi făcînd să răsune dealurile. Mureau oamenii ca muştele, rămînea pămîntul fără suflare, de nu da ploaia. Nici în cimitir nu mai era iarbă, unde e locul gras şi nelucrat, şi necălcat de copite, de drumuri şi de oameni. Trăgeau clopotele: bang-bang, şi Cămui cioplea lîngă poartă o cruce înaltă. Se adunaseră copiii lui Ocheşel şi alţii lîngă el şi-l priveau, că nu-l văzuseră niciodată făcînd ceva, îl priveau cum asudă lovind cu barda şi se gîndeau că pînă la urmă s-o îndura de ei, că l-au privit atîta, şi le-o arunca ceva de-ale gurii. Şi aşa în bătaie de joc, numai să arunce. Lor nu le mai păsa ce gîndea el atunci.

Se opriseră la poartă şi invalizii satului, toţi patru, Firaiche, Friţă şi cei doi fraţi, copiii lui Romînu'. Priveau si ei crucea. Cămui o bătu în cuie, punînd-o pe pămînt şi încălecînd pe ea, să poată da mai uşor cu ciocanul.

— Ce să-i faci — zise Cămui — pleacă omu' la drum lung, trebuie să-i lucrez lucru' ăsta ca lumea. Drum lung, nici o pasăre n-o să-i mai dea de urmă, ori să i-o ia înainte.

— A cui e crucea? întrebă Firaiche.

— Am şi eu un prieten, nu-l ştiţi? Îi fac cu mîinile mele şi tronu', să aibă căldură şi să nu intre apa, să-l ude. Că poate o da ploi mari peste vreo cincişase ani. Tron de nuc îi fac. Ce, nu v-am arătat adeverinţa de la notar? E mai bine în pămînt, la umbră, că n-ai nici o supărare, zise el şi rezemă crucea de gard, gata făcută. Scoase din buzunar un creion chimic şi scrise pe cruce, muindu-l între buze: „Păunică. Mort în august, 1946. Să-i fie ţărîna uşoară".

Veni şi Ocheşel ăl bătrîn şi citi. Şi îşi făcu cruce adîncă.

— Afurisite vrăjitoare, zise el, convins. Afurisită secetă, pe unde trece roade tot, şi rădăcinile, are dinţi

de fier, de veveriță și de drac, omoară și omu', îi roade întîi sufletu'.

— Tu ai copii, Ocheșele, zise Cămui. De moare Păunică, te chem la pomană, trei zile țin pomana. Auzi, Ocheșele, vino deseară pe la mine să-ți dau un ciurel de făină și să mai stăm la o vorbă, că sîntem și noi gard în gard, vecini!

— Vin, zise Ocheșel și plecă.

Oprică și frate-său îl priviră cum piere în curte ca o umbră, legănîndu-se. De cînd le murise mama, Ocheșel ăl bătrîn își scumpise vorbele și cu ei.

Cămui lăsă crucea la poartă și se duse lîngă magazie, de unde se vedea bine în curtea lui Ocheșel. Îl strigă, și omul veni lîngă gard.

— Lucrezi și tu la fîntînă, zise Cămui. Ți-am arătat aia de la notar... Așa au zis vrăjitoarele. Se mută Păunică în casă nouă, fără uși, fără ferestre, la umbră deasă și adîncă. Eu îl îngrop pe socoteala mea, cu lăutari îl duc. Să nu ți-o ia altu' înainte, Ocheșele, m-am gîndit la tine, să nu rămîi în urmă...

— Cum să rămîn? nu înțelese Ocheșel.

— Ce, strică zece bănițі de grîu?

— Ce bănițі?

— Mai gîndește-te... Deci cade o sapă în cap, se-ntîmplă, că oamenii nu prea au puteri... Și la înghesuială... Ți-aș da chiar deseară două bănițі de porumb, da' cred că n-ai nevoie, ai făcut rost din altă parte...

— N-am făcut.

— Ei, poate ai nevoie... Mai gîndește-te, ai copii mici, zise Cămui și plecă.

Intră în magazie și își umplu sînul cămășii cu boabe. Veni în drum. Invalizii nu plecaseră și nici copiii.

— Au rămas văile sterpe, se uită Cămui spre cîmp. Și se prăpădesc oamenii, dacă s-au dat cu comuniștii...

— Ce-au comuniștii cu seceta? întrebă Friță.

— Au, că de-aia nu picură Dumnezeu. Umblă moartea din pom în pom și roade frunzele, le înnegrește, din nuc în nuc, din iarbă-n iarbă, de la copil la copil, trece pe sub prag, nechemată, intră-n casă și se pune la masă, în capu' mesii, și ia lingura a mare. Așa spunea și vrăjitoarea, și așa e. Din ăștia ce pier poate-o crește iarbă grasă la vară, să fîșîie coasa prin ea. Asta e pedeapsă de la Dumnezeu, să moară ăia ce s-au dat cu comuniștii. Păunică de ce credeți voi că-l ia Dumnezeu la el? Să-i lege gura, să nu se mai țină de nedreptăți.

— Așa vorbești ca o babă, zise Firaiche. Păi are, crezi tu, cineva mintea aia să te-asculte? Te băgași în Păunică, nu-ncapi de el? I-ai făcut și cruce, să rîdă lumea de tine. Crezi că toți sînt ca Ocheșel, să creadă în vrăjitoare?

— Ba și eu cred, zise Romînu' ăl mic.

— Și eu, zise frati-său.

— Eu nu verau să moară — vorbi Cămui — doamne-ferește, dar așa e scris, așa a spus vrăjitoarea. Mai are două zile dezlegate.

Și Cămui băgă mîna în sîn și începu să arunce boabe la păsărele, în drum. Se repeziră vrăbiile și graurii, fără să se teamă de oameni, să ciugulească. Anghelache aruncă din nou, multe, și atunci se repeziră și copiii. Adunau boabele din țărînă, le băgau în gură, le spărgeau între dinți și le înghițeau. Se împingeau, se îmbrînceau.

— De ce-ți bați, mă, joc de ei? îi zise Firaiche lui Cămui.

— Eu?! Tu ești nărod, Firaiche. Ce, n-are omu' drept s-arunce boabe la păsărei?

14

Ea stătuse lipită de nuc, văzuse și auzise totul. Venise prin grădină, din sat, și stătuse pitulată după nuc. Aproape i se oprise sîngele cînd citise ce era scris pe cruce. Anghelache voia să le bage oamenilor

în urechi că vrăjitoarea nu minte și că el e om de suflet, de pomană îi face crucea. Voia să-i cumpere pe toți, și unul să-i țină calea lui Păunică, ori să lase în fîntînă hîrdăul peste el, să se rupă lanțul din greșeală. Oamenii voiau să mănînce, și pămîntul n-avea ce să le dea.

Zorina începu să drăcuie pămîntul, stînd lipită de nuc. Cămui mai aruncase boabe la copii și nimeni nu zisese nimic. Firaiche zisese, și ea se bucură. Era un om care n-avea să-l jupoaie pe Păunică, nici să scape lanțul din mîini. Pe copii era ușor să-i faci să caute prin țărînă, mai ales pe-ai lui Ocheșel. Copiii fără mamă sînt ca merii din drum, poți să-i bați și să-i rupi, că ei n-au cui spune. Și Cămui avea inimă de pămînt, nu-i păsa. Pe Zorina însă o bucurau vorbele lui Firaiche și se uita la el ca la o nădejde vie.

Tocmai atunci Cămui se uită în bătătură și o văzu. Ceva se răsuci în el. Se întoarse spre invalizi și glumi:

— Lasă, mă, nu fiți supărați voi d-asta... Vreți să beți o sticlă cu vin? Zorino, adă, fă, o kilă încoa', să dăm și noi noroc.

Zorina plecă, convinsă că Firaiche n-o să bea. Dar bău și el. Și se chercheliră repede, că erau nemîncați. Și atunci Cămui le spuse că le mai dă o kilă dacă fac ei, toți patru, o întrecere, care o să ajungă mai repede lîngă podul lui Ocheșel, o să ia o kilă în plus.

Cei patru se priviră nedumeriți, dar Firaiche se ridică primul în cîrji și-i îndemnă:

— Hai, mă!

Zorina nu se mai uită la ei cum fugeau în cîrji și-și astupă și urechile. Cămui făcuse și cu ei ce-i trecuse prin cap.

Îl auzi pe Anghelache pupîndu-l pe Firaiche — el cîștigase, el ajunsese primul lîngă pod. Zorina aduse vinul, îl întinse, dar nu se uită la nimeni. Știa că nu mai e nici o scăpare, avea să-l mănînce pămîntul pe Păunică. Pămîntul, negrul, urîtul, știrbul, pe cine încuia în el nu-l mai descuia, și cine apuca să doarmă sub iarbă nu mai vedea vara și iarna...

— Ce să mai facem? îl întrebă Firaiche pe Cămui. Hai să stăm într-un picior... Și stătu, singur, bălăbănind cîrja prin aer. Apoi zise: Frumoasă cruce are Păunică, și rîse.

Cămui îl bătu pe umeri și plecă el în beci să pună vin și să aducă și ceva de-ale gurii.

Cei rămași îl priviră pe Firaiche.

— Ce-i, mă, te-mbătași?

— Lasă-l, lasă-l — zise Firaiche — să vedem cît poate el să-și bată joc de noi. Să vedem pînă unde îi merg gîndurile, mai zise și se așeză pe pămîntul încins, ștergîndu-și nădușala de pe frunte.

15

Aveau fețele arse și crăpate. Semănau cu niște urcioare scoase din cuptor. Obrajii păreau de pămînt ars, plin de dungi, ca la urcioarele înflorate c-un vîrf de cui. Stăteau toți jos și nu scoteau o vorbă, așteptau. Paparudele jucaseră de pomană prin sat, stricaseră apa pe ele. Nu se arătase nici măcar o zgaibă de nor pe cer. Cîntase popa în biserică și ceruse ploaie de la Dumnezeu după carte, dar degeaba. Se vede că nu era privit bine sus.

Baba Sevastița îi chemase în curte la ea. Îi lăsase sub dud, pe lemne, s-o aștepte. Oamenii se uitau la crengile înțepenite și goale de dude și înghițeau în sec. Baba veni cu poala plină de troci, de căni de pămînt, de ulcele și de pahare cerute peste gard de la vecini. Înșiră pe pămînt tot ce adusese și plecă după canta cu apă.

— Am să vă aduc să beți! le zise, și oamenii o priviră mirați.

Copiii puseră și ei mîna pe cîte un trochiț rămas fără stăpîn. Baba veni cu canta plină și-o așeză în mijlocul cercului de oameni ciuciți pe pămînt.

— Beţi! le zise şi, ca să le dea curaj, băgă prima în cantă un pahar, îl umplu şi aşteptă.

Toţi făcură la fel şi baba zise, ciocnind cu ei:

— Noroc!

— Noroc de-ăl mare, răspunse Ocheşel şi ciocni şi el ulcica de pămînt cu paharul lui Costaiche.

Apoi băură. Încet, umezindu-şi întîi buzele şi privindu-se. Înghiţiră o gură, tăcuţi, fără să lase cănile şi paharele de la buze.

— Oh, da' bun îi! ofta de plăcere Ion ăl Mare, înghiţind primul tot ce-avusese în troc şi întinzînd mîna spre cantă, să şi-l umple iarăşi.

Păunică bău şi el, ciocnind cu Licu lui Ocheşel şi cu baba. O întrebă:

— De unde cumpăraşi băutura?

— Am eu, ce, numai Cămui să aibă de toate?

— Dă-l în mă-sa de Cămui, se încruntă Costaiche, golind al doilea pahar. Nici la beţie să n-avem loc de el?

— Mă, ia nu vă întindeţi la pahare — le strigă Ocheşel copiilor — că vă ajunge damful, vă îmbătaţi ca nărozii!

Oprică şi Licu rîseră şi-şi făcură cu ochiul, împrieteniţi. Baba Sevastiţa aduse altă cantă plină. În curte, pe poarta deschisă, veneau mereu bărbaţi şi femei, ca la nuntă.

— Îţi faci pomana, sau?... întrebă o altă babă, scoţînd de sub şorţ, unde-l ţinuse nevăzut, un păhărel verde, cu dungi roşiii. Şi-l umplu şi dădu noroc cu toată lumea.

— Bun... plescăi ea din buze, aşezîndu-se mai aproape de cantă.

Vremea trecea şi oamenii prindeau chef de vorbă. Şi se ascuţeua limbile, golind căniţele. Unii începuseră să-şi toarne paharele pe cap şi pe piept. Dădeau noroc, ciocnind puternic cănile, mai-mai să le spargă, şi începeau să zîmbească.

Păunică trimise după clarinet. Ion ăl Mare începu să sughiţă, plin de apă. Broboane, broboane îi umpleau fruntea şi gîtul, degeaba căuta să le şteargă cu mîneca lungă a cămăşii.

— Nu eşti învăţat cu băutura, rîse Păunică de el, ciocnind.

Feţele arse, ca nişte urcioare, zîmbeau strîmb. Costaiche se îmbătă primul şi se duse rîzînd în grădină, să se uşureze. Cîinele babei se ţinea umbră după el, fără să latre, cu sclipiri calde în ochi. Costaiche îl privi cu milă şi dintr-o dată începu să plîngă. Se rezimă cu mîinile de gard şi plînse aşa, sec, fără lacrimi, cutremurîndu-se ca apucat de friguri.

— Ce-ţi veni, mă? îl înghionti Ion ăl Mare, sughiţînd. Na şi bea!

— Nu mai beau! urlă Costaiche şi se întoarse furios cu faţa spre cei de sub dud. Îl omor! Îl omor! Îl îngrop în pămînt, îl calc în tălpi pînă iasă toată zama din el! Îl guşoi!

— Lasă, mă — zise baba Sevastiţa — îţi trece... Te culci şi-ţi trece...

Costaiche se potoli ca prin minune, nu mai plînse. Îi privi pe toţi crunt, înspăimîntat.

— Nu vă mai uitaţi aşa la mine! se înfurie din nou. Nici voi nu sînteţi mai breji!

— Ne-mbătarăm şi noi, zise Licu lui Ocheşel, cotind încoace şi încolo, dînd din cap şi făcînd ca oamenii beţi.

— Stai, mă, jos, îl apucă taică-său de cămaşă şi-l făcu să cadă în fund pe pămînt.

— Noroc, ciocni Păunică, şi paharele se loviră de căni, sunînd pline.

— Auziţi, mă — nu se lăsă Costaiche — sînteţi de cîlţi!

— Vorbi bumbacu'...

— Şi eu sînt de cîlţi, că... ce mai! Da-l omor! Ăla nu-i om, e dracu' în pielea goală! Şi noi stăm şi jucăm cum cîntă el, că n-avem atîtea tărîţe în dovleac să-l luăm de izmene, cum au făcut ăştia din Năvodari cu Cămuiu lor, şi să-l atîrnăm o ţîră în pro-

țap, cu izmenele în sus, doar i-o mai veni mintea la cap! Nu, noi sîntem... Ce mai! Cîlți!

— Bea, mă, și taci, îi umplu baba Sevastița paharul și ciocni cu el.

— Hîc! făcu Ion ăl Mare, rîzînd ca omul beat.

— Du-te dracului, matahală proastă, se răsti Costaiche la el. Om ești tu, mă? A făcut Păunică tot frontu' cu tine, și cînd a fost să faceți un lucru' amîndoi, ai fugit din brazdă... Nu știu, nu cunosc! Prietenie, prietenie, da' brînza-i pe bani! Nu merg, nu ascult! nu fac!

— Ho, ho, se bosumflă Ion ăl Mare. Eu nu mi-am vîndut pe tata pe-o drugă de porumb.

— De ce nu mi-ai dat cu paru-n cap, dac-ai văzut că-s nebun? De ce m-ai lăsat? Ai fost mai deștept dacă m-ai lăsat? Sau ți-a fost frică, să nu te bagi?

— Mai taci, mă, dracului, căută să-l potolească Ocheșel.

— Să tac? Nu ți-ar pica nici ție cald să vorbesc...

— Dacă te-mbătași, du-te acasă și te culcă...

— Unde-acasă? Ce, mai am casă? Aia e casa mea? Nu mai e. Mi-a mîncat-o Cămui și pe-aia! De nu l-oi măsura cum trebuie cu paru', să crap aci!

— Lasă, nu crăpa, zise baba Sevastița. Mai bine bea. Noroc!

Păunică nu mai cînta. Nu-l ascultau oamenii și acuma nici el n-avea prea mult chef să cînte. Costaiche zise:

— Intrarăm cu plugurile, împărțirăm loturile... Băurăm, ne înveselirăm, ne văzurăm stăpîni. Și acuma, ioc, uitarăm tot. Și frontu', și pămîntu'... Dădurăm pogoanele lui Cămui, să le țină în traistă...

— Și să i le muncim noi, vorbi Păunică.

— O să-l luăm înapoi, zise Ion ăl Mare, fără să mai înghită. Cu pluguri cu tot.

— Cotu'! îi arătă Sevastița. Că ăla o fi prost... Are acte...

— Îl luăm! zise și Ocheșel. N-o să țină seceta pîn-om muri, o să mai vină și ploaia... Stați, măi, dracului, iar nu încăpeți unu' de altu'? se răsti la copii, făcîndu-le semn să se astîmpere.

— Dacă nu mă lasă Oprică să beau.

— Lasă-l, mă!

Baba Sevastița mai aduse, clătinîndu-se, o cantă și se îmbătă de-a binelea. Se așeză în țărînă, ca copiii, și începu să facă mușuroaie cu palmele.

— Văruico — îi zise celeilalte babe — hai, fă, să ne jucăm de-a hoții și jandarii.

— Du-te, fă! o înghionti baba știrbă și rîse, punîndu-și palmele la ochi, ca fetele mari.

Copiii lui Ocheșel se ridicară în picioare și o luară la fugă în jurul dudului, unul după altul. Ca din greșeală trecură și prin lubenițele babei Sevastița, călcîndu-le. Baba nu se supără, rîse și-i amenință cu degetul. Apoi făcu alte mușuroaie și începu să cînte:

Pe sub poale de pădure
Trec fetițele la mure...

Baba se juca în țărînă și copiii lui Ocheșel se așezară cuminți lîngă ea, făcînd și ei lubenițe și pepeni din pămînt. Mușuroaiele mai lungi și crestate erau pepenii inecăcioși, îi învăța baba.

Licu rîdea, atotștiutor.

Oprică aduse trei păhărele pline, îi dete unul babei și unul lui Licu. Ciocniră toți trei și băură cîte o gură, sătui.

— Astea rotunde sînt lubenițe, zise Licu.

Baba își luase cîntecul de la capăt. Oamenii vorbeau aprins între ei. Un tinerel neînvățat cu băutura se trăsese lîngă gard. Avea amețeli, înverzise și se clătina.

— Dacă n-ai mîncat nimic, de ce bei ca nărodu'? îl mustră Ocheșel.

Tinerelul se strîmba. Băgă degetul în gură și se gîdilă la înghițitoare. Varsă apă, fără culoare.

— O să ne iasă sufletu' pe gură de ne mai uităm unii în coarnele altora... Mă Ioane, cînd ai venit de pe front ziceai marea cu sarea, c-o să facem și-o să dregem... Ce-am făcut, mă? se răsti Costaiche la el.

Păunică, spune tu, ce-am făcut? Am luat pămînt bun. Da' încolo? Uite, asta am făcut, arătă Costaiche trei degete strînse, cu cel de la margine prin mijloc.

— De ce nu vă înscrieți, mă, în partid?

— De ce, de ce... de deștepți ce sîntem! Că le lăsăm pe toate așa, doar s-o semăna singur grîu și porumb. Păunică, mă Păunică, să crăp aici dacă n-am să viu cu tine... Cînd ai adus tu ălea cu camionu', la toți ne-a tresărit pipota... Aha, mai se gîndește și la opinca noastră cineva! Viu cu tine, Păunică. Da' de omorît, tot îl omor pe Cămui!

— Lasă omorîtu', îi puse Păunică mîna pe pahar. Nu cu asta facem noi casă. Dă colea mîna, așa...

— Să dea Dumnezeu să crăp dacă noi fi om, zise Costaiche, strîngîndu-i mîna. Și-a bătut el joc de mine, că eram tehui... Noroc, Ioane, noroc, prostule, ciocni Costaiche paharul, crăpîndu-l.

Baba Sevastița se juca în țărînă cu copiii și cînta. Păunică o ascultă plin de bucurie. De mult nu mai auzise în Joseni cîntînd pe cineva. Baba continua:

Și băieții la nuiele
Să se-ntîlnească cu ele...

Ocheșel se rezemase cu spatele de dud și privea cerul gol și albastru, fix. Paharul plin îl pusese pe pămînt, în dreapta. Nu mai avea chef să bea. Tinerelul ce vărsase înainte povestea ceva și Ocheșel îl asculta, privind cerul înalt.

— A venit la noi ieri sară, zicea tinerelul. Nu mai avea ce găsi prin bătătură. Tata, știți, a fost ordonanță la un căpitan sau maior, la Arad. Avea maioru' o privată pe cinste și tata a zis că pînă nu-și face una la fel, nu se lasă. Îl înjura pe căpitan, da' cu gîndu' rămăsese la ideea aia... Și și-a făcut privată, anu' trecut, din blană... O știți, că tot satu' a venit de-a văzut-o. Și pe unii i-a mai lăsat și înăuntru. Ieri sară ne-a luat-o Cămui. S-a uitat la ea și i-a plăcut. A dezgropat-o, a pus-o în car și-a plecat cu ea acasă...

— O fi fost beat, zise Ion ăl Mare.

— Ce beat, îi arăt eu lui beție! dădu Costaiche cu pumnul în pămînt. Nu se mai satură... Vrea să aibă satu' la el în bătătură. Da' n-o să-i meargă... Nu i-a plăcut cînd a venit Păunică cu camionu'... S-a făcut galben ca dovleacu' uscat. I-a trecut lui prin căpățînă că dacă se pun oamenii pe picioare, n-o să-i mai poată învîrti... Dacă noi...

— Nu mai vorbi atîta! se înfurie Ocheșel. Tot bați apa în piuă... Ce tot ne împui capul, ce, noi nu știm? Te-ai găsit tu cu moț să vezi tot, că noi sîntem chiori. Să te văd că pui mîna și faci, nu clănțăni din fălci, că-s sătul de vorbe!

— Luați-vă la bătaie acuma, rîse baba știrbă de ei.

Sevastița trimisese copiii lui Ocheșel să mai aducă o cantă plină. Ea cînta înainte, ascultînd și făcînd gard de nisip în jurul grădinii cu lubenițe și pepeni:

Foaie verde și-o lalea,
Și-o lalea și-o micșunea,
De-ar veni și mîndra mea,
Ca să mă-ntîlnesc cu ea...

— Trebuie să cadă ploaie, zise Păunică, privind cerul. Atunci să vezi chef. Unu' după altu'! N-o să le uite Cămui...

— De le-o apuca, zîmbi Costaiche, privind și el cerul.

Baba Sevastița cînta, privind canta plină cu apă și paharele și cănile de pămînt pline cu apă, pe care oamenii le ciocneau, ca să plouă. Nu se îmbătase nimeni, n-aveau de ce. Vorbeau mai departe, aveau multe să-și spună, și baba Sevastița îi asculta și se juca mereu în țărînă, cîntînd:

De-ar veni și mîndra mea,
Mîndra mea cu șorțu-n brîu,
De din vale de pîrîu,
Cu buchet de lămîiță,
Ca să dea neichii guriță...

16

Pop Gheorghe era un sîmbure de om. Purta o pălărie unsă cu tot felul de uleiuri și înnegrită de funingine. Lucra în haltă, făcea trenurilor semn să se oprească ori să plece. De cînd fugise de acasă și intrase fochist pe o locomotivă, nu se procopsise. Tot cu pălăria aia rămăsese. Acuma era tare ca o coajă de tufan. Pop avea sfîrc la limbă, cînd spunea o vorbă, ți se lipea de ureche. Și nimeni nu știa de unde scotea un glas așa de gros, că pieptul era turtit, ca al fetelor albe peste tot și necoapte de măritat.

— Mă oameni — zicea Pop, urcat pe treptele de la soclul eroilor din 1916 — vouă vă trebuie cap! De la nas în sus, că gură aveți, pentru mîncat și înjurat. Cap cu ochi și cu minte vă lipsește.

— Mă Popule, nu ni-l împrumuți pe-al tău?

— Nu, că am nevoie de el. Îl iau cu mine unde mă duc. Dacă aș rămîne în sat, ți l-aș împrumuta și ție, baremi duminica, să te fudulești cu el.

Oamenii rîseră, și cel care intrase neîntrebat în vorbă se dădu la umbra altuia din fața lui.

— Mă oameni, gluma e glumă, dar adevărul e așa: de azi înainte trebuie să aveți un primar de-al vostru, să aibă urechi pentru voi, nu pentru cei cu două burți, una în față și una dincolo... Vă trebuie un primar cu ochi pe cășile voastre, să nu le mai curgă pereții de pelagră, că var n-aveți nici la Paști să le faceți tinere. Ei, vă trebuie un primar cu minte la cap, să nu vă lase călcați în horă. Asta-i! Și dacă e așa, începînd de la ora asta — zise Pop, scoțîndu-și din buzunar ceasul enorm, legat cu sfoară — ora paisprezece și cincisprezece minute fix, adică două și un sfert, eu zic să vă fie primar Păunică. Am vorbit la plasă și la partidul nostru... Păunică e bun. Mă Păunică, vino lîngă mine. De la ora asta ești primar.

— Și cu ăla de pînă acuma ce facem?

— Îl dăm la revizie, zise Pop. Îl vreți pe Păunică?

— Păi de noi depinde?

— Depinde, sigur că depinde!

— Atunci să fie!

— Dar nu sînt toți oamenii aici, sînt plecați la haltă.

— Se-ntorc ei, n-o să doarmă acolo. Voi sînteți destui. Așa, acuma să-l ajutați... Păunică e ca voi, nu poartă nici iarna izmene, poartă chiloți...

— Dacă n-are...

— Dar tu ai? N-ai nici tu, deșteptule.

— N-o să-l lase Cămui să fie primar. O să-l dea afară din primărie.

— Da' ce, Cămui ăsta pe ce lume e? Și tu, ăla de vorbiși, îl lași? Păi de-l dă afară din primărie, te dă și pe tine din horă cînd vrea. Îți convine?

— Eu nu mă bag.

— Nici eu.

— Vă e frică, ai? Da' cînd v-a dat statu' pămînt cum v-a fost? Parcă vouă tot frică v-a fost și atunci, nu prea vă da inima brînci să băgați plugul pe locu' vostru. Și pe urmă nu v-a pupat gaia, deșteptilor! Va să zică boieru' nu v-a dat cu prefecții lui în cap și-o să vă dea Cămui cu primaru' lui și cu neamurile lui? Cu un tîrîie-brîu ca alde tine o să facă ce vrea. Nu te piti, că te cunosc după fum! Cum caști gura, cum spargi gardu' cu oiștea.

— Ne-a luat și pielea de pe oase Cămui.

— Și o să vă ia și oasele, de i le dați! Mă oameni, mîine veniți la primărie și faceți o listă cu ce-ați vîndut — și nu mai vindeți nimic.

— Să crăpăm de foame?

— N-o să vă lase nimeni să crăpați de foame! E greu al dracului, dar puneți și voi umărul, nu dormiți cu burta la soare, că nu pică nimic. Așa stă situația politică! Să fim una! Păunică, suite-te colea, să vadă lumea cum arată un primar.

Păunică se urcă lîngă el, cam încurcat. Nimeni nu zise nimic, nici de bine, nici de rău. Se temeau

de Cămui, deşi ar fi vrut să aibă un primar de-al lor, cum nu avuseseră pînă acum. Se mişcau cînd pe un picior, cînd pe altul şi fiecare aştepta ca vecinul să înceapă vorba.

— Mă oameni, zise Pop, nemulţumit de tăcerea ce se aşternuse. Acuma voi să nu credeţi că Păunică o să stea toată ziua în păr să vă scuture vouă pere şi voi numai să vă puneţi burta la punct! Nu-i chiar aşa. Cămui are şi-acuma, aici, vreo zece urechi. Şi vreo zece ochi. Şi vreo zece guri. Trebuie să le mai retezaţi! Dacă află, n-are de ce să vă treacă năduşelile! Timpurile sînt ale voastre, nu ale lui! El mai pescuieşte acuma în gîldău, că sînt apele cam întoarse pe dos. Asta e chestiunea politică!

— Să nu-i cînte vreo cucuvaie la noapte lui Păunică la ureche...

— Cucuvăile astea o să le mai strîngem noi de... nu spun de ce, că sînt şi muieri! Dar am să-ţi spun eu ţie la ureche. Mă oameni, cîte guri sînteţi voi în sat? O grămadă! Cîte mîini? Sute de mîni, mă! Şi Cămui cîte are? Două, şi alea de mucava!

— He, he...

— Nu te rîde, Ciuşcă, să nu sughiţi... De mucava, că n-a dat cu sapa, să facă bătături ca tine, deşteptule. Are două, şi încă vreo cîteva, cumpărate ca ardeii la tîrg: doi lei grămăjoara.

— Popule, ţie îţi convine să vorbeşti, că doar nu dai în fiecare zi nas cu Cămui! Tu, cu trenurile: Uuuu-uuuu...

— Ia mai taci, Ciuşcă, sări Ion ăl Mare cu gura la el. Ce, nu zice bine? Tocmai d-aia, că e cu trenurile! Ce, pentru el zice? Nu vezi că pentru tine?

— Da'tu de ce, Ioane, cînd te cheamă Păunică undeva surzeşti de amîndouă urechile?

— Da' tu eşti mai breaz, Costaiche?

Pop Gheorghe îşi frecă mîinile. Oamenii începuseră să fiarbă. Nu mai era vorba nici de beţie, nici de micile lor necazuri. Vorbeau certîndu-se încă, despre ei. Şi vorbeau gîndindu-se, asta îl bucura pe Pop. Oamenii se urneau greu, ca ploile mari.

Noaptea era noapte. Anghelache dormea respirînd lin, iar Zorina, lîngă el, privea pe uşă afară, să vadă luna. Streaşina casei tăia luna în două şi nici o parte nu se mărea şi nu se micşora. Era cald, păturile zăceau aruncate la picioarele patului, cocoloş. Nu se auzea ţipenie de om lălăind pe drum, nici cîini scheunînd la lună şi nici cocoşii parcă nu mai ştiau să citească în stele şi să cînte amiezul ori spargerea nopţii.

Pe masă, ceasul lui Anghelache mergea înainte, potolit, ca un surd. Zorina îl privi: capacul lucea argintiu. Nevasta vru să se scoale şi să meargă în curte, dar nu putu; poalele cămăşii erau sub Anghelache şi Anghelache dormea greu şi nu puteai trage aşa uşor ceva de sub el, avea oasele rotunjite şi pielea întinsă, era om ţinut la masă pe lîngă polonic, nu pe lîngă lingură. Şi nu mîncase niciodată cu alţii din aceeaşi strachină. Zorina nu vru să-l trezească, fiindcă îl trezea de pomană, nu era bun decît de dormit. Şi nici să-şi tragă cămaşa din răsputeri nu vru, să nu-l arunce cumva jos din pat.

Îl privi cum doarme respirînd potolit, fără să sforăie şi să se zvîrcolească în somn. Se strîmbă şi îşi muşcă basmaua. Cînd Păunică păzea caii, demult, sforăia pe cojoc şi vorbea în somn cu caii şi cu dumnezeii lor, striga şi cîteodată cînta. Şi ea îl păzea să nu-l mănînce ţînţarii, îndesa focul şi îl privea cum se zvîrcoleşte. Toată ziua secera ori prăşea în parte şi nu prea vorbea, avea noaptea timp pentru cîntat şi vorbit. Ziua nu se vedeau, ori dacă se vedeau nu se puteau privi de sus pînă jos, dintr-o dată. Seara el mergea cu caii, îşi alegea un loc potrivit, la marginea izlazului, împiedica iapa şi calul şi cînta din clarinet pînă îl apuca somnul.

Zorina avea casa la poarta satului şi ieşea seara să aducă apă, mergea la fîntînă fugind, zdrăgănind

canta, s-o audă Păunică. El lăsa caii și venea la fîntînă să-și astîmpere setea. Ea umplea canta din două ciuturi, uita să bea apă și pleca înapoi, printre plutele de pe lîngă grădinile satului. Zorina umplea jgheabul vacilor și dădea fuga la fîntînă, zdrăngănind canta goală, s-aducă apă și pentru pui. Și umplea și piua porcilor, umplea și postava, să se spele dimineața taică-său pe ochi, umplea și urcioarele, să nu le fie sete noaptea alor săi, stropea și florile de lîngă prispă, să nu se usuce, arunca în bătătură cîteva cănți cu apă, să nu se facă praf, o ținea într-o fugă de-acasă pînă la fîntînă și înapoi, lovind toarta cănții de cantă și parcă toată noaptea căra apă acasă. Căra toată fîntîna. Și în seara a doua fîntîna era plină și Zorina ieșea zdrăngănind canta, s-aducă iarăși apă.

— Auzi cocoșii? zicea Păunică. Se uită la carul mare, și cînd roțile se mișcă, dau de veste să nu fugă de pe cer, să nu-l fure zmeii.

— Minciuni...

— Ba nu, de-aia nu dorm cocoșii... Numai se prefac că dorm.

Acuma Zorina privea luna cum se îndepărtează tăiată în două de streașina casei. Mușca basmaua și asculta ceasul lui, respirația lui Anghelache. Bărbatul era lîngă ea, dar ea nu se uita la el, aștepta să audă un cîntec de cocoș, un hămăit de cîine, orice, să nu mai fie atîta liniște și să nu mai rămînă singură în cameră. De dormit nu putea dormi și chiar dacă punea geană pe geană nu visa niciodată ce ar fi vrut, îl visa tot pe Anghelache, cînd vorbind cu Porfiriu despre prăvălia ce voiau s-o deschidă, cînd vorbind cu oamenii lui ce umblau prin țară și cumpărau grîu și-l aduceau în sat pentru el, visa pînă și cum respiră noaptea potolit. Și nu era chip să viseze măcar o dată un cîntec de clarinet, și la cîte babe a fost și-a întrebat nici una n-a știut să-i spună

de ce noaptea n-avea somn, iar cînd o prindea somnul, nu mai visa ca pe vremea cînd era fată, ce-i dorea sufletul. Ar fi vrut să ia canta și să fugă pînă pe podețul de la fîntînă, s-o umple. Dar nu-i era sete. Și slugile umpluseră de seara jgheaburile și piua.

Luna bătea peste Anghelache și-i lumina fața. Dormea liniștit. Zorina își mușca basmaua, privindu-l. L-ar fi măcinat în pumni, să-l trezească, să-l facă să zbiere, să se zvîrcolească și să fugă, dar tot n-avea nici un rost, știa că n-o s-o mai cheme Păunică la fîntînă. Parcă plecase din sat, așa se îndepărtase de ea.

Deodată parcă auzi un cîntec legănat, cunoscut, venind de departe. Trupul i se încordă arzînd. Își smulse poalele de sub Anghelache și sări jos din pat. Își puse în grabă o fustă și ieși afară, ascultînd clarinetul. Luă din cîrligul de la streașină canta, vărsă apa coclită și fugi la poartă, ieși în drum desculță și o luă spre fîntînă.

Noaptea parcă se mai răcorise. Alerga zdrăngănind canta, cu ochii spre podeț, respirînd înviorată, cu ochii arzînd. Cu cît se apropia, cîntecul se îndepărta, de parcă Păunică s-ar fi jucat cu ea, dar Zorina nu se lăsa, alerga din răsputeri, să-l ajungă. Duzii de lîngă fîntînă erau mulți și ea nu știa în dosul căruia stătea pitit cel care cînta. Ajunse pe podeț și puse canta pe jgheabul fîntînii. Dar nu veni nimeni să i-o umple cu apă. Noaptea era călduroasă. Zorina privi în jur și văzu că podețul era gol. Poate trecuse mai demult Păunică, sau poate nu trecuse de loc. Îl căută în jurul fîntînii, crezînd că glumește cu ea și se ascunde, însă nu era nimeni...

Noaptea era noapte, nu se auzea țipenie de om, și cocoșii dormeau, și cîinii. Zorina plecă acasă cu canta goală.

18

Vînt de ploaie nu se mai auzise prin sat, bătînd. Şi nici pe cîmpuri. Ţărîna era galbenă-alburie, cît priveai cu ochii. Îţi lăcrima privirea, dacă nu închideai mult timp ochii. Verdele liniştit al pămîntului pierise de mult, mîncat de moartea uscată ce trecea peste hotare.

Păunică privi în jur pînă îi lăcrimară ochii. Privi bătătura bine, şi prispele de la casă, crăpate de arşiţă, privi şi tinda ce ardea ca o vatră, privi uşile, grădina şi ieşi în drum. Închise poarta de la drum şi o privi şi pe ea, cum le privise pe toate pînă acum, ca şi cum n-avea să le vadă niciodată. Zorina îl pîndise din spatele grădinii cum se uita la toate. Simte că n-o să le mai pupe, se gîndi, şi sări pîrleazul. să-l ajungă în drum. Dar Păunică era departe, lîngă fîntîna lui Ion ăl Mare. Oamenii îl aşteptau, rezemaţi în cazmale. Hîrdăul, gol, aştepta lîngă gura fîntîinii. Păunică se legăna, stors de foame, ca o cîrpă.

— Veniră toţi? îi întrebă el, dar nu-i răspunse nimeni şi el îi numără din privire. Erau mai mulţi, cu încă atîţia cît fuseseră pînă atunci.

— De dăm de apă — zise el — nu ne mai pasă ... Stăm lîngă fîntînă şi bem cu trochitu' apa rece, c-o să fie rece, acolo, la fund ...! Şi-o să învieze toată verdeaţa, şi voi toţi o să prindeţi puteri, apa de jos e apă vie, neîncepută, apă cu puteri ... Ce staţi aşa. nu credeţi?

— Eu zic să nu mai scobim degeaba, zise Ion ăl Mare.

— Ţi-e frică? De ce să-ţi fie frică de pămînt?

— Pămîntu' e uscat ca iasca, pămîntu' ăsta e mort, şi de pomană ...

— Trebuie să fie apă — zise Păunică — dar trebuie noi s-o căutăm ... Apă rece, nu boleşniţă de-asta de baltă ce se mai află prin sat ... Asta de

se află e plină de nămol şi mai rău te strică decît te pune pe picioare.

— E prea adînc, zise Ion ăl Mare. N-o să mai ajungă nici hîrdăul pînă la fund ...

— Am adus eu lanţuri, două, zise Păunică, aruncîndu-le jos de pe umeri. Le înnădim şi ajunge.

— N-are rost, eu nu mai vreau să muncim de pomană, vorbi Ion. Cînd o da ploaie, o da, şi-o fi şi apă în fîntîni ...

— O fi, dar în fîntîna asta o să fie tot cea mai bună apă ... Hai, ajută-mă să leg lanţurile.

Dar Ion se dădu în lături şi nu voi. Îi privi pe cei din jur şi nu voi nici în ruptul capului, oricît îl rugă Păunică. Nu voia, fiindcă se temea c-o să se rupă lanţul, ori o să scape cineva ceva în fîntînă ... Oamenii respirau greu, aveau buzele crăpate.

— Ajută-l, zise Firaiche, şi Ion se înfurie şi mai tare, auzindu-l. Ştia că Firaiche şi ceilalţi trei invalizi se îmbătaseră cu Cămui şi nu putea să-i mai vadă. De-abia aşteptau, toţi, să meargă la pomană.

Ocheşel se apropie de Păunică şi-i ajută să lege lanţurile. Ion îl privi: Ocheşel, se gîndi, are doi copii, de-aia leagă lanţurile. Şi el avea. dar nu voia să-şi spurce mîinile.

— Nu vă e ruşine — strigă Ion — nu vă e ruşine să-l ajutaţi?

— De ce, mă? răspunse Firaiche. Dacă nu-l ajutăm noi, satul, cine să-l ajute? Trebuie cineva să se coboare în fîntînă, şi el e tînăr, are şi puteri, doar nu m-oi coborî eu, în cîrji.

— Să intre — zise şi Ocheşel — mi-e dor şi mie de apă rece.

Zorina îi privea de departe, de după un dud. Voia să-l vadă pe ăla de scăpa ceva în fîntînă, să-l ia de gît şi să-l gheraie. Acuma degeaba s-ar fi apropiat, oamenii tot n-ar fi luat-o în seamă, ba l-ar fi chemat şi pe Anghelache, s-o ducă acasă, să-şi poată ei vedea de treabă. Şi ea, dusă acasă, n-ar mai fi văzut nimic. Acum n-avea nici o putere, decît să privească. Şi privi cum intră Păunică în hîrdău şi

cum îl lasă la fund, încet, învîrtind scripetele. Dacă i-ar fi fost nevastă, nu l-ar fi lăsat, dar nu-i era nimic, nici ibovnică, nimic, și-o durea sufletul, dar totul era de pomană.

Ion ăl Mare se apropie și el de gura fîntînii, baremi să fie acolo, dacă tot îl lăsaseră pe Păunică să intre. Se îmbulzi și Firaiche, printre pămîntul îngrămădit împrejur, să fie lîngă ghizduri. Ion îl împinse cu dreapta înapoi.

— Du-te mai încolo, că ne-ncurci! zise, dar Firaiche nu se lăsă împins și se lipi cu amîndouă mîinile de gura fîntînii.

Ocheșel îi privea și se vedea pe el cum îl năclăiește sudoarea. Se teme să nu i-o ia altul înainte, se gîndi Ion. Hîrdăul cobora și deodată se izbi sec și se opri. Se auzi glasul lui Păunică, dar nimeni nu auzi ce spune. Înțeleseră însă că ajunsese la fund.

Trecu aproape un ceas de așteptare. Toți se priveau, muți. Își urmăreau mișcările, pașii — și cei merși pe loc. Păunică strigă iarăși. Ei începură să tragă hîrdăul afară. Era plin cu pămînt și roata fîntînii scîrțîia sub greutate, prelung. Curgea apa pe ei. Trăgea și Firaiche, c-o mînă de lanț, cu alta sprijinindu-se de fîntînă.

„Acuma, de-l scapă — se gîndi Zorina — e gata...“ Nimeni n-avea să-l mai scoată din fundul fîntînii. Acolo îl mîncau apele și pămîntul. Fîntîna s-ar fi închis peste el, ar fi aruncat pămînt peste el, și gata.

Lanțul parcă scrîșnea. Hîrdăul ajunse la suprafață și oamenii îl goliră de pămînt. Apoi Licu lui Ocheșel puse în el o mînă de dude negre și oamenii îl lăsară iarăși în fîntînă. Încet, pînă ce Păunică îl prinse în brațe, îl trecu pe lîngă el, să poată săpa mai departe, să-l poată umple. Era de fapt un hîrdăiaș lunguieț, putea să lucreze bine lîngă el. Păunică mîncă dudele și privi în sus lumina rotundă de la suprafață. Văzu trei capete aplecîndu-se deodată în acea lumină; erau Ocheșel, Firaiche și Ion. Ei nu-l vedeau de sus, degeaba le făcu el cu mîna.

Cei trei de lîngă fîntînă îi împinseră în lături pe oamenii ce voiau să vadă și ei în fundul fîntînii, de se vedea Păunică sau nu. Oamenii se dădură în lături, mai mult de gura lui Ion, că-l știau cu pumnii grei ca ciocanele. Dar de acolo de unde stăteau, apoape de tot, puteau foarte ușor să prindă orice coadă de sapă... Dar nu îndrăznea nimeni să arunce o sapă, ori o lopată, în fîntînă. Ori o cărămidă. Toți se măsurau din priviri, pîndindu-se, ca nu cumva unul mai nebun să scape ceva în fîntînă. Toți îl păzeau pe Păunică, dar n-aveau glas să-și spună ce gîndeau. Fiindcă se temeau că n-au toți același gînd.

19

Oamenii ieșiseră în cîmp să pipăie pămîntul, dacă nu s-a muiat peste noapte. Vremea nu se întorsese, pămîntul rămăsese alb, de os. Stăteau la capetele pogoanelor lor, răsfirați de-a lungul drumului, și tăceau. Loturile nu mai erau ale lor, le vînduseră lui Cămui. Razele soarelui cădeau arse deasupra lor, ca o pulbere grea. Se strînseră, muți, și porniră spre sat. La primărie îl găsiră pe Păunică vorbind la telefon cu Pop Gheorghe și cu Roșianu. Despre cum trebuiau să înceapă munca. Chiar de nu s-ar urni seceta, trebuiau să intre în brazdă cînd o veni timpul aratului, să intre pe loturile lor. Auzind, oamenii se luminară la față și unii începuseră să se scarpine de parc-ar fi avut rîie sau păduchi. Dar ei nu-și găseau locul, erau nerăbdători și nu puteau sta cu mîinile blege și cu gura căscată.

Pe drum se auzi, venind de la deal, dinspre haltă, căruța lui Cămui, cu cai albi, grași ca pepenii de lîngă apă. Anghelache, pe saci, ținea biciușca pe umeri și fluiera. Căruța scîrțîia de grea, deși curgea catranul pe obezi în jos, de unsă ce era. Anghelache se răfuise cu nevasta, îi spusese Ciușcă, la haltă, că

dă pe sub mînă de mîncare pe la unii și pe la alții, ba că îi dăduse o oală de făsui și moldoveanului ce-i bătuse la poartă mai demult. Nu-i plăcea să se încurce prea mult Zorina cu lumea, să nu iasă vorbă că e proastă și dă de milă. Voise să-și bată joc de ea, dar Zorina îi retezase vorba:

— Era făsui pentru porci.

Ei, dacă era pentru porci, înseamnă că nu le dăduse să-i sature, ci ca să rîdă de ei. Totuși nu trebuia să-i pună prea mult sub prag, să nu le sară țandăra. Trebuiau ținuți la depărtare, să-și cunoască lungul nasului.

— Ho, oprește, auzi Cămui și, cînd se uită mai bine, îl văzu pe Păunică apropiindu-se de căruță.

— Ce-i? întrebă, oprind caii.

— De unde aduci grîul ăsta?

— Ce te interesează pe tine?

— Sînt primar — zise Păunică fără să se răstească — și vreau să știu.

— De la haltă, răspunse Cămui, nevrînd să se ia la harță în drum, de față cu oamenii. Nu era momentul.

— Faci speculă, zise Păunică, punînd mîna pe dîrlogii cailor. Cumperi de unde poți și-l vinzi în sat, de usuci lumea. Ia sări de pe saci jos, să dai o declarație.

— Ce, mă, ești nebun? N-am dreptul să fac ce vreau cu banii mei? Dii, trase el de frîne și lovi caii cu biciușca.

Păunică îi ținu țeapăn de dîrlogi și-i trase într-o parte a drumului, să nu poată s-o ia la goană. Oamenii ieșiseră în drum și se apropiaseră de căruță, tăcuți. Fețele le erau supte, nici măcar nu le mai nădusea căldura. Priveau caii ce se zbăteau în hamuri, îndemnați cu biciul de Cămui și ținuți cu zăbala strînsă de Păunică.

— Lasă, mă, caii!

— Dă-te jos și dă declarație, n-auzi? Grîul tot nu-l duci acasă.

— Vrei să-l dau la ciori?

— Nu, îl lași la primărie. Ți-l confisc.

— Cine, tu?

— Eu.

— Măi oameni, puneți mîna pe nărod și dați-i vreo cîteva! zise înfuriat Cămui.

Dar oamenii păreau surzi. Cămui se dădu jos și veni la Păunică, să-l dea în lături de lîngă căruță. Oamenii se adunaseră în jurul lor strîns, încingîndu-i ca un chimir viu. Cămui răsufla repede, ca și cum n-ar fi avut aer destul.

— Eu sînt primar și am puterea asta, zise Păunică. Și-o să venim să luăm și lucrurile oamenilor...

— Dacă-i așa, lasă, mai vedem noi, se opri Anghelache pe loc. Nu-l prea îndemna sufletul să-l ia pe Păunică de piept, în mijlocul oamenilor. Care sînteți, mă, cu el?

Nu răspunse nimeni.

— De mine o să mai aveți voi nevoie... O să vedem noi cum e și cu confiscatu' ăsta... Să nu...

— Du-te acasă — zise Păunică — am să-ți trimit căruța după ce-o golesc în primărie.

— Mă duc, vorbi el, gîndindu-se că avea să-i găsească nu peste mult leacul și lui Păunică. Care veniți, mă, la vale? Să nu merg singur pe drum... Care ai drum la vale?

Nimeni nu se mișcă. Anghelache simți atunci că-i tresare biciușca în mînă. Îi privi cu ochii mici, scurt, o dată. Stătea lîngă căruță, și el rămăsese la cîțiva pași, singur. Soarele cădea alb peste ei și lumina părea arsă. Anghelache clipi, de parcă i-ar fi intrat ceva în ochi. Și plecă tîrîind biciușca după el.

20

Parii gardului se strîmbaseră de căldură. Crăpați, îndoiți, ofiliți ca niște vreji de dovleac bătuți în cuie, cu șira spinării răsucită de zăpușeală, răsunau

sec, parcă țipau gîtuit cînd Oprică fugea pe lîngă ei, lovindu-i cu o codoriște de bici. Copilul lui Ocheșel intră în curte, se uită atent în toate părțile, ca un hoț. Nu văzu pe nimeni. Scoase de la rădăcina dudului, din pămînt, o cîrpă neagră, ca o pungă, și intră repede în casă. Propti țăstul cu vătraiul în lanțul de fier ce atîrna din grindă și se așeză în fața lui, cu cuțitul în mînă. După o vreme ieși, cu ochii strălucind de bucurie, negru pe mîini, fudul. I se făcu sete și sorbi, băgă capul în cantă și bău pînă i se umflă burta.

— Să nu faci broaște, încercă să rîdă de el Licu.

Oprică îl plesni peste șale, făcîndu-l să tacă.

— Ce-ai, mă? se miră Licu.

— Vezi tu ce-am, îl înjură posomorît frate-său și-i mai trase un pumn.

— Dacă nu te-oi spune eu la tata, scînci Licu.

— Dracu-i pe tine, te umflu!

— Umfli tu pe cine-ai mai umflat! nu se lăsă țîncul și-l lovi și el în cap cu codoriștea uitată de Licu lîngă dud.

Atunci, Oprică se înfurie și-l bătu bine. Apoi, cînd frate-său plecă pe drum să-l găsească pe taică-său, Oprică fugi în grădină, să se pitule. Ocheșel tocmai venea acasă și se înroși de supărare văzîndu-l pe Licu, la care ținea mai mult, plîns.

— Ce-i, tată, cine te-a bătut?

— Oprică mă toboși, sughiță copilul.

— Las-că-i dau eu lui! zise tatăl și intră tăcut în curte, să nu-l audă Oprică.

Îl căută prin casă, prin grajd și prin grădină, degeaba. Cînd trecu pe lîngă pătul, auzi pe cineva gemînd. Se apropie în vîrful degetelor și se aplecă, privind printre picioarele pătulului; Oprică stătea pe vine și gemea. Ocheșel se îngrozi, dar imediat se înveseli auzind un zgomot cum nu mai auzise de două veri. Zgomotele continuară, unul după altul, spre bucuria lui.

„Sănătos băiat, se mîndri. N-am auzit în tot satu' de-o grămadă de vreme o beșină ca lumea", se gîndi el, zîmbind larg, din inimă și apropiindu-se tiptil de copil.

Ajunse în spatele lui, fără să fie auzit. Oprică gemea. Ocheșel îl mîngîie pe cap și zise, plin de bucurie:

— Bravo, tată, bravo!

Uitase că plecase după el să-l bată.

— Bravo, sănătatea e totu', ești cel mai tare din sat! Cel mai tare om! Nimeni nu poate acum ce poți tu, bravo!

Oprică avea lacrimi în ochi. Se ridică rușinat și vru să fugă. Ocheșel îl prinse de cămașă, îngrozit. Fața i se înverzise și ochii se bolboiaseră. Prin copil trecuse negru, semn rău, semn de moarte. Îl luă de mînă și-l duse în casă, trimise pe Licu după baba Sevastița. Mai văzuse el așa ceva și toți aceia muriseră, ieșise sîngele, negru, din ei.

— Ce-ai, mă? Ce te doare? îl întrebă.

— Nimic.

— Spune, mă, ce te doare, strigă Ocheșel la băiat. Spune, că te omor! îl lovi peste bucă, tare, cu palma. Ce te doare? Spune să știu, striga el, îngrozit.

— Nu mă doare nimica, lăcrima copilul.

— Cum nimica, ceva trebuie să ai. Ce ai, spune-i tu lu' tat-tu ce ai, zise el duios, aproape venindu-i să plîngă. Ce-ai, Oprică, ai căzut de undeva, ai mîncat ceva, te-a bătut cineva? Spune, băiatule, că nu-ți fac nimic, spune.

— Ce să spun? Nu m-a bătut nima.

Veni baba Sevastița și Ocheșel îi povesti totul. Baba văzu ce era de văzut și își dete cu părerea că Oprică o fi mîncat ceva ce nu se mănîncă, doar n-o fi intrat necuratu' în el, că sînge nu era. Ocheșel prinse curaj și-l bătu pe Oprică. întrebîndu-l mereu:

— Ce-ai mîncat, mă?

— Nimic.

— Ce-ai mîncat, mă?

— Nimic, plîngea copilul.

— Ce-ai mîncat, mă? striga din ce în ce mai tare Ocheşel, lovindu-l.

— Spune, drace, că nu te omoară nima dacă spui, Ce-ai mîncat de pute aşa şi-i negru?

— Spune, mă, striga Ocheşel, speriat.

N-a spus nimic Oprică şi Ocheşel n-a dormit toată noaptea. A doua zi a vrut să-l ducă la spital, dar baba Sevastiţa l-a sfătuit să mai aştepte. A aşteptat o zi, Oprică n-a spus un cuvînt. L-a dus la spital. Doctorul Porfiriu Cămui a zis că e sănătos tun, n-are nimic, prostii de-ale lor, doar omul iese afară în toate felurile.

Ocheşel s-a întors în Joseni nemulţumit, amărît. Na mîncat nimic în ziua aceea. Ar fi vîndut şi boii, orice, dacă doctorul îi spunea leacul. Se vedea însă treaba că boala era fără leac, îl pedepsise Dumnezeu că nu vînduse boii înainte, să-şi scape nevasta. Se închise în el, nu mai vorbi cu nimeni.

Într-o după-amiază Licu îl chemă şoptit, să vină după el. Ţinea degetul pe buze, să nu vorbească. Şi-i făcea Licu, repetat, cu ochiul şi-l chema după el. Uşa de la casă era deschisă. Licu îi făcu semn cu mîna întinsă, să se uite. Privi: Oprică stătea jos, în faţa ţăstului răsturnat pe spate, şi rădea cu cuţitul pămînt.

Hîrşt, hîrşt! făcea cuţitul, dezlipind fîşii, bucăţele de pămînt ars de pe ţăst. Oprică le băga în gură şi le mînca lacom. Ocheşel nu putu să îngîne un cuvînt: nu mai văzuse aşa ceva în viaţa lui. Privi şi. fără să vrea, înghiţi în sec. Oprică îşi umplu şi cîrpa neagră cu pămînt răzuit, se ridică şi băgă capul în canta cu apă.

Ocheşel se retrase după colţul uşii, să nu fie văzut. Oprică ieşi în curte, ascunse cîrpa neagră la rădăcina dudului şi vru să plece în sat. Cînd îl chemă taică-său, avea ochii mulţumiţi, de om sătul. Ocheşel îl bătu bine, dar Oprică nu recunoscu nimic. Nici cîrpa neagră plină cu pămînt, de la rădăcina dudului. Ocheşel luă ţăstul în braţe şi-l încuie într-o

cameră, spunîndu-i că dacă-l mai prinde mîncînd pămînt îl omoară.

— Nu mai mănînc, zise copilul, recunoscînd în acelaşi timp că mîncase.

— Eşti nebun? Eşti nebun de mănînci pămînt?

— Parcă e mălai, spuse bosumflat copilul. Parcă e pîne, are gustu' bun, de pîne.

— Îţi dau eu gust bun, grijania ta de nenorocit! Vrei să mori?

Oprică nu mai avu de unde să răzuiască pămînt ars şi cîteva zile fu foarte trist. Vecinii nu-l lăsau, le spusese Ocheşel că-i înjunghie de-l lasă

Într-o seară, după ce adormiră copiii, Ocheşel se sculă din pături, deschise uşurel, cu cheia, odaia unde închisese ţăstul, se aşeză jos şi, la lumina lunii, începu să răzuiască încet cu cuţitul. Băgă în gură fărîmituri de pămînt ars şi le simţi gustul de mălai, de pîine.

— E bun, Doamne fereşte! îşi făcu el o cruce repede pe piept, înmărmurit.

21

Baba Sevastiţa, la optzeci de ani, rămăsese fără galbeni în urechi. Astă-noapte o călcaseră hoţii şi i-i rupseseră cu arnici cu tot din urechi. Baba nu dormise pînă dimineaţa şi cînd răsărise soarele se închinase lui, blestemîndu-i de moarte pe hoţii ce-i călcaseră pragul. Trăgînd de galbeni, îi spintecaseră o ureche. Sînge nu prea cursese, că era bătrînă şi la anii ei sîngele se mai potoleşte, nu-i aşa vioi să ţîşnească din orice înţepătură. „Să-ţi ardă casa — blestemase baba pe hoţ — să-ţi moară găinile, să rămînă curtea ca palma, fără pureci. Să ţi se usuce limba şi să-ţi sece ochii, să nu-ţi poţi lua pălăria din cap, să-ţi crească unghiile cît deştele, în pămînt."

Sculase satul cu blestemele ei. Să moară ea fără galbeni, să-şi bată joc de bătrînețea ei, arde-le-ar seceta inima, înnegri-le-ar pămîntu' inima şi gîndu'.

Pe la amiază, cînd mînca, baba o văzu pe Zorina venind prin fundul grădinii, hoţeşte. Nevasta lui Cămui, fără să-i spună o vorbă, deschise palma dreaptă şi baba văzu doi galbeni strălucind, galbenii ei zimţuiţi. Zorina îi lăsase să-i cadă în palma întinsă a babei şi nu spusese la plecare decît atît:

— El.

— Stai, fă, o oprise baba. Stai colea şi îmbucă ceva, o poftise ea.

— Nu mi-e foame.

Zorina plecase nu după mult timp. Baba aflase ce voise. Se propti în cîrje şi plecă în sat, la Ion ăl Mare. Apoi trecu pe la Chiru, pe la Pălaru, bătu la poarta lui Burzulea şi la a lui Ocheşel. Lumea se strîngea în jurul ei. Nu ştiau cu toţii ce voia. Tocmai atunci se întîmplă că Licu lui Ocheşel, jucîndu-se cu focul pe lîngă gard, aprinsese gardul. Parii erau uscaţi ca pămîntul şi înnegriţi de soare. Luară foc unul de la altul ca paiele. Ardeau sfîrîind, de parcă erau scăldaţi în gaz de lampă.

Toţi oamenii săriră să stingă gardurile. Focul trecea de la vecin la vecin, din gard în gard, numai de o parte a drumului, cît vedeai cu ochii la deal şi la vale. Copiii urlau de frică, alţii de bucurie, aşa ceva nu mai văzuseră.

Josenii tăiară gardurile cu securile şi rupseră focul. Unii, mai slabi de înger, crezînd c-or să ardă toate casele, îşi aruncaseră ţoalele în căruţe şi voiau să iasă afară din sat. Licu, simţind că Oprică o să-l pîrască la taică-său, plecase pe izlaz. Ştia el că pînă seara se mai potoleşte bătrînul, cum se potolea mai totdeauna. Cînd făcea un drac, Licu pleca din sat, nu ca Oprică.

Focul îi mai scosese pe oameni în drum, aşa că Sevastiţa nu mai bătu pe la toate porţile. Se răsti la ei:

— Mă adormiţilor, mă păcătoşilor! Femeile vă sînt sterpe, n-au sînge în vine, nu mai fac cu ochiu', şi voi v-aţi sleit, nu mai sînteţi buni de doi bani, v-a pierit vîna, v-au secat ouăle, v-a stat sîngele, nu vă mai îndulciţi cu muierile voastre, v-a doborît seceta şi şi-a bătut joc de voi, v-a încălecat Cămui şi seceta. Nu mai ştiţi de neamuri, de prieteni, faceţi cum vă taie capu', nu vreţi să ascultaţi de nimeni, nici de Jermănaru, nici de Păunică, nici de Iorgu Căpelici, toţi vă credeţi cu mintea dospită, adormiţilor! Vi s-au mai dezlipit ochii cînd v-a adus Păunică ce v-a adus, da' toţi trageţi care încotro apucaţi, nu vedeţi că soarele e sus şi Anghelache, sfîntu', sărmanu', vă fură pînă şi ouăle din cuibar.

— Ia mai lasă-ne, babă, zise unul, dînd să plece.

— Ce babă, mă, ce babă? Tu eşti babă, nu te uiţi la tine că-ţi ţîţîie turu' de frică! Tu eşti babă, auzi?! Uite colea, de nu crezi ce-am zis, uite la urechile mele, n-am galbeni, la optzeci de ani, mi i-a furat hoţu', şi banditu', şi tîlharu'! Că din cauza lui nu mai dă Dumnezeu ploaie, că şi-a bătut joc şi de morţi, nu numa' de voi, l-a lăsat pe socru' lui Costaiche să pută în bătătură, să-l latre cîinii ca pe urs, să-l înnegrească purecii şi muştele, să se plimbe şoarecii pe el. Că s-au plimbat şoarecii pe ochii lui, Zorina i-a văzut şi mai i-au văzut şi copiii lui Ocheşel. De foame o să muriţi, pe lîngă garduri, ca cîinii, dacă-l lăsaţi să-şi bată joc de voi! Nu vă e de ajuns seceta, mai vă trebuie şi Anghelache! Bine, pupaţi-l unde-ţi vrea, da' eu mă duc la el să-i sfîrtec urechile, cum mi-a rupt-o el mie, şi am să-l lovesc în cap cu cîrja asta a mea! Dacă voi, oamenii, nu mai sînteţi buni de nimic, am să mă duc eu! Ce vă uitaţi aşa la mine, nu m-aţi mai văzut? Vreţi să muriţi ca muştele iarna, de v-aţi vîndut şi plugu' din bătătură, şi pătura, şi ţăstu'?

Baba vorbea, lovindu-i uşor cu capătul cîrjii, întrebîndu-i, înjurîndu-i, făcîndu-i vinovaţi şi chemîndu-i să nu se mai lase moi, de cîrpe. Toţi erau convinşi, îi dădeau dreptate, dar nu toţi aveau

chef să se certe cu Cămui. Le era frică de el, babelor mai ales, care o priveau pe Sevastița cu ură.

— Astă-noapte mi-a furat galbenii, și voi tăceți, ieri i-a furat alteia, mîine alteia!

Îi mergea gura ca melița.

— Cînd a murit muierea lui Ocheșel, plîngea de ți se rupea inima, așa ați crezut voi! Îl durea în cot de muierea lui Ocheșel! Îi spunea să zică bogdaproste că moare, îi zicea plîngînd, da' el în gîndu' lui își bătea joc de ea. Plîngea ca să vedeți voi că o să muriți toți ca ea, dacă nu îi vindeți lui și căciula din cap.

— Acuma te trezești să ne spui?

— Da' ce, voi n-ați avut capu' cu voi? Eu trebuia să vă spun, nu vedeați de ochi? N-auzeați de urechi?

— Ce vrei să-i facem acuma, să-l scopim?

— Ba să mergem să ne luăm lucrurile înapoi — zise Ion ăl Mare — să ne luăm plugurile și păturile acasă, să mergem toți!

— Are acte, cum o să mergem? Și pușcă!

— Da' noi n-avem mîini?

— Nu așa, că dăm de lege, și legea...

— Care lege, mă? Cum ni le-a luat, i le luăm și noi! Îi dăm cînd om avea ce-avem să-i dăm.

— Acuma vă treziți?

— Da' cînd?

— Buba întîi se coace, pe urmă plesnește!

— Și pe iapa de Zorina s-o coțăim o țîră!

— Ba mai bine coțăie vîntul, sări la el baba Sevastița. Că-ți rup cîrja-n cap, n-ai loc de ea?

— Ea e dracu' dracilor! Ea-l îmboldea, ea ne lua pogonu' și ne băga pe gît un sac de porumb!

Cearta se întrerupse. Gemenii lui Ocheșel veniră plîngînd la taică-său. Cămui îl prinsese pe Oprică răzînd cărămizile de pe casă cu o custură și aducînd praful acela roșu într-o cîrpă neagră. Gemenii nu mai povestiră că Oprică mînca praf de cărămidă, spuseră că Anghelache Cămui îl ajunsese tocmai cînd trecea pe sub gard, îl prinsese de

cămașă și-l bătuse ca pe hoții de cai. Și acuma-l bătea.

— E plin de țuică, ziseră gemenii deodată.

— Tot plin de țuică umblă de cîtava vreme, zise Sevastița. E plin ca o damigeană, burtosu', paștele, și lingura, și moașa ce i-a tăiat buricu', și iapa ce i-a dat lapte, proțapul carului și-al lui taică-său, lampa, grîul, grebla cu care-adună Dumnezeu stelele de pe cer, focul, apa, ștreangul, păduchii ce rod pielea, izmenele, prestelcile, Crăciunul, oala în care fierbe făsuiul! zise ea închinîndu-se și pornind pe mijlocul drumului, rezemîndu-se în cîrjă, spre casa lui Anghelache.

— Parcă-s neam, zise unul, mergînd după ea, împreună cu toată lumea.

— Păi cine i-a tăiat buricu' lu' Anghelache? Ea!

22

Treceau paparudele pe la case, și cum jucau în drum, pulberea se ridica și se legăna, și în bătaia soarelui i se vedeau toate firele, toată urzeala, toată beteala. Și cum treceau paparudele de la o poartă la alta, pulberea obosea și începea să se aștearnă greu pe pămînt, dar mai rămînea în aer, destulă. Și se vedea de la o casă la alta drumul bătut de paparude, urmele tălpilor, și în aer, în bătaia razelor, pulberea, ca o funie de nisip, șerpuită.

Paparudă, rudă,
Vino de ne udă
Cu găleata plină,
Ploile să vină...

Băteau țigăncile din palme și jucau mărunt, pe loc, învîrtindu-se pe călcîie. Dar ploile n-auzeau, nu ieșeau. Oamenii se uitau pe sus, dar cerul rămînea

mut, nici un nor nu mergea pe el, nici nu sta, nici nu se vedea. Dar soarele se vedea, stînd în cruce, la amiază. Și cum dogorea, părea că toată ziua stă tot la amiază, în răscrucea zilei. Nici nu creștea, nici nu cobora, sta uitat și ardea. Oamenii respirau aer cald, și le curgea apa pe piele, sărată, lipicioasă.

Cu găleata rasă,
Ploile se varsă...

Cîntau țigăncile, fete mici de zile, și jucau. Și femeile aruncau pe ele cănți cu apă, aruncau încet, să nu le doboare.

Păunică era acolo, printre oameni, și privea jocul. Țigăncile jucau în pielea goală, negre ca pămîntul afumat, niște copile negre și slabe, de parcă cine le făcuse n-avusese destul pămînt la-ndemînă. Și el, Păunică, făcuse, mai demult, fete din pămînt roșu, dar nu nimerise nici una așa fără de putere ca țigăncile ce jucau paparudele. Aveau pe la cingătoare ațe, și de ațe atîrnaseră bozi, să nu li se vadă fața de către soare, și nici cea de către pămînt. Și pe cap își puseseră legături de bozi, ca niște cununii. Dar și bozii erau negri, de atîta soare, arși.

Adu, doamne, ploile,
Paparudiță,
Să crească porumbile,
Paparudiță...
Cît prăjinile...

Le dădeau femeile cîte o mînă de boabe fierte, ca la păsări. Și le udau de sus în jos, să cadă ploaia cu găleata, de sus în jos, să-ntinerească pămîntul. Că îmbătrînise, și se uscase, și se făcuse mut și surd. Nici pomii nu făcuseră flori, și nici umbră nu făceau acuma, oamenilor. Stăteau înnegriți, în soare, fără umbră. Îi bătea căldura în cap și le îngropa umbra sub rădăcini, nici ei să n-o vadă. Oamenii udau paparudele și priveau cerul, așteptînd. Și femeile se arătau mai bune la inimă, le aduceau basmale și șorțuri

țigăncilor și le umpleau brațele ălora ce nu jucau, bătrînelor.

Adu, doamne, ploile,
Paparudiță,
Să crească fasuile,
Paparudiță,
Cît aracile...

Dar cerul nu se deschidea, ploaia nu ploua, nu pornea. Cerul rămînea sec. Paparudele jucau și mai îndrăcit, trecînd de la o poartă la alta. Jucaseră în tot satul și acum oamenii veneau în urma lor, privindu-le și cerînd mereu apă, să le scalde. Ude, negre de foame, nu se lăsau, nu se odihneau, și oamenilor le luceau ochii: poate că aduceau ploaia.

Păunică, privindu-le mai bine, clipi și parcă-l trecu un rînd de friguri: țigăncile, fetele, paparudele, păreau niște oase, niște oase mergînd și jucînd, plesnind din degete. Parcă fugiseră din cimitir și jucau pe drum, băteau din palme. Se auzea bătaia, uscată. Dar ele cîntau, cîntau, și asta îl trezi pe Păunică. Cît cîntau, nu putea să fie rău. Unde se auzea cîntec, oamenii nu puteau să-și piardă umbrele, ca prunii, ca merii.

— Să vă fie casa bogată și luminată — ziceau țigăncile cele bătrîne — să aveți parte de copii, de rude, să vă crească norocu' în bătătură ca busuiocu'...

— Ia mai tăceți, fă, ciorilor! Ce umblați cu miloaga? Pe la poarta mea să nu vă opriți, că pun cîinii și vă scarmănă lîna... Și voi, ciorile ale mici, mai opriți-vă ciocurile!

Se făcu liniște. Se auzea numai căldura cum bate grea pe umeri, parcă pocnind. Soarele ardea înveninat, turbat, de parcă voia să isprăvească pămîntul, și cerul, și aerul.

— Și voi ce căscați gura la ciorile astea?! Vă luați după ce spun, ca proștii. Își bat joc de voi, că aduc ploaie. Dar nu știți voi, mă, că țiganii leagă norii, îi leagă să nu dea strop, că ei au nevoie de secetă, de

vreme uscată, să li se întărească dublele, cărămizile... Că de dă ploaie, le face munca praf, le moaie dublele... Ţiganii ăştia trebuie legaţi şi scoşi afară din sat, bătuţi, că ei sînt de vină, leagă norii...

Cămui se şterse pe obraz, cu batista, obosit. Cîţiva inşi de-ai lui le luară pe ţigănci la ciomege... Paparudele vrură să fugă, dar ei le prinseră de păr. Le căzură bozii şi rămaseră cum văzuseră lumina dintîi. Păunică parcă le auzi oasele lovindu-se unele de altele.

— Ia staţi, mă, strigă, staţi aşa! Vă puserăţi să pociţi nişte...

— Ce nişte, ce nişte? se răsti Cămui. Ăştia leagă norii şi-aduc beleaua pe capu' satului...

— Măi oameni, nu le lăsaţi, mă! strigă Păunică. Astea aduc beleaua?! Pe ele s-a găsit Cămui să pună vină? Că leagă norii? Ele leagă norii şi Cămui leagă pogoanele voastre, şi viţele, şi căruţele... Şi şi-a găsit deşteptu' ţapu': fetele astea!

— Ce, mă, nu-i aşa? Ştie toată lumea, de cînd e lume, că astea leagă norii... Şi unele dintre ele, dintre ţigăncile astea, vrăjitoarele, se urcă pe deal şi mînă norii, dacă nu-i leagă, îi mînă în altă parte, ridică mîinile în sus şi-i împing spre alte părţi, să se răzbune pe sat, să facă rău...

— Ce rău, Cămuiule, că doar ei aicea trăiesc, şi dublele pentru noi le fac, şi de nu li le cumpără oamenii, ei din ce trăiesc?...

— Aşa e cum zic eu! Tăvăliţi-le, mă, le făcu semn alor lui.

Ţigăncile începură să chiräie. Oamenii stăteau cu mîinile în sîn. Ştiau şi ei că ţiganii leagă norii. Cămui se ştergea cu batista: să vadă oamenii că el ţine cu satul.

— Mă, asta e... asta e... zicea Păunică şi nu găsea cuvintele care-i trebuiau... Să nu credeţi. Asta e superstiţie, mă! zise el, răstit.

— Te găsişi, zise Cămui. Dar paparudele ce-s? Ce-s, mă? Spune!

Păunică puse mîna, puse şi Ion ăl Mare, şi încă vreo cinci, şi scoaseră ţigăncile dintre pumni, le duseră lîngă gard, să le apere. Paparudele tremurau.

Dar cînd să răsufle uşuraţi, văzură fum înalt. Şi flăcări! Priviră cu toţii spre marginea satului, spre pădure. Se ridicase o vîlvătaie grea, roşie, şi creştea, creştea, de parcă luase foc pămîntul. Parcă li se uscaseră la toţi beregăţile. Cînd priviră la ţigănci, ele nu mai erau. Săriseră pîrleazul şi fugiseră.

23

Pădurea parcă crescuse de trei ori, se lungise, în sus: era numai o flacără de la o margine la alta. Ardea pădurea, ardea, şi cerul era numai un pojar. deasupra ei.

Oamenii ieşiră la marginea satului şi porniră peste cîmp, spre ea. Dar dogoarea îi înspăimînta, era vie, şi alerga ca o apă peste izlaz şi-i încingea la tălpi şi la glezne, îi învăluia pe la brîie şi-i bătea peste obraji, de parc-ar fi fost la un metru focul. Ardea pădurea. se auzeau trosnind tufanii şi căzînd, zvîrcolindu-se. Ardeau şi salcîmii, ardeau şi brazii, atîţia cîţi erau, rătăciţi şi umbroşi, ardeau şi mărăcinii, şi drumurile din pădure ardeau, nu se mai cunoştea nici o parte mai deasă ori mai goală, focul era la fel de înalt peste tot. Şi mirosea a răşină, ca într-o biserică. Şi cînd se prăbuşeau tufanii, şi brazii, se auzea parcă un geamăt înfundat, un strigăt, şi atunci vîlvătaia creştea pe locul acela, sărea în sus.

Oamenii văzură, apropiindu-se, pămîntul plin de păsări. Zburaseră, fugiseră, dar nu se îndepărtau, se roteau ameţite de fum şi priveau pădurea cum arde şi parcă aşteptau să răsară din flăcări alte păsări, cele rămase acolo, prinse de lumina ce le topise cuiburile şi aripile. Şi ţipau păsările, ca nătînge. Şi oamenii văzură şi iepuri, şi vulpi, şi şoareci, milioane de şoa-

reci, fugind peste izlaz, ca niște valuri cenușii. O vulpe trecu printre oameni, ca și cum nu i-ar fi văzut. Nu-i mai era frică de ei. Nimeni nu se gîndi s-o prindă. Altele rămăseseră înfricoșate, între pădure și oameni, neștiind încotro să apuce. Se dădură oamenii într-o parte, fără să se vorbească, se strînseră într-un singur pîlc, și animalele o luară spre bălțile moarte dinspre Dunăre.

Focul începu să se întindă, ca gazul aprins, lunecînd pe izlaz. Ardea rădăcinile ierbii, ardea și pe sub pămînt, pe dedesubt. Trebuia să-i pună opritori, să-l oprească, să nu intre cumva și prin vii, ori s-ajungă în sat. Ardea pădurea, gemînd și vuind, de parc-ar fi intrat necuratul în ea și-o chinuia. Se auzea cum suflă greu, și cum ardea suflarea aceea neîntrerupt.

Păunică plecă într-o fugă în sat, după pluguri și după boi. Merseră mulți cu el. Numai Cămui rămăsese în cîmp, cu muierile și copii, și se închina. Și cu coada ochiului se uita cum merg oamenii după Păunică.

— Pămîntu' cere suflet de om, zise el. De-aia s-au aprins pădurile. O să se aprindă tot pămîntu', nu mai îndură ce fac acuma oamenii. Nu plouă pînă n-o muri ăla de-l cere pămîntu'...

— Pe cine-l cere, muică? întrebă Sevastița.

— Parcă mata nu știi...

Trecu un stol de păsări și Cămui le privi și tăcu. Se întorceau oamenii din sat. Înjugară boii să tragă brazde lîngă brazde, să rupă izlazul de foc. Dar boii nu se urniră, și cînd se urniră, loviți de bice, se poticniră, și unii căzură în genunchi. Erau și ei ca niște păreri. Plugul nu intra în brazdă, aluneca pe pămînt ca sania. Focul se apropia, nu știa de rușine. Și mirosea toată cîmpia a rășină, mirosea de parcă ar fi ars toate bisericile, mirosea ca la cununie. Aerul se mai răcorise, se umpluse de tămîie.

— E de la Dumnezeu, zise Cămui. Parcă sfințește pămîntu'... Îl tămîiază, ca pe mort înainte de-a-l înghite țărîna. Și nu plouă, decît dacă moare om ascultat, om iubit... Așa e datina, plouă după ăla

de țin oamenii la el... Dacă vreți să plouă, trebuie să moară omul ăla... Să cadă ploaia după el, ca semn că le pare oamenilor rău după el...

Zorina îl auzi. Adică, voia să spună Anghelache, se gîndi ea, oamenii să-l omoare pe ăla la care țin, pe ăla care se zbate pentru ei. Să-l omoare ca să dea ploaie, să trăiască ei.

— Plouă numai cînd moare om bun, mai zise Cămui.

— E drept — zise baba, ce privea pămîntul și cerul încrucișat — e drept, dar ploaia mai cade și cînd îi pică ei bine, poate să dea ploaie și după suflet de cîine, că după omul meu dintîi a plouat, și fusese hapsîn și fără dragoste, îl lipsise Dumnezeu de dragoste, nu putea face nimic și se înrăise...

— Uitați-vă, uitați-vă, zise Cămui.

Și se uitară femeile la bărbați cum se înjugă cîte patru și cîte opt la pluguri, și cum trag, lungindu-se, opintindu-se. Trăgea și Păunică, el se pusese întîi cu umărul la jug. Trăgeau, și creștea în urma lor brazda, lăsînd un fel de fum de pămînt, așa era țărîna de ușoară, că se ridica, umflîndu-se, ca un nor. Traseră toate plugurile brazde și focul, cînd ajunse la loc arat, se opri, ca stîmpărat. Își întindea gîtul și limbile peste brazde, dar n-avea de ce să se anine, de ce să se prindă, și se trăgea înapoi, ca retezat. Și oamenii trăgeau mereu brazde, și înconjurară toată pădurea, să închidă focul. Dacă n-avea ce arde, se potolea el pînă la urmă, țărîna n-o putea arde, n-avea nimic de ars în ea, era arsă o dată, de soare.

Pădurea tot ardea, mai aprins, mai înalt. Și mirosea și a carne făcută scrum.

— O să se-aprindă și satu' — zise Cămui — așa, din cer, cum s-a aprins pădurea... Dacă stau oamenii cu mîinile în sîn! Cere Dumnezeu suflet de om curat... Și-atunci o să plouă liniștit, cu săptămînile, o să-ncolțească iarba, și apele o să umple bălțile și șanțurile, și-o să se adape vitele, și-o să prindă puteri... O să cadă ape bogate, de aur, și-o să curgă

zile și nopți, săptămîni, ploile, pînă s-o îndestula pămîntu'...

Și se închina Cămui. Zorina îl auzea și-l privea. Nu mai era acum Anghelache cu limba ridicată la oameni. Vorbea moale și pocăit. Vorbea cu muierile, știa că ele au mare putere în sat, ele pot să-i facă pe bărbați să aducă ploile, dacă o muri omul acela... Și Anghelache de cîte ori vorbea de omul acela se uita la Păunică.

— Uite, zise el, cum se spetește bietu' Păunică, parc-ar avea o mie de averi... N-are decît pielea pe el, și numele. N-are decît numele, dar numele omului e ușor, șade pe el și nu-l simte. N-are vreo bogăție, vreo greutate în spinare, vreun pămînt, pentru care să tragă acuma în jug, n-are, dar așa e el, om cu suflet mare... Uite cum asudă, cum îi arde inima, ca prigoria arsă de sete... Îi arde inima, dar nu se dă bătut, merge mai departe, că de s-ar da, s-ar lăsa toți oamenii pe brazdă și-ar trece focu' spre sat... Dar el nu se lasă, are o mie de suflete în el, c-așa e omu' bun, are suflet... Of, de-ar da Dumnezeu o ploaie, să nu murim ca șocîții, aprinși în pămînt și pe pămînt... Eu sînt păcătos, că mai beau și mai mă cert cu lumea, păcătos, da, zise Cămui și se închină de multe ori, privind în jur.

Focul arse toată noaptea, și nopțile ce veniră. Urlau cîinii la lună și la lumină, urlau stins. Luna era învelită într-un cerc palid, galben-roșietic, spălăcit, sărac, semn de secetă multă! Pădurea ardea înalt, luminînd pămîntul ca ziua, de puteai alege mazăre și mac din țărînă. O lumină întinsă și tare trecea peste sat, joasă, de parcă ardea și cerul. Focul părea că vine acum și de sus și poate să cadă peste lume oricînd. Așa că oamenii stăteau pe la porți, nu dormeau. Mirosea mai tare a rășină arsă și totul era frumos. Asta îi îngrozea pe oameni. Și femeile purtau vorbele lui Cămui în toate părțile, pe toate drumurile. Ca să plouă des și bine, trebuia să moară un om, om plîns de lume, cu suflet mare.

— Arde frumos, ca în noaptea de Paști, zicea Cămui.

— Arde pe dracu', scuipă Firaiche. Ard lemnele noastre de la iarnă, arde căldura noastră de la iarnă... Pagubă mare, aia e...

— Pagubă, pagubă, dar arde frumos, continuă Cămui.

Firaiche vedea și el lumina și lumina nu putea fi urîtă, dar acum nu căuta cu ochii ce era frumos. I se urîse se frumos.

— Dacă moare om bun, plouă...

Și mirosea tot pămîntul a tămîie, ca la mort.

24

Trecură unul pe lîngă altul, dar nu se întrebară, nu-și încetiniră pașii. Ea îl petrecu mult cu ochii, cînd se opri, mai la vale. Așa-i trebuia. Îi înota inima în voie rea, în urît și-n noroc rău, ca peștele în nămol. Dar singură își alesese apa. Se jurase pe cer senin și pe lună plină, pe frunza lată de fag, pe iarbă și pe țărîna drumului, c-o să-l adaste, dar nu trecuse mult și se dusese ca o nebună. Ori îi pieriseră mințile, ori o făcuse de necaz, ori că auzise de moartea lui, ori de ce, nici ea nu mai știa bine, că pasul rău n-are urmă pe unde să te întorci. Acuma parcă îi crescuseră mărăcini în casă și în pat, și pe masă, nu-i putea ocoli și nu-și putea dezlega gîndul de Păunică, și nici nu voia. Avea de toate, și făină, și beciul plin. și porci tăiați, dar o umplea greața și în somn de casa ei.

Oamenii se adunau lîngă fîntîna lui Ion ăl Mare aproape fugind, și se apropie și ea încet. Nu vedea printre ei și nici nu le auzea bine glasurile. Plecă spre casă. Îi cîntase cucul strîmb, cînd o făcuse mamă-sa, de n-avea parte de bine. Îi cîntase numai rele. se gîndi, apoi iuți pasul. Ea și le făcuse, relele, cu

mîna ei, cu capul ei. Ar fi vrut acum să-i samene numele lui Păunică pe toate drumurile, să dea ochi cu el la toate ceasurile, să-l vadă prin toate curţile, prin toate grădinile, aşa cum îl ducea ea în inimă, de parcă ar fi fost cu ea peste tot, ca un izvor rece. Avea o nădejde în el, asta o răcorea, cu asta îşi astîmpăra seceta ce-o pîrjolise. Dar el nu voia s-o mai vadă, sau ce avea, nu ştia. Îl păzea cu gîndul, n-avusese odihnă de cînd Cămui venise cu hîrtia de la notar. Zilele acelea trecuseră, şi Cămui parcă turbase, văzînd cum îi scapă satul printre degete. Spusese la oameni că Păunică murise la timp sorocit, şi pe ăsta de-l vedeau ei nu era el, era prostia lor din cap, că moroii umblă numai noaptea, şi mai mult pe la neamuri. Păunică, ăsta de-l vedeau ei, nu era, erau vedeniile lor, vedenii de oameni leşinaţi de foame.

Două babe crezuseră şi se pitulaseră în curte văzîndu-l apoi pe Păunică trecînd pe drum. Cămui nu mai ştia cum să se scape de el şi nu-şi găsea liniştea nici cînd mînca şi bea, nici cînd îşi umplea curtea de carele oamenilor. Păunică îi stătea în potecă, şi el avea de gînd, şi vorbea şi în somn, să-l măture, să-l termine.

Zorina îi trimisese vorbă lui Păunică, prin baba Sevastiţa, dar el nu zisese nici da, nici ba. Nepăsarea lui o întărîta. L-ar fi luat de păr şi l-ar fi tăvălit prin drum, de necaz. Ar fi călcat cu picioarele pe el, să-l deştepte, l-ar fi snopit în bătăi. „Aşa i-aş face", îşi zise ea şi intră în curte, trîntind poarta, s-o scoată din ţîţîni.

La fîntîna lui Ion ăl Mare, oamenii începuseră să înjure. Toti îl priveau pe Păunică, aşteptau o vorbă de la el. Cămui le luase tot — şi ţoalele şi pămîntul, şi galbenii din urechile muierilor — îşi bătuse joc de ei, şi acum la întrecuse pe toate, astupase fîntîna. Oamenii lui aruncaseră noaptea pămînt în fîntînă şi dărîmaseră ghizdurile înăuntru, şi popii îi băgaseră înăuntru, şi scripetele, şi lanţurile. Şi doar cu o zi înainte Păunică ajunsese la loc umed, şi pămîntul

ce-l trăseseră afară era ud şi moale. Astăzi poate dădeau de vîna de apă, şi el, Cămui, la îngropase orice nădejde.

Ocheşel se învîrtea în jurul fîntînii, cu gura arsă. Îşi număra paşii. Numai la împroprietărire, la reformă, cînd primise pămînt, îi mai dăduse lotului său atîtea ocoluri. Atunci îşi măsura în fiecare zi de trei ori pogoanele cu paşii, numărîndu-şi-i. Şi i se tot părea că i se micşorează lotul, că trece în lotul lui Cămui de lîngă el, că-nghite Cămui şi lotul lui. Acuma tot Anghelache îi furase din paşi, stricînd fîntîna. Trebuia să mai facă încă o grămadă de paşi, pînă aveau să destupe fîntîna. Păunică aşa zicea: de mîine să înceapă să destupe fîntîna.

— Pînă nu-l destupăm pe Cămui de putere — striga Firaiche — nu facem nimic. Ăla taie şi spînzură, ca la el în bătătură... Nu mi-a zis mie să scap o lopată în fîntînă? De ce credeţi voi s-o scap? Ca să-i cînte numai lui cucu' toată vremea... Aşa i-o fi spus şi altuia, d-aia am stat eu lîngă fîntînă, să nu-şi piardă vreunu' minţile... Eu zic să ne luăm pe dreptate ce-i al nostru de la el... Şi să-l punem la locu' lui...

— Dacă e tot satu', n-o să zică pîs, vorbi Ion ăl Mare.

— Să meargă întîi Păunică, zise Friţă. Să-i spună de la obraz... Noi să stăm pe drum...

— Ba Firaiche — zise Ocheşel — ţie ţi-a spus să scapi în fîntînă ce-i scăpa, da' mie mi-a şi dat doi saci de porumb...

— Şi i-ai luat? întrebă, fiert, Firaiche.

— L-am întrebat pe Păunică ce să fac. El a zis să-i iau, şi i-am luat...

— Ei, 'tui osînza lui de Cămui — înjură Ion ăl Mare — hai la el. Şi o luă-nainte.

Toţi îl urmară. Firaiche se uita la Păunică. Avea un zîmbet pe faţă.

Zorina ațîța focul la cuptor cînd intră în curte Păunică. Anghelache era în grădină, așa că nevasta sări de lîngă vatră și-l cuprinse în brațe pe Păunică și-l sărută pe ochi, ținîndu-l strîns, puternic, fără să se miște. Nu se putea clinti, avea mîini învîrtoșate Zorina, și nici nu putea vorbi, îl mușca Zorina.

— Hei! strigă Anghelache, văzîndu-i — ce v-a apucat? Ce cauți în casa mea, mă?

— Pe tine te caut.

— Te-a apucat doru' de mine, de-o înghesui pe muiere-mea? Vezi-ți, fă, de foc și lasă-ne-n pace!

— Să nu strigi la mine, că nu mă duc! Uite, nu vreau! se bosumflă nevasta.

— Atunci fac eu foc, vorbește tu cu el, zise Anghelache și băgă lemne în cuptor și suflă în spuză.

— Cu tine am de vorbit, că tu îi pui pe oamenii tăi să umble noaptea prin cuibarele oamenilor, să rupă galbenii din urechile muierilor!

— Sînt prea mulți galbeni, te pomenești, rîse Anghelache. Dac-ar fi, nu s-ar usca ăștia de foame, i-ar vinde mie.

— Ți i-au vîndut.

— Atunci cum îi fur?

— Îi furi pe care mai sînt nevînduți. Pe-ai babei Sevastița nu i-ai furat?

— Eu?

— Recunoaște, Anghelache — îl ghionti nevasta — nici în casa ta nu ești în stare să spui ce vrei? Și ce dacă i-ai furat? Recunoaște, ce, te temi de ăsta, nu-l vezi că de-abia se ține pe tălpi? Recunoaște, mă!

— Nu recunosc, ce să recunosc?

— Atunci recunosc eu. I-a furat, mă, și ce mai vrei? Nu-ți place?

— Nu-ți place? prinse glas Anghelache.

— Ba-mi place, mor de plăcere. Și la mine cînd ați venit de ce n-ați închis poarta? Ha?

— Ce, îți ieșea bogăția în drum? se înșurubă inaintea lui Zorina, bătînd din picior. N-a vrut să-ți închidă poarta, ei și?

— N-am vrut! lovi Anghelache cu palma în registrul cu coperte verzi, în care avea trecute toate socotelile.

— Ce strigi, beșondreo? Nu striga, că mie nu mi-ai cumpărat nimic, n-ai nici o putere, nu tremur de frica ta!

— Mă, intri la mine în casă și mă faci cum vrei tu? puse Anghelache mîna pe cîrpătorul de la cuptor.

— Lasă-l, omule, îl domoli Zorina, lovindu-l peste degete cu latul palmei.

— Ce să-l las, îi bag vătraiu' pe gură și i-l scot printre craci, îl frig ca pe-un miel!

— Frigi pe dracu' — se răsti Zorina la el — mai bine l-ai întreba ce vrea, nu vezi că omu' a venit să vîndă ceva?

— Ce să vîndă? Sărăcia? Aia n-o cumpăr.

— Poate vinde altceva.

— Ce? N-am fost eu în casă la el? Nimic. Secetă în casă la el. Sărăcie nu cumpăr! se înfurie, fără să aibă de ce, Anghelache.

— Mă beșondreo, te-a făcut mă-ta în cîlți, ca pe mîțe, să umbli numa' după vrăbii!

— Și după socîți ca tine, se liniști Anghelache din senin, așezîndu-se pe-un scaun.

— Ce vrei, mă? îl întrebă Zorina pe Păunică. Știu eu ce cauți aici. Ai venit să ne spui să nu mai jupuim oamenii, să nu-i mai exploatăm, cum ziceți voi, comuniștii. Să nu le mai luăm pămîntu' de pomană, și plugurile, și carele, și prăvățile, și sufletele. Să nu mai furăm, așa-i? Asta ai vrut să spui, așa-i?

— Așa-i, încuviință Păunică.

— Bine, dar ce vrei tu, cît să-ți dăm să taci? Un sac de porumb îți ajunge? Ieși din iarnă. Nu vrei un sac, atunci doi?

— Cum doi, de pomană?! se miră Cămui.

— Nu de pomană, păcătosule, să tacă. Ăsta trebuie să tacă, să nu scoată o vorbă. Tot satu' l-am cumpă-

rat, numai ăsta a rămas pe dinafară, nu cu averea, că nu prea are, cu gura. Gura, pe asta-i dau eu acuma doi saci! Vrei, mă?

— Hei, Zorino, Zorino, pămîntu' ăsta alb te-a mîncat! dădu să plece Păunică.

— Stai, îl prinse de umăr femeia. Știam eu că nu vrei, te-am încercat, și dac-ai fi vrut te-aș fi lăsat, mi-aș fi luat gîndu' de la tine. Nu te pot cumpăra poate nici cu mine. Și nici nu vreau, n-am ce face cu tine cumpărat. Îl am pe Cămui cumpărat și răscumpărat, vîndut și răzvîndut, ca un cal de gloabă.

— Ce trăncănești, fă?

— Stai jos, păcătosule, beșondreo! Vine ăsta la tine-n casă, îl vezi cu nevastă-ta în brațe, nu-i zici nimic, să nu te pui rău cu el, tu, cel mai al dracului din tot Joseniu', ți-e frică să nu se scoale satu' împotriva ta, ca și cum n-ai învîrti toată lumea pe degete. Te face albie de porci în casa ta, și tu-l lași să plece întreg! Pune, mă, mîna pe par și fă-l chisăliță. vrei să mă bat eu cu el, nu-ți aperi muierea și casa? Scoală-te, păcătosule, ce stai?

— De ce să mă bat? Îl prind eu și-l strîng cu ușa de zice tatăl nostru cum îi spun eu, nu cum zice popa. Și nici n-am cu cine mă pune, așa-i de gras de parc-ar fi o muiere ce-a făcut ieri un copil. Tot satu' e ca el, de ce să mă bat?

— Ca să-l înveți minte, păcătosule, să nu mai vorbească Pămîntu' i-l iei, mîine-poimîine, cum l-ai luat la toți, dar ăsta trebuie să tacă, n-auzi? Înfundă-i gura!

Păunică rîdea încet, adică zîmbea.

— Uite-l, rîde de tine! îi strigă lui Anghelache. Nu-ți pasă, atunci să nu-ți pese nici acuma, zise și-l cuprinse pe Păunică de mijloc și-l ridică în sus și-l mușcă de gît. Îl puse pe pămînt — omul era slab și-l luase fără veste — în fața cuptorului, îi rupse cămașa și-l mușcă de piept, fără să-l doară. Uită-te, nenorocitule! își îndreptă privirile spre Anghelache. Dacă eram muierea lui, ăsta nu mă lăsa așa cum mă lași

tu, te-ar fi rupt în dinți! Și acuma are inima dusă la mine, și mîine m-ar lua. Nu crezi? Întreabă-l. M-ai lua, m-ai lua? îl prinse nevasta de umeri și-l privi drept în ochi.

— Te-aș lua, bîigui Păunică.

— Auzi, m-ar lua și pe urmă mi-ar suci gîtu'. Ăsta nu mă iartă c-am ajuns cum am ajuns. Așa-i, mă, că nu m-ai ierta?

— Ba te-aș ierta.

— Du-te dracului, și tu ești din paie! zise Zorina și se ridică în picioare, lăsîndu-l jos, pe pămînt. Se prefăcu și mai supărată, aruncă lemne în foc, smulse din mîna lui Cămui registrul cu coperte verzi și-l izbi de-un perete. Era însă foarte bucuroasă, mîndră.

— Acuma de ce nu pleci?

— Aștept să vină oamenii, răspunse Păunică, ștergîndu-se de praf. Am vorbit cu ei să vină să-și ia lucrurile înapoi, că de se pun ploile la toamnă, o să putrezească de pomană la voi în bătătură.

— Ce lucruri? se interesă Cămui.

— Plugurile, carele, tot ce le-ați luat voi.

— Cum să le ia?

— Bine, cum le-ați adus. Încet. Să le ducă și să aibă grijă de ele, or mai trebui la primăvară, să are, să sape, să samene.

— Ce, ești nebun? Sînt lucrurile mele, le-am cumpărat!

— O să-ți dea-napoi ce le-ai dat.

— Nu-mi trebuie.

— Atunci n-o să-ți dea, da' lucrurile tot și le iau.

— Nu pot, am acte, uite-colea, am scris în registru tot, e plin de buricele deștului, de iscălituri. Nu intră ei în averea mea, că nu mai ies!

— Cum să nu iasă? E tot satu'.

— Cum tot satu'?

— Bine. Am mers din om în om, eu și încă vreo patru.

— M-ai sărăcit! urlă Anghelache și se repezi să-l sugrume pe Păunică. Acesta îl îmbrînci, și Cămui, lo-

vindu-se de perete, atinse cu mîna coada cîrpătorului. Îl ridică și lovi. Păunică se lăsă pe vine, într-o dungă, îl lovise în umăr. În cădere, puse mîna dreaptă peste frunte, să nu-i sfarme capul. Anghelache lovi din nou, și partea cîrpătorului pe care se pune pîinea sau mălaiul se rupse în două. Nu-l atinse pe Păunică decît peste șale, însă sîngele începu să-i curgă pe nas. A treia oară, Păunică, lovit, nici nu mai gemu. Degeaba se repezise Zorina să-și oprească bărbatul, Anghelache făcuse spume la gură. Dacă-l mai lovea o dată în cap, putea să-l omoare, gîndi Zorina, împingîndu-l pe Anghelache în perete și luîndu-i cîrpătorul din mînă. Cămui se smuci și puse mîna pe vătrai. Fierul era în aer, cînd femeia, trecîndu-i. pe sub ochi registrul cu coperte verzi, strigă:

— Îl bag pe foc! Dacă dai, îl ard!

Anghelache se înverzi, lăsă vătraiul, și Zorina îl azvîrli în bătătură. Cămui se repezi cu picioarele asupra lui Păunică, și Zorina, văzînd că nu mai poate să-l potolească, aruncă în cuptor registrul.

— Ce faci, fă? se aplecă el să-l scoată, dar nevasta îl împinse mai în fundul cuptorului.

— Ești nebună, muiere? Ai căpiat, muiere? urlă el, apucînd-o de păr și încercînd s-o doboare, cu piedică, la pămînt. Nu putu. Se așeză în genunchi și în coate, în patru labe, și privi registrul ce ardea. Vru să-l scoată c-un lemn, dar nevasta îl plesni peste mîini, rîzînd reținut.

— Ce, ești de mămăligă? îi zise. O hîrtie te-a făcut pe tine? Ți-e frică?

— Te-ai înhăitat cu el — se ridică Anghelache — să mă sărăcești! El te-a-nvățat să-l arunci în foc, grijania mă-ti, o izbi el cu cîrpătorul pe spinare.

— Domolește-te, nenorocitule! îi luă nevasta cîrpătorul din mînă. Nu m-a-nvățat nima ce să fac, din capu' meu am făcut ce-am făcut! Dacă era după el, te lăsam dracului de cînd s-a-ntors din război, da' eu n-am vrut să mă duc după el. Aveam cu tine o socoteală: nu ți-o plătisem.

— Ce socoteală? strigă Anghelache, căutînd cu ochii un lemn de la gura cuptorului, să-l poată lua.

— Nu știi? Nu ți-am spus cînd m-ai luat cum m-ai luat de la tata — că te lipisești ca rîia, nu se mai putea scăpa nima de tine — c-am să-ți fiu nevastă cum n-ai fi avut nici una, nu ți-am spus? Să știi că ți-am fost! Eu te-am învățat să cumperi morți, credeam c-o să-ți dea cineva cu lopata pe spinare, să te schilodească, s-ajungi și tu neputincios, dar ai avut noroc, și tot noroc ai avut și că nu te-ai legat de oamenii pe lîngă care mă dădeam! Dar nu m-am culcat cu nici unu', numai cu ăsta am vrut, da' n-a vrut el! Tot al meu o să fie, n-ai frică! Nu bolborosi și nu te uita la lemn, că nu mă tem de tine, nu m-am temut niciodată, și dacă nu era tata, nu te luam nici peste-o sută de ani! M-ai îmbrăcat, m-ai purtat prin lume, ai crezut că joc cum crezi tu!

— Taci, nenorocito, nu mai bate cîmpii!

— Ce te uiți, crezi c-o să scapi, că n-o să vină ăia din sat? Vin. Eu le-am dus galbenii înapoi, la toți, și le-am spus cine i-a furat! Ți i-a sculat Păunică în cap, da' și eu! Și tot eu te-am făcut să le cumperi pămîntu', să le cumperi orice, ca să le dai porumb, că prea aveai, și ei mureau de foame, prea-l aduceai de pomană de la frate-tău. Le băgam sacu' în bătătură să nu le moară copiii, știam că pămîntu' tot o să li-l dai înapoi, o să rup eu actele, sau o să le arunc pe foc, să nu mai fie! Registru' ăsta ce ți l-a dat frate-tău n-aveam de gînd să-l ard, dar e bine că s-a dus și el. Ai rămas cum ai fost, cu pămîntu' ce l-ai avut, n-ai mai mult, și nici porumb nu mai ai în pătul, l-ai dat. Ți-ai bătut joc destul de oameni, mai ai încă să le dai ca să te ierte! scrîșni femeia din dinți, privindu-l cu dispreț.

— Ei să mă ierte? Du-te dracului! o împinse el dintr-o dată. Zorina se împiedică și căzu lîngă vatră. Anghelache luă cîrpătorul și începu s-o lovească.

— Am să te omor, cățea, să te saturi să-ți bați joc de mine, am să vă omor pe-amîndoi! zise, izbind o

dată în ea, o dată în Păunică, ce nu se trezise. Am să vă omor, n-aveţi martori, am să spun ce-am să vreau, am să cumpăr toţi judecătorii din lume! zise, lovind cu sete. Şi pe ăştia din sat, dacă vin, scot puşca la ei şi cum calcă în bătătură îi trimit în cer, după voi! icnea, aşa lovea de tare, neluînd în seamă gemetele nevestei. Nu ţi-a reuşit planul, căţea, n-o să te mai duci cu jigăritu' ăsta, decît în cer, n-o să mai fii a lui, căţea! Ai crezut că mă păcăleşti, căţi baţi joc de Anghelache Cămui, căţea! O să te fac să nu mai ai la cine să te gîndeşti, să scapi de gînduri! Şi eu n-o să-ţi mai port grija că stai cu gîndurile la Păunică, n-o să mai am griji, o să dorm aburit, n-o să-mi mai pese. Muieri găsesc eu, cumpăr toate muierile satului, n-o să duc doru'!

Zorina, cu capul spart, plină de sînge, gemea, nu se putea ridica de sub lovituri, nici nu striga, se tîra mai aproape de gura cuptorului, fără să-l scape din ochi pe Cămui. Cînd acesta vru să-l lovească din nou pe Păunică, ea scoase repede din foc un lemn arzînd, roşu, şi-l înfipse în talpa goală a lui Cămui.

— Aaau, urlă Anghelache, sărind într-un picior şi prinzîndu-se cu mîinile de talpă. Zorina îl împunse din nou cu lemnul ce ardea, în talpa stîngă, şi Cămui, înnebunit de durere, uită de el o clipă, atît cît să se repeadă Zorina la el şi să-l strîngă în braţe. O dureau însă mîinile, aşa că bărbatul o răzbi şi se tăvăliră prin cenuşă, pe pămînt, de la un capăt la celălalt al camerei, trecînd şi peste Păunică, ce nu se trezise încă din leşin. Anghelache întinse mîna după un lemn care ardea, voind să se scape de ea, dar femeia, înţelegînd, îi cuprinse gîtul între palme, să-l izbească de pămînt cu capul şi să-l ameţească. Auzi însă un horcăit şi simţi cum capul cade într-o parte, moale ca o cîrpă. Se îngrozi şi se închină. Tocmai atunci pătrunseră în curte sătenii, şi Zorina îl auzi pe unul strigînd:

— Să-l scopim!

— Tată, strigă din băierile inimii Licu.

— Ce-ai, mă? se opri Ocheşel ca trăsnit.

— Uite colea, pe nas...

— Ce e? întrebă şi Costaiche, oprindu-se.

— Mă picură...

— Fugi d-aci, te-o fi stropit vreo pasăre, rîse Oprică şi privi cerul să dea de urma păsării.

— Zău, tată! nu se lăsă Licu. Mă plesni pe vîrful nasului!

Oamenii se strînseră în jurul copilului şi-l priviră, întorcîndu-l în toate părţile, dar fără să se atingă de picătura de pe vîrful nasului. Se uitară în sus şi nu văzură nici o umbră de nor. Baba Sevastiţa ajunsese în bucătărie la Cămui şi văzuse totul. Le spuse oamenilor şi-i chemă înăuntru. Porniră să-şi ia lucrurile şi să vadă şi ei ce se întîmplase. Dar Licu strigă iarăşi, ca lovit cu maiul:

— Tată! Mă stropi iar...

Ocheşel căscă ochii: pe obrazul ars de soare al băiatului, o picătură de apă, ca o lacrimă, tremura limpede şi proaspătă. Omul o mirosi şi se uită iarăşi, nedumerit, în sus. Cîteva femei se închinară. Licu nu se mişca din loc, privea cerul şi rîdea, aşteptînd. Lumea se strînsese în jurul lui, neştiind ce să creadă.

— Nu e ploaie — zise Oprică — nu vedeţi că e sec ceru', nici o fărîmitură de nor nu e... S-a stropit el, să facă pe deşteptu'...

Lumea îl privi pe Oprică de sus, cu ochii întunecaţi. Ocheşel îşi mîngîie băiatul cel mic, doar l-o mai stropi o dată vreo picătură, să vadă şi el.

— Ce vă strînserăţi ca la urs — se apropie Sevastiţa — că doar n-o fi vreo minune!

— Hai să ne luăm lucrurile acasă, zise Costaiche, desprinzîndu-se neîncrezător de lîngă Licu.

— Tată, strigă iarăşi Licu, ca muşcat de năpîrcă.

Și oamenii se bulucîră în jurul lui și văzură cum picături de apă cădeau rar pe fruntea și obrajii lui pămîntii. Ploaia cădea albă, spălîndu-i ochii, și gura, și oamenii priviră iarăși în sus și văzură o dîră de nor îngroșîndu-se, și numai atunci își dădură seama că ploaia cădea și peste ei, udîndu-i. Pășiseră cu ochii în pămînt, nu văzuseră cerul cum se umplea de apă, iar cînd îl auziseră pe Licu, nu le venise să creadă. Ploaia se întețea, albă și rece, pătrunzîndu-i pînă la piele. Cu cămășile ude, uzi leoarcă, oamenii rămăseseră în mijlocul drumului, privind în sus și arătîndu-și cu degetul fulgerele ce se aprindeau, pocnind din coadă, pe deasupra satului.

— Uite unul la deal!

— Ce lung e!

— Paisprezece, cincisprezece, uite pe-al șaisprezecelea, le număra Oprică, mai mult ca să-i facă în ciudă celui mai mic, că nu știa să numere.

Ion ăl Mare îl scosese pe Păunică din casa lui Cămui și-l ținea drept, rezemat de el, să-l plouă. Apa înviora aerul și bătea pămîntul, înghițind praful.

— Hai la scuteală, zise o babă, dar toți începură să rîdă să se prăpădească.

— Fugi, babo, să nu te trăsnească!

Licu căscase gura și stropi de apă se izbeau de dinții lui tari, spărgîndu-se. Căscă și Oprică gura, să și-o umple și el cu apă, dar n-avu răbdare să stea cu fața în sus, ca Licu. El voia să se sature dintr-o dată, însă ploaia nu șiroia, cădea moale și deasă.

Zorina ieși tăcută în drum, dar oamenii n-o luară în seamă. Nici nu se uitară la ea. Stătea lîngă gard, lipită cu spatele de popul porții, și privea copiii ce se învîrteau pe călcîie, cu mîinile întinse, cu fața în sus, să-i bată ploaia. Privea oamenii ce-și deschiseseră cămășile pînă la brîu, ori le aruncaseră jos, murdare și vărgate, și se spălau pe piept și pe gît cu apă de ploaie. Toți oamenii din drum se spălau și chicoteau, își frecau cu palmele late umerii negri de soare, adunau apă în pumni și se stropeau unii pe alții.

Păunică, ud, se așezase pe paianta podului și-i privea. Oprică răsări cu clarinetul în mînă, și oamenii, cum îl văzură, începură să se învîrtă în jurul podului, ținîndu-se de curele, în horă.

— Zi-ne, mă, una de brîu!

Și băteau cu tălpile pămîntul, lăsînd urme calde și adînci. Păunică începu să cînte, și ei, prin ploaia ce cădea străvezie, jucau jumătate dezbrăcați, cu pantalonii sumeși pînă la genunchi, de parc-ar fi frămîntat pămînt pentru tencuit case.

Zorina se apropie de Păunică, dar el n-o văzu și se îndepărtă. Femeia înțelese că ochii lui n-o căutau și rămase pironită locului, cu basmaua în mîini, sprijinindu-se mai mult pe un picior. Părea că stă aplecată, dormind în picioare. Hora se îndepărta de casa ei și ea rămînea singură, privind în pămînt.

— Păunică! strigă Zorina.

Parcă n-avea glas, n-auzea nimeni ce strigă. Se luă după el să-l ajungă. Îi întîlni privirile. Dar el parcă n-o vedea. Nevasta rămase în mijlocul drumului, apăsîndu-și fruntea cu palmele ude.

— Păzea, păzea! auzi și se dădu în lături.

Ocheșel scosese boii din grajd, să-i ploaie și pe ei. Îi mîngîia cu mîna pe coaste și-i țesăla. Oprică și Licu mergeau în urma lor, ținîndu-i de coadă. Apa curăța părul de pe șoldurile boilor și balega uscată, lipită parcă de piele. Ocheșel se învîrtea în jurul lor, neștiind pe care să-l mai țesale. Îi scoasese în drum, să-i plouă mai bine. Bătătura lui era prea strîmtă și dudul de lîngă poartă oprea apa să cadă. Zorina îl privea cum se îmbujorează la față de bucurie, auzea chiotul oamenilor ce jucau, ținîndu-se de curele, brîul, auzea clarinetul și lătrăturile cîinilor de sub pătule, și strigătele lui Licu, auzea ploaia cum cade lovind frunzele și țiglele și nu putea să facă un pas, nu știa încotro s-o ia. Ploaia cădea albă și deasă, udîndu-i părul. Prin șanțuri începuse să curgă pîrîul. Ploaia făcea clăbuci, semn că avea să țină mult.

CUPRINS

Tehnoredactor: C. VULCĂNESCU
Redactor responsabil: C. GHEORGHIU

Dat la cules: 12. 10. 1962. Bun de tipar: 03. 12. 1962. Apărut: 1962. Comanda nr. 4434. Tiraj: 15150 exemplare (broșate 13100 + legate 2050). Hirtie: semivelină de 65 g/m². Format: 540×840/16. Coli editoriale: 20. Coli de tipar: 24,75. A.T. 355. C.Z. pentru bibliotecile mici: 8 R.

Tiparul executat sub com. nr. 5722. la Intreprinderea Poligrafică Oradea, str. Moscovei nr. 5, 6—8. — R.P.R.